

İKTİSAT İZLEME RAPORU 2025

SÜRDÜRÜLEBİLİR
BÜYÜME VE
KALKINMA

İKTİSAT İZLEME RAPORU 2025

SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME VE KALKINMA

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı
İstanbul, 2026

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE YAYINLARI: 282

ALAN İZLEME RAPORLARI: 29

İKTİSAT İZLEME RAPORLARI: 5

Proje Yürütücüsü: Ahmet Sait Öner

Proje Danışmanları: Nihat Erdoğmuş, Ömer Torlak, Bekir Sami Nalbantoğlu, Melih Turan, Elyesa Koytak

Editör: Erhan Akkaş

Yazarlar: Şükrü Çağrı Çelik, Cumali Marangoz, Fatih Furkan Akosman, Veysel İnal, Fatih Kırşanlı, Hasan Kınacı, İsa Yılmaz, Osman Keleşoğlu, Ali Rauf Karataş, Ali Can Yenice, Muhammed Said Bozik, Mehmet Tarık Eraslan, Muhammet Daştan, Harun Türker Kara, Bekir Eren, Cem Korkut, Memduh Ünal, Ali Polat, Fikri Kaplan

Yayın Koordinatörü: Mehtap Nur Öksüz

Yayın Sekreteri: Merve Karaman

Veri Derleme ve Görselleştirme: Merve Karaman, Seyit Mehmet Sel, Obada Al İesa

Katkıda Bulunanlar: Seyit Mehmet Sel, Esmâ Vatandaş, Betül Alkan, Elif Mamati

Tasarım: iyicalismalar.tr

Kapak Fotoğrafı: Fatih Turan/Pexels (Bolu, Türkiye)

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2026

E-ISBN: 978-625-7684-23-1

DOI: <http://dx.doi.org/10.71174/air29>

Atıf için: İLKE Vakfı. (2026). *İktisat izleme raporu 2025* (Ed. E. Akkaş). DOI: <http://dx.doi.org/10.71174/air29>

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Bu rapor, İslam İktisadi Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından hazırlanmıştır. İKAM, yeni bir iktisadi düşüncenin küllü bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul | +90 216 532 63 70 | bilgi@ikam.org.tr | ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfının yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfını bağlamaz.

İçindekiler

MAKROEKONOMİK DENGE VE PARA POLİTİKASI

Ulusal Hesaplar ve Büyüme, Şükrü Çağrı Çelik	20
Enflasyon, Cumali Marangoz	27
Merkez Bankası ve Para Politikası, Fatih Furkan Akosman	34

KAMU MALİYESİ VE GELİR DAĞILIMI

Kamu Maliyesi, Veyisel İnal	50
Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Fatih Kırşanlı	57

REEL EKONOMİ, İŞGÜCÜ VE SEKTÖREL YAPI

Tarım Sektörü, Hasan Kınacı	66
Sanayi Sektörü, İsa Yılmaz	77
Hizmet Sektörü, Osman Keleşoğlu	88
İnşaat ve Konut Sektörü, Ali Rauf Karataş	95
Otomotiv Sektörü, Ali Can Yenice	104
Enerji Sektörü, Muhammet Sait Bozik	109
İşgücü Piyasası, Mehmet Tarık Eraslan	116

ENERJİ, ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Yeşil Dönüşüm ve İklim Ekonomisi, Muhammet Daştan	126
Sürdürülebilirlik Göstergeleri, Muhammet Daştan	139
Su ve Gıda Güvenliği, Harun Türker Kara	150

FİNANSAL SİSTEM VE ŞİRKETLER

Yurt İçi Finansal Piyasalar, Bekir Eren	158
Şirketler ve Girişimler, Cem Korkut	169
Startup Ekonomisi ve Fintek, Memduh Ünal	178

DIŞ EKONOMİ VE KÜRESEL GÖRÜNÜM

Dış Ekonomik Göstergeler, Ali Polat	186
Küresel Ekonomik Gelişmeler ve Uluslararası Karşılaştırma, Fikri Kaplan	194

Grafik, Tablo ve Şekiller

Grafikler

Grafik 1. Kişi Başına GSYH (Dolar, 2002-2025)	22
Grafik 2. GSYH Artış Oranı (% , 2002-2025)	23
Grafik 3. Türkiye’de Enflasyon Oranlarının Seyri (% , 2010-2025)	29
Grafik 4. Türkiye’de 2025 Yılı Aylık Enflasyon Oranları (% , 2025)	30
Grafik 5. Türkiye’de TÜFE Harcama Gruplarına Göre Fiyat Değişim Oranları ve Ağırlıkları (% , 2025)	31
Grafik 6. Yıllık Enflasyon, Piyasa Enflasyon Beklentisi ve Enflasyon Hedefi (% , 2016-2025)	36
Grafik 7. 2025 yılı TCMB Para Politikası Faiz Oranı, 1 Hafta Repo (% , 2025)	37
Grafik 8. Ağırlıklı Ortalama Ticari Kredi, Tüketici Kredisi ve Mevduat Faiz Oranlarının Politika Faizine Oranı (% , 2023-2025)	37
Grafik 9. Türk Lirası KKM Hesapları Toplam Bakiyesi (Milyar TL, 2024-2025)	38
Grafik 10. Dövizden Dönüştümlü KKM (DDKKM) Hesapları Toplam Bakiyesi (Milyar ABD Doları, 2024-2025)	39
Grafik 11. ABD Doları/Türk Lirası Döviz Kuru Yıllık Yüzde Değişim (% , 2011-2025)	40
Grafik 12. ABD Doları/Türk Lirası Döviz Kuru Yıllık (2011-2025)	40
Grafik 13. TCMB Uluslararası Net Rezervler Aylık (Milyar ABD Doları, 2024-2025)	41
Grafik 14. TCMB Swaplar Hariç Uluslararası Net Rezervler Aylık (Milyar ABD Doları, 2024-2025)	42
Grafik 15. TCMB Uluslararası Net Rezervler Yıllık (Milyar ABD Doları, 2011-2025)	42
Grafik 16. M1, M2 ve M3 Para Arzlarındaki Yıllık Değişim Oranı ve Yıllık Enflasyon (% , 2015-2025)	43
Grafik 17. M1, M2 ve M3 Para Arzlarındaki Aylık Değişim Oranı ve Aylık Enflasyon (% , 2024-2025)	44
Grafik 18. Ticari Kredi, Tüketici Kredisi ve Mevduat Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları ile Politika Faiz Oranı (% , 2024-2025)	45
Grafik 19. Bankacılık Sektörü Toplam Kredi Hacmi Aylık Yüzde Değişim Oranları (% , 2024-2025)	45
Grafik 20. Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi ve Yerleşik Hanehalklarının Tüketimindeki Değişim (% , 2024-2025)	46
Grafik 21. Toplam Sanayi Üretim Endeksi ve İşsizlik Oranı (2021=100; % , 2024-2025)	46
Grafik 22. Ocak-Aralık Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar TL, 2024-2025)	51
Grafik 23. Aralık Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar TL, 2024-2025)	52
Grafik 24. Yıllar İtibarıyla Gini Katsayısı (2018-2025)	59
Grafik 25. Türkiye’nin Gelir Dağılımı Açısından Genel Görünümü (% , 2009-2025)	61
Grafik 26. Yoksulluk Oranı ve Yoksul Sayısı (Milyon, % , 2010-2025)	62
Grafik 27. Yıllar İtibarıyla Sürekli ve Maddi Yoksunluk Oranları (% , 2010-2025)	63
Grafik 28. GSYH, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre (A10) Düzeyinde Büyüme Hızları (III. Çeyrek: Temmuz - Eylül, % , 2025)	68
Grafik 29. İstihdamın Sektörel Dağılımı (15+ Yaş, Bin Kişi, % , 2024-2025)	69
Grafik 30. Genç Nüfusun İşgücü Göstergeleri (15-24 Yaş, % , 2024-2025)	70
Grafik 31. İstihdamın Sektörel Dağılımı (% , 2024-2025)	70
Grafik 32. Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi, Tarım-GFE Yıllık Değişim Oranı (% , 2023-2025)	71
Grafik 33. Alt Gruplara Göre Tarım-GFE Yıllık Değişim Oranları (% , 2025)	71
Grafik 34. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (% , 2023-2025)	72
Grafik 35. Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat Verileri (ABD Doları, % , 2024-2025)	73

Grafik 36. Ekonomik Faaliyetlere Göre İthalat Verileri (ABD Doları, %, 2024-2025)	73
Grafik 37. Hayvan Sayıları (Bin Baş, 2024-2025)	75
Grafik 38. Kümes Hayvan Varlığı (Bin Adet, 2024-2025)	75
Grafik 39. GSYH, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Büyüme Hızları (%, 2025)	79
Grafik 40. Sanayi Üretiminin Milli Gelir İçindeki Payı (%, 1995-2025)	79
Grafik 41. İmalat Sanayinin Sanayi Üretimi ve Milli Gelir İçindeki Payı (%, 1995-2025)	80
Grafik 42. Sanayi İstihdamının Toplam İstihdam İçindeki Payı (%, 2001-2025)	81
Grafik 43. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları (%, 2007-2025)	82
Grafik 44. İmalat Sanayi PMI Verileri (Puan, 2024-2025)	83
Grafik 45. Sanayi Üretimi, Aylık Değişim Oranları (%, 2022-2025)	84
Grafik 46. Yüksek Teknoloji Ürün İmalatı, Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış, Bir Önceki Aya Göre Değişim (%, 2021-2026)	85
Grafik 47. Hizmet Sektörü Ana Harcama Gruplarında Yıllık TÜFE Oranları (%, 2023-2025)	89
Grafik 48. Mevsim Etkisinden Arındırılmış Kira ve Genel TÜFE Aylık Artışları (%, 2025)	90
Grafik 49. GSYH'nin Sektörel Dağılımı (%, 2023-2025)	91
Grafik 50. Sektörlerin İstihdam İçindeki Payları (%, 2020-2025)	92
Grafik 51. Hizmet Üretici Fiyat Endeksi Aylık Değişim Oranları (%, 2024-2025)	93
Grafik 52. İnşaat Sektörünün GSYH İçindeki Payının Yıllara Göre Değişimi (%, 2020-2025)	97
Grafik 53. İnşaat Sektörünün GSYH İçindeki Payının Bir Önceki Yılın Aynı Çeyreğine Göre Değişim Oranı (%, 2023-2025)	97
Grafik 54. İnşaat Maliyet Endeksi (2015=100) ve On İki Aylık Ortalamalara Göre Değişim Oranı (%, 2016-2025)	98
Grafik 55. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İnşaat Sektörü Güven Endeksi (%, 2017-2025)	98
Grafik 56. İnşaat Sektöründe Faaliyetleri Kısıtlayan Temel Faktörler (%, 2023-2025)	99
Grafik 57. Toplam Konut Satışı (Adet, 2013-2025)	100
Grafik 58. Konut Fiyat Endeksi (Düzey, 2020-2025)	101
Grafik 59. Yabancılar Konut Satış Sayıları (Adet, 2013-2025)	101
Grafik 60. Otomobil ve Hafif Ticari Pazar Gelişimi (Adet, 2024-2025)	106
Grafik 61. Gövde Tiplerine Göre 2025 Satışları (Adet, 2025)	107
Grafik 62. Motor Tiplerine Göre Satışlar (%, 2025)	107
Grafik 63. Türkiye'de Toplam Kurulu Elektrik Gücünün Yıllar İtibarıyla Gelişimi (MW, 2025, 1920-2025)	110
Grafik 64. Türkiye'de Toplam Kurulu Elektrik Gücünün Kaynaklara Göre Dağılımı (%, 2006-2025)	111
Grafik 65. Türkiye Brüt Elektrik Üretiminin Kamu ve Özel Sektöre Göre Dağılımı (%, 2013-2025)	113
Grafik 66. Faturalanan Tüketimin Tüketici Bazında Gelişimi (%, 2020-2025)	114
Grafik 67. Çalışma Çağı Nüfusu ve İşgücüne Katılım (Bin Kişi, 2020-2025)	118
Grafik 68. Genç ve Kadın İşsizlik Oranları (%, 2020-2025)	119
Grafik 69. Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%, 2017-2025)	121
Grafik 70. Cinsiyete Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%, 2020-2025)	122
Grafik 71. Toplam ve Kişi Başı Sera Gazı Emisyonları (Ton, 1990-2024)	128
Grafik 72. Sektörlere Göre Sera Gazı Emisyonları ve Dağılımı (Ton, 2023)	128
Grafik 73. Enerji Tüketimi ve Kaynaklara Göre Dağılımı (Ton, 1965-2024)	129
Grafik 74. Sektörel Elektrik Tüketimi (MWH, 2000-2024)	130

Grafik 75. Sektörel Elektrik Tüketim Dağılımı (% , 2014-2024)	130
Grafik 76. Türkiye’de Elektrik Üretimi ve Kaynaklara Göre Dağılımı (Ton, 1985-2025)	131
Grafik 77. Türkiye’de Enerji ve Karbon Yoğunluğu (TEP/Bin Dolar, Ton, 2000-2024)	132
Grafik 78. Çevre Koruma Harcamaları Miktarı (Milyar TL, 2014-2024)	133
Grafik 79. Çevre Koruma Harcamalarının Konulara Göre Dağılımı (% , 2013-2024)	133
Grafik 80. Çevresel Vergi Gelirleri (Milyar Dolar, 1994-2023)	134
Grafik 81. Enerji Teknolojileri Araştırma, Geliştirme ve Demonstrasyon (RD&D) Bütçeleri (Milyon Avro, 2014-2025)	135
Grafik 82. Yenilenebilir Enerji Patentleri (Adet, 2000-2022)	136
Grafik 83. Kaynak Verimliliği (% , 2000-2023)	137
Grafik 84. Yenilenebilir Enerji Teknolojilerine Göre İstihdam (Bin Kişi, 2023)	138
Grafik 85. Türkiye’nin Genel SKA Performansı (Baz Puan/Skor, 2000-2024)	141
Grafik 86. Türkiye’nin Alt Göstergeler Bazında SKA Skorları (Baz Puan/Skor, 2025)	142
Grafik 87. Türkiye’de İnsan Boyutuna İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)	143
Grafik 88. Türkiye’de Ekolojik Denge (1960-2025)	144
Grafik 89. Türkiye’de Gezegen Boyutuna İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)	145
Grafik 90. Türkiye’de Refah Boyutuna İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)	147
Grafik 91. Temiz Enerjiye Erişim ve Yenilenebilir Enerji Kullanımı (% , 2023-2024)	148
Grafik 92. Türkiye’nin Rekabetçi Endüstriyel Performansı (Skor, 1990-2023)	148
Grafik 93. Türkiye’de Barış ve Ortaklık Boyutlarına İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)	149
Grafik 94. Atık Su Üretimi (m ³ , 2025)	153
Grafik 95. Atık Su Arıtma Kapasitesi (m ³ , 2000-2024)	153
Grafik 96. Bitkisel Üretim Yeterliliği (Milyon Ton, 2020-2025)	154
Grafik 97. Yıllık Ortalama Gıda Enflasyonu (% , 2001-2025)	155
Grafik 98. Ekonomik Birimlerin Finansal Varlık ve Yükümlülükleri (Milyar TL, 2025, 3. Çeyrek)	160
Grafik 99. Bankacılık Sektörü Bilanço Kalemleri (Milyar TL, 2018-2025)	161
Grafik 100. Bankacılık Sektörü Kredi Kompozisyonu (% , 2018-2025)	162
Grafik 101. Ticari Kredi Kompozisyonu (% , 2018-2025)	163
Grafik 102. Tüketici Kredilerinin Kompozisyonu (% , 2019-2025)	163
Grafik 103. Takipteki Alacaklar (% , 2018-2025)	164
Grafik 104. BIST 30 ve BIST 100 Endeksleri (2024-2026)	165
Grafik 105. Döviz Kuru Oynaklığı (% , 2025)	166
Grafik 106. Kredi Faiz Oranları (Akım) (% , 2025)	167
Grafik 107. Türkiye’nin 5 Yıllık CDS Primlerinin Gelişimi (% , 2021-2026)	168
Grafik 108. Gelir Yöntemine Göre GSYH İçindeki Paylar Değişimi (% , 2020-2025)	171
Grafik 109. Aktif Kârlılık(% , 2020-2025)	172
Grafik 110. Toplam Yükümlülük / Varlık Oranı (% , 2020-2025)	172
Grafik 111. Özkaynak / Varlık Oranı (% , 2020-2025)	173
Grafik 112. Kredi Türlerinin Dağılımı (% , 2023-2025)	174
Grafik 113. Türkiye’de Dijitalleşme Göstergeleri (% , 2018-2025)	176
Grafik 114. Türkiye’de Startup Yatırım Miktarı ve Adedi (Milyar Dolar, 2019-2025)	180
Grafik 115. Fintek Alanında Toplam Küresel Finansman Hacmi (Adet, Milyar Dolar, 2022-2025)	181
Grafik 116. Yıllara Göre İhracat ve İthalat Değerleri (Milyar ABD Doları, 2013-2025)	188
Grafik 117. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (% , 2013-2025)	188
Grafik 118. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat Payları (% , 2025)	190
Grafik 119. Dünya Ticari ve Ekonomik Belirsizlik Endeksi (Baz Puan, 2020-2025)	196
Grafik 120. Amerika Birleşik Devletleri’nin Uyguladığı Gümrük Tarifeleri (% , 2024-2025)	198

Grafik 121. ABD, Çin ve Euro Bölgesi Manşet Enflasyon (% , 2019-2026)	199
Grafik 122. ABD, Çin ve Euro Bölgesi Manşet Enflasyon (% , 3 Aylık, 2019-2025)	200
Grafik 123. Karşılaştırmalı Cari İşlemler Dengesi Grafiği (% , 2020-2025)	201
Grafik 124. Karşılaştırmalı Yıllık Reel Büyüme Grafiği (% , 2020-2026)	202

Tablolar

Tablo 1. Türkiye'nin Temel Büyüme Göstergeleri (2016-2025)	22
Tablo 2. Dönemler İtibarıyla Yıllık Ortalama Reel Büyüme Hızları (% , 1950-2024)	23
Tablo 3. GSYH Yıllık Değişim Oranları (% , 2019-2025)	24
Tablo 4. Üretim ve Harcama Yöntemiyle Hesaplanan GSYH'nin Milli Gelir İçindeki Payı (% , 2019-2025)	25
Tablo 5. 2025 Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları (2024-2025)	53
Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2024-2025)	54
Tablo 7. OECD Ülkelerinin Gini Katsayısı (2023-2025)	60
Tablo 8. Temel İşgücü Göstergeleri ve İstihdamın Sektörel Dağılımı (% , 2024-2025)	69
Tablo 9. Sektörlere Göre UDY Tutarları (Milyon ABD Doları, 2025)	86
Tablo 10. Satış Şekline ve Satış Durumuna Göre Konut Satış Sayıları (Adet, 2013-2025)	100
Tablo 11. İllere göre Yabancılar Yapılan Konut Satış Sayıları (Adet, 2024-2025)	102
Tablo 12. Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri (+15 yaş, 2023-2025)	118
Tablo 13. Ekonomik Birimlerin Finansal Varlık ve Yükümlülükleri (Milyar TL, 2025)	160
Tablo 14. Kurulan ve Kapanan Şirketler Genel Görünümü (Adet, 2020-2025)	175
Tablo 15. Kurulan ve Kapanan Şirket Türleri (2024-2025)	175
Tablo 16. 2025 Yılı İhracat ve İthalat Fasılları (İlk 10 Fasil, Milyar ABD Doları, 2025)	189
Tablo 17. Karşılaştırmalı Yıllık Enflasyon Oranları (% , 2020-2025)	202

Şekiller

Şekil 1. Yıllık Ortalama Enflasyon	36
Şekil 2. Yeşil Bütçeleme Çerçevesi	55
Şekil 3. Genç İşsizlik ve İstihdam Oranı	69
Şekil 4. Hayvancılıkta Temel Göstergeler	74
Şekil 5. Yüksek Teknoloji Üretiminde Değişim	84
Şekil 6. Konut Satışlarındaki Değişim	99
Şekil 7. Otomotiv Sektörünün Genel Görünümü	105
Şekil 8. Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Öncelik Alanları	140
Şekil 9. Türkiye'de Temiz Yakıt Kullanımı ve Yenilenebilir Enerji Payı	146

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AOFM	Ağırlıklı Ortalama Fonlama Maliyeti
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CDS	Kredi Risk Primi (Credit Default Swap)
CO ₂	Karbondioksit
CRM	Müşteri İlişkileri Yönetimi
CVC	Kurumsal Girişim Sermayesi
DDKKM/DDKM	Dövizden Dönüşümlü Kur Korumalı Mevduat
E/E	Elektrik/Elektronik
ECB	Avrupa Merkez Bankası
ENTSO-E	Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı (ENTSO-E Şebekesi/Piyasası)
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ERP	Kurumsal Kaynak Planlaması
ESG	Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (Environmental, Social, and Governance)
ETS	Emisyon Ticaret Sistemi
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılanlar
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FED	ABD Merkez Bankası
GIEWS	Global Information and Early Warning System (Küresel Bilgi ve Erken Uyarı Sistemi)
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GWh	Gigawatt Saat (Elektrik ölçü birimi)
H-ÜFE	Hizmet Üretici Fiyat Endeksi
IEA	International Energy Agency (Uluslararası Enerji Ajansı)
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IRENA	International Renewable Energy Agency (Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı)
ISIC	Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KDV	Katma Değer Vergisi
KKM	Kur Korumalı Mevduat
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
M1, M2, M3	Para Arzı Tanımları
MT	Milyon Ton
MW	Megawatt (Elektrik güç birimi)

NEİY	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne Yetiştirmede
ODMD	Otomotiv Distribütörleri ve Mobilite Derneği
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OVP	Orta Vadeli Program
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PMI	Satın Alma Yöneticileri Endeksi
PPK	Para Politikası Kurulu
RD&D	Araştırma, Geliştirme ve Demonstrasyon (Research, Development and Demonstration)
SBB	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SKDM	Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması
SoilFER	Soil Mapping for Resilient Agrifood Systems
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SUV	Sport Utility Vehicle (Bir araç gövde tipi)
Tarım-GFE	Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi
Tarım-ÜFE	Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TİM	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UDY	Uluslararası Doğrudan Yatırımlar
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi
WaPOR	Water Productivity through Open-access of Remotely sensed derived data
YKF	Yük Kapasite Faktörü
YP	Yabancı Para
YT	Yüksek Teknoloji
YZ	Yapay Zeka

Takdim

Küresel ekonomide son yıllarda belirginleşen iklim riskleri, artan belirsizlikler ve doğal kaynaklara ilişkin kısıtlar, mevcut büyüme ve kalkınma anlayışlarının yeniden ele alınmasını gündeme getirmektedir. Doğal kaynakların sınırsız ve doğrusal biçimde kullanılabileceği anlayışına dayanan geleneksel büyüme modelleri, söz konusu koşullar karşısında önemli yapısal sınırlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, iktisat teorisinden ekonomi politikalarına uzanan geniş bir alanda yeni yaklaşım arayışlarını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel bir hassasiyet alanı olmanın ötesine geçerek makroekonomik istikrarın, finansal sistemlerin ve toplumsal refahın temel belirleyicilerinden biri haline gelmektedir.

Sürdürülebilirlik odaklı yaklaşım, üretim, tüketim ve bölüşüm ilişkilerini adalet ve denge ilkeleri çerçevesinde yeniden ele alırken ekonomik, sosyal ve çevresel alanlar arasında bütüncül bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Niceliksel büyümenin yanı sıra kapsayıcılığı, dayanıklılığı ve uzun dönemli refahı önceleyen bu çerçeve, günümüz iktisat literatüründe giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik performans ile toplumsal ve çevresel sorumlulukların birlikte değerlendirilmesini gerektiren çok boyutlu bir dönüşüm alanı olarak öne çıkmaktadır.

İLKE Vakfı İslam İktisadı Araştırma Merkezi olarak 2021 yılından beri yayımladığımız İktisat İzleme Raporları, Türkiye ekonomisini bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirme çabasının ürünüdür. Söz konusu birikimin üzerine inşa edilen İktisat İzleme Raporu 2025, bu geleneği sürdürülebilirlik ekseninde derinleştirerek makroekonomik dengelerden sektörel dönüşümlere, toplumsal refah göstergelerinden uluslararası karşılaştırmalara uzanan geniş bir perspektifi yirmi farklı başlık altında bir araya getirmektedir.

Bu rapor, iktisadi meseleleri dönemsel gelişmelerle sınırlamadan uzun vadeli ve yapısal bir perspektifle ele almakta; teorik birikimi politika önerileriyle buluşturarak karar alıcılara, akademik çevrelere ve iş dünyasına analitik bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır. Raporun bu niteliğe kavuşmasında emeği geçen editörümüz Doç. Dr. Erhan Akkaş'a, tüm bölüm yazarlarımıza, İKAM Direktörü Dr. Melih Turan'a ve yayın sürecinin her aşamasında katkı sağlayan araştırma ekibimize teşekkürlerimizi sunarız.

Av. Ahmet Sait Öner

İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Giriş

2025 yılı, Türkiye ekonomisi açısından yalnızca makroekonomik dengelerin yeniden tesis edilme-ye çalışıldığı bir dönem değil; aynı zamanda ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal sürdürülebilirlik ekseninde yapısal dönüşümlerin daha görünür hale geldiği bir yıl olmuştur. Küresel ekonomide devam eden jeopolitik gerilimler, artan korumacılık eğilimleri, enerji arz güvenliği tartışmaları, iklim değişikliği kaynaklı riskler, yüksek enflasyon ve finansal kırılganlıklar; ülkeleri kısa vadeli büyüme hedeflerinin yanı sıra sürdürülebilir kalkınma perspektifine dayalı yeni ekonomik modellere de yöneltmektedir. Bu çerçevede hazırlanan İktisat İzleme Raporu 2025, ekonominin temel sektör ve politika alanlarını sürdürülebilirlik odağında ele alarak bütüncül bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

Bu yılki raporun temel yaklaşımı, ekonomik büyümenin sadece niceliksel göstergeler üzerinden değerlendirilmesinin yeterli olmadığından hareketle; büyümenin çevresel sürdürülebilirlik, sosyal kapsayıcılık, gelir dağılımı, enerji güvenliği, teknolojik dönüşüm ve kurumsal dayanıklılık gibi çok boyutlu unsurlarla birlikte ele alınması gerektiği anlayışına dayanmaktadır. Bu anlamda rapor boyunca “sürdürülebilirlik” kavramı yalnızca çevresel bir mesele olarak değil; ekonomik dayanıklılık, toplumsal refah, üretim kapasitesi, sosyal adalet ve gelecek nesillere karşı sorumluluk yönleriyle ele alınmıştır.

2025 yılı itibarıyla küresel ekonomi, pandemi sonrası toparlanma sürecinin ardından yeni bir dönüşüm evresine girmiştir: ABD-Çin arasındaki ticaret savaşları, küresel tedarik zincirlerinde yaşanan kırılmalar, enerji fiyatlarındaki oynaklık ve jeopolitik riskler, dünya ekonomisindeki belirsizlikleri artırmaya devam etmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği başta olmak üzere, birçok ekonominin karbon nötr hedefleri doğrultusunda uygulamaya koyduğu yeşil dönüşüm politikaları da uluslararası ticaretin kurallarını yeniden şekillendirmektedir. Özellikle Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) gibi uygulamalar, Türkiye gibi ihracat odaklı ekonomiler açısından üretim aşamalarının dönüşümünü stratejik bir zorunluluk haline getirmiştir.

2025 yılı Türkiye ekonomisi için ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal sürdürülebilirlik ekseninde yapısal dönüşümlerin daha görünür hale geldiği bir yıl olmuştur.

Bu raporda ilk olarak, makroekonomik görünüm çerçevesinde ekonomik büyüme, enflasyon, para politikası ve kamu maliyesi konuları birlikte ele alınmaktadır. 2025 yılındaki sıkı para politikalarına rağmen Türkiye ekonomisi büyümesini sürdürmüştür; ancak bu büyüme ağırlıklı olarak inşaat ve hizmet sektörleri tarafından taşınmıştır. Bu durum kısa vadede ekonomik aktiviteyi desteklerken; bir yandan da sürdürülebilir büyüme açısından imalat sanayisinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı dönemde enflasyonda dezenflasyon süreci başlamış olup yüksek ve oynak fiyat yapısı ekonomik öngörülebilirliği zayıflatmaya devam etmiştir. TCMB'nin sıkı para politikası, rezerv birikimi ve makro ihtiyati adımları fiyat istikrarını desteklerken; jeopolitik riskler, enerji fiyatları ve küresel belirsizlikler kırılganlıkların sürdüğünü göstermiştir. Öte yandan kamu maliyesi tarafında mali disiplin korunmaya çalışılmış, ancak artan faiz giderleri ve harcama katılığı kamu bütçesi üzerinde baskı oluşturmaya devam etmiştir. Yeşil bütçeleme uygulamalarının bütçe süreçlerine entegre edilmeye başlanması ise mali sürdürülebilirlik açısından önemli bir dönüşüm olarak öne çıkmıştır.

Makroekonomik sürdürülebilirlik kadar sosyal sürdürülebilirlik de raporun temel eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri incelendiğinde, son yıllarda gelir eşitsizliğinin arttığı ve orta sınıftan yoksulluğa kayıldığı görülmektedir. Yüksek enflasyon, ücretlerin asgari ücret düzeyine yakınsaması ve satın alma gücündeki aşınma, toplumsal refah üzerinde baskı oluşturmaktadır. Yoksulluk oranlarında sınırlı iyileşmelere rağmen sosyal kırılganlıkların devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca büyüme rakamlarıyla değil; gelir dağılımı, sosyal koruma mekanizmaları ve kapsayıcı refah politikalarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Reel ekonomi başlığı altında ele alınan tarım, sanayi ve hizmetler; Türkiye ekonomisinin üretim yapısındaki dönüşümü ortaya koymaktadır. Tarım sektörü iklim değişikliği, kuraklık, zirai don olayları ve artan girdi maliyetleri nedeniyle ekonomik büyümenin gerisinde kalmış; bu durum gıda güvenliği ve kırsal sürdürülebilirlik açısından önemli riskler doğurmuştur. Sanayi sektörü, üretim ve istihdam performansı bakımından ekonomik büyümenin gerisinde kalmış; özellikle yüksek teknoloji üretimindeki daralma ve yatırımların hizmet sektörüne kayması, üretim yapısının uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından dikkat çekmiştir. Hizmetler sektörü ise hem GSYH hem istihdam açısından ekonominin lokomotifine olmaya devam etmiş, ancak verimlilik sorunu ve yüksek hizmet enflasyonu öne çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler, Türkiye ekonomisinin üretim yapısında katma değerli sanayi üretimi ile verimlilik odaklı dönüşüme ihtiyaç duyduğunu göstermiştir.

İnşaat, otomotiv ve enerji sektörleri ise dönüşümün stratejik boyutlarını göstermektedir. İnşaat sektörü deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinin etkisiyle son yılların en yüksek büyüme performansını göstermiş; ancak sektörün enerji yoğun yapısı ve karbon emisyonları nedeniyle sürdürülebilir şehirleşme, enerji verimli yapılar ve çevre dostu üretim süreçleri daha kritik hale gelmiştir. Otomotiv sektöründe elektrikli ve hibrit araçların payında yaşanan hızlı artış, sektörün yapısal dönüşüm sürecine girdiğini göstermiştir. Bu anlamda Türkiye'nin küresel rekabet gücünü koruyabilmesi için batarya teknolojilerine, şarj altyapısına ve düşük karbonlu üretim süreçlerine yatırım yapması gerekmektedir. Enerji sektöründe ise güneş enerjisinin ilk kez doğal gazı geride bırakması tarihi bir dönüşümün eşiği olarak değerlendirilmiş; yenilenebilir enerji yatırımlarındaki artış enerji arz güvenliği açısından önemli kazanımlar sağlarken, fosil yakıt bağımlılığı ve enerji depolama altyapısındaki eksiklikler yapısal risklerin devam ettiğini göstermiştir.

İşgücü piyasası, yeşil dönüşüm ve sürdürülebilirlik göstergeleri bölümleri sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve çevresel boyutlarını bütüncül şekilde ele almaktadır. İşgücü piyasasına bakıldığında, genç işsizliğinde sınırlı iyileşmeler görülse de NEİY (Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne Yetiştirmede) oranlarının yüksekliği ve kadınların işgücüne katılımındaki problemler sosyal kapsayıcılık açısından önemli kırılganlıklar oluşturmuştur. Dijitalleşme ve yeşil dönüşümün ortaya çıkardığı yeni beceri ihtiyaçları neticesinde, işgücünün yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin artan sera gazı emisyonları, fosil yakıt bağımlılığı ve karbon yoğun üretim yapısı yeşil dönüşümü stratejik bir zorunluluk haline getirmiştir. Yenilenebilir enerji yatırımları, enerji verimliliği politikaları, karbon fiyatlandırma mekanizmaları ve çevre dostu teknolojiler yalnızca çevresel sürdürülebilirlik açısından değil; rekabet gücü, enerji güvenliği ve dış ticaret açısından da kritik hale gelmiştir. Sürdürülebilirlik göstergeleri ise Türkiye'nin özellikle eşitsizlikler, iklim eylemi, su yönetimi, kurumsal kapasite ve sosyal refah alanlarında yapısal sorunlarının devam ettiğini göstermiştir.

Sonuç olarak İktisat İzleme Raporu 2025, Türkiye ekonomisinin mevcut seyrini yalnızca büyüme, enflasyon veya bütçe dengeleri üzerinden değerlendiren klasik yaklaşımın ötesine geçmekte; ekonomik büyüme, enerji dönüşümü, sosyal kapsayıcılık, çevresel sürdürülebilirlik, teknolojik dönüşüm ve kurumsal dayanıklılık konularını birlikte ele alarak kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Netice itibarıyla, küresel ekonomide dönüşümlerin hızlandığı bir dönemde Türkiye'nin rekabet gücünü koruyabilmesi; düşük karbonlu üretim yapısına geçiş, yüksek katma değerli sanayi üretiminin güçlendirilmesi, enerji bağımlılığının azaltılması, sosyal refahın artırılması ve makroekonomik istikrarın kalıcı hale getirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramı, çevre politikalarının yanı sıra Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma stratejisinin temel belirleyicisi olarak öne çıkmaktadır.

**Güneş enerjisinin ilk kez doğal gazı geride bırakması,
Türkiye'nin enerji dönüşümünde tarihi bir eşik oluştururken
yenilenebilir enerji yatırımlarındaki artış enerji arz güvenliğini
de desteklemiştir.**

Temel Bulgular

Türkiye ekonomisi, 2025 yılında sıkı para politikalarına rağmen inşaat ve hizmet sektörleri öncülüğünde büyümüştür. 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrası konut ve altyapı yatırımları büyümeyi desteklerken, sanayinin milli gelirdeki payı gerilemiştir. Dezenflasyona rağmen hizmet, kira ve eğitimde yüksek fiyat artışları sürmüştür; enflasyon gelir dağılımını bozarak orta sınıfı zayıflatmıştır.

Kamu maliyesinde mali disiplin korunmaya çalışılmış; fakat artan faiz giderleri ve bütçedeki harcama katılığı, mali sürdürülebilirlik bağlamında önemli riskler oluşturmaya devam etmiştir.

Tarım sektörü iklim değişikliği, kuraklık, zirai don olayları ve artan girdi maliyetleri nedeniyle ekonomik büyümenin gerisinde kalmış; tarımsal üretim ve gıda güvenliği üzerinde yapısal baskı meydana gelmiştir.

Hizmet sektörü hem büyüme hem istihdam açısından ekonominin temel taşı olmayı sürdürmüştür; ancak düşük verimlilik ve yüksek hizmet enflasyonu sektörün başlıca sorunları olarak öne çıkmıştır.

İnşaat, enerji ve otomotiv sektörlerinde yeşil dönüşümün etkileri daha görünür hale gelmiş; elektrikli araçlar, yenilenebilir enerji yatırımları ve enerji verimli üretim modelleri hız kazanmıştır.

Güneş enerjisinin doğal gazı geride bırakması, enerji sektöründe tarihi bir dönüşümün eşiğine işaret etmiş; ancak enerji ithalat bağımlılığı ve fosil yakıt ağırlığı devam etmiştir.

İşgücü piyasasındaki genç işsizliğinde sınırlı iyileşme görülse de NEİY oranlarının yüksekliği, kadınların işgücüne katılımındaki kırılmalıklar ve beceri uyumsuzluğu sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli sorunlar doğurmuştur.

Türkiye'nin sera gazı emisyonları ve karbon yoğun üretim yapısı çevresel sürdürülebilirlik açısından baskı oluşturmaya devam etmiş; sürdürülebilir kalkınma göstergeleri özellikle eşitsizlikler, iklim eylemi ve kurumsal kapasite alanlarında yapısal sorunların sürdüğünü göstermiştir.

Öneriler

Sürdürülebilir büyümenin sağlanabilmesi için yüksek katma değerli üretim, imalat sanayisi ve teknoloji odaklı ekonomik yapı güçlendirilmelidir.

Para ve maliye politikaları koordineli şekilde yürütülmeli; fiyat istikrarı, mali disiplin ve öngörülebilir ekonomi politikaları kalıcı hale getirilmelidir.

Gelir dağılımındaki bozulmayı azaltacak nitelikte adil vergilendirme ve sosyal koruma sağlanarak orta sınıfı güçlendiren politikalar uygulanmalıdır.

Tarım sektöründe üretim planlaması, kırsal kalkınma, gıda güvenliği ve iklim risklerine karşı dayanıklılığı artıracak yapısal reformlar uygulamaya konulmalıdır.

Sanayi ve hizmet sektörlerindeki dijitalleşme, verimlilik artışı ve yeşil dönüşüm süreçleri özellikle KOBİ'ler odağında desteklenmelidir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ile karbon düzenlemelerine uyum sağlayacak düşük karbonlu üretim modelleri ve çevre dostu sanayi politikaları hızlandırılmalıdır.

İnşaat, ulaşım ve şehirleşme politikalarında enerji verimli yapılar, çevre dostu teknolojiler ve afet dayanıklılığı öncelikli hale getirilmelidir.

Elektrikli araç dönüşümünü desteklemek amacıyla; batarya teknolojileri, şarj altyapısı ve düşük karbonlu ulaşım yatırımları artırılmalıdır.

Yenilenebilir enerji yatırımları, enerji depolama sistemleri ve akıllı şebeke altyapıları geliştirilerek enerji arz güvenliği güçlendirilmelidir.

Gençler ve kadınlar başta olmak üzere, işgücünün yeşil dönüşümün gerektirdiği dijital yetenek ve becerilere uyum sağlamasını destekleyecek eğitim, yeniden yetkinleştirme ve sosyal destek politikaları uygulanmalıdır.

2025'TE TÜRKİYE EKONOMİSİ

- Türkiye Ekonomisi **%3,6** oranında büyüdü.
- Eğitim grubunda yıllık enflasyon **%66**.
- Yıllık ortalama enflasyon, **%58,5** seviyesinden **%34,8** seviyesine geriledi.
- Merkezi yönetim bütçe açığı **830,8** milyar TL seviyesinden **528,1** milyar TL'ye geriledi.
- Türkiye'nin Gini katsayısı **0,41'e** yükseldi.
- 2025 yılı GSYH tutarı, **1.596** trilyon dolar.
- Tarımsal istihdamın, tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı **%14'e** geriledi.
- Sanayi sektörünün büyüme oranı **%2,9**.
- Hizmet sektörü enflasyonu **%44,0** ile manşet TÜFE'nin yaklaşık **13** puan üzerinde.
- İnşaat sektörü büyüme oranı **%10,6**.
- Otomotiv sektörü ihracat hacmi **41.5** milyar dolar.
- İşsizlik oranı, **%8,5** seviyesinden **%7,8** seviyesine geriledi.

ÖNE ÇIKANLAR

- Güneş enerjisi kurulu güç içindeki **%20,5**'lik payı ile doğalgazın üzerinde.
- Çalışma çağı nüfusu yaklaşık **500** bin kişi arttı.
- Türkiye'nin SKA indeks skorları yaklaşık **36** ile **98** arasında geniş bir bantta dağıldı.
- Atık su arıtma tesisi sayısı **4.757**'ye, kapasitesi ise **8.232.428** m³'e ulaştı.
- Ocak ayı aylık enflasyon oranı, **%5**'in üzerinde.
- Politika faiz oranı, **%45** seviyelerinden **%38** seviyesine indirilmiştir.
- Dijital platformlar **340** milyar TL'lik doğrudan ekonomik katkı sağladı.
- Mal ihracatında **273,4** milyar dolarla rekor seviyeye ulaşıldı.
- Küresel tarifeler **%2,7**'den **%24**'ün üzerine yükseldi.
- Konut grubunda fiyat artışı yaklaşık **%49**.

Makroekonomik Denge ve Para Politikası

Forex ▲ 3.0 ▼ 1.05

Gold ▲ 0.02 ▼ 0.25

ULUSAL HESAPLAR VE BÜYÜME

Şükrü Çağrı Çelik

Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.7174/air29.b01>

Temel Bulgular

- Türkiye ekonomisi, daraltıcı ekonomi politikalarına rağmen 2025 yılında %3,6 büyüme kaydetmiştir. Ancak bu büyümenin, Türkiye'deki uzun dönem ekonomik büyüme ortalamasının bir miktar altında olduğu görülmektedir.
- Döviz cinsinden hesaplanan kişi başı GSYH'nin 18 bin dolar civarında olduğu görülmektedir; bu tutar orta gelir tuzağının aşılması için önemlidir.
- Büyümede inşaat, bilgi ve iletişim sektörleri ön plana çıkmıştır. Yatırım harcamasının yüksekliği de düşünülürse, 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrasında inşa edilen konutlar ve yapılan alt-yapı harcamaları ekonomik büyümeye önemli katkılar sağlamaktadır.
- Türkiye ekonomisi hakkındaki gelecek dönem beklentilerine dair belirsizlikler, gümrük savaşları ve küresel gerilimler gibi nedenlerle hâlâ devam etmektedir.

Öneriler

- Ekonomik büyümenin lokomotifi olan sanayi sektörünü (özellikle de imalat sanayini) güçlendirecek politikalar uygulanmalıdır.
- Enerji ihtiyacının petrol ve doğalgaz kaynaklarından değil, ülkedeki yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması cari açığı azaltacaktır; bu alandaki teşvik politikaları etkin şekilde kullanılmalıdır.
- En önemli ihracat pazarı olan AB'nin uygulamaya başladığı sınırdaki karbon düzenleme mekanizması, Türkiye'de çevreye zararlı olarak üretilen ürünlere ek vergiler uygulanmasını gerekli kılacaktır; sanayi sektörünün ivedilikle daha az karbon salınımı yapacak üretim yapısına geçmesi önem arz etmektedir.
- Türkiye'de İklim Kanunu'nun çıkarılması ve kalkınma planlarında yeşil ekonomiye yönelik politika hedeflerinin yer alması olumlu gelişmeler olup bu düzenlemeler kapsayıcı ve bağlayıcı olarak revize edilmelidir.
- Ekonomik büyümenin kalıcı hale gelebilmesi için, gelir dağılımını da dikkate alan büyüme stratejileri tercih edilmelidir.
- Yeşil ekonomi ile birlikte ekonomik büyümenin gerçekleşemeyeceğini öne süren görüşler gerçeği yansıtmamaktadır. Gelecek dönem, hem sürdürülebilirliği sağlayacak hem de ekonomik büyümeyi gerçekleştirecek büyüme modellerinin benimsenmesini gerektirmektedir.

Giriş

COVID-19 salgını ve salgının artçı şoklarından kaynaklanan uzun süreli durgunluğun ardından, ülkeler 2025 yılında ekonomik toparlanmaya devam etmektedirler (World Bank, 2026). Küresel düzeyde ülkelerin reel büyüme oranlarının ortalaması 2023 ve 2024 senelerinde %2,8; 2025 senesinde %2,7 olarak seyretmiş, 2026'da ise %2,6 olması beklenmektedir (World Bank, 2026, s. 4). Türkiye'nin önemli ihracat pazarı olan AB üyesi ülkelerde görülen 2024 yılındaki %0,9'luk büyüme oranı, 2025 yılında %1,4 olmuştur (Eurostat, 2026a). Bu anlamda 2025 yılında ABD ve Çin'in karşılıklı gümrük vergilerini artırması ve ülkelerin korumacı dış ticaret politikaları uygulamaları, küresel ticareti olumsuz yönde etkilemiştir (International Monetary Fund, 2025; Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2025, s. 4). Yine ülkelerin sahip oldukları yüksek enflasyon nedeniyle, para politikalarında faiz indirimine giderken daha temkinli hareket ettikleri görülmektedir (SBB, 2025, s. 4). İlgili gelişmeler ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilese de bu sırada yapay zeka alanındaki yatırımların ve finans piyasasındaki risk iştahının artması olumlu gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır (World Bank, 2026). Ayrıca yeşil dönüşüm ve fosil yakıtlara alternatif enerji politikaları konusunda birçok ülkenin çaba sarf ettiği görülmektedir ki Türkiye açısından da hem yeni teknolojinin üretimi entegre edilmesi hem de yeşil ekonomi politikalarının benimsenmesi önem arz etmektedir.

Küresel düzeyde ABD'nin ve İsrail'in uyguladığı dış ilişkiler politikaları, dünya ekonomisi açısından çeşitli riskler barındırmaktadır. Öncelikle, ABD uygulayacağını ilan ettiği gümrük tarifeleri üzerinden Çin, Vietnam, Tayland, Kanada ve Meksika gibi ülkeleri hedef almıştır. İlerleyen süreçte gümrük vergisi oranlarında çeşitli istisnalar ve muafiyetler tanımlanmış olsa da özellikle Çin tarafından ABD'nin uygulamasına tepki olarak gümrük vergilerinin artırılması, dünya ekonomisini yeniden ülkelerin gümrük savaşlarına sürüklemiştir. ABD ve İsrail'in küresel düzeydeki çatışmacı tutumları, dünya ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve bu kapsamda Türkiye açısından da belirsizlikler artmıştır.

Türkiye'de Mevcut Görünüm

2023 Genel Seçimleri ve 2024 Yerel Seçimleri, Türkiye ekonomisinde genişleyici para ve maliye politikalarının benimsenmesinde belirleyici rol oynamış; seçimlerin ardından genişleyici politikalar yerini sıkı para ve maliye politikalarına bırakmıştır. Bunun bir sonucu olarak, 2024 yılındaki tasarruf tedbirleri genelgesinde harcamalardaki etkinliğin artırılması amaçlanmıştır.

6 Şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş merkezli depremin ardından, depremten etkilenen illerde ekonomi durma noktasına gelmiştir. Binlerce vatandaşın yaşamını yitirmesi, binaların yıkılması ya da hasar görmesi neticesinde üretim, tüketim ve lojistik gibi ekonominin pek çok unsuru olumsuz yönde etkilenmiştir. Ayrıca mücbir sebep ilanı ile depremten etkilenen illerde vergi tahsilatı ertelenmiş; kamu kaynakları ise deprem nedeniyle tahrip olan altyapının onarımı ve konut ihtiyacının karşılanması amacıyla etkilenen 11 ile yönlendirilmiştir.

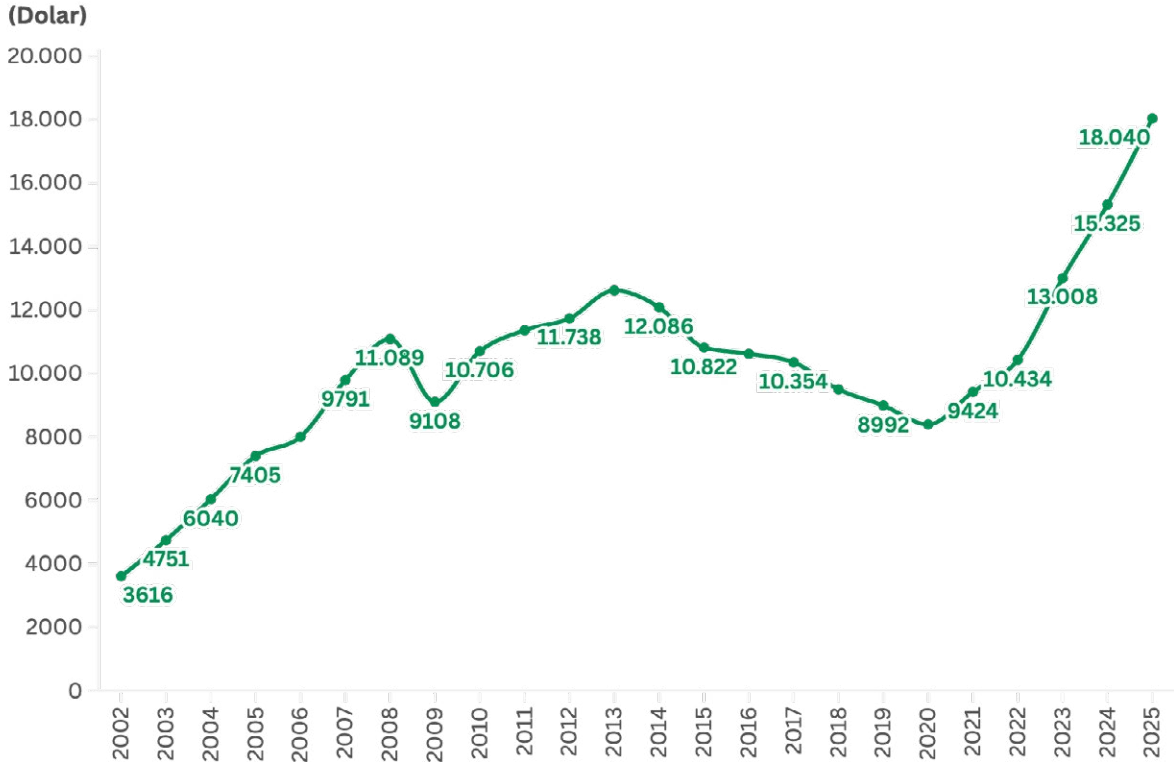
2025 yılında ABD ve Çin'in karşılıklı gümrük vergilerini artırması ve ülkelerin korumacı dış ticaret politikaları uygulamaları, küresel ticareti olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo 1. Türkiye'nin Temel Büyüme Göstergeleri (2016-2025)

	GSYH (Milyar TL)	GSYH (Milyar Dolar)
2016	2.630	870
2017	3.152	864
2018	3.806	807
2019	4.402	775
2020	5.142	730
2021	7.434	828
2022	15.326	925
2023	27.091	1.153
2024	44.587	1.358
2025	63.020	1.596

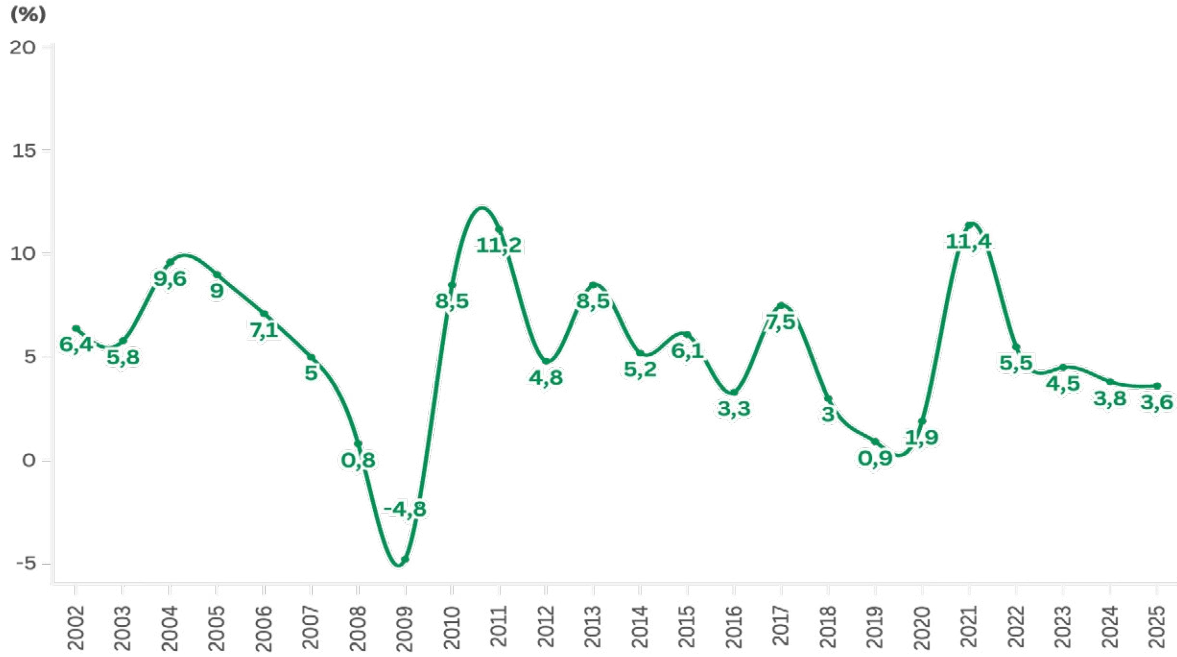
Kaynak: TÜİK, Dönemsel GSYH, GSYH Sonuçları, 2026

Türkiye İstatistik Kurumunun 2 Mart 2026 tarihinde açıkladığı üzere, Türkiye'nin 2025 yılındaki GSYH'si reel olarak %3,6, nominal olarak da %41,3 artışla 63 trilyon 20 milyar 906 milyon TL olmuştur (TÜİK, 2026). ABD doları cinsinden 2025 yılı GSYH tutarı ise 1.596 trilyon dolardır. Yıllık kişi başına düşen GSYH 712 bin 200 lira, ABD doları cinsinden hesap ise 18 bin 40 dolardır (TÜİK, 2026). Tablo 1 ve Grafik 1'de Türkiye'de GSYH'nin gelişimi gösterilmektedir.

Grafik 1. Kişi Başına GSYH (Dolar, 2002-2025)

Kaynak: TÜİK, Dönemsel GSYH, 2026

Grafik 2. GSYH Artış Oranı (% , 2002-2025)

Kaynak: TÜİK, GSYH Sonuçları, 2025

Grafik 2’de GSYH’nin yıllar itibarıyla seyri incelendiğinde, pandemi sonrasındaki keskin düşüşle birlikte dolar bazında yükselişini sürdürdüğü gözlemlenmektedir. 2023 Kahramanmaraş Depremi ve 2023-2024 seçimlerinden sonra, 2024 yılı itibarıyla uygulanan daraltıcı para ve maliye politikalarına rağmen ekonomik büyüme ılımlı seyrini korumuş; 2025 yılında %3,6 olarak gerçekleşmiştir. Bir diğer önemli gösterge ise dolar bazında kişi başına düşen GSYH’dir; bu tutar 18 bin dolar seviyesine çıkmış görünmektedir (TÜİK, 2026). Uzun yıllardır literatürde tartışılan orta gelir¹ tuzağı düşünüldüğünde, ilgili gelişme Türkiye’nin orta gelir tuzağını atlattığını göstermektedir. Bununla beraber Tablo 2’de görüldüğü üzere, büyümenin son 20 yılın ortalamasından düşük olduğu gösterilmektedir.

Tablo 2. Dönemler İtibarıyla Yıllık Ortalama Reel Büyüme Hızları (% , 1950-2024)

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler	İnşaat	GSYH
1950-1959	6,2	9,1	6,7	8,2	7
1960-1969	1,7	9,4	6,6	6,1	5,3
1970-1979	1,6	5,9	5,8	2,7	4,7
1980-1989	0,6	6,3	4,3	6,7	4
1990-1999	1,7	4,5	4,3	1,4	3,9
2000-2009	1,9	3,8	4,3	6,2	4
2010-2019	3,6	6,4	6	7,4	5,9
2002-2024	3	5,5	5,6	6,7	5,4

Kaynak: SBB, GSYH ve Alt Bileşenlerinin Ortalama Büyüme Hızı, Ortalama Büyüme Oranları, 2026

1 Dünya Bankası gelir sınıflandırmasına göre, ülkeler kişi başına Gayrisafi Milli Gelir (GNI, Atlas yöntemi) düzeylerine göre sınıflandırılmaktadır. FY2026 itibarıyla yüksek gelirli ekonomi eşiği 13.935 ABD dolarıdır (World Bank, 2025).

Tablo 3'te üretim ve harcama yöntemiyle hesaplanan GSYH'nin alt bileşenleri gösterilmiştir. Tabloya göre üretim yöntemiyle hesaplanan GSYH büyüme oranları incelendiğinde, inşaat sektöründeki %10,8 ile bilgi ve iletişim sektörlerindeki %8'lik büyüme oranları dikkat çekicidir. İnşaat sektöründeki yüksek büyüme oranlarında temel itici güç unsurunun, deprem bölgesine yapılan konut ve altyapı yatırımları olduğu görülmektedir (Özatay, 2026). Yine sanayi sektöründe bir önceki döneme göre %2,8'lik büyüme oranı görülmesi olumlu bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyümenin önemli lokomotifleri arasında olan sanayi sektörüne karşın, tarım sektörünün diğer sektörlerden negatif yönde ayrıştığı görülmektedir. Bu durum ülke genelinde yaşanan iklim değişikliği ve kuraklığın da bir yansıması olarak kabul edilebilir. Harcama yöntemiyle hesaplanan büyüme oranlarında ise hanehalkı tüketimindeki %4,2 ve yatırım harcamalarındaki (gayrisafi sabit sermaye oluşumundaki) %7 artış göze çarpmaktadır.

Tablo 3. GSYH Yıllık Değişim Oranları (% , 2019-2025)

Yıl	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Büyüme	1,4	1,6	12,0	5,2	5,0	3,5	3,6
Üretim Yöntemiyle							
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	3,8	5,3	-2,5	1,2	0,4	5,1	-8,8
Sanayi	-0,2	2,3	18,6	0,6	2,4	0,6	2,8
İmalat sanayi	-1,5	2,3	20,3	2,8	3,2	0,0	3,0
İnşaat	-8,6	-5,4	-0,3	-7,5	6,5	9,9	10,8
Ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmetleri	0,8	-5,5	20,7	12,5	7,5	3,4	4,6
Bilgi ve iletişim	5,7	14,0	22,4	6,2	3,1	3,8	8,0
Finans ve sigorta faaliyetleri	5,0	25,6	-7,2	21,7	5,3	4,3	3,8
Gayrimenkul faaliyetleri	4,9	3,6	8,9	9,8	3,4	4,6	2,7
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	1,1	-7,3	17,5	11,3	1,1	3,5	4,0
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	6,4	3,1	7,6	2,4	3,0	1,2	1,0
Diğer hizmet faaliyetleri	8,2	3,4	22,9	10,7	5,1	1,1	4,3
Sektörler toplamı	1,5	0,8	13,1	5,8	4,1	3,0	3,2
Ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonlar	0,7	9,1	2,7	-0,1	12,4	7,0	7,2
Harcama Yöntemiyle							
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	1,4	3,3	16,1	16,0	10,4	4,3	4,2
Hanehalkına hizmet eden kâr amacı olmayan kuruluşların tüketimi	-4,4	14,2	13,5	0,8	19,7	12,1	-1,6
Devletin nihai tüketim harcaması	4,6	2,5	4,8	4,2	2,2	-0,8	0,9
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	-12,1	6,9	7,2	4,4	7,3	2,7	7,0
Mal ve hizmet ihracatı	4,7	-16,4	25,1	10,5	-2,3	0,1	-0,3
Mal ve hizmet ithalatı (eksi)	-5,0	6,1	2,9	7,5	11,8	-3,8	4,7

Kaynak: TÜİK, Yıllıklandırılmış GSYH Büyümesi, 2025

Tablo 4. Üretim ve Harcama Yöntemiyle Hesaplanan GSYH'nin Milli Gelir İçindeki Payı (% , 2019-2025)

Yıl	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Büyüme	100	100	100	100	100	100	100
Üretim Yöntemiyle							
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	3,1	3,1	2,8	2,4	2,7	2,5	2,4
Sanayi	22,6	22,9	25,0	27,9	25,0	21,5	18,8
İmalat sanayi	19,0	19,3	21,5	23,6	21,0	18,5	15,9
İnşaat	6,0	5,1	5,0	4,3	5,2	5,9	5,9
Ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmetleri	22,8	22,3	21,8	24,1	25,7	24,5	23,5
Bilgi ve iletişim	2,5	2,5	2,6	2,1	2,2	2,3	2,4
Finans ve sigorta faaliyetleri	3,9	4,2	3,8	4,1	4,3	4,2	4,0
Gayrimenkul faaliyetleri	8,7	8,6	8,2	6,8	6,1	7,2	9,9
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	5,2	4,9	4,5	4,1	4,7	5,3	5,4
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	13,8	14,1	12,7	10,8	11,1	13,0	13,7
Diğer hizmet faaliyetleri	2,3	2,6	2,8	2,4	2,5	3,0	2,9
Sektörler toplamı	90,8	90,4	89,1	89,2	89,6	89,3	89,0
Ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonlar	9,2	9,6	10,9	10,8	10,4	10,7	11,0
Harcama Yöntemiyle							
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	52,9	53,4	52,4	55,0	55,4	53,4	56,4
Hanehalkına hizmet eden kâr amacı olmayan kuruluşların tüketimi	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Devletin nihai tüketim harcaması	16,1	15,8	13,7	12,5	13,7	15,5	15,7
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	28,5	26,1	28,0	31,3	32,6	32,4	30,5
Mal ve hizmet ihracatı	31,9	30,7	30,4	41,0	32,0	28,6	25,3
Mal ve hizmet ithalatı (eksi)	30,9	33,0	32,4	48,7	40,0	30,5	27,4

Kaynak: TÜİK, GSYH, Harcama Yöntemiyle Cari Fiyatlarla Değer, Pay ve Değişim Oranı; GSYH, iktisadi faaliyet kollarına (A10) göre cari fiyatlarla (değer, pay, değişim oranı), 2025

Tablo 4 incelendiğinde, üretim yöntemiyle hesaplanan GSYH’de ağırlığın “sanayi sektörü” ile “ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmetleri” sektöründe olduğu görülmektedir. Sanayi sektörü içinde özellikle imalat sanayisi, ekonomik büyüme ve kalkınma için kilit öneme sahiptir. Harcama yöntemi ile hesaplanan GSYH incelendiğinde ise tüketim harcamalarındaki payın yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Türkiye ekonomisi, enflasyonla mücadele politikalarına rağmen 2025 yılında %3,6 oranında büyüme kaydetmiştir. Büyümenin esas kaynaklarını inşaat ve bilgi teknoloji sektörleri oluşturmaktadır. Özellikle 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrasında yatırımların arttığı görülmüş; bununla birlikte tarım sektöründeki gerilemede verim kaybı ve iklim krizinin etkileri belirleyici olmuştur. Ayrıca çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil büyüme politikalarının makro hedefler arasında yer aldığı görülmektedir. 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planına göre, yeşil büyüme öncelikli hedefler arasında yer almıştır. Yine Orta Vadeli Program (2026-2028) içinde temel makro-ekonomik hedefler arasında da yeşil dönüşüm politikaları görülmüştür. Nitekim 09/07/2025 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren 7552 Sayılı İklim Kanunu’nda, kanunun amacı da “yeşil büyüme vizyonu ve net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadele etmek” olarak görülmektedir.

Türkiye’nin politika belgelerinde, çevresel sürdürülebilirliği ve yeşil büyümeyi hedefleyen makro-ekonomik politika hedefleri bulunmaktadır. Özellikle 2025 yılında çıkarılan İklim Kanunu’nda “yeşil büyüme” ifadesine yer verilmesi, devlet politikaları açısından sürdürülebilir büyüme hedefine verilen önemi göstermektedir. Bununla beraber Türkiye’nin en önemli ihracat pazarında yer alan AB’nin Yeşil Dönüşüm Mutabakatı’na göre uygulayacağı ilkeler, yakın dönemde Türkiye’nin ihracatını etkileme potansiyelindedir. Son olarak AB’nin 1 Ocak 2026’da uygulamaya başladığı Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizması’nın da Türkiye’nin AB’ye olan ihracatında maliyetleri artırmasına yol açacağı düşünülmektedir (Artuç, 2025, s. 269).

Büyümenin esas kaynaklarını inşaat ve bilgi teknoloji sektörleri oluşturmaktadır.

ENFLASYON

Cumali Marangoz

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b02>

Temel Bulgular

- 2017 sonrası dönemde enflasyon kalıcı biçimde yükselmiş, 2022-2023 yıllarında %60'ın üzerine çıkarak fiyat istikrarının belirgin biçimde bozulduğunu göstermiştir.
- En yüksek fiyat artışı eğitim grubunda görülmüş, bu kalemde yıllık enflasyon %66'nın üzerine ulaşmıştır.
- 2023 sonrası uygulanan sıkı para politikası ile enflasyonda düşüş eğilimi başlamış ve dezenflasyon dönemine girilmiştir.
- 2025 yılı içinde aylık enflasyonun kademeli olarak gerilemesi iç talepte dengelenmeye işaret etmektedir.
- Enflasyonun sektörel dağılımı heterojendir; eğitim ve konut kalemlerinde yüksek artışlar öne çıkmaktadır.
- Yüksek ve oynak enflasyon ile gelir dağılımı bozulmakta, sürdürülebilir büyüme üzerinde sınırlayıcı etkiye sebep olmaktadır.

Öneriler

- Para politikasında sıkı duruş sürdürülerek enflasyon beklentilerinin çıpalanması sağlanmalıdır.
- Arz artırıcı düzenlemeler eşliğinde, konut piyasasında kira ve barınma maliyetleri kontrol altına alınmalıdır.
- Gıda enflasyonunu sınırlamak amacıyla, tarımsal üretim ve tedarik zinciri etkinliği artırılmalıdır.
- Enerji ithalat bağımlılığını azaltmaya yönelik yenilenebilir enerji ve verimlilik politikaları hızlandırılmalıdır.
- Maliye politikası ve yapısal reformlar yoluyla, makroekonomik istikrar ve politika güvenilirliği güçlendirilmelidir.

Giriş

Enflasyon kavramı genel itibarıyla, belirli bir dönem boyunca bir ekonomideki mal ve hizmetlerin ortalama fiyat düzeyinde sürekli artma görülmesi olarak tanımlanmaktadır (Blanchard, 2017). Başka bir ifadeyle, tüketim sepetini oluşturan mal ve hizmet fiyatlarının genel olarak yükselmesi ve bu artışın süreklilik kazanmasıdır (Mankiw, 2019). Enflasyon oranı genellikle aylık ve yıllık ölçümler aracılığıyla takip edilmekte ve ekonomik istikrarın temel göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Enflasyon oranındaki düşüş çoğu zaman “fiyatların gerilemesi” şeklinde yorumlansa da genellikle “fiyatların düşmesi” anlamına gelmemektedir. Enflasyon oranının azalması, fiyat artış hızının yavaşladığını ifade etmektedir. Buna karşılık fiyatlar genel düzeyinin düşmesi ve enflasyon oranının negatif değer alması ise “deflasyon” olarak adlandırılmaktadır (Krugman & Wells, 2020). Deflasyon genellikle talep daralması ve ekonomik durgunlukla ilişkilendirilirken, enflasyon oranının pozitif kalmaya devam ederken artış hızının kademeli olarak gerilemesi dezenflasyon olarak ifade edilmektedir (Fischer, 1993).

Enflasyon, ekonomi literatüründe farklı nedenlere bağlı olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bunların başında, toplam talebin üretim kapasitesini aşması sonucu ortaya çıkan “talep enflasyonu” gelmektedir. Yine üretim maliyetlerindeki artışların fiyatlara yansımalarıyla ortaya çıkan “maliyet enflasyonu” önemli bir türdür (Blanchard, 2017). Ayrıca geçmiş enflasyon deneyimlerinin fiyatlar davranışlarını etkilemesi sonucu ortaya çıkan “beklenti veya atalet enflasyonu” ile döviz kuru hareketlerinin fiyatlara yansımaları sonucu oluşan kur geçişkenliği kaynaklı enflasyon da özellikle dışa açık ekonomilerde önemli rol oynamaktadır.

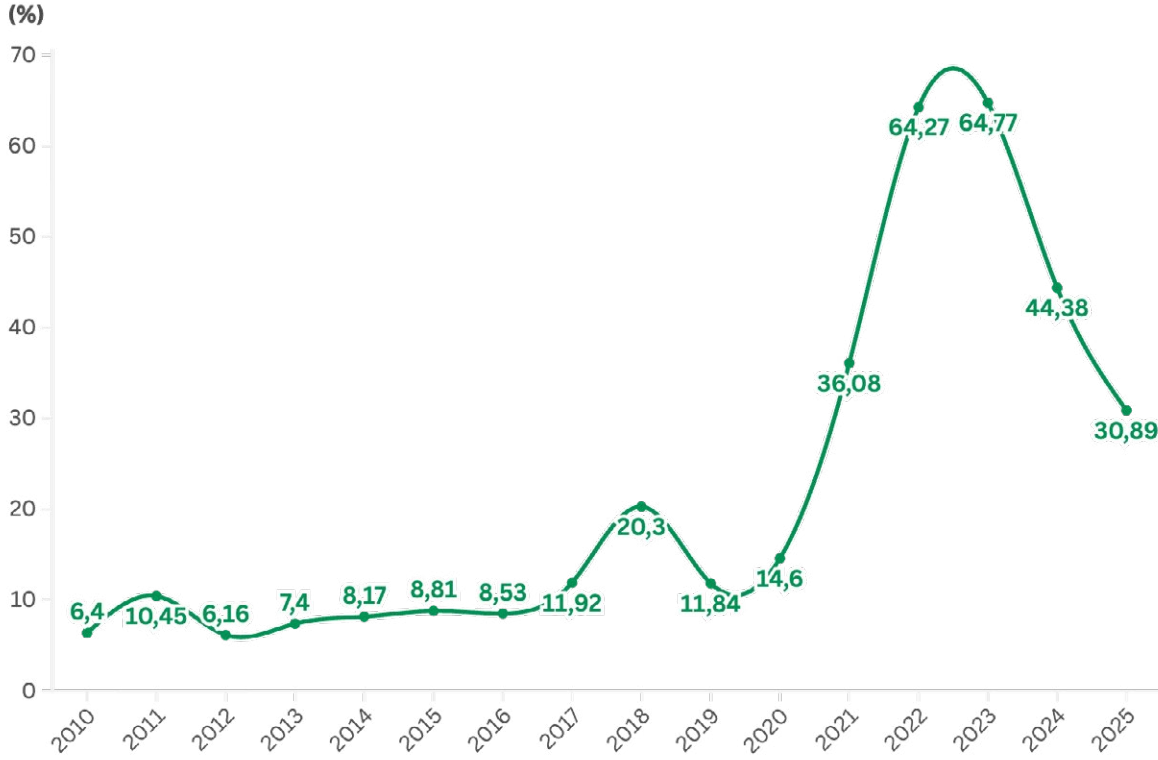
Yüksek ve oynak enflasyon yalnızca makroekonomik dengeleri değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Enflasyonun satın alma gücünü aşındırması yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerinde baskı oluştururken, uzun vadeli yatırım kararlarını da zorlaştırabilmektedir (Bruno & Easterly, 1998). Bu nedenle fiyat istikrarı, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile yakından ilişkilidir. Makroekonomik istikrar ve düşük enflasyon, özellikle yoksulluğun azaltılması (SKA 1), insana yakışır iş ve ekonomik büyüme (SKA 8) ve eşitsizliklerin azaltılması (SKA 10) hedeflerinin sürdürülebilir biçimde gerçekleştirilebilmesi açısından önemli rol oynamaktadır (United Nations, 2015).

Bu çerçevede Türkiye’nin 2025 yılı enflasyon istatistiklerinin değerlendirilmesi yalnızca fiyat istikrarı açısından değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik yapının güçlendirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Nitekim bu bölümde de Türkiye’de enflasyonun güncel seyri, temel belirleyicileri ve sürdürülebilir kalkınma perspektifiyle ilişkisi ele alınacaktır.

Enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan küresel artışlar, dışa bağımlı ekonomilerde enflasyonist baskıların daha belirgin hale gelmesine neden olmuştur.

Türkiye’de Enflasyonun Son Dönem Seyri

Türkiye’de enflasyonun 2010-2025 dönemindeki seyrine bakıldığında, fiyat artışlarının dönemler itibarıyla farklı dinamikler sergilediği görülmektedir (Grafik 3). 2010-2016 döneminde enflasyon görece sınırlı bir bantta seyretmiş ve çoğunlukla tek haneli seviyelerde gerçekleşmişken; bu dönemde fiyat istikrarı tam olarak sağlanamasa da enflasyonun kontrol edilebilir bir seviyede kaldığı görülmektedir.

Grafik 3. Türkiye’de Enflasyon Oranlarının Seyri (% ,2010-2025)

Kaynak: TÜİK, Tüketici Fiyat Endeksi Yıllık Değişim Oranları, 2025

2017 sonrasında enflasyon dinamiklerinde belirgin bir kırılma ortaya çıkmıştır. Döviz kuru hareketleri, küresel finansal koşullardaki değişimler ve iç makroekonomik gelişmeler fiyat artışlarının hızlanmasına neden olmuştur. 2018 yılında enflasyon %20’nin üzerine çıkmış, takip eden yıllarda ise dalgalı bir seyir izleyerek 2022 ve 2023 senelerinde %60’ın üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisinde fiyat istikrarının önemli ölçüde zayıfladığı bir süreç olarak değerlendirilen bu dönemde, artan jeopolitik riskler de ayrıca enflasyon üzerinde dolaylı baskı oluşturmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Enflasyon

Fiyatlar genel düzeyinin etkili bir şekilde devamlı yükselmesi nedeniyle paranın sürekli olarak değer kaybetmesi, bunun sonucu olarak da tüketicilerin satın alma gücünü yitirmesidir.

BİLGİ KUTUSU

Talep Enflasyonu

Mal ve hizmet arzının, toplam talebin artış hızına ayak uyduramaması halinde ortaya çıkar.

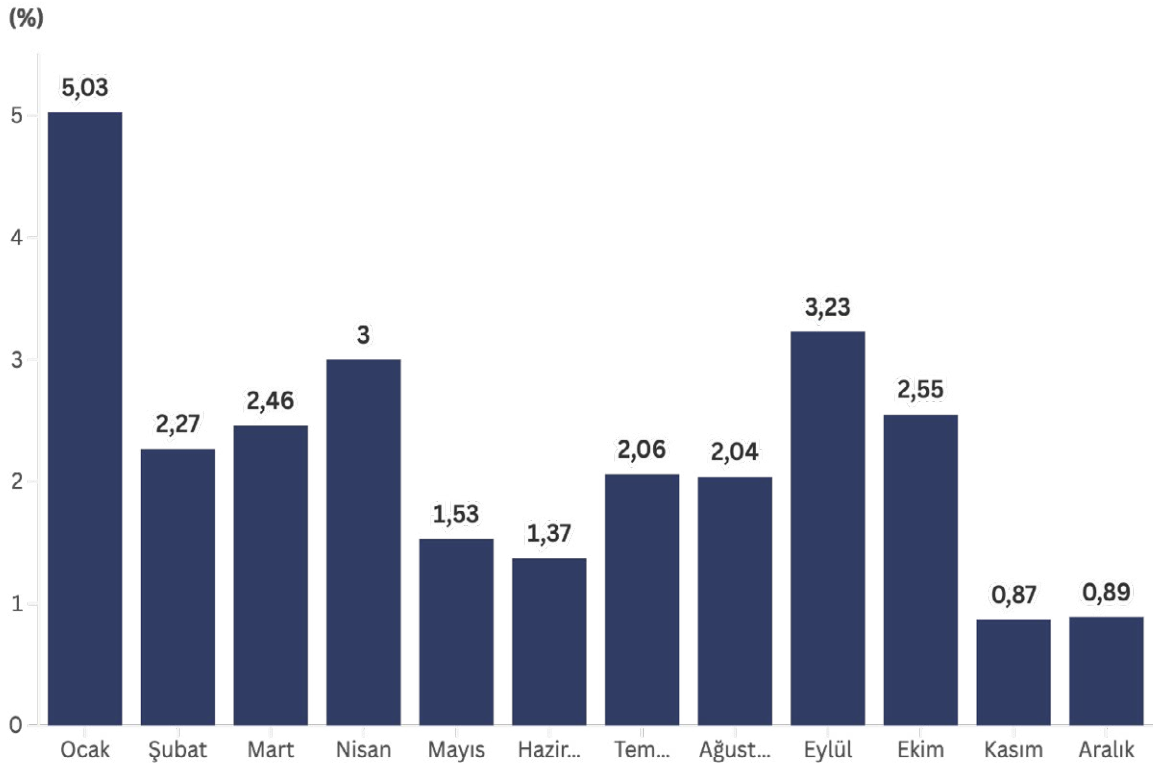
Maliyet Enflasyonu

Üretim maliyetlerindeki artışların fiyatlara yansımalarıyla ortaya çıkar.

Bölgesel çatışmalar, enerji ve emtia fiyatlarındaki küresel dalgalanmalar ve tedarik zincirlerinde yaşanan aksaklıklar maliyet enflasyonunu artırmış, fiyatlar genel düzeyinin yükselmesine katkı sağlamıştır. Özellikle enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan küresel artışlar, Türkiye gibi dışa bağımlı ekonomilerde enflasyonist baskıların daha belirgin hale gelmesine neden olmuştur.

2023 yılının ikinci yarısından itibaren uygulanan sıkı para politikasıyla, enflasyonla mücadelede yeni bir politika çerçevesi benimsenmiştir. Politika faizinin artırılması ve finansal koşulların sıkılaştırılması yoluyla iç talebin dengelenmesi ve yüksek enflasyon beklentilerinin kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Bu politika çerçevesinin etkileri 2024 ve 2025 yıllarında daha görünür hale gelmiş, netice itibarıyla yıllık enflasyon oranında kademeli bir gerileme gözlenmiştir.

2025 yılı aylık verileri incelendiğinde, enflasyonun yılın ilk aylarında görece yüksek seyrettiği; yılın ilerleyen dönemlerinde ise belirgin bir yavaşlama eğilimine girdiği görülmektedir (Grafik 4). Ocak ayında %5'in üzerinde gerçekleşen aylık enflasyon, yılın son aylarında %1'in altına kadar gerilemiştir. Bu gelişme para politikasındaki sıkılaştırmanın ve iç talepteki denge durumunun fiyat artış hızını kademeli olarak sınırladığını göstermektedir.

Grafik 4. Türkiye’de 2025 Yılı Aylık Enflasyon Oranları (% , 2025)

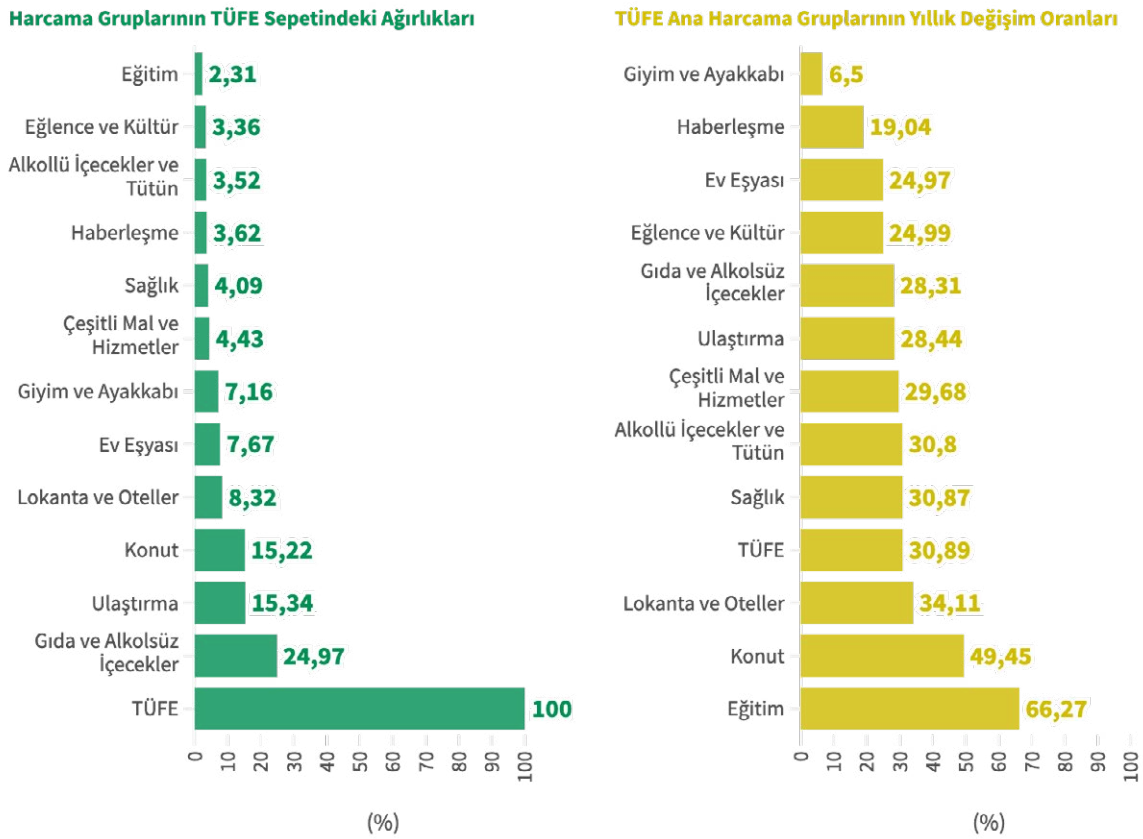
Kaynak: TÜİK, TÜFE Değişim Oranları (Bir Önceki Aya Göre Değişim), 2025

Enflasyon, 2025’in ilk aylarında görece yüksek seyrederken yılın ilerleyen dönemlerinde belirgin bir yavaşlama eğilimine girmiştir.

Enflasyonun düşürülmesi yalnızca makroekonomik istikrar açısından değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma açısından da önem taşımaktadır. Yüksek enflasyon ortamı yatırım kararlarını zorlaştırmakta, gelir dağılımını olumsuz etkilemekte ve özellikle düşük gelirli hanehalklarının satın alma gücünü aşındırmaktadır. Bu nedenle fiyat istikrarının sağlanması, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyümenin temel koşullarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Ana Harcama Gruplarına Göre Enflasyon ve Sürdürülebilirlik İlişkisi

Tüketici fiyat endeksinin ana harcama gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, enflasyonun tüm kalemlerde aynı düzeyde gerçekleşmeyip bazı sektörlerde daha yüksek seyrettiği görülmektedir (Grafik 5). 2025 yılı itibarıyla yıllık tüketici enflasyonu yaklaşık %30,9 seviyesinde gerçekleşirken bazı harcama gruplarında fiyat artışları genel enflasyonun oldukça üzerine çıkmıştır.

Grafik 5. Türkiye'de TÜFE Harcama Gruplarına Göre Fiyat Değişim Oranları ve Ağırlıkları (% 2025)

Kaynak: TÜİK, TÜFE Ana Harcama Gruplarının Yıllık Değişim İstatistikleri, 2025

En yüksek fiyat artışı eğitim grubunda gerçekleşerek bu kalemden yıllık enflasyon %66'nın üzerine ulaşmıştır. Eğitim hizmetlerindeki bu artış, sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir hedef olan nitelikli eğitime erişim (SKA 4) üzerinde baskıya neden olabilmektedir. Benzer şekilde, konut grubunda yaklaşık %49'luk fiyat artışı dikkat çekmektedir. Kira ve enerji maliyetlerindeki yükseliş konut harcamalarını artırırken, sürdürülebilir şehirler ve yaşam alanları hedefi (SKA 11) açısından da önemli bir politika alanına işaret etmektedir.

Hizmet sektörünün önemli bileşenlerinden biri olan lokanta ve oteller grubunda yaklaşık %34 seviyesinde gerçekleşen enflasyon, hizmet enflasyonunun görece katı bir yapı sergilediğini göstermektedir. Temel tüketim kalemlerinden biri olan gıda ve alkolsüz içecekler grubunda ise yaklaşık %28 seviyesindedir. Gıda fiyatlarındaki artış özellikle düşük gelirli hanehalklarını daha fazla etkilediği için, yoksulluğun azaltılması ve gıda güvenliği (SKA 1 ve SKA 2) açısından önemli bir risk oluşturmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, enflasyonun 2025 yılında özel olarak hizmet sektöründe ve temel yaşam maliyetlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu nedenle enflasyonla mücadele politikalarının para politikasının yanı sıra; konut arzını artıran, tarımsal üretimi güçlendiren ve hizmet sektöründeki maliyet baskılarını azaltan yapısal politikalarla desteklenmesi sürdürülebilir kalkınma açısından önem taşımaktadır.

Sonuç

Türkiye’de son yıllardaki enflasyon dinamikleri incelendiğinde, fiyat artışlarının yalnızca para politikası araçlarıyla açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. 2023 yılının ikinci yarısından itibaren uygulanan sıkı para politikası ve politika faizindeki artışlar, iç talebin dengelenmesi ve enflasyon beklentilerinin kontrol altına alınması açısından önemli rol oynamaktadır. Nitekim 2024 ve 2025 döneminde enflasyon oranlarında gözlenen kademeli gerileme, Türkiye ekonomisinde dezenflasyon sürecinin başladığını göstermektedir. Nitekim bu açıdan değerlendirildiğinde, uygulanan faiz politikası fiyat artış hızını sınırlayan temel araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte dezenflasyon sürecinin yalnızca para politikası aracılığıyla sürdürülebilir hale gelmesi mümkün değildir. Enflasyonun kalıcı biçimde düşürülmesi için makroekonomik politikaların bütüncül bir çerçevede uygulanması gerekmektedir. Türkiye ekonomisinde ekonomik ve siyasi belirsizliklerin devam etmesi, risk primlerinin yüksek seyretmesi ve finansal kırılganlıkların varlığı; dezenflasyon sürecinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir risk alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle fiyat istikrarının kalıcı hale gelebilmesi için para politikasının yanı sıra maliye politikası, üretim politikası ve kurumsal güveni artıracak yapısal düzenlemelerin de önemli rol oynadığı görülmektedir.

Enflasyonla mücadelede konut, tarım ve hizmet sektörüne yönelik yapısal politikalar kritik önemdedir.

Küresel enerji fiyatları, enflasyon dinamiklerini belirleyen bir diğer önemli faktörlerdendir. Son dönemde petrol fiyatlarının yaklaşık 50-60 dolar bandında seyretmesi, enerji maliyetleri üzerindeki baskının görece sınırlı kalmasına fayda sağlayarak dezenflasyon sürecini destekleyen unsurlardan biri olmuştur. Enerji fiyatlarının düşük veya istikrarlı bir seviyede kalması, özellikle enerji ithalatına bağımlı ekonomiler için maliyet enflasyonunun kontrol altına alınmasına yardımcı olan unsurlardan sayılabilmektedir. Türkiye ekonomisi açısından da petrol fiyatlarındaki görece dengeli bu görünüm, enflasyonun gerilemesine katkı sağlayan dışsal faktörlerden biri olarak değerlendirilebilmektedir.

Öte yandan önümüzdeki dönemde jeopolitik risklerin artma ihtimali, enerji fiyatları ve enflasyon açısından önemli belirsizlikler oluşturmaktadır. Ortadoğu'da artan gerilim ve özellikle İran-İsrail hattında ortaya çıkabilecek olası bir çatışma, küresel enerji piyasalarında yeni fiyat şoklarına yol açabilir. Enerji fiyatlarında yaşanabilecek böyle bir yükseliş, enerji ithalatına yüksek derecede bağımlı olan Türkiye ekonomisinde maliyet kanalı üzerinden enflasyonist baskıları yeniden artırma potansiyeline sahiptir. Nitekim bu durum dezenflasyon sürecinin kırılganlığını artırarak fiyat istikrarına ulaşma sürecini zorlaştırabilir.

Bu bağlamda Türkiye'de enflasyonla mücadele politikalarının sürdürülebilir bir çerçevede ele alınması büyük önem taşımaktadır. Para politikasının sağladığı dezenflasyon etkisinin kalıcı hale gelmesi için enerji bağımlılığını azaltan, üretim yapısını güçlendiren ve makroekonomik istikrarı destekleyen yapısal politikaların uygulanması gerekmektedir. Yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması, enerji verimliliğini destekleyen teknolojilerin yaygınlaştırılması ve üretimde yerli kaynak kullanımının güçlendirilmesi, hem maliyet baskılarını azaltmaya hem de sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir ekonomik yapı oluşturmaya katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de enflasyonun düşürülmesine yönelik atılan adımlar kısa vadede dezenflasyon sürecini desteklese de bu sürecin kalıcı hale gelmesi ekonomik, politik ve jeopolitik risklerin yönetilmesine bağlıdır. Fiyat istikrarının sağlanması yalnızca makroekonomik dengelerin güçlendirilmesi açısından değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyüme politikasının oluşturulması açısından da temel bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Kalıcı fiyat istikrarı, enerji bağımlılığını azaltan ve üretim yapısını güçlendiren yapısal politikalarla mümkündür.

MERKEZ BANKASI VE PARA POLİTİKASI

Fatih Furkan Akosman

Arş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b03>

Temel Bulgular

- Politika faiz oranı, %45 seviyelerinden %38 seviyesine indirilmiştir.
- Yıllık ortalama enflasyon, 2024 yılındaki %58,5 seviyesinden %34,8 seviyesine gerilemiştir.
- Kredi büyüme sınırları daraltılmıştır. Ayrıca Kur Korumalı Mevduat (KKM) sistemi Ağustos ayında tamamen sonlandırılmış ve bakiyeler yıl sonunda sembolik düzeylere inmiştir.
- Yıllık ortalama ABD doları/TL kuru 32,82 TL'den 39,51 TL'ye çıkarak yaklaşık %20 değer kaybetmiştir.
- Net döviz rezervleri 59,2 milyar ABD dolarından, 71,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Swaplar hariç net rezervler ise 53,7 milyar ABD doları seviyesine çıkmıştır.
- Sıkı para politikasına rağmen sanayi üretimi güçlü seyretilmiş, işsizlik oranı ise %8,5 seviyesinden %7,8'e gerilemiştir.
- Jeopolitik riskler, küresel ticarete belirsizlik, petrol fiyatlarındaki oynaklık, yurt içi talebin zaman zaman yüksek seyretilmesi ve %5 olan orta vadeli enflasyon hedefinin mevcut konjunktüre göre ulaşılmasının güç olması gibi unsurlar dezenflasyon sürecini zorlaştırmıştır.

Öneriler

- Faiz indirimi sürecinin enflasyon seyrine bağlı, ihtiyatlı ve veri odaklı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir.
- Enflasyonun belirgin ve kalıcı biçimde kötüleşmesi halinde, para politikası araçlarının gecikme olmadan sıkılaştırılması sağlanmalıdır.
- Döviz kuru istikrarının korunması ve uluslararası rezervlerdeki artışa yönelik politikaların devam ettirilmesi gerekmektedir.
- Makro ihtiyati çerçevede sadeleştirmelerin sürdürülmesi ve parasal aktarım mekanizması etkinliğinin artırılması sağlanmalıdır.
- Para politikasıyla uyumlu maliye politikasının kararlılıkla sürdürülmesi ve kamu harcamalarındaki tasarruf ilkesine bağlı kalınması gerekmektedir.
- %5 seviyesinde olan orta vadeli enflasyon hedefine yönelik yol haritasının daha somut ve ulaşılabilir hedeflerle güçlendirilmesi, para politikasının etkinliğini güçlendirecek ve dezenflasyonun kalıcı olarak tesisine katkı sağlayacaktır.

Giriş

Temel amacı fiyat istikrarı olan merkez bankaları, 2008 Küresel Finansal Krizi sonrası fiyat istikrarına ek olarak finansal istikrarın korunmasını da öncelikli hedefleri arasına almıştır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan piyasa ekonomilerindeki merkez bankaları, 2008 yılındaki Küresel Finansal Kriz ve COVID-19 salgını gibi küresel şoklardan sonra reel ve finansal piyasalarda kaygıların artması neticesinde zaman zaman politika düzenlemeleri yapmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), COVID-19 salgını sonrasında ekonomik büyüme- de gözlemlenen yavaşlamaya karşılık; ekonomik durgunluğu önlemek, istihdamı desteklemek ve rekabetçi döviz kuru aracılığıyla ihracatı artırmak amaçlarıyla özellikle düşük politika faiz oranı ve kredi genişlemesiyle birlikte parasal genişleme politikası uygulamıştır. COVID-19 sonrası enflasyon üzerinde görülen yukarı yönlü baskılara rağmen, 2021 yılı sonlarından 2023 yılı ortalarına kadar devam eden parasal genişleme politikası Türkiye’de para politikası güvenilirliğini azaltmış ve yukarı yönlü baskıların da etkisiyle enflasyon hızla yükselmiştir (İLKE Vakfı, 2024).

TCMB 2023 yılı ortalarından itibaren yüksek enflasyonu kontrol altına alabilmek için parasal sıkılaştırma politikası uygulamaya başlamış, politika faiz oranını 2024 yılında %50 seviyesine kadar yükseltmiştir. Bununla birlikte 2024 yılı sonunda başlatılan faiz indirimi süreci 2025 yılında da devam etmiş ve politika faizi yıl sonunda %38 seviyesine düşürülmüştür.

2025 yılı boyunca para politikasındaki kararlı duruş dezenflasyon sürecini desteklemiştir. Ancak, jeopolitik riskler, küresel ticarete belirsizlik, petrol fiyatlarındaki oynaklık ve yurt içi talebin zaman zaman öngörülenden yüksek seyretmesi nedeniyle enflasyonist baskılar varlığını azalarak da olsa sürdürmüştür. TCMB faiz indirimlerine devam ederken, yılın ikinci çeyreğinde piyasa koşullarından dolayı bir miktar faiz artışı yapmıştır. Politika faizine ilave olarak gerekli görülen zamanlarda makro ihtiyati politika araçları da kullanılmış ve bu politika çerçevesindeki sadeleştirmelere devam edilerek Kur Korumalı Mevduat (KKM) sistemi de ağustos ayında tamamen kaldırılmıştır.

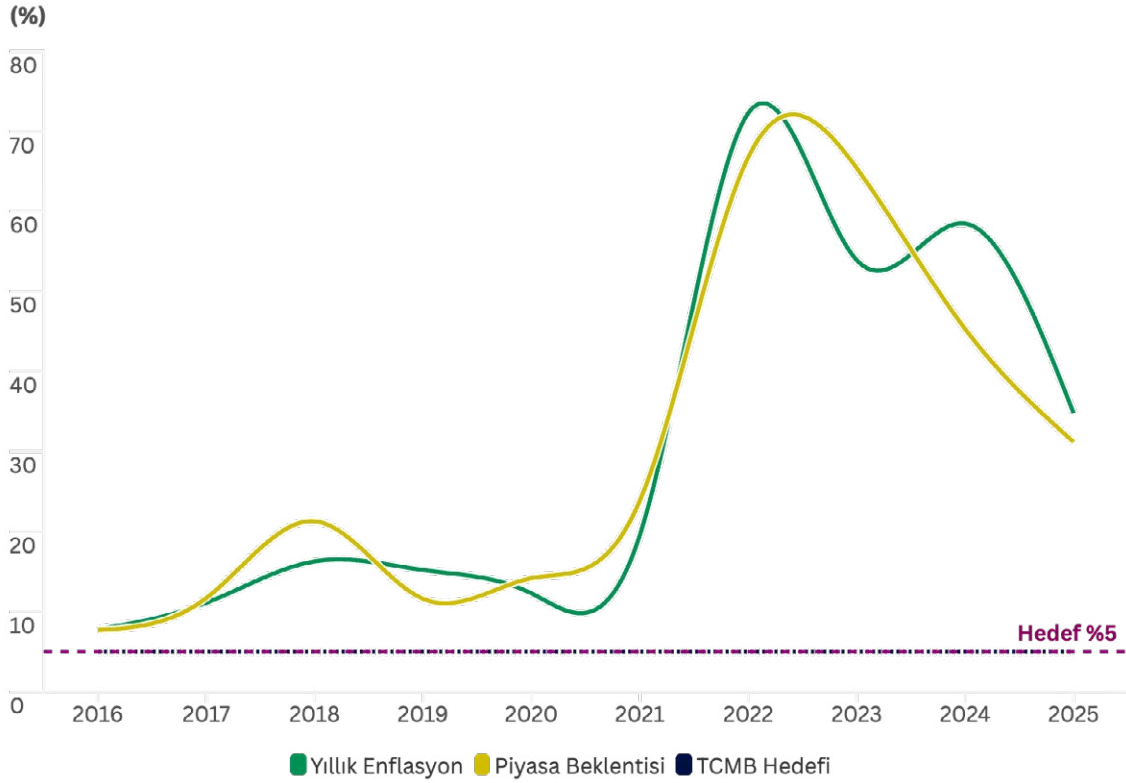
Politika Faiz Oranı

2025 yılı boyunca Para Politikası Kurulu (PPK) kararlarında enflasyonun ana eğilimi, gıda fiyat gelişmeleri, hizmet enflasyonundaki yapışkanlık, finansal piyasalarda ve döviz kurunda oynaklık, küresel ticarete belirsizlik ve yurt içi talebinde zaman zaman öngörülenden yüksek seyir belirleyici etkenler olarak öne çıkmıştır (TCMB, 2025a).

TCMB 2024 yılı aralık ayında başladığı faiz indirim sürecini 2025 yılı başında da sürdürmüştür; politika faizini ocak ve mart aylarında art arda 250’şer baz puan indirerek %42,5 seviyesine düşürmüştür. Ancak mart ayında finansal piyasalarda oluşan yüksek oynaklık, Türkiye’nin 5 yıllık kredi risk priminde (CDS) meydana gelen ani artış ve Türk lirasının oynaklığının yükselmesi nedenleriyle, TCMB 20 Mart tarihinde ara bir Para Politikası Kurulu (PPK) toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıda politika faizini sabit tutmakla birlikte gecelik borç verme faizini 200 baz puan artırarak piyasaya sıkılaştırıcı bir sinyal veren TCMB, toplantıyı takiben nisan ayında finansal piyasalardaki oynaklığın ve küresel ticaretteki gelişmelerin enflasyon üzerindeki yukarı yönlü riskleri artırması nedeniyle politika faizini tedbiren %46’ya yükseltmiştir.

2024 sonunda başlatılan faiz indirimi süreci 2025'te de devam etti ve politika faizi yıl sonunda %38 seviyesine düşürüldü.

Böylelikle dezenflasyon sürecinin tesis edilmesine yönelik kararlılığını gösteren TCMB'nin, yılın ikinci yarısından itibaren enflasyonun ana eğilimindeki yavaşlama ve yurt içi talebindeki dezenflasyon süreciyle uyumlu bir seyir sergilemesi faiz indirimlerine zemin hazırlamıştır. Grafik 7'de görüleceği üzere yıllık ortalama enflasyon 2024 yılındaki %58,5 seviyesinden %34,8'e gerilemiş, enflasyondaki bu olumlu görünüş sonrası TCMB politika faizini yıl sonuna kadar kademeli olarak %38 seviyesine kadar düşürmüştür (Grafik 7).

Grafik 6. Yıllık Enflasyon, Piyasa Enflasyon Beklentisi ve Enflasyon Hedefi (% 2016-2025)

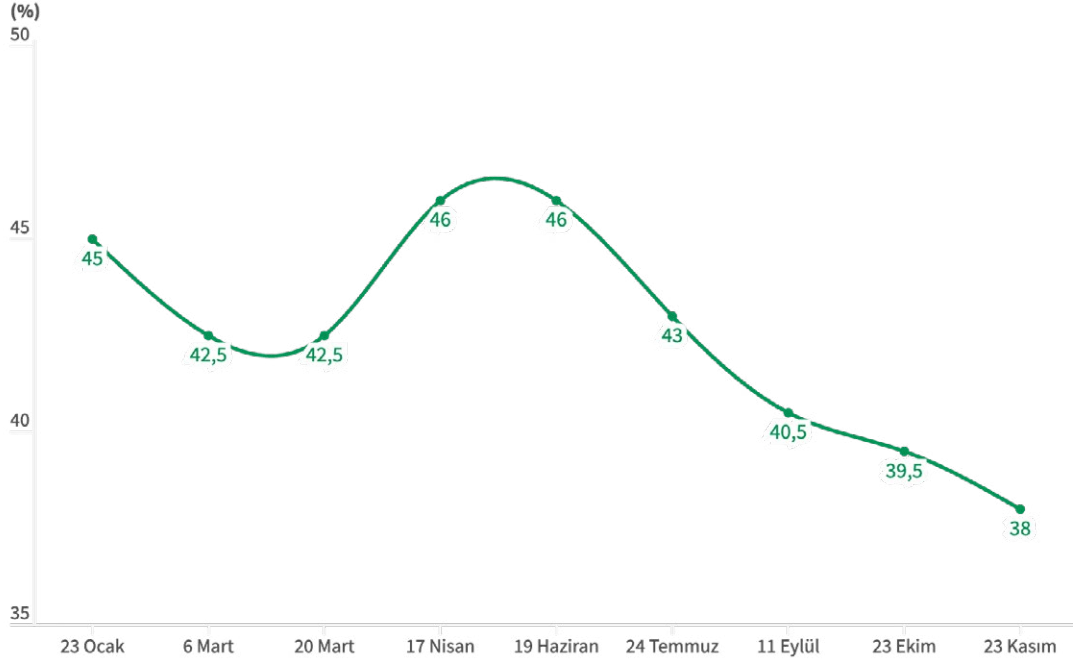
Kaynak: TÜİK, TÜFE, On İki Aylık Ortalamalara Göre Değişim; TCMB EVDS, Yıllık TÜFE Beklentisi (Cari Yıl Sonu) ve TCMB (2026)

Piyasa katılımcılarının 2025 yılında ortalama yıllık enflasyon beklentisi ise %31,2 seviyesindedir. 2024 yılındaki %45,3 beklentisi ile kıyaslandığında, piyasa beklentilerinin 2025 yılında gerçekleşen enflasyona daha fazla yakınsadığı görülmektedir. 2025'in piyasa beklentileri gerçekleşen enflasyona daha yakın olsa da mevcut konjunktürde TCMB'nin %5 seviyesindeki orta vadeli enflasyon hedefine ulaşması güç görünmektedir (Grafik 6). Nitekim bu durum para politikasının şeffaflığını ve öngörülebilirliğini azaltmaktadır.

Şekil 1. Yıllık Ortalama Enflasyon

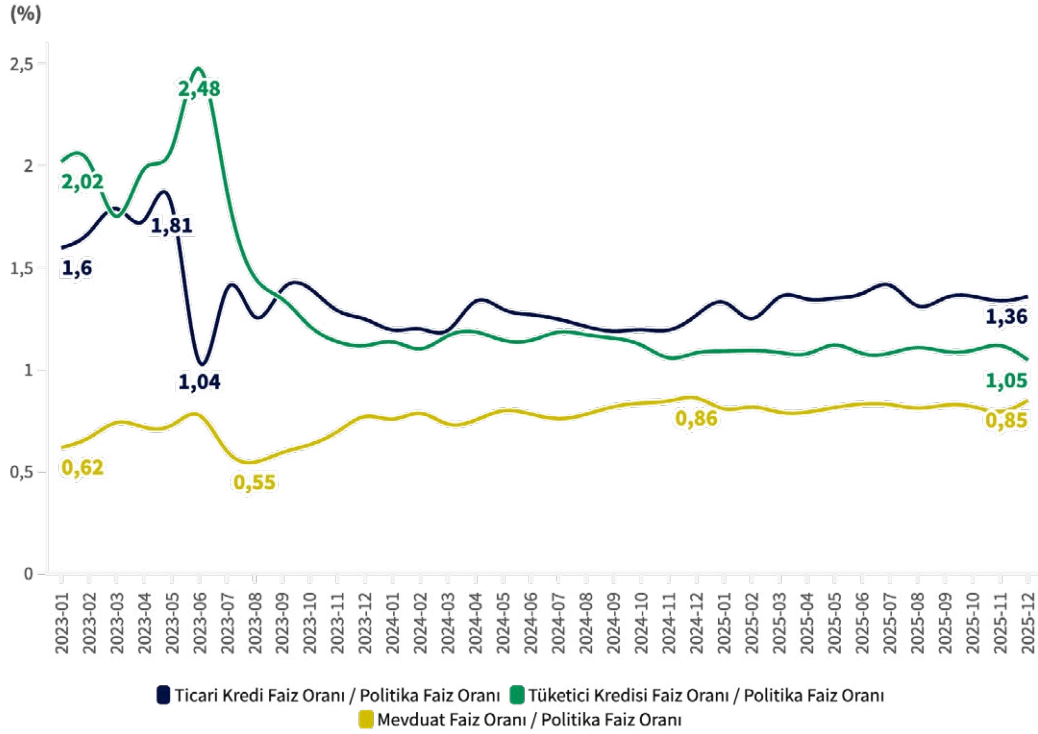
Kaynak: TÜİK, TÜFE, On İki Aylık Ortalamalara Göre Değişim

Grafik 7. 2025 yılı TCMB Para Politikası Faiz Oranı, 1 Hafta Repo (% 2025)

Kaynak: TCMB, Para Politikası İstatistikleri, 2025

Ayrıca 2021-2023 yılları arasında uygulanan para politikasından sonra bozulan ve 2024 yılında sıkı para politikası duruşu ile dengelenmeye başlayan parasal aktarım mekanizmasının etkinliği 2025 yılında korunmuştur. Grafik 8’de görüleceği üzere politika faizi ticari kredi, tüketici kredisi ve mevduat faiz oranları için dengeli bir referans noktası olmuştur.

Grafik 8. Ağırlıklı Ortalama Ticari Kredi, Tüketici Kredisi ve Mevduat Faiz Oranlarının Politika Faizine Oranı (% 2023-2025)

Kaynak: TCMB, Faiz İstatistikleri, 2025

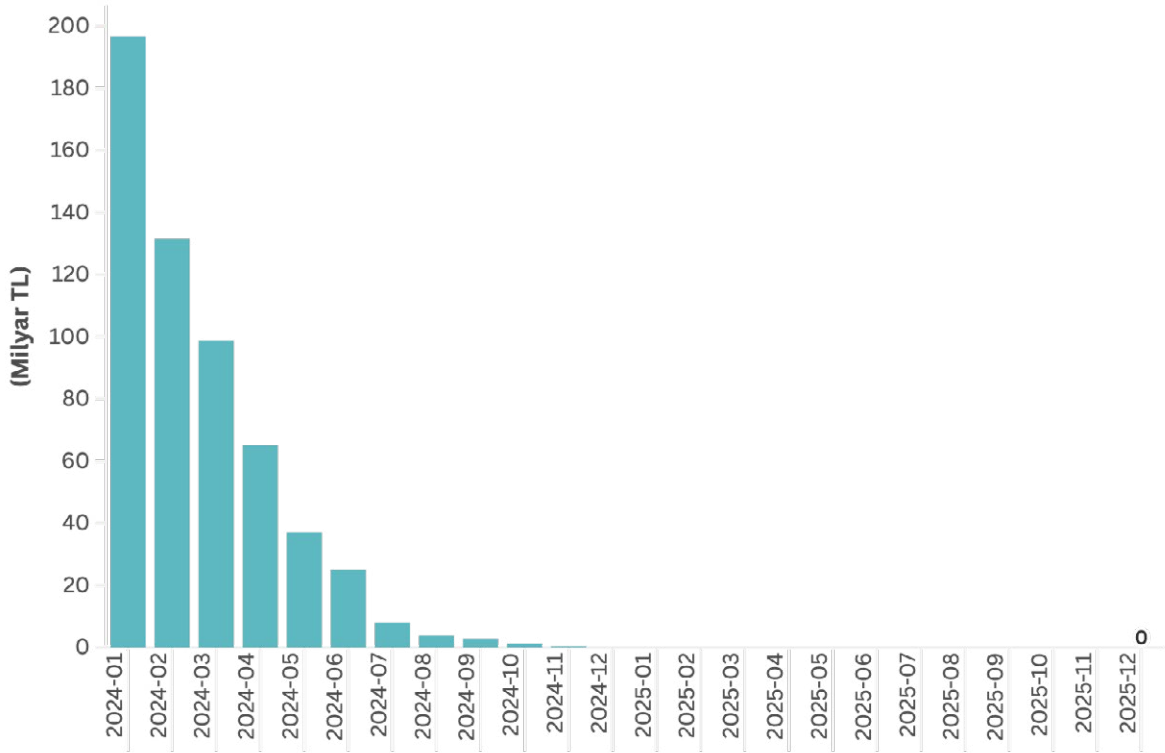
Not: Yazar tarafından faiz oranları verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Makro İhtiyati Politika Çerçevesi

2025 yılı boyunca sıkı para politikası ile uyumlu makro ihtiyati tedbirler uygulanmaya devam etmiştir. Parasal aktarım mekanizmasının ve Türk lirasına geçişin güçlendirmesi için sterilizasyon araçları etkin bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca 2023 yılında piyasa mekanizmasının işlevselliğini artırmak ve makro finansal istikrarı korumak amacıyla başlatılan sadeleştirme süreci 2025 yılında da sürdürülmüştür. Aralık ayında ise zorunlu karşılık düzenlemelerinde sadeleştirmeye gidilmiştir (TCMB, 2025).

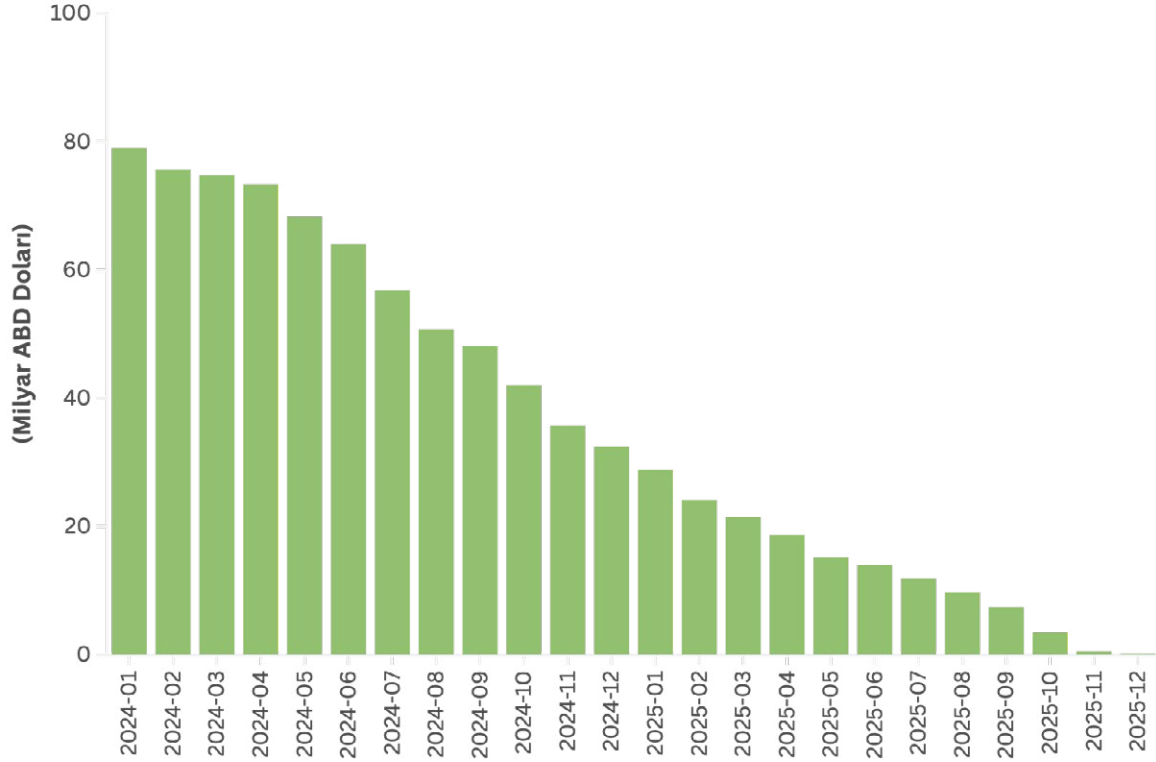
Yıl boyunca, çeşitli yabancı paralara ve Türk lirası cinsinden borçlanma araçlarına uygulanan zorunlu karşılık oranlarında artış yapılmıştır. Buna ek olarak yabancı para ticari kredileri ile Türk lirası ticari kredileri (KOBİ kredileri hariç) için büyüme sınırları, sıkı para politikası duruşu ile uyumlu olacak şekilde daraltılmıştır (TCMB, 2025).

Kur Korumalı Mevduat (KKM) hesaplarından çıkış stratejisi sürdürülmüştür. 2024 yılı sonunda sıfırlanan Türk lirası cinsinden KKM hesaplarına ek, Dövizden Dönüştürümlü Kur Korumalı Mevduat (DDKKM) hesapları bakiyelerinden de kademeli olarak çıkmıştır. 2025 yılı Ağustos ayında KKM hesap açma ve yenileme işlemleri tamamen kaldırılmıştır (TCMB, 2025i). 2024 yılında 80 milyar ABD doları seviyesinden 30 milyar ABD dolarına gerileyen DDKKM bakiyesi, 2025 yılı Aralık ayı itibarıyla toplam 0,2 milyar ABD doları seviyesine kadar inmiştir (Grafik 10).

Grafik 9. Türk Lirası KKM Hesapları Toplam Bakiyesi (Milyar TL, 2024-2025)

Kaynak: TCMB, Para Banka İstatistikleri, 2025

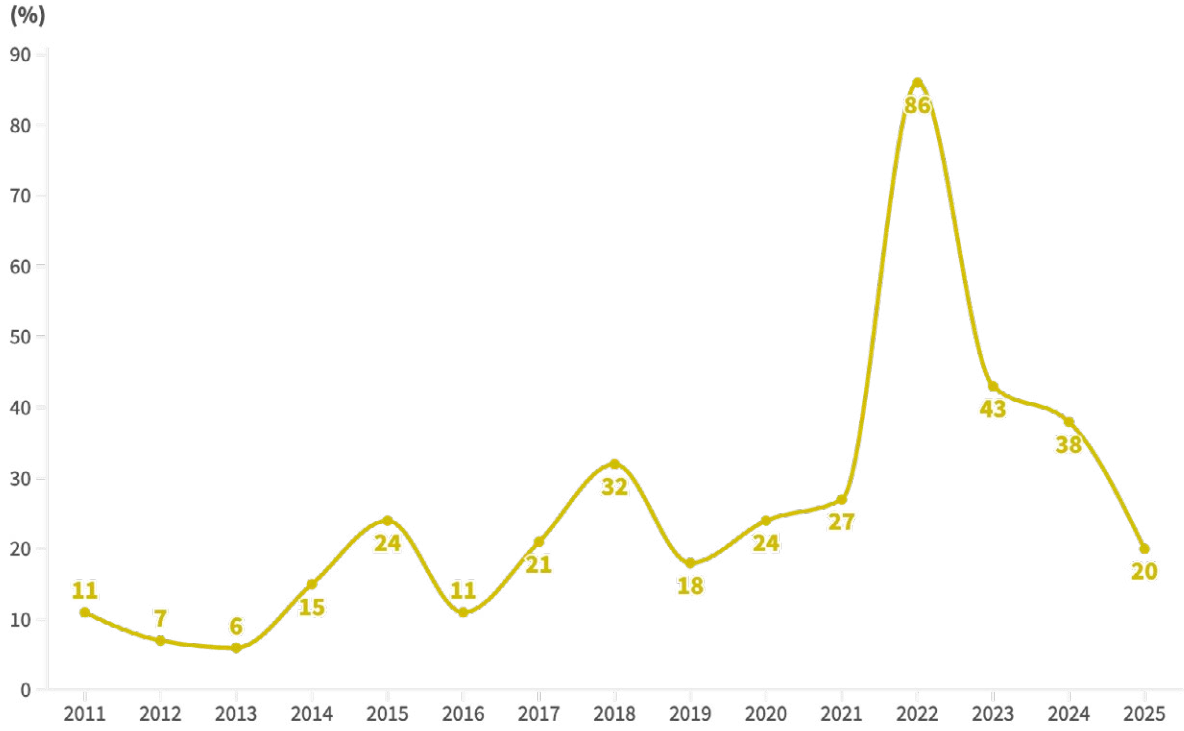
Grafik 10. Dövizden Dönüştürülmüş KKM (DDKKM) Hesapları Toplam Bakiyesi (Milyar ABD Doları, 2024-2025)

Kaynak: TCMB, Para Banka İstatistikleri, 2025

Temel Göstergeler

Döviz Kuru ve Döviz Rezervi

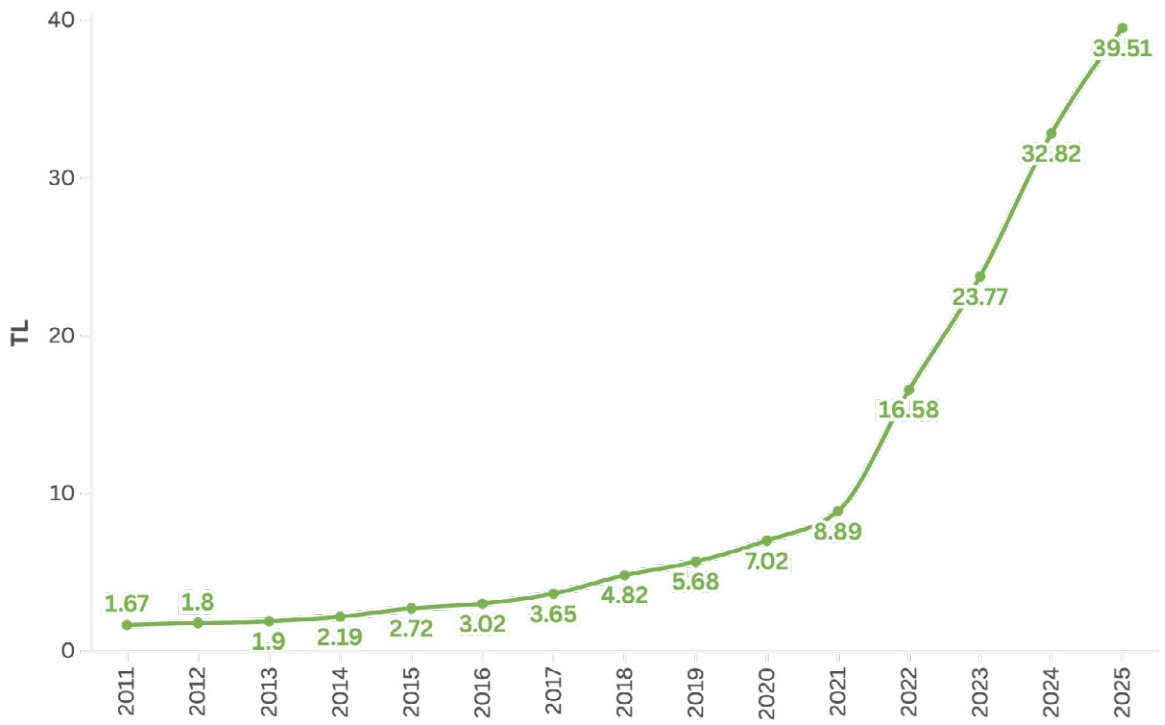
Türk lirasındaki değer kaybı 2025 yılında devam etmekle birlikte, bu kayıp önceki yıllara kıyasla daha sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir (Grafik 11). Grafik 11'de görüldüğü üzere yıllık ortalama ABD doları/TL kuru 2024 yılındaki 32,82 TL seviyesinden 39,51 TL seviyesine çıkarak yaklaşık %20 değer kaybetmiştir. Kurdaki artışın geçen yıllara oranla azalması, döviz geçişkenliği kanalıyla enflasyon üzerinde yukarı yönlü baskıları azaltmıştır. Ayrıca ilk çeyreğin sonunda finansal piyasalardaki oynaklık ve küresel ticaretteki belirsizlikler kuru yıllık eğiliminden daha çok artırarak enflasyon üzerinde geçici baskı oluşturmuştur.

Grafik 11. ABD Doları/Türk Lirası Döviz Kuru Yıllık Yüzde Değişim (% , 2011-2025)

Kaynak: TCMB, Kurlar, 2025

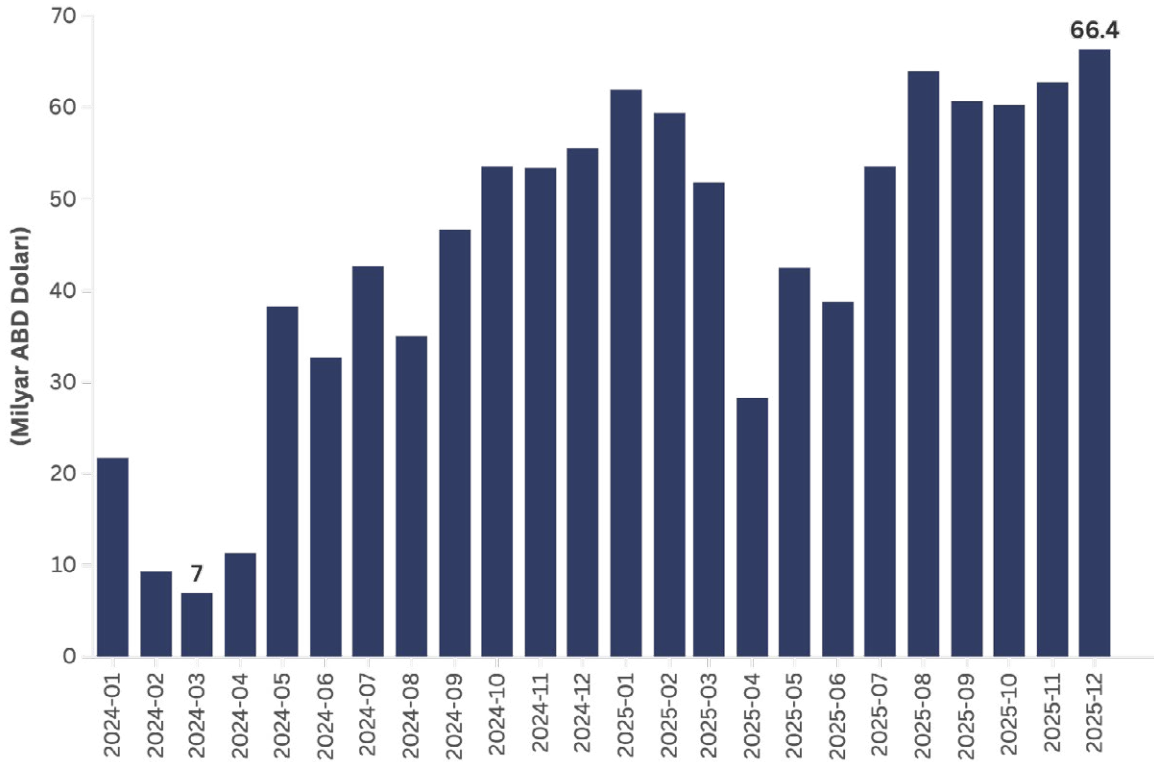
Not: Yazar tarafından döviz alış-satış kuru ortalaması üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik 12. ABD Doları/Türk Lirası Döviz Kuru Yıllık (2011-2025)

Kaynak: TCMB, Kurlar, 2025

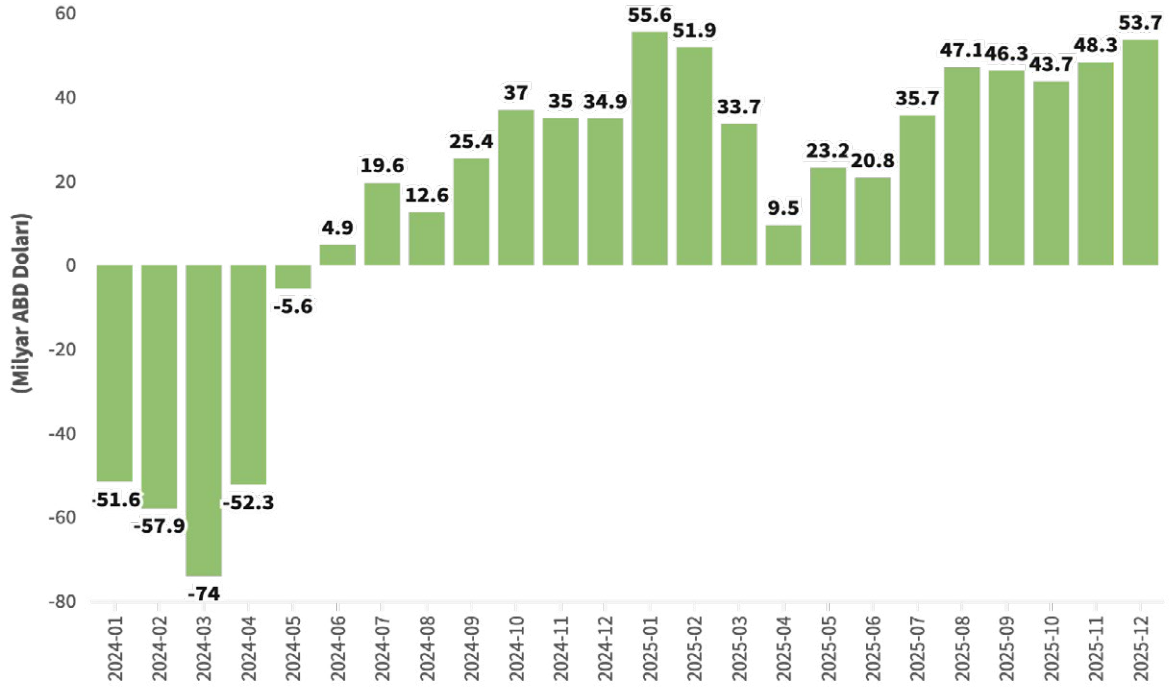
2025 yılında devam eden sıkı para politikası duruşu ve artan portföy yatırımlarıyla birlikte uluslararası rezervler de artmaya devam etmiştir. Net döviz rezervleri ve swap hariç net döviz rezervleri, yıl boyunca genel olarak pozitif bölgede seyretmiştir. İlk çeyreğin sonlarında yaşanan piyasa çalkantısı her iki rezerv kaleminde geçici bir düşüşe yol açmış olsa da yılın ikinci yarısında hızlı bir toparlanma gerçekleşmiştir. 2024 yılını 59,2 milyar ABD doları seviyesinde kapatan net döviz rezervleri, 2025 yılı sonunda 71,7 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir (Grafik 15). Swaplar hariç net döviz rezervleri ise yıl ortasında yaşanan dalgalanmanın ardından toparlanarak aralık ayında 53,7 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır (Grafik 14). Net döviz rezervlerindeki bu olumlu seyir, piyasaya yönelik olası müdahaleler açısından TCMB'nin elini güçlendirmiştir.

Grafik 13. TCMB Uluslararası Net Rezervler Aylık (Milyar ABD Doları, 2024-2025)

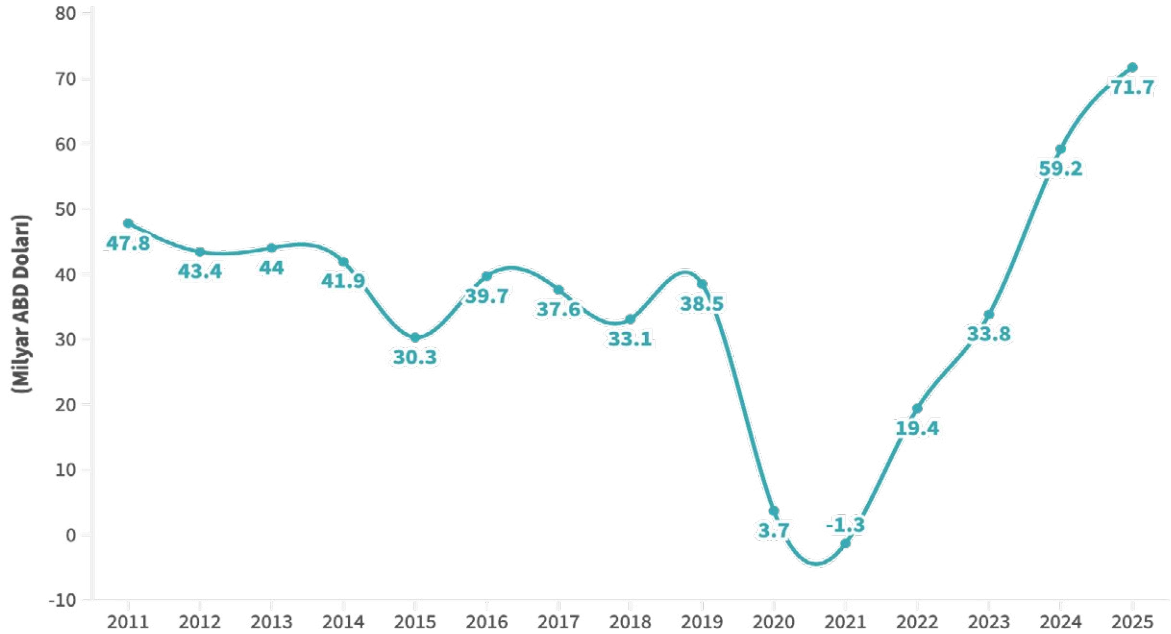
Kaynak: TCMB, Bilanço Verileri ve Uluslararası Rezervler, 2025

Not: Yazar tarafından döviz alış-satış kuru ortalaması kullanılarak hesaplanmıştır.

Grafik 14. TCMB Swaplar Hariç Uluslararası Net Rezervler Aylık (Milyar ABD Doları, 2024-2025)

Kaynak: TCMB, Bilanço Verileri ve Uluslararası Rezervler İstatistikleri, 2025

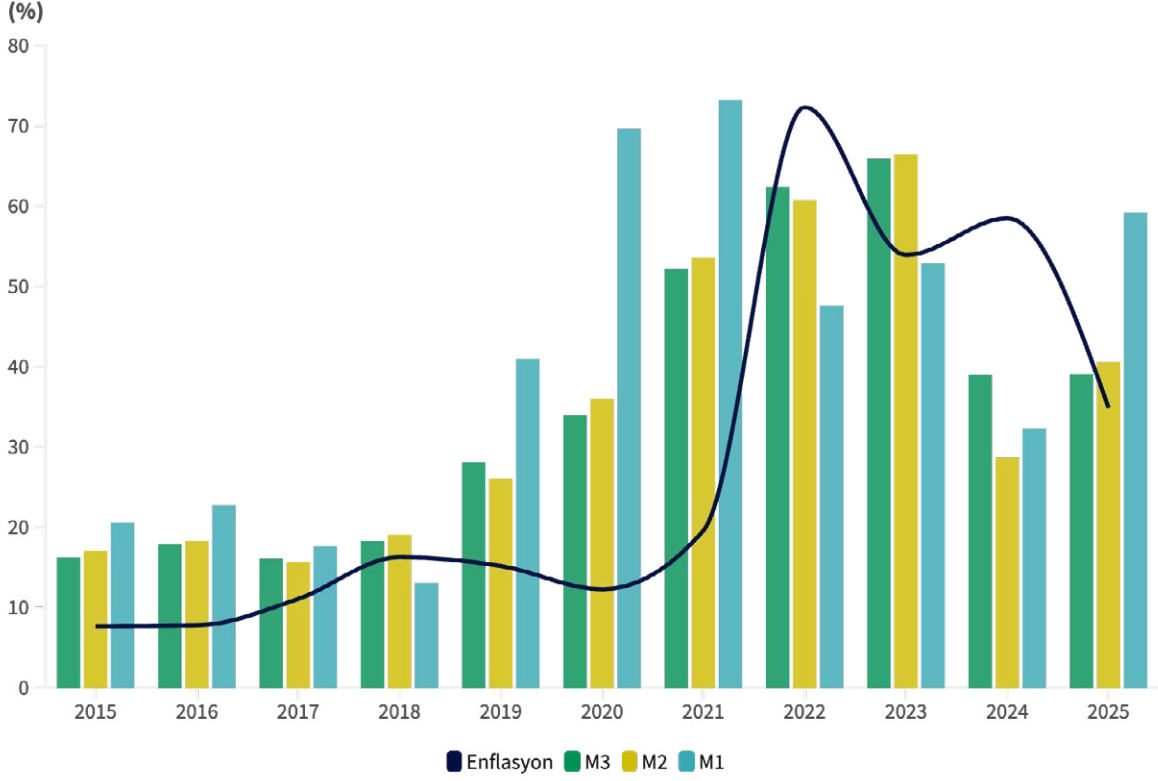
Grafik 15. TCMB Uluslararası Net Rezervler Yıllık (Milyar ABD Doları, 2011-2025)

Kaynak: TCMB, Bilanço Verileri ve Uluslararası Rezervler, 2025

Not: Yazar tarafından döviz alış-satış kuru ortalaması kullanılarak hesaplanmıştır. Swaplar hariç net rezervler Eğilmez (2025)'in adımları takip edilerek hesaplanmıştır.

Para Arzları

Grafik 16 incelendiğinde daha önce 2024 yılında M1 ve M2 para arzlarındaki artış hızı yavaşladığı halde, 2025 yılında bir önceki yıla oranla daha fazla arttığı görülmektedir. Bu dönemde M1 para arzı yaklaşık %59 büyürken, M2 para arzı takriben %41 oranında büyümüş; M3 para arzı ise geçen yıla benzer oranda artış göstermiştir.

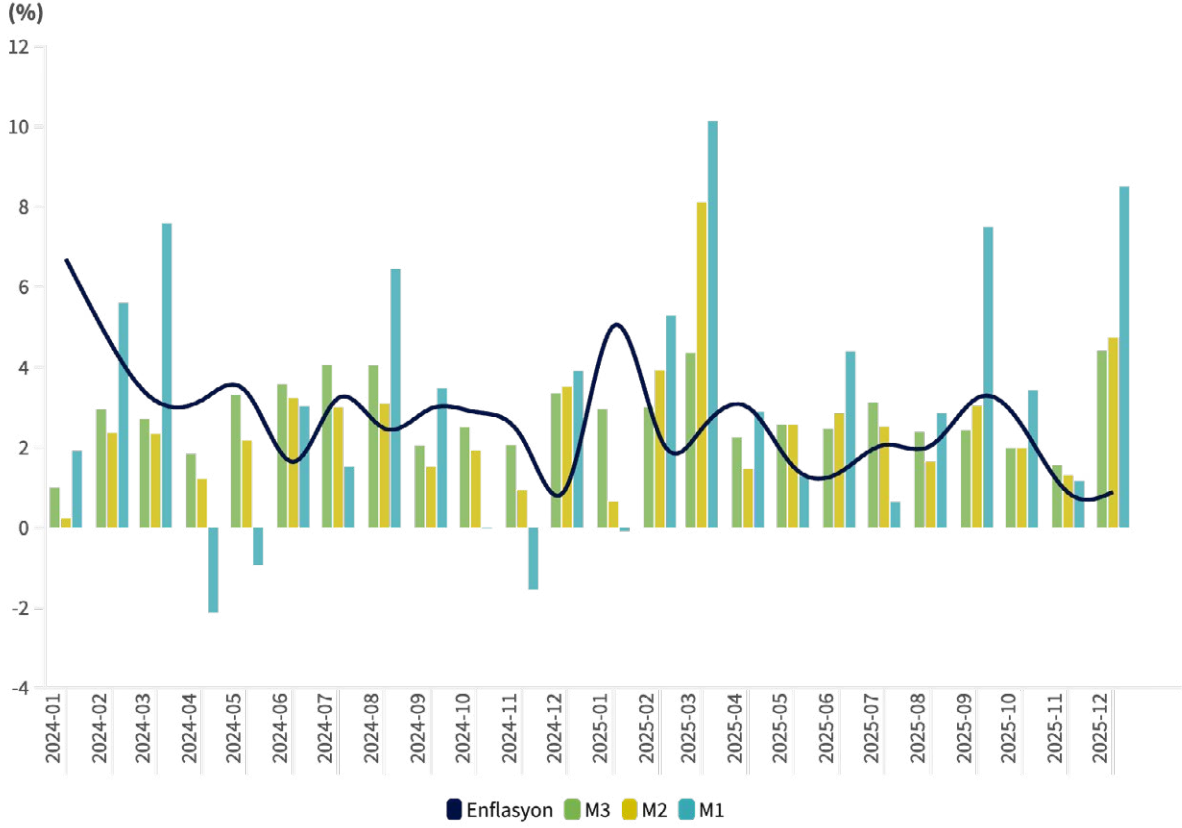

Grafik 16. M1, M2 ve M3 Para Arzlarındaki Yıllık Değişim Oranı ve Yıllık Enflasyon (% 2015-2025)

Kaynak: TCMB, Para ve Banka İstatistikleri ve Fiyat Endeksleri, 2025

Not: Enflasyon verileri yazar tarafından Genel Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100) üzerinden hesaplanmıştır. Para arzlarındaki değişim oranları yazar tarafından Toplam Para Arzları verileri üzerinden hesaplanmıştır.

Aylık para arzı büyümelerine baktığımızda ise bazı aylar yüksek artış oranları görülsede söz konusu artışların enflasyon üzerinde belirgin bir etkisi olmamıştır (Grafik 17). Böylece M1, M2 ve M3 para arzlarındaki büyüme oranları, Paranın Miktar Teorisi'nin aksine enflasyon üzerinde büyük bir baskı oluşturmamıştır.

Grafik 17. M1, M2 ve M3 Para Arzlarındaki Aylık Değişim Oranı ve Aylık Enflasyon (%), 2024-2025)

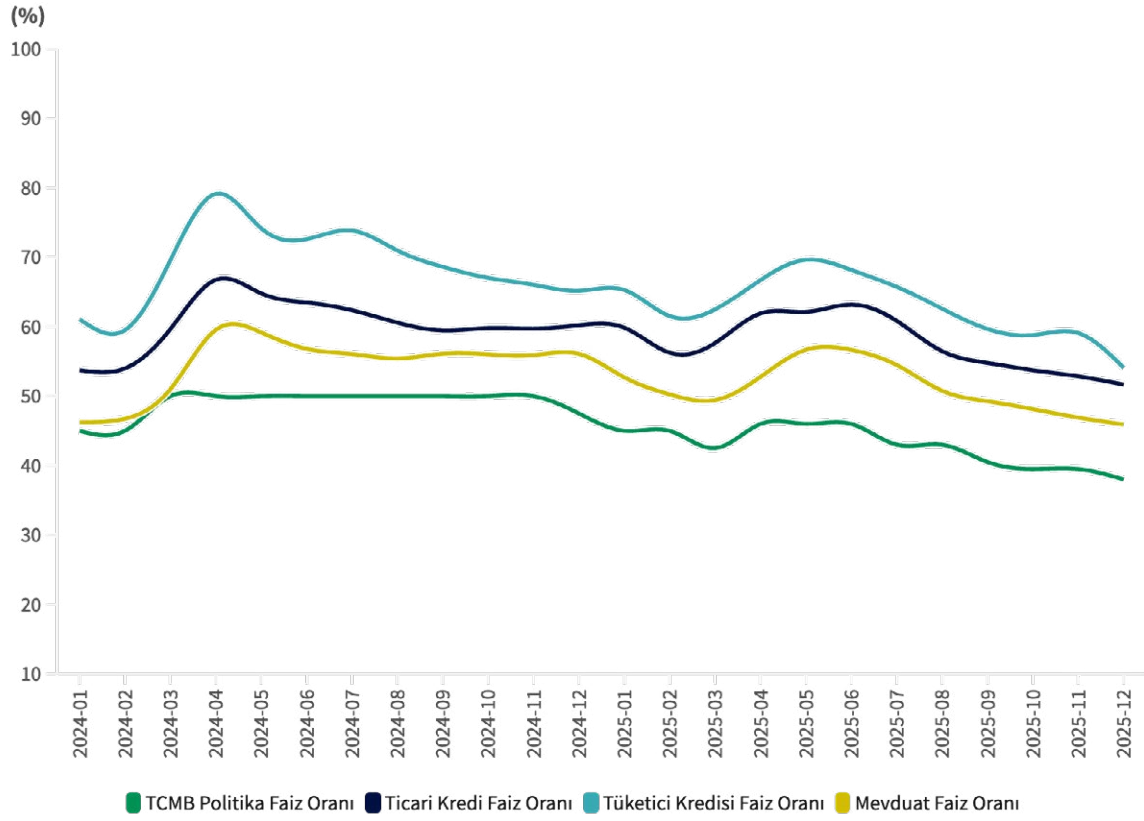
Kaynak: TCMB, Para ve Banka İstatistikleri ve Fiyat Endeksleri, 2025

Not: Enflasyon verileri yazar tarafından Genel Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100) üzerinden hesaplanmıştır. Para arzlarındaki değişim oranları da Toplam Para Arzları verileri üzerinden hesaplanmıştır.

Krediler ve Tüketim

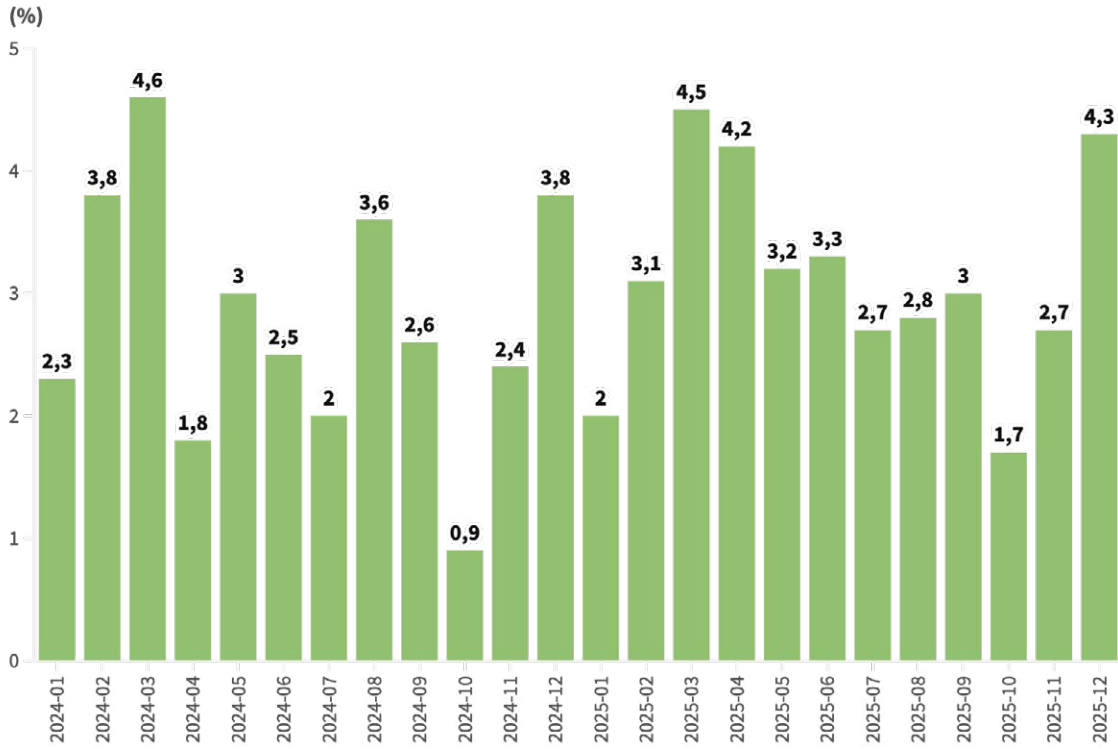
Politika faizinin yüksek seyrettiği 2025 yılının ilk yarısında ticari kredi, tüketici kredisi ve mevduat faiz oranları yüksek düzeyde kalmış ve bu durum toplam kredi büyümesini sınırlandırmıştır (Grafik 18). Temmuz ayında başlayan faiz indirimleriyle birlikte kredi faiz oranları kademeli olarak gerilemiş ve kredi büyümesi yıl sonunda toparlanarak hız kazanmaya başlamıştır (Grafik 19).

Yurt içi talep ve tüketim harcamaları ise daha sıkı parasal duruş nedeniyle yılın ilk yarısında baskı altında kalırken, yılın ikinci yarısındaki faiz indirimlerinin bir sonucu olarak yükselmeye başlamıştır. Tüketim büyümesindeki artış, enflasyon üzerindeki talep yönlü baskıları canlı tutmuş; fakat bu baskı 2024 yılına kıyasla daha ılımlı bir düzeyde kalmıştır (Grafik 20).

Grafik 18. Ticari Kredi, Tüketici Kredisi ve Mevduat Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları ile Politika Faiz Oranı (% , 2024-2025)

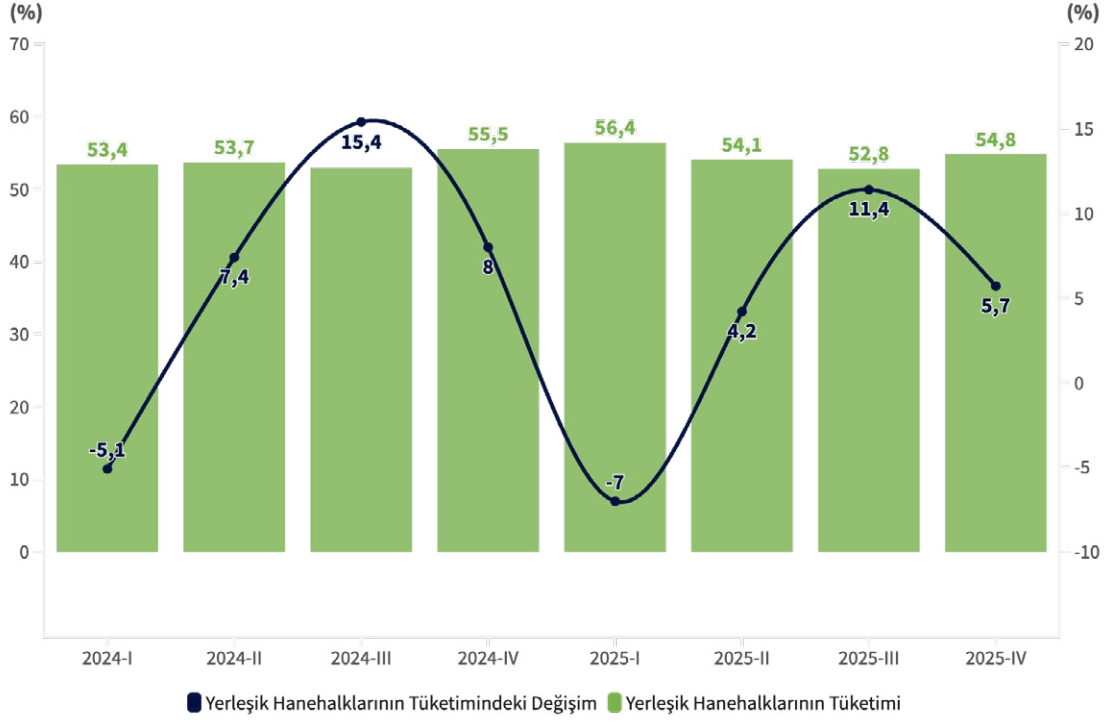
Kaynak: TCMB, Faiz İstatistikleri, 2025

Grafik 19. Bankacılık Sektörü Toplam Kredi Hacmi Aylık Yüzde Değişim Oranları (% , 2024-2025)

Kaynak: TCMB, Para ve Banka İstatistikleri, 2025

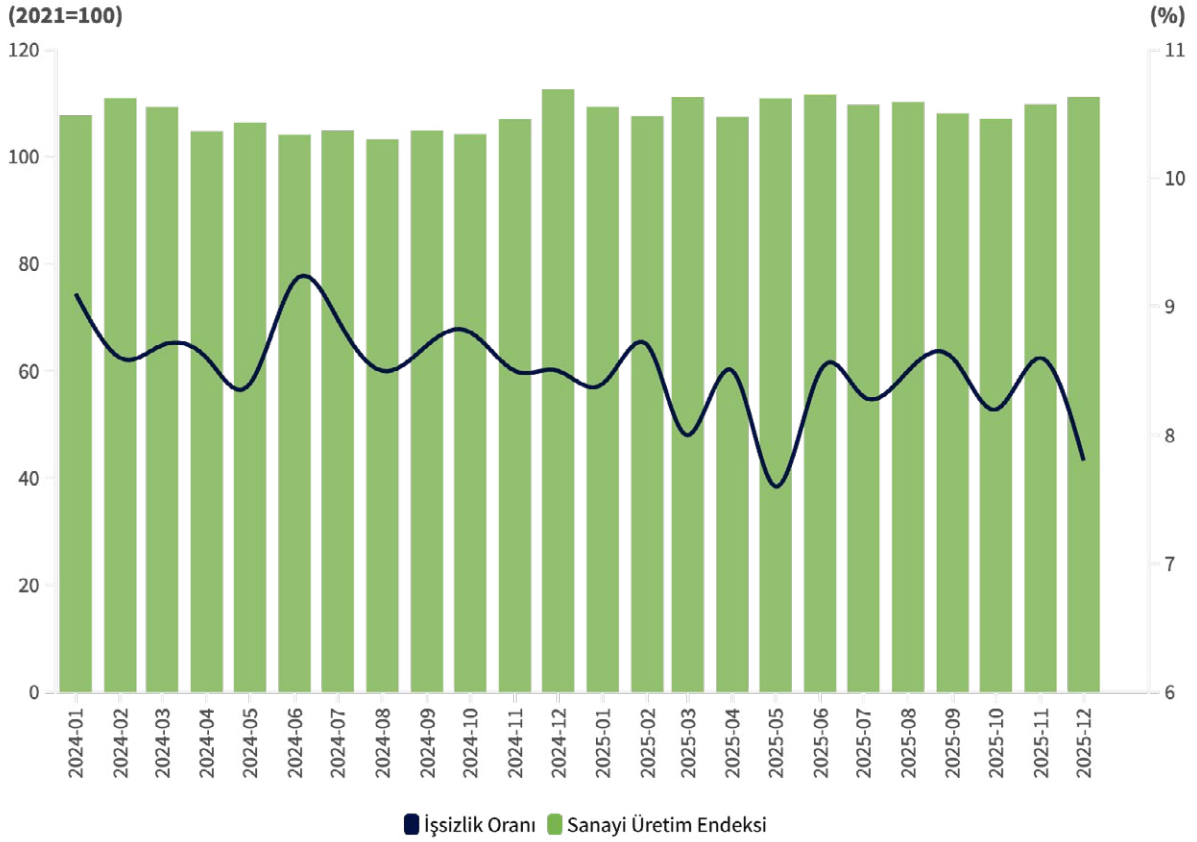
Not: Yazar tarafından Toplam Yurt İçi Kredi Hacmi verileri üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik 20. Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi ve Yerleşik Hanehalklarının Tüketimindeki Değişim (% , 2024-2025)

Kaynak: TÜİK, Harcama Yöntemiyle GSYH Bileşenlerinin Büyüme Hızları, 2025

Not: Yazar tarafından Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi ve GSYH verileri üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik 21. Toplam Sanayi Üretim Endeksi ve İşsizlik Oranı (2021=100; %, 2024-2025)

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi ve İşgücü İstatistikleri, 2025

Reel Sektör ve İşsizlik

Sanayi üretim endeksi, yılın ilk çeyreğinin sonlarında başlayan belirsizlik ortamında bir miktar zayıflasa da 2025 yılı boyunca yüksek seyrini korumuştur (107-112 bandı). Faiz indirimlerinin etkisiyle yılın ikinci yarısında, özellikle 2024 yılına kıyasla daha yüksek bir seviye gözlemlenmiştir (Grafik 21). İşsizlik oranı ise sıkı para politikasına rağmen yıl boyunca görece istikrarlı bir seyir izlemiştir. Grafik 21’de görüleceği üzere yıl boyunca %8,5 civarında hafif dalgalanmalar gösterse de yıl sonunda faiz indirimlerinin de etkisiyle %7,8 seviyesine inmiştir. Bu gelişmeler, ekonominin üretim ve istihdam açısından genel olarak olumlu bir seyir izlediğine işaret etmektedir.

Sonuç

TCMB 2025 yılında bir yandan dezenflasyonu tesis etmeye çalışırken, diğer yandan yılın ilk çeyreğinin sonlarında ortaya çıkan finansal piyasa oynaklıkları ve küresel ticaret politikalarındaki belirsizliklerle mücadele etmiştir. Ocak ve Mart aylarında gerçekleştirilen faiz indirimlerinin ardından Nisan ayında yapılan faiz artışı, piyasalara TCMB’nin gerekli gördüğünde sıkılaştırma yönünde kararlı adımlar atabileceği sinyalini vermiştir. Bu durum, TCMB’nin kurumsal kredibilitesini güçlendirmiştir.

Yılın ikinci yarısından itibaren görülen enflasyonun ana eğilimindeki yavaşlama ve yurt içi talebin dezenflasyonla uyumlu seyri, faiz indirimlerine zemin hazırlamıştır. TCMB 2025 yılı sonunda politika faizini %38 seviyesine indirmiş, yıl boyunca da toplam 950 baz puan indirim görülmüştür. KKM hesaplarının 2025 yılında fiilen sıfırlanması, para politikası aktarım mekanizmasının etkinliğinin artması ve mevduat kompozisyonunda TL ağırlığının korunması, makro finansal istikrar açısından önemli kazanımlar olarak öne çıkmıştır.

Yıl sonu itibarıyla yıllık enflasyonun %34,8 seviyesine gerilemesiyle önemli bir düşüş kaydedilmiş olsa da gıda fiyatlarındaki oynaklık ve hizmet enflasyonundaki yapışkanlık, dezenflasyon sürecinin hâlâ zorlu bir seyir izlediğine işaret etmektedir. Dolar kurundaki değer kaybı daha dengeli olsa da maliyet kaynaklı enflasyonist baskılar ile zaman zaman iç talebin beklenenden yüksek seyrilmesi ve kredi büyümesi talep yönlü enflasyonist baskıları canlı tutmuştur. Rezervlerdeki güçlü toparlanma ise politika uygulamaları açısından TCMB’ye daha geniş bir hareket alanı sağlamıştır.

Bu süreçte faiz indirimlerinin enflasyon seyriyle uyumlu, veri odaklı ve ihtiyatlı bir yaklaşımla sürdürülmesi özellikle enflasyon beklentilerinin çıpalandırılması adına kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda uzun zamandır %5 seviyesinde tutulan orta vadeli enflasyon hedefinin daha ulaşılabilir bir seviyede belirlenmesi, para politikasını daha şeffaf ve öngörülebilir bir hale getirecektir. Para politikasının nispeten bağımsız, şeffaf ve öngörülebilir bir çerçevede yürütülmesi ise ekonomideki genel güveni pekiştirerek dezenflasyon sürecine destek vermeyi sürdürecektir. Son olarak maliye politikasının para politikasıyla eşgüdüm içinde, kamu harcamalarında tasarruf ilkesini koruması enflasyonla mücadeleye yapısal bir katkı sağlayacaktır.

Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı

KAMU MALİYESİ

Veysel İnal

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b04>

Temel Bulgular

- 2025 yılında bütçe 1,8 trilyon TL açık vermesine rağmen, mali disiplin ve pozitif faiz dışı denge- nin 255,2 milyar TL fazla vermesi; kamu maliyesinin, borçlanma maliyetleri dışındaki harcama- ları kendi geliriyle karşılama kapasitesini koruduğunu göstermektedir.
- Cari transferlerin (5,8 trilyon TL) toplam giderler içindeki baskın payı, bütçenin önemli bir kıs- minin katı kalemlerden oluştuğunu ve olası şoklara karşı manevra alanının daraldığını teyit etmektedir.
- Faiz giderlerinin bir önceki yıla göre %61,7 oranında keskin bir artışla 2 trilyon TL eşliğini aşması, bütçe üzerindeki en büyük maliyet baskısı ve sürdürülebilirliğin temel risk faktörü olarak öne çıkmaktadır.
- Gelir Vergisi tahsilatının bütçe hedefinin %132,1 üzerine çıkmasına karşılık Kurumlar Vergisi'nin %74,8 seviyesinde kalması, geniş muafiyetler nedeniyle vergi yükünün kurumlardan ziyade üç- retli kesim üzerinde yoğunlaştığını kanıtlamaktadır.
- 2025 yılı bütçe döngüsüne karbon odaklı değerlendirmelerin ve yeşil bütçe etiketlemesinin entegre edilmesi, kamu maliyesinin çevresel sürdürülebilirlik hedefleriyle stratejik uyumunu göstermektedir.

Öneriler

- 2025 yılında sergilenen harcama disiplininin kalıcı hale getirilmesi için bütçe uygulamaları ge- çici tedbirlerden çıkarılmalı ve öngörülebilirliği sağlayacak yasal bir mali kurala bağlanmalıdır.
- Kamu kurumlarında kapsamlı etkinlik analizleri yapılarak verimsiz transfer kalemleri elenme- li; tasarruf edilen kaynaklar beşerî sermayeyi ve toplumsal refahı artıran nitelikli yatırımlara aktarılmalıdır.
- Merkezi bütçeden yapılan hazine yardımlarının (2,3 trilyon TL) kronikleşen yükünü azaltmak amacıyla, sosyal güvenlik sisteminde aktüeryal dengeleri gözetken köklü bir reform süreci başlatılmalıdır.
- Dolaylı vergilerin ağırlığı azaltılarak doğrudan vergilerin payı artırılmalı; Kurumlar Vergisi'ndeki karmaşık istisna ve muafiyet yapısı da verimlilik odaklı olarak sadeleştirilmelidir.
- Yeşil bütçe uygulamaları, gelir tarafındaki yeşil vergileme araçlarıyla genişletilerek bütçenin sür- dürülebilirlik karnesi bağımsız denetim mekanizmaları tarafından düzenli olarak kamuoyuna raporlanmalıdır.

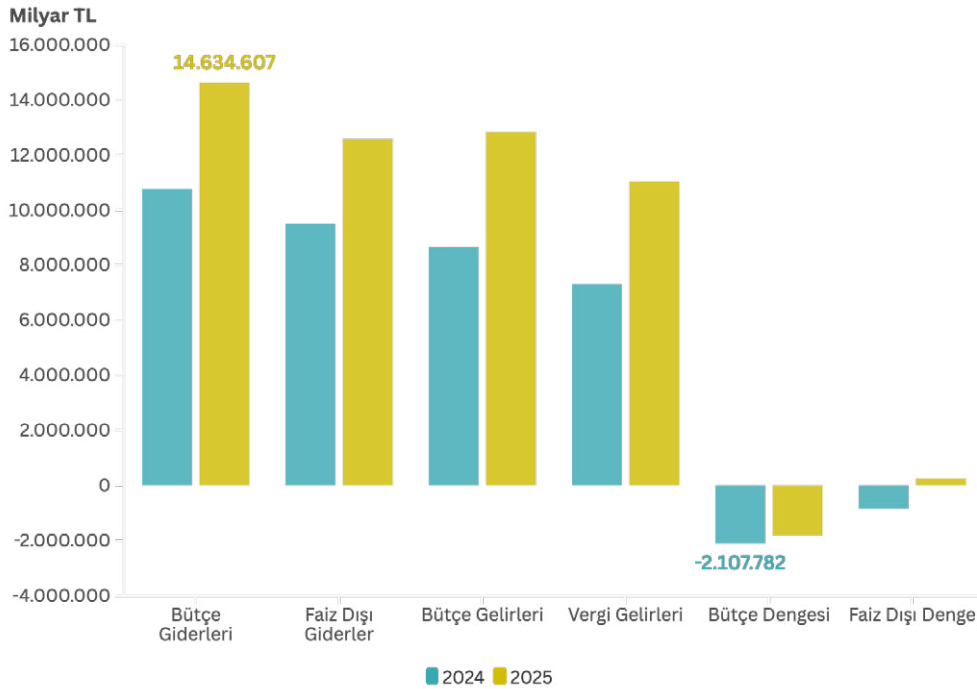
Giriş

2025 yılı Türkiye ekonomisi için enflasyonla mücadelenin ve yapısal reformların ivme kazandığı, maliye politikasının ise sürdürülebilirlik ekseninde yeniden şekillendiği bir dönem olmuştur. Küresel iklim krizi, artan jeopolitik riskler ve demografik dönüşümlerin kamu bütçesi üzerindeki baskısı, maliye politikasını yalnızca harcama ve gelir dengesi çerçevesinde değerlendirilen bir araç olmaktan çıkararak ekonomik dayanıklılığın temel çıpası haline getirmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığının Ocak 2026'da yayımladığı 2025 Aralık ayı bütçe seyri, Türkiye'nin mali disiplin patikasında ilerlerken karşılaştığı fırsatları ve yapısal riskleri net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini tehdit eden en temel yapısal unsurlardan biri, bütçe harcamaya katılığıdır. Türkiye'de kamu harcamalarının büyük çoğunluğunu oluşturan katı kalemler, olağanüstü dönemlerde bütçenin hareket kabiliyetini kısıtlamakta ve tasarruf potansiyelini düşürmektedir (İLKE Vakfı, 2025). Bu durum, maliye politikasının sadece bir denge değil, aynı zamanda esneklik sınavı verdiğini de doğrulamaktadır. Öte yandan sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda kamu harcamalarının kompozisyonu, gelecek kuşaklara karşı sorumluluk gösterilmesi açısından kritik bir önem arz etmektedir. Mali disiplin sadece bugünkü borç yükümlülüklerini karşılamak değildir, aynı zamanda gelecek nesillere daha adil ve dayanıklı bir yapıyı miras bırakmaktır. Bu çalışmada bütçe verileri üzerinden kamu maliyesinin sürdürülebilirliği, bütçedeki hareket kabiliyeti ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluklar açısından incelenmektedir.

2025 Yılı Bütçe Uygulama Değerlendirmesi

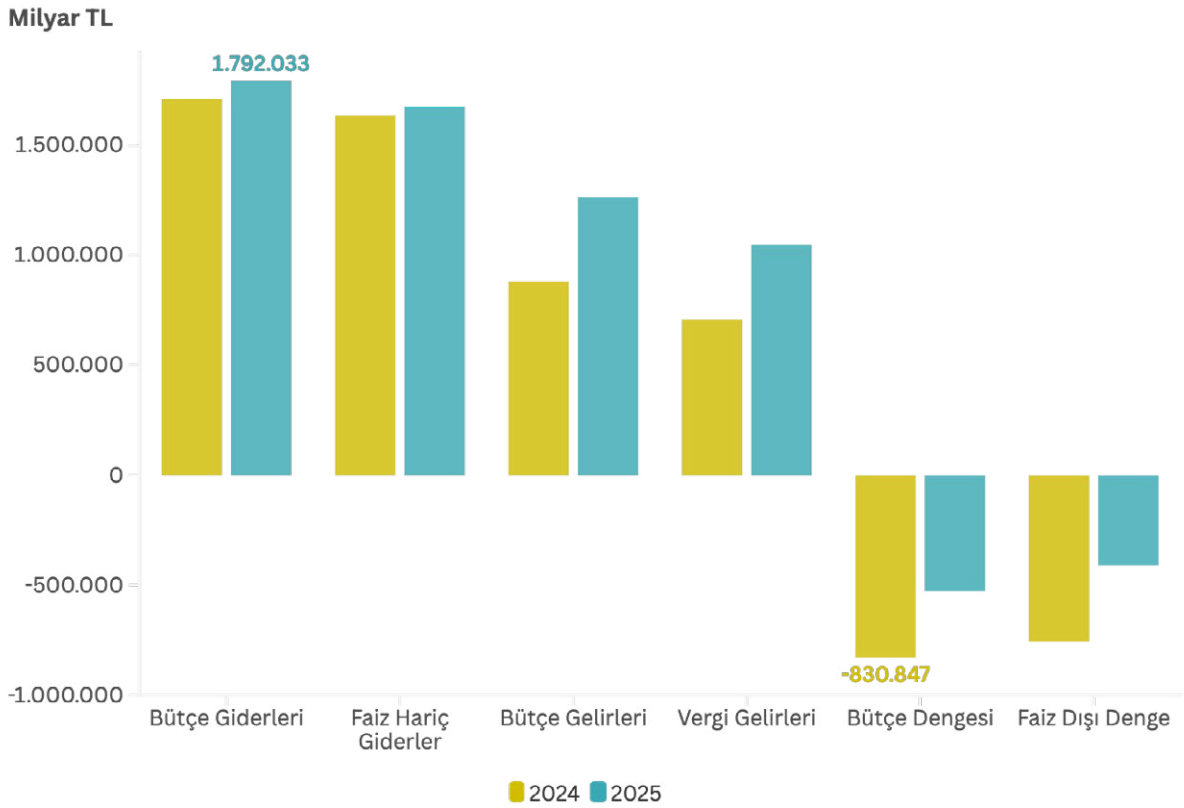
2025 yılı merkezi yönetim bütçesi, dezenflasyon süreciyle uyumlu bir seyir izleyerek Ocak-Aralık dönemini tamamlamıştır. Grafik 22'de görüldüğü üzere yıl sonu itibarıyla bütçe giderleri 14 trilyon 634,6 milyar TL, bütçe gelirleri ise 12 trilyon 835,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında, bütçe açığı 1 trilyon 799,1 milyar TL seviyesinde kaydedilmiştir.

Grafik 22. Ocak-Aralık Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar TL, 2024-2025)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Aralık Ayı Merkezi Bütçe Gerçekleşme Raporu (Bütçe Dengesi, Ocak-Aralık), 2025

2025 Aralık bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında, önceki yılın aynı dönemine kıyasla bütçe dengesinde belirgin bir toparlanma görülmektedir. 2024 Aralık ayında 830,8 milyar TL seviyesinde gerçekleşen merkezi yönetim bütçe açığı, 2025 yılının aynı ayında 528,1 milyar TL'ye gerilemiştir. Ayrıca faiz dışı bütçe giderleri 12 trilyon 580,2 milyar TL, faiz dışı fazla ise 255,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Mali sürdürülebilirliğin en temel göstergelerinden biri faiz dışı dengedir. Grafik 23'te görüldüğü üzere 2025 Aralık itibarıyla 411,5 milyar TL açık verilmiştir. Bu değer 2024 yılı Aralık ayındaki 755,6 milyar TL'lik faiz dışı açıkla kıyaslandığında, açığın nominal olarak azaldığı ve GSYH içindeki payı bakımından kontrol edilebilir bir sınırdan kalmaya devam ettiği görülmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir bir büyüme patikası için faiz dışı fazlanın (*primary surplus*) yeniden tesis edilmesi, borç stok çevrilebilirliği açısından 2025 yılı için temel öncelik olmaya devam etmektedir.

Grafik 23. Aralık Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar TL, 2024-2025)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Aralık Ayı Merkezi Bütçe Gerçekleşme Raporu (Bütçe Dengesi, Aralık), 2025

2024 Aralık'ta 830,8 milyar TL seviyesinde gerçekleşen merkezi yönetim bütçe açığı, 2025 yılının aynı ayında 528,1 milyar TL'ye geriledi.

Harcama Kompozisyonu ve Mali Esneklik

Bütçe harcamalarının niteliği, kamu maliyesinin şoklara karşı direncini belirleyen en önemli faktördür. 2025 yılı bütçe giderlerinin kompozisyonu incelendiğinde, harcamaların önemli bir kısmının yapısal katılık arz eden kalemlerden oluştuğu görülmektedir. Yapısal katılıklar olarak ifade edilebilecek personel giderleri, cari transferler ve faiz giderlerinin hükümetlerin hareket kabiliyetini sınırladığı açıktır. Bütçe harcamalarında büyük bir pay, kısa vadede azaltılması ve başka alanlara kaydırılmasının pek mümkün olmadığı kalemlere ayrılmaktadır.

Tablo 5. 2025 Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları (2024-2025)

	2024 Bütçe	2024 Ocak-Aralık	2024 Yüzde	2025 Bütçe	2025 Ocak-Aralık	2025 Yüzde	2025/2024 Değişim (%)
Bütçe Giderleri	11.089.037	10.780.614	97,2	14.731.014	14.634.607	99,3	35,7
Faiz Hariç Giderler	9.835.037	9.510.159	96,7	12.781.014	12.580.225	98,4	32,3
Personel Giderleri	2.553.495	2.666.027	104,4	3.475.521	3.633.949	104,6	36,3
SGK Devlet Primi Giderleri	312.451	332.217	106,3	434.991	454.402	104,5	36,8
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	679.766	747.046	109,9	1.023.745	1.069.751	104,5	43,2
Cari Transferler	4.266.709	3.863.915	90,6	5.813.438	5.408.369	93,0	40,0
Sermaye Giderleri	787.940	944.083	119,8	1.102.418	1.343.606	121,9	42,3
Sermaye Transferleri	720.837	640.357	88,8	337.955	360.136	106,6	-43,8
Borç Verme	298.508	316.513	106,0	306.085	310.013	101,3	-2,1
Faiz Giderleri	1.254.000	1.270.455	101,3	1.950.000	2.054.382	105,4	61,7
Yedek Ödenekler	215.332	—	—	286.861	—	—	—

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Bütçe Giderleri, Aylık Bütçe Gerçekleşme Raporu, Aralık 2025

Tablo 5'te izlenen verilere göre 2025 yılı bütçe giderleri bir önceki yıla göre %35,7 oranında artış göstermiştir. Faiz giderleri, %61,7'lik değişim oranıyla bütçedeki en yüksek artış kalemini oluşturmaktadır; 1 trilyon 950 milyar TL olarak gerçekleşerek kamu kaynaklarının önemli bir kısmının borç servisine ayrıldığını teyit etmiştir. Bu durum, borçlanma maliyetlerinin bütçe üzerindeki yükünün önemli ölçüde arttığına işaret etmektedir. Sermaye giderlerinde %42,3'lük bir artış yaşanırken, sermaye transferlerinde -%43,8 oranında ciddi bir azalış görülmektedir. Bu keskin düşüş, doğrudan yatırım yerine farklı finansal modellerin tercih edildiğini veya belirli projelerin tamamlandığı anlamına gelebilir.

Personel giderleri (%36,3) ve SGK devlet primi giderlerindeki (%36,8) artışlar, genel bütçe artışıyla paralel bir seyir izlemektedir. Personel giderleri, 3 trilyon 475,5 milyar TL ile bütçenin en ağır yüklerinden biri olmaya devam etmiştir. Cari transferler ise 5 trilyon 813,4 milyar TL seviyesine ulaşarak toplam bütçe harcamalarının yaklaşık %40'ını temsil etmiştir. 2025 yılı bütçe gerçekleştirmeleri içinde cari transferler hem hacmi hem de kapsadığı sosyal ve kurumsal yükümlülükler açısından merkezi bir rol oynamaktadır.

Bu harcama grubu içinde en dikkat çeken kalem, 2 trilyon 316,8 milyar TL ile hazine yardımları olmuştur. Sosyal güvenlik açıklarının finansmanını ve emeklilere yönelik ek ödemeleri de içeren bu kalem, bütçe üzerindeki sosyal yükün boyutunu somutlaştırmaktadır. Mahalli idarelere aktarılan kaynakları temsil eden paylar ise 1 trilyon 658,8 milyar TL ile bütçenin yerel hizmetleri finanse etme kapasitesini yansıtan bir diğer önemli kalemdir. Transferlerin diğer önemli bileşenlerini oluşturan tarımsal destekleme ödemeleri ve hanehalkına yapılan transferler, gelir adaletini sağlama ve sektörel sürdürülebilirliği koruma hedefleriyle doğrudan piyasaya nakit akışı sağlamaktadır.

Bu harcama yapısı, kamu maliyesinde esneklik kaybına işaret etmektedir. Personel ve transfer harcamalarının bütçe içindeki baskınlığı, kamu yatırımları ve teknolojik dönüşüm projeleri için ayrılan sermaye giderlerinin kısıtlı kalmasına neden olmaktadır. Sürdürülebilirlik odaklı bir kamu maliyesi adına, bu katı harcama yapısının verimlilik esaslı bir rasyonalizasyon sürecinden geçmesi gerekmektedir.

Gelir Politikaları ve Sürdürülebilir Vergi Yapısı

Türkiye'nin 2024 ve 2025 yılı merkezi yönetim bütçe neticeleri, kamu maliyesindeki büyüme dinamiklerini yansıtırken aynı zamanda vergi sistemimizin yapısal zorluklarını da net bir şekilde ortaya koymaktadır. 2024 yılına göre toplam bütçe gelirleri %48 oranında artarak yaklaşık 12,8 trilyon TL seviyesine ulaşmıştır. Bütçenin en büyük kalemini oluşturan vergi gelirlerinde 2025 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %51,3 oranında artış kaydedilerek 11 trilyon 49,4 milyar TL seviyesine yükselmiştir.

Vergi gelirleri içinde, özellikle gelir vergisi ve harcama vergilerindeki (KDV-ÖTV) artışlar bütçenin gelir tarafını destekleyen ana unsurlar olmuştur. 2025 yılı Gelir Vergisi 2 trilyon 813,2 milyar TL, KDV 1 trilyon 555,9 milyar TL ve ÖTV 2 trilyon 24,3 milyar TL olarak kaydedilmiştir. Türk vergi sisteminin yapısal niteliklerinden biri olan dolaylı vergilerin toplam gelirler içindeki ağırlıklı payı ise, 2025 yılında da mevcudiyetini korumuştur. Bu durum, vergi sisteminin daha dengeli bir yapıya kavuşturulması ve doğrudan vergi payının artırılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2024-2025)

	2024 Bütçe	2024 Ocak-Aralık	2024 Yüzde	2025 Bütçe	2025 Ocak-Aralık	2025 Yüzde	2025/2024 Değişim (%)
Bütçe Gelirleri	8.437.100	8.672.832	102,8	12.800.325	12.835.477	100,3	48,0
Genel Bütçe Gelirleri	8.332.808	8.443.014	101,3	12.629.610	12.496.074	98,9	48,0
Vergi Gelirleri	7.407.707	7.305.279	98,6	11.138.753	11.049.467	99,2	51,3
Gelir Vergisi	1.188.853	1.527.665	128,5	2.129.655	2.813.235	132,1	84,2
Kurumlar Vergisi	1.275.718	890.216	69,8	1.636.766	1.223.874	74,8	37,5
Dahilde Alınan KDV	826.594	992.685	120,1	1.496.367	1.555.932	104,0	56,7
Özel Tüketim Vergisi	1.403.912	1.451.260	103,4	2.121.349	2.024.315	95,4	39,5

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Aylık Bütçe Gerçekleşme Raporu (Aralık Ayı Bütçe Gelir Gerçekleşmeleri), 2025

Sürdürülebilirlik sadece bütçe dengesiyle değil, aynı zamanda vergi adaletinin tesisiyle de yakından ilişkilidir. Vergi tabanının genişletilmesi, kayıt dışılık ile dijitalleşme yoluyla mücadele edilmesi ve yeşil vergileme araçlarının devreye alınması, 2025 sonrası dönemin gelir politikası mimarisini oluşturmalıdır. Özellikle karbon vergisi gibi uygulamaların merkezi bütçeye entegre edilmesi, hem uluslararası ticaret uyumu hem de ekolojik sürdürülebilirlik açısından stratejik bir zorunluluktur.

Sürdürülebilir kamu maliyesi, bütçe dengesinin yanı sıra vergi adaletini güçlendiren ve yeni gelir kaynakları oluşturan politikaları gerektirmektedir.

Yeşil Maliye ve Sürdürülebilir Bütçeleme Uygulamaları

2025 yılı, Türkiye kamu maliyesindeki Yeşil Bütçeleme (*Green Budgeting*) yaklaşımının bir söylem olmaktan çıkıp merkezi yönetim bütçe hazırlık sürecine entegre edildiği bir dönüm noktasıdır. OECD'nin "Government at a Glance 2025" raporunda vurgulanan küresel trendlerle uyumlu olarak, Türkiye bütçe döngüsünün tüm aşamalarına (planlama, uygulama ve denetim) çevresel hedefleri entegre etme sürecini hızlandırmıştır.

OECD'nin yeşil bütçeleme performansı için temel aldığı dört ana sütun (kurumsal düzenlemeler, yöntem ve araçlar, hesap verilebilirlik ve elverişli ortam), 2025 yılı değerlerinin temel kıstaslarını oluşturmaktadır. 2022 OECD verilerinde Türkiye'nin ortalamanın gerisinde kaldığı alanlar, 2025 yılı itibarıyla stratejik birer reform alanı olarak tanımlanarak yeşil bütçe etiketlemesi ve karbon odaklı bütçe değerlendirmeleri gibi somut adımlarla desteklenmiştir.

Yeşil Bütçe Etiketlemesi (Tagging): OECD ülkelerinde yaygınlaşan harcama etiketleme sistemi, 2025 bütçesinde pilot uygulamadan genel bütçe uygulamasına geçiş aşamasındadır. Bu sayede, bütçedeki her harcama kaleminin iklimle uyumlu veya iklimi destekleyici olup olmadığı sayısal olarak takip edilebilmektedir. Türkiye'de bu sistemin en somut dayanağı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) tarafından yürütülen ve bütçe kodlama sistemine entegre edilen çalışmalardır. 2024-2026 Orta Vadeli Program (OVP) ve buna bağlı olarak yayımlanan Bütçe Hazırlama Rehberleri, bütçe ödeneklerinin iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum harcamalarını takip edecek şekilde etiketlenmesini zorunlu kılmıştır. 2025 yılı bütçe hazırlık sürecinde, yatırım programlarında yer alan projelerin iklimle ilgili olup olmadığına dair kodlar (etiketler) eklenmeye başlanmıştır. Örneğin, ulaştırma sektöründeki bir projenin demiryolu (yeşil etiket) veya karayolu (karbon yoğun) olarak ayrıştırılması bu etiketleme sisteminin bir parçasıdır.

Karbon Odaklı Bütçe Değerlendirmeleri: Sadece harcamanın miktarını değil, çevresel etkisini de ölçen Karbon Değerlendirmesi (*Carbon Assessment*) araçları, kamu yatırım projelerinin seçiminde bir ön koşul olarak kurgulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de karbon odaklı değerlendirmeler, özellikle dış ticaret ve kamu alımları üzerinden bütçeye girmektedir.

Şekil 2. Yeşil Bütçeleme Çerçevesi

Kaynak: OECD, Green Budgeting in OECD Countries, 2024

Bu durumun en somut örneklerinden biri, Kamu İhale Mevzuatı'nda yapılan düzenlemelerle kamu bütçesinden yapılacak harcamalarda en düşük fiyat yerine karbon ayak izi düşük olan ürünlerin tercih edilmesine yönelik kriterler getirilmesidir.

2025 yılı bütçesinde, harcamaların Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile eşleştirilmesi, kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Özellikle SKA 7 (Erişilebilir ve Temiz Enerji) ve SKA 13 (İklim Eylemi) hedefleriyle uyumlu sermaye harcamalarındaki ivmelenme, kamu maliyesinin dışsal enerji şoklarına karşı direncini artırmaktadır. OECD'nin 2025 raporuna göre, Yeşil Kamu Alımları (*Green Public Procurement*) konusunda sayısal hedef belirleyen öncü ülkeler arasında Türkiye'nin de yer alması, yeşil maliyenin uygulamadaki başarısına işaret etmektedir.

OECD endeksinde Türkiye'nin gelişme potansiyeli gösterdiği en önemli alanlar, hesap verebilirlik ve şeffaflık boyutudur ki 2025 yılında yayımlanan yeşil bütçe raporlarıyla bu alanlar güçlendirilmiştir. Yeşil bütçeleme uygulamalarının sadece harcama tarafında değil, aynı zamanda vergi gelirleri tarafında da (yeşil vergileme) dengeleyici bir unsur olarak kurgulanması, Türkiye'nin küresel rekabet gücünü ve yeşil finansmana erişimini kolaylaştırmaktadır. 2025 görünümü; yeşil maliyenin bir maliyet değil, ekonomik istikrarın ve sürdürülebilir kalkınmanın en stratejik yatırımı olduğunu kanıtlamaktadır.

Sonuç

2025 yılı kamu maliyesi görünümü, Türkiye ekonomisinin mali disiplin ile yapısal dönüşüm arasındaki kritik eşikte durarak hassas bir dengeyi muhafaza etmeye çalışmasını ortaya koymaktadır. Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranının %2,9 gibi makul seviyelerde tutulması makroekonomik istikrar adına bir başarı olarak kaydedilse de harcama kompozisyonundaki yapısal katılıklar ve sosyal güvenlik sisteminin merkezi bütçe üzerindeki kronik yükü, orta vadeli mali riskleri canlı tutan temel faktörlerdir.

Bu risklerin yönetilmesi ve mali alanın (*fiscal space*) tahkim edilmesi amacıyla, stratejik politika adımlarının atılması elzem görülmektedir. Bu doğrultuda 2025 yılında tesis edilen mali disiplinin kalıcı hale getirilebilmesi için bütçe öngörülebilirliğini güçlendirecek kurumsal ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi, kamu harcamalarında etkinlik ve verimliliği artıracak yapısal reformların uygulanmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda verimsiz harcamaların azaltılması, sosyal güvenlik ve sağlık finansman sistemlerinde aktüeryal dengeyi destekleyecek düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve son olarak bütçe üzerindeki transfer yükünün kademeli olarak hafifletilmesi önem taşımaktadır. Gelir politikalarında ise vergi adaletini güçlendiren reformların uygulanması, doğrudan vergilerin payının artırılması ve yeşil dönüşümü destekleyen mali araçlar ile yeşil bütçeleme uygulamalarının etkinliğinin geliştirilmesi, mali sürdürülebilirlik açısından öncelikli alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, 2025 yılı verileri Türkiye'nin ekonomik istikrarını koruma yolunda geçtiği bu büyük sınavda 14,6 trilyon TL seviyesine ulaşan devasa bütçeyi yönetme kapasitesini teyit etmektedir. Ancak sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesindeki bütçe yönetimi sadece teknik bir zorunluluk değil, aynı zamanda gelecek nesillerin toplumsal refahını tayin eden stratejik bir tercihtir. Unutulmamalıdır ki mali sürdürülebilirlik, yalnızca bugünün bütçe rakamlarını konsolide etmek değil; gelecek kuşaklara manevra alanı geniş, borç yükü hafif ve dayanıklı bir iktisadi yapı bırakma sorumluluğudur. 2025 yılı, bu tarihsel sorumluluk bilinciyle atılan adımların kritik bir başlangıcını temsil etmektedir.

GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK

Fatih Kırşanlı

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b05>

Temel Bulgular

- Türkiye'nin gelir dağılımı ve yoksulluk alanındaki seyri incelendiğinde, süreç içinde aralıklarla iyileşmeler görülmektedir. Ancak genel eğilim, gelir dağılımının görece bozuk ve yoksulluğun nispeten yüksek seyrettiği bir yapıya işaret etmektedir.
- Türkiye'nin Gini katsayısı, 2013-2014 yıllarına gelindiğinde tarihinin en düşük seviyesi olan 391'e kadar gerilemiştir. 2015 yılını takiben ise tekrar yükselmiş, 2013 ve 2014 yıllarında elde edilen kazanımların çoğu kaybedilmiştir.
- TÜİK verilerine baktığımızda, 2010'lu yıllardan günümüze kadar Türkiye'de fakirlik oranı nüfusun %17'si ile %13'ü arasında seyretmektedir. 2010 yılında yaklaşık 12 milyon insan yoksulken, bu sayı 2025 yılında yaklaşık 11 milyon civarındadır.
- Türkiye'de gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri incelendiğinde, özellikle son 3-4 yılda uygulanan politikalar sonucunda gelir dağılımının daha da bozulduğu ve yoksulluk oranında yeterince düşüş sağlanamadığı görülmektedir.

Öneriler

- Dünya standartlarına göre çok yüksek seyirde olan faiz politikasını en kısa zamanda düzeltmeye dair adımlar atılmalıdır. Bu doğrultuda ise enflasyonun esas kaynağının talep yönlü mü, yoksa arz yönlü mü olduğuna karar vererek politikaları ona göre düzenlemelidir.
- Gelir dağılımındaki bozulma nüfusun en zengin ve en fakir dilimleri arasındaki farkı artırmış, orta sınıfın ekonomik konumunu zayıflatmıştır. Ücretlerin büyük ölçüde asgari ücrete yakınsaması, kalkınma adına önemli bir problemdir. Bu bağlamda özellikle emekliler ve üst düzey çalışanlar için düzenleme yapılması gerekmektedir.
- Orta sınıfın yeniden güçlendirilmesi noktasında atılacak adımlar para ve maliye politikaları ile desteklenmelidir. Bunun için en önemli düzenlemelerden birisi adil bir vergilendirme sistemi tesis edilmesi olacaktır. Yüksek gelir gruplarının vergi yükünün artırılması ile kayıt dışılığın önlenmesi de ayrıca önem arz etmektedir.
- Yoksulluğun azaltılması amacıyla, sosyal politika programları ve projelerin güçlendirilerek kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliklerinin artırılması gerekmektedir.
- 2013 yılında Türkiye'yi Gini katsayısı noktasında tarihinin en iyi performansına götüren politikalar incelenmeli, yeni dönemin konjonktürü ile o dönemdeki politikalar birleştirilerek uygun bir şekilde yeniden uygulanmalıdır.
- Gelir dağılımını iyileştirmeye ve servet transferini önlemeye yönelik maliye politikaları geliştirilmelidir. Bu anlamda enflasyonla mücadeleyi destekleyecek para politikası araçlarının etkin biçimde devreye alınması önem taşımaktadır.

Giriş

Gelir dağılımı ve yoksulluk, bir ülkenin makroekonomik göstergeleri arasında önemli bir unsurdur. Milli gelirin nüfusun en yüksek gelirine sahip grup ile en düşük gelirine sahip dilim arasında nasıl dağıldığını gösteren çeşitli endekslere bakıldığında, bu iki grup arasındaki oransal makas ne kadar açık ise ülkenin kalkınmışlık seviyesinin de o oranda olumsuz yönde etkilendiği söylenebilmektedir. Bununla beraber orta gelir grubu olarak temsil edilen nüfus, bir ülkedeki genel kalkınma seviyesiyle alakalı önemli veri setleri sunabilmektedir.

BİLGİ KUTUSU

Gelir Dağılımı

Bir ülkede belirli dönemler içinde yaratılan gelirin fertler, hanehalkları veya üretim faktörleri arasında bölünmesidir.

Toplam gelirin dağılımı ve bölünmesi kadar, yoksulluk da önemli bir göstergedir. Ayrıca bir ülkedeki nüfusun ne kadarının dünya standartlarına göre belirlenen rakamın (3,00 ABD doları) üzerinde yaşadığı, o ülkenin kalkınma seviyesinin yanı sıra sosyal ve ekonomik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin de mesaj vermektedir (World Bank, 2025). Örneğin, Dünya Bankası verilerine göre Çin'in 1990 yılından bu yana 940 milyon kişiyi fakirlikten kurtarması (Çin'in

nüfusunun 1.405 milyar olduğu düşünülüğünde, bu oran bugün yaklaşık olarak %67'lik bir paya tekabül etmektedir) bir başarı hikayesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Sullivan, Moatsos & Hickel, 2024). Türkiye'nin gelir dağılımı ve yoksulluk alanındaki seyri incelendiğinde, aralıklarla iyileşmeler görülmekle birlikte genel eğilimin görece bozuk ve yoksulluğun nispeten yüksek seyrettiği söylenebilmektedir.

Türkiye'de Gelir Dağılımının Tarihsel Kompozisyonu

Türkiye'de 2005 yılında 428 olan Gini katsayısı,¹ 2013-2014 yıllarına gelindiğinde tarihinin en düşük seviyesi olan 391'e kadar gerilemiştir. Bu dönemde ekonomik kalkınmanın yanında demokratik konsolidasyonu sağlayacak adımlar atan Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde ilerleme kaydettiği ve bu gelişmeleri diğer sosyal politikalar ile desteklediği görülmektedir. Toplumsal huzuru, barışı

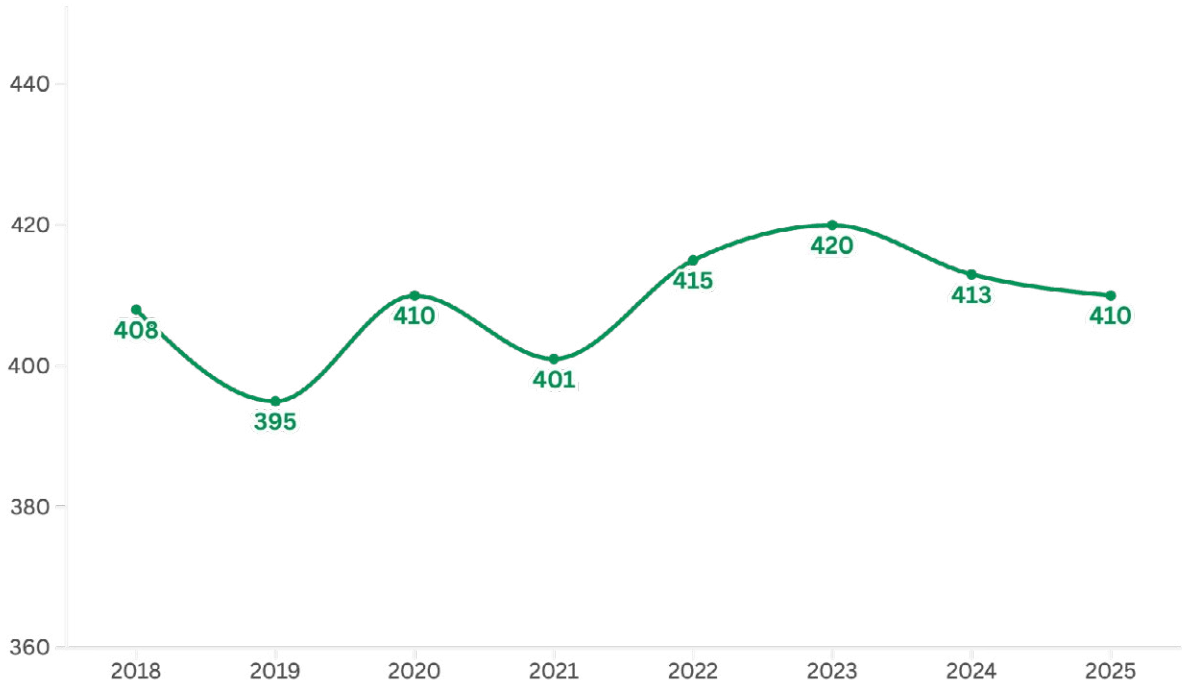
BİLGİ KUTUSU

Gini Katsayısı

Kişisel gelir dağılımını ölçmek için yaygın olarak kullanılan bir dağılım ölçüsüdür. Gini katsayısı, Lorenz eğrisine bağlı ve eğri ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alan oranına eşittir. Bu oran büyüdükçe, dağılımdaki eşitsizlik artmaktadır. Gini ölçüsü "0 ile 1" arasında değişir. Bir toplumda gelir adaletli olarak paylaşılmışsa, Gini katsayısı "0"a eşit, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi almışsa, Gini katsayısı "1" e eşittir (TÜİK, 2025).

1 Gini katsayısı esas olarak 0 ile 1 arasında değişen 0'a yaklaştıkça gelir dağılımının düzeldiği, 1'e yaklaştığında ise bozulduğu anlamına gelen bir endeks olmakla beraber, burada anlaşılabilirliği artırmak adına 1000 ile çarpılarak ifade edilmiştir.

ve refahı belli bir seviyeye çıkaran ve neticesinde Gini katsayısının düşmesine katkı sağlayan bu gelişmelere ek olarak; uygulanan para politikaları ile ulaşılan düşük enflasyon ve faizin Gini katsayısının iyileşmesine önemli katkıda bulunduğu düşünülmektedir. 2015 yılını takiben, Gini katsayısının tekrar yükseldiği ve 2013-2014 yıllarında elde edilen kazanımların çoğunun kaybedildiği puanlar Grafik 24'te görülmektedir.

Grafik 24. Yıllar İtibarıyla Gini Katsayısı (2018-2025)

Kaynak: TÜİK, Gini Katsayısı, 2025

2019 yılında artış eğilimine giren Gini katsayısının, 2021 yılında COVID-19 salgınının etkisiyle birkaç puan gerilediği görülmektedir. Özellikle 2021 sonrasında Türkiye’de gelir dağılımında yeniden bozulma eğiliminin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Buradaki en önemli sebep, o dönemdeki faiz-enflasyon tartışmaları neticesinde faizin düşürülmesi ile enflasyonun %85’in üzerine çıkması² ve daha sonra dolar kurunun da yükselerek enflasyonu daha çok beslemesi neticesinde bir çıkmaza girilmesiydi. Sürecin sonunda Kur Korumalı Mevduat (KKM) ile gelir dağılımının daha da bozulduğu ve günümüzde hâlâ etkisinin devam ettiği görülmektedir (Köstekçi & Özbay, 2023). Bunlara ilaveten, değerlendirmelerde COVID’i takip eden süreçte küresel ekonominin olumsuz etkilenmesi de göz ardı edilmemelidir.

2 <https://tradingeconomics.com/turkey/inflation-cpi>

Tablo 7. OECD Ülkelerinin Gini Katsayısı (2023-2025)

Ülke	Gini Katsayısı	Veri Yılı
Slovak Cumhuriyeti	213	2023
Slovenya	247	2023
Çek Cumhuriyeti	242	2023
Belçika	254	2023
Norveç	259	2022
Finlandiya	279	2024
Fransa	299	2023
Birleşik Krallık	367	2023
ABD	394	2023
Meksika	400	2022
Türkiye	410	2025
Şili	448	2022
Kosta Rika	458	2025

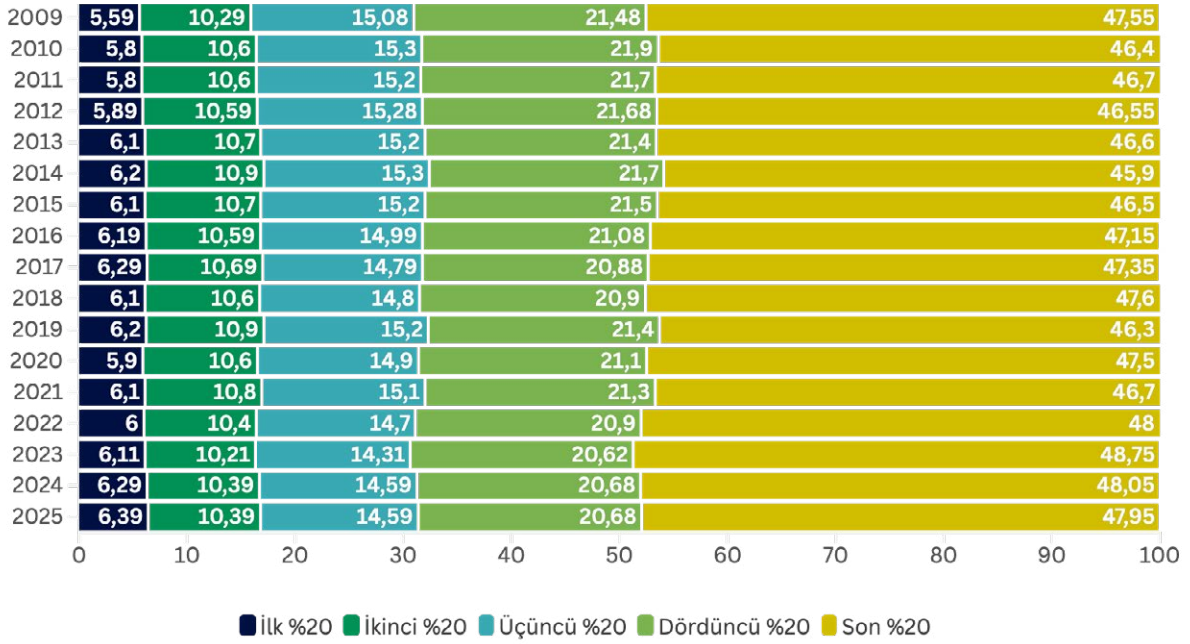
Kaynak: TÜİK ve OECD Income Distribution Database, 2025

Not: Veri yılları, OECD veri setinde yer alan en güncel gözlemler esas alınarak belirlenmiştir. Türkiye'ye ait veri ise 2025 yılına dikkat çekmek amacıyla TÜİK'ten temin edilmiştir. Bu nedenle, veri yılları ülkeler arasında farklılık göstermektedir.

Gelir dağılımı noktasında Türkiye'yi, üyesi de olduğu Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'na (OECD) kıyasla, OECD bölgesindeki Gini katsayısı Türkiye'ye göre nispeten daha aşağıda gözük-
mektedir. Gelir dağılımının Türkiye'ye göre bozuk olduğu Kosta Rika ve Şili gibi ülkeler çıkarılarak
bakılan ortalama ise Türkiye'den daha iyi olduğu gözlemlenmektedir; nitekim Batı Avrupa ül-
kelerinde ve özellikle İskandinav ülkelerinde Gini katsayısı düşük seviyelerdedir (Tablo 7).

Türkiye'de gelir dağılımının %20'lik dilimler halindeki performansına baktığımızda; en zengin
%20'lik kesim toplam gelirin %48'ine sahipken, en fakir %20'lik dilim milli gelirin sadece %6,5'ini
almaktadır. Orta gelir grubunda bulunan kesim ise milli gelirin yaklaşık %45'lik kısmına sahiptir.
Bu tablodan en zengin kesim ile en fakir kesim arasında 7 kattan fazla bir fark (P80/P20 oranı)
olduğu açıkça görülmektedir ki, bu oran 2010 yılından itibaren ortalama aynı seviyelerde seyret-
miştir. OECD grubu içinde Türkiye'den daha kötü performans gösteren tek ülke Kosta Rika olup
iki gelir grubu arasındaki fark yaklaşık 9 kattır³ (Grafik 25).

3 Kosta Rika'daki bu oran en düşük ve en yüksek gelirli %10'luk kesim arasında olup 2024 verisidir (OECD Data Explorer).

Grafik 25. Türkiye'nin Gelir Dağılımı Açısından Genel Görünümü (% , 2009-2025)

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2025).

BİLGİ KUTUSU

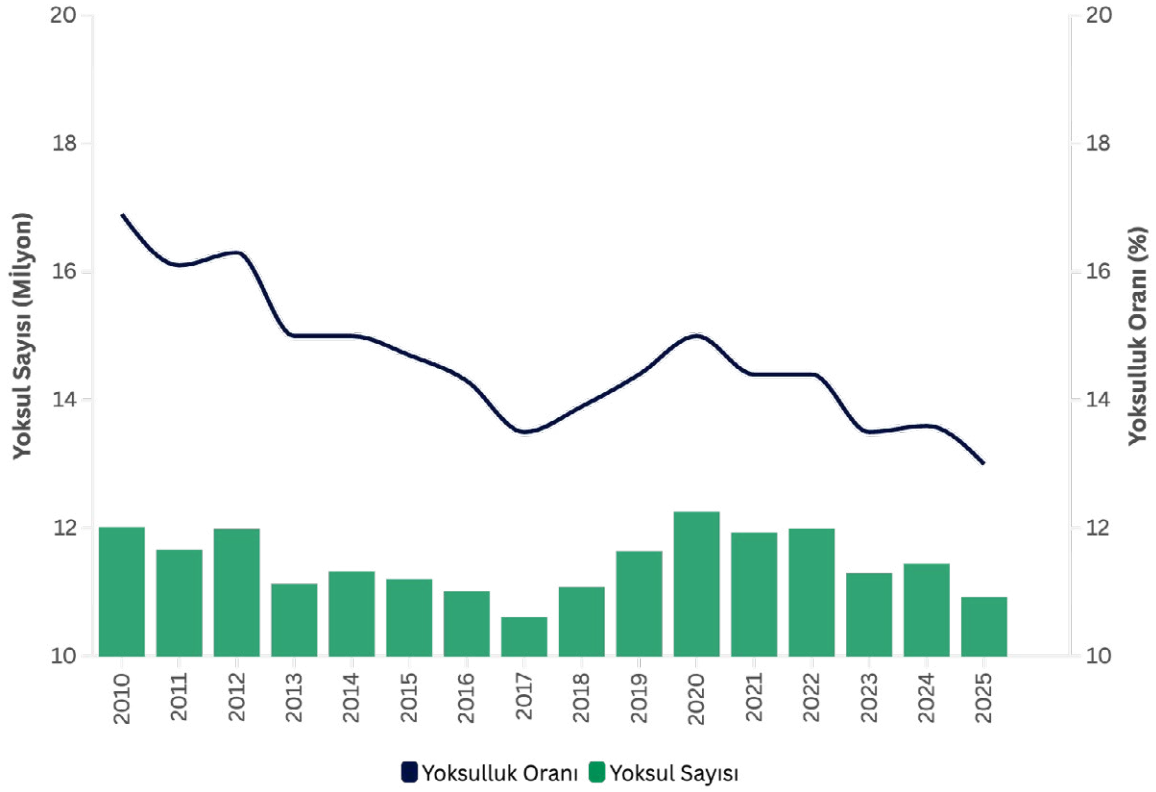
Yüzde Payları (P80/P20)

Yüzde payları, kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ölçütlerden biridir. Yüzde 20'lik fert/hanehalkı gruplarının toplam gelirden aldıkları paylara göre; "Son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay/ İlk yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay" formülünden hesaplanmaktadır (TÜİK, 2025).

Türkiye'de Yoksulluk

Uluslararası verilere baktığımızda, dünyada yoksulluk sınırı günlük 3,00 ABD dolarıdır (World Bank, 2025). Dünya Bankası tarafından belirlenen ve Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan bu sınır Türkiye için de önem arz etmektedir. 2022 verilerine göre ülkemizde yoksulluk sınırı olan 8,70 ABD doları altında yaşayanların sayısı, toplam nüfusun %12'sidir.

TÜİK verilerine baktığımızda ise 2010'lu yıllardan günümüze kadar Türkiye'de fakirlik oranı nüfusun %17'si ile %13'ü arasında seyretmektedir (Grafik 26). 2010 yılında yaklaşık 12 milyon insan yoksulken, 2025 yılında bu sayı ortalama 11 milyondur. Dolayısıyla geride bıraktığımız 15 yıllık zaman diliminde Türkiye'de yoksul kabul edilen kişilerin oranında düşüş sağlansa da toplam yoksul sayısında aynı eğiliminin kaydedilmediği görülmektedir.

Grafik 26. Yoksulluk Oranı ve Yoksul Sayısı (Milyon, %, 2010-2025)

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2025

Sürekli yoksulluk ve maddi yoksunluk konuları incelendiğinde, Grafik 27’de görüldüğü üzere sürekli yoksulluk oranı 2010 yılında %18,5’lik nüfusu kapsarken; 2025 yılında %13,5’e gerilemektedir. 2010 yılında Türkiye’de maddi yoksunluk yaşayan kişilerin oranı yaklaşık %60 olup bu oranin yıllar içinde gerilemesi pozitif bir gelişmeye işaret etmektedir. 2024 yılında %24’e kadar gerileyen bu oranin 2025 yılında %11’e düşmesi ise TÜİK tarafından yapılan metodoloji değişikliğinden kaynaklanmaktadır.

Grafik 27. Yıllar İtibarıyla Sürekli ve Maddi Yoksunluk Oranları (% , 2010-2025)

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2025

Sonuç

Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri değerlendirildiğinde, bilhassa son 3-4 yılda uygulanan politikalar neticesinde gelir dağılımının daha çok bozulduğu ve yoksulluk oranının yeterince düşürülemediği gözlemlenmektedir. En zengin kesimin, en yoksul kesime göre elde ettiği gelirin yaklaşık yedi kat daha fazla olması bu farkın azaltılması gerektiğini göstermektedir. Nitekim OECD ile özellikle Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerinin ortalamalarına göre bu gelir farkı oldukça yüksektir (Mogstad, Salvanes & Torsvik, 2025).

Yoksulluk göstergeleri açısından, 85 milyonluk nüfusa sahip Türkiye’de yaklaşık 11 milyon kişinin (%13,5) yoksul olması ve bu kimselerin aileleriyle beraber sürekli yoksulluk kategorisinde yer almaları; her geçen yıl Türkiye’nin sosyolojik katmanlarında çeşitli sosyal sorunlar oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin toplumun tüm kesimlerine ve sınıflarına yönelik gelir dağılımını düzenleyerek yoksulluğu azaltacak yönde sosyal ve ekonomik refah politikalarına ihtiyacı bulunmaktadır.

Reel Ekonomi, İşgücü ve Sektörel Yapı

TARIM SEKTÖRÜ

Hasan Kınacı

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi
<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b06>

Temel Bulgular

- İklim kaynaklı riskler üretimi doğrudan etkilemiştir. 2025 yılında 65 ilde etkili olan zirai don olayı ve artan kuraklık, üretim kayıplarının temel nedenleri arasında yer almıştır.
- Tarım sektöründeki büyüme, ekonomik büyümeden negatif ayrılmıştır. 2025 yılının üçüncü çeyreğinde tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörü %12,7 oranında daralırken; aynı dönemde GSYH %3,7 büyüme göstermiştir.
- Tarımsal istihdamın payı azalmış, tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı %14,6 oranından %14'e gerilemiştir. Genç nüfusun işsizlik oranındaki düşüşle birlikte değerlendirildiğinde bu tablo istihdamın tarım dışı sektörlere kaydıgına işaret etmektedir.
- Girdi maliyetleri belirgin şekilde artmıştır. 2025 yılında Tarım-GFE %34,24 artarken; veteriner harcamalarında %65,48 oranında, gübre fiyatlarında ise %46,09 artış gerçekleşmiştir.
- İhracat ürünlerinde yüksek oranlı üretim kayıpları görülmüştür. Kiraz, elma, şeftali, nektarin ve üzüm gibi dış pazarlarda rekabet avantajı bulunan ürünlerde yaşanan üretim düşüşleri (sırasıyla: %70,6; %48,3; %46,1; %44,1; %27,5) ihracat kapasitesini olumsuz etkilemiştir.
- Hayvancılıkta görülen niceliksel artışa rağmen, yapısal riskler devam etmiştir. Büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanı varlığında sırasıyla %4,3, %5,4 ve %2,6 artış yaşanmıştır. Ancak yem maliyetleri ve bitkisel üretimdeki daralma, hayvancılık sektörünün sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir.
- Tarımsal dış ticaret açığı 2024 yılına kıyasla yaklaşık üç katına çıkmıştır; 2024 yılında 1,52 milyar ABD doları düzeyindeyken, 2025 yılında 4,41 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Öneriler

- Tarım sektörünün büyüme performansını artıracak şekilde teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Genç nüfusun tarım sektörüne katılımı sağlanarak kırsal üretim kapasitesi güçlendirilmelidir.
- Girdi maliyetlerini düşürmeye yönelik sübvansiyonlar artırılmalı, yerli üretim teşvik edilmelidir. Küçük ve orta ölçekli aile işletmeleri ölçek ekonomisi oluşturacak şekilde yapılandırılmalı ve yeni tarımsal üretim modelleri geliştirilmelidir.
- Özellikle stratejik ürünler başta olmak üzere üretim planlaması yapılmalı; devlet teşvikleri plana uyum ve verimlilik esaslarına dayandırılmalıdır. Tarımsal pazarlama ve lojistik altyapı da geliştirilmelidir.
- Tarımsal üretim ile hayvancılık dengeli ve entegre bir şekilde ele alınmalıdır. Ayrıca hem bitkisel üretimde hem de hayvancılıkta dışa bağımlılık azaltılmalıdır.
- İklim risklerine karşı erken uyarı sistemleri yaygınlaştırılmalı ve tarımsal sigorta mekanizması güçlendirilmelidir.
- Tarımsal dış ticaret açığının azaltılması amacıyla yerli üretimi ve verimliliği artırmaya yönelik destek politikaları güçlendirilmeli; ithalata bağımlı ürünlerde üretim kapasitesi geliştirilmelidir.

Giriş

Tarım sektörü, toplumun farklı kesimleri için temel bir geçim ve istihdam kaynağı olmasının yanı sıra ekonomik büyüme ve kalkınma için de kritik bir öneme sahiptir. Son dönemlerde sürdürülebilir üretim, tarım sektörünün küresel risklere karşı en önemli stratejik dönüşüm alanlarından biri olarak öne çıkıyor. Sürdürülebilir tarım, modern tarım uygulamalarının çevresel, ekonomik ve toplumsal etkilerini en aza indirerek geleceğin gıda güvenliğini sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Altıntaş, 2024). Tarımsal üretim kapasitesinde yalnızca kısa vadeli verim artışlarıyla değil; toprak sağlığının korunması, su kaynaklarının etkin yönetimi ve ekolojik dengenin devamlılığı yoluyla uzun vadeli üretim istikrarının sağlanmasını esas alan bu yaklaşımla; birçok ülke tarımsal üretim planlamasını, su yönetimi politikalarını ve tarımsal destek mekanizmalarını sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırmaktadır.

Küresel ölçekte tarımsal arz ve talep dengelerini izlemek amacıyla geliştirilen FAO'nun Global Information and Early Warning System (GIEWS) sistemi, 120'den fazla ülkede gıda fiyatları, kuraklık koşulları ve tarımsal stres göstergelerine ilişkin gerçek zamanlı veriler sunarak sürdürülebilir tarım politikalarının veri temelli oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanında FAO tarafından yürütülen Soil Mapping for Resilient Agrifood Systems (SoilFER) ve Water Productivity through Open-access of Remotely sensed derived data (WaPOR) gibi projeler de küresel düzeyde toprak sağlığının korunması, su verimliliğinin artırılması gibi sürdürülebilir üretim süreçlerinin desteklenmesine katkı sağlamaktadır (FAO, 2026).

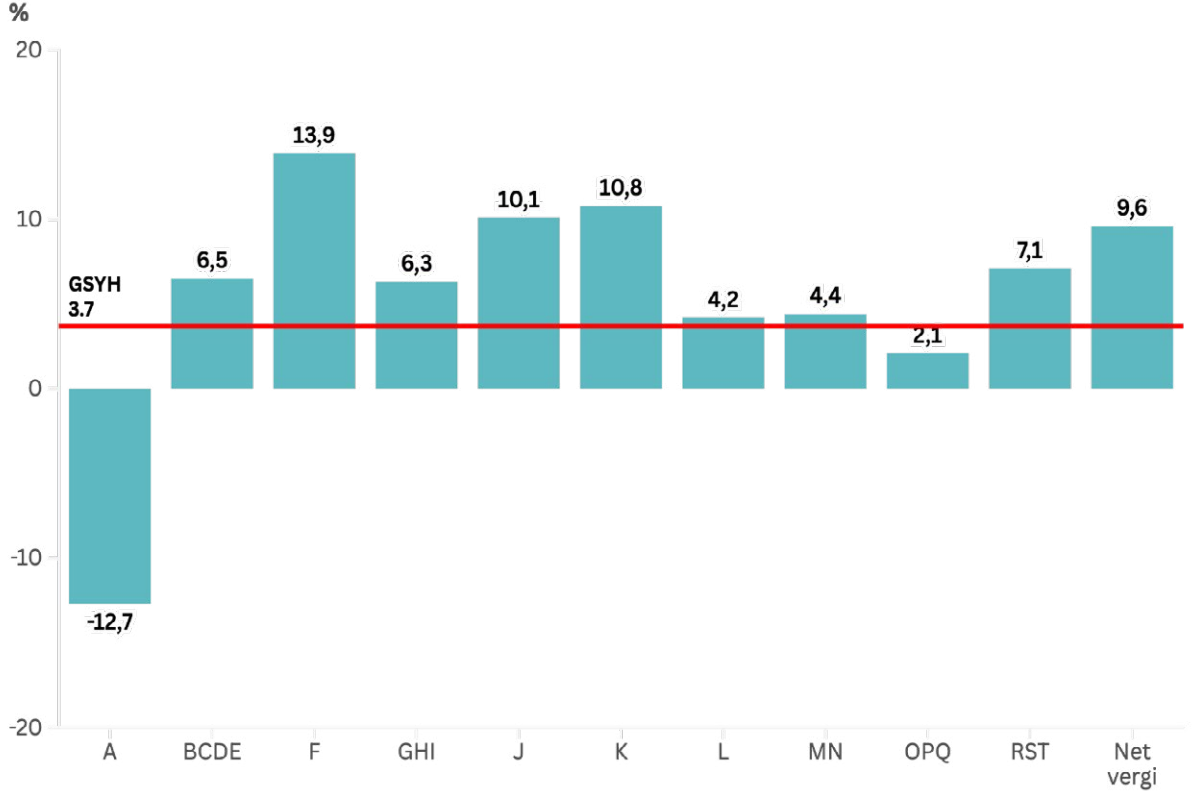
Türkiye'de de Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (5403) ve Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu (3083) gibi yasal düzenlemeler ile 12. Kalkınma Planı (2024-2028), Orta Vadeli Program (2024-2026), İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030), II. Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (2024-2030) gibi politikalarla tarımsal üretimin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu hedeflere ulaşılması noktasında sektörel göstergelerin analiz edilmesi ve mevcut durumun değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

2025 Yılı Tarım Sektörünün Genel Görünümü

Türkiye'de tarım, ormancılık ve balıkçılık üretimi 2025 yılının üçüncü çeyreğinde önceki yılın aynı dönemine kıyasla %12,7 oranında daralmıştır. Aynı dönemde GSYH'de görülen %3,7 oranında büyümeye rağmen sektördeki bu daralma, tarım sektörünün GSYH'den aldığı payın azaldığını göstermektedir.

Artan iklim krizleri, jeopolitik gerilimler, nüfus artışı ve salgın hastalıklar gibi küresel gelişmeler, tarım sektöründe sürdürülebilir üretim modellerine geçmenin stratejik bir zorunluluk haline geldiğini göstermektedir.

2025 yılında Şubat-Nisan aylarında yaşanan ve 65 ilde etkili olan zirai don felaketi tarımsal üretimi önemli ölçüde etkilemiş; zirai dondan zarar gören ürünler için üreticilere destek ödemesi yapılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı (Karar Sayısı: 10396) yürürlüğe girmiştir. Felaketin yanı sıra kuraklığın artması ve yağış desenlerindeki değişim de hem tarımsal üretim kapasitesi hem de su kaynakları üzerinde olumsuz etki oluşturmuş; su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir yöntemlerle kullanılması amacıyla Su Verimliliği Yönetmeliği yayımlanmıştır. Yönetmelik kapsamında; su verimliliği sistemlerinin kurulması, tarımsal faaliyetlerde su verimliliğinin sağlanmasına ilişkin il planlarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi ile mavi, yeşil ve turkuaz olmak üzere üç seviyede su verimliliği belgelendirilmesi yapılması amaçlanmaktadır.

Grafik 28. GSYH, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre (A10) Düzeyinde Büyüme Hızları (III. Çeyrek: Temmuz - Eylül, %, 2025)

Kaynak: TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (Üçüncü Çeyrek, Temmuz, 2025a)

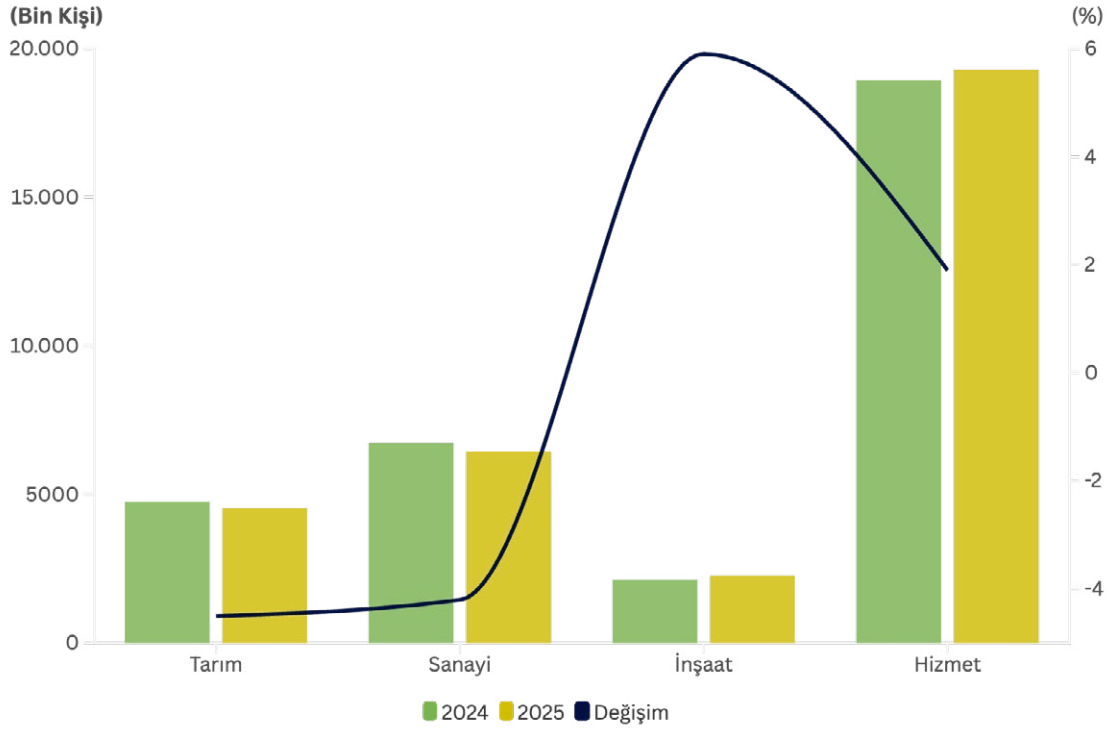
Not: A: Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, BCDE: Sanayi; F: İnşaat, GHI: Ticaret, Ulaştırma, Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri, J: Bilgi ve İletişim, K: Finans ve Sigorta Faaliyetleri, L: Gayrimenkul Faaliyetleri, MN: Mesleki, İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri, OPQ: Kamu Yönetimi, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri, RST: Diğer Hizmet Faaliyetleri, Net vergi.

2025'te 65 ilde etkili olan zirai don felaketinin ardından üreticilere yönelik destek mekanizmaları devreye alınmıştır.

Tablo 8. Temel İşgücü Göstergeleri ve İstihdamın Sektörel Dağılımı (% , 2024-2025)

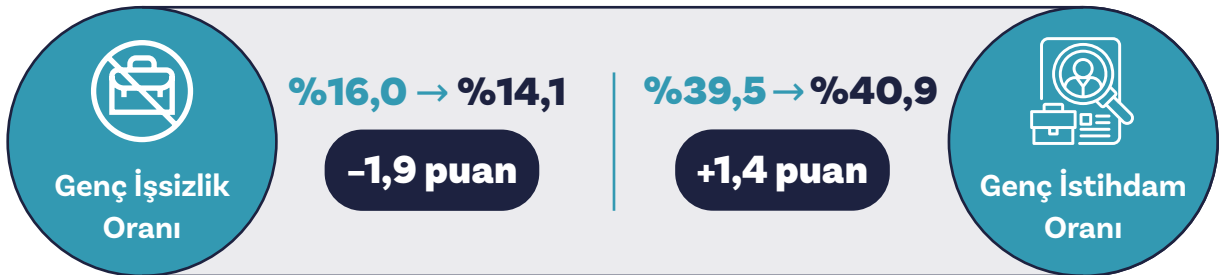
Aralık Sektör/Kategori	Toplam 2024 (Bin Kişi/Oran %)	Toplam 2025 (Bin Kişi/Oran %)	Değişim (Değ.) (%)
15+ Yaş (Bin Kişi)			
Nüfus	66.124	66.627	%0,8
İşgücü	35.836	35.421	-%1,2
İstihdam	32.762	32.685	-%0,2
İşsiz	3.075	2.736	-%11,0
İşgücüne dahil olmayanlar	30.287	31.206	%3,0
Oranlar (%)			
İşgücüne katılma oranı	%54,2	%53,2	-1,0
İstihdam oranı	%49,5	%49,1	-0,4
İşsizlik oranı	%8,6	%7,7	-0,9

Kaynak: Bizim Menkul Değerler A. Ş. (BMD) Raporu, İşsizlik & İstihdam Verileri, 2025

Grafik 29. İstihdamın Sektörel Dağılımı (15+ Yaş, Bin Kişi, %, 2024-2025)

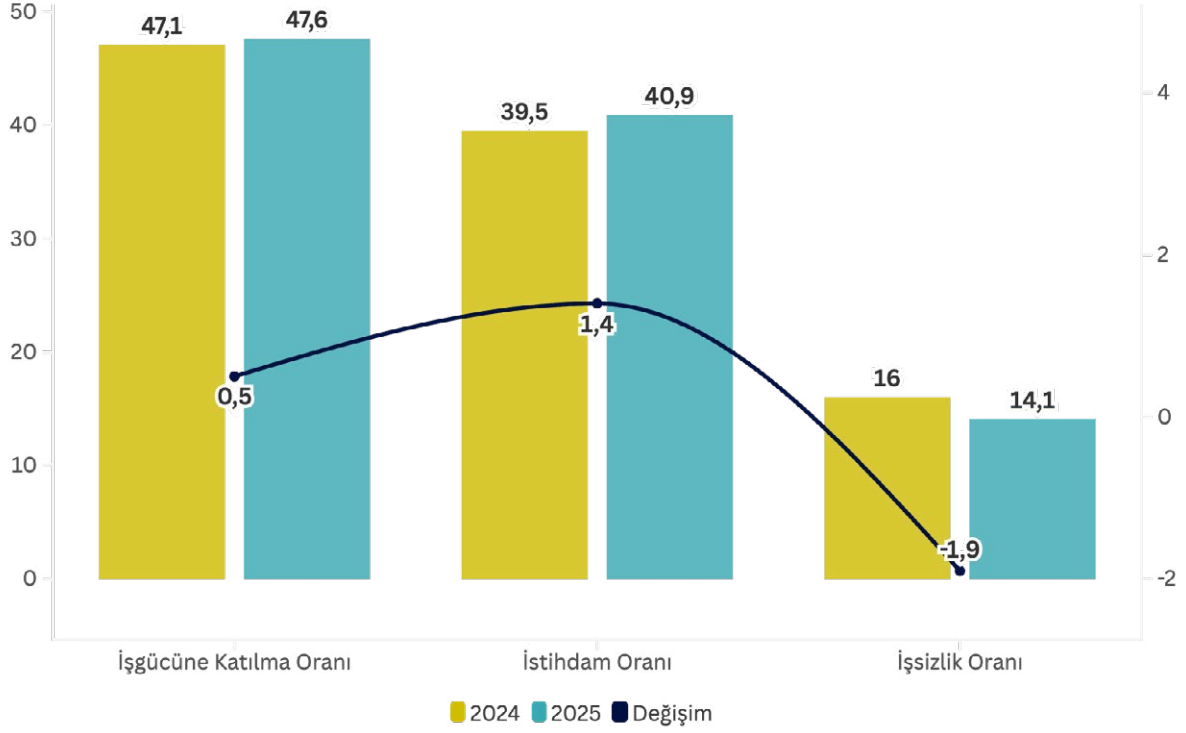
Kaynak: Bizim Menkul Değerler A. Ş. (BMD) Raporu, İşsizlik & İstihdam Verileri, 2025

Şekil 3. Genç İşsizlik ve İstihdam Oranı

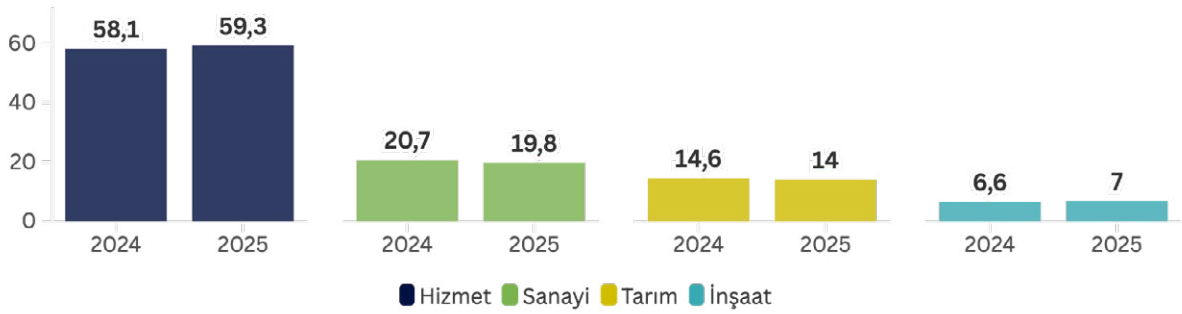
Kaynak: Bizim Menkul Değerler A. Ş. (BMD) Raporu, İşsizlik & İstihdam Verileri, 2025

2025 yılında işsizlik ve istihdam verilerinde olumlu yönde gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda genç nüfus işsizlik oranı bir önceki senenin aynı dönemine göre 1,9 puan azalarak %14,1'e gerilerken, istihdam oranı 1,4 puan artarak %40,9 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 30). Öte yandan tarımın sektörel dağılımına bakıldığında, tarım sektöründe çalışanların oranı %14,6'dan %14'e düşmüştür (Grafik 31).

Grafik 30. Genç Nüfusun İşgücü Göstergeleri (15-24 Yaş, %, 2024-2025)

Kaynak: Bizim Menkul Değerler A. Ş. (BMD) Raporu, İşsizlik & İstihdam Verileri, 2025

Grafik 31. İstihdamın Sektörel Dağılımı (% , 2024-2025)

Kaynak: BMD Araştırma Raporu, Temel İşgücü Göstergeleri, 2026

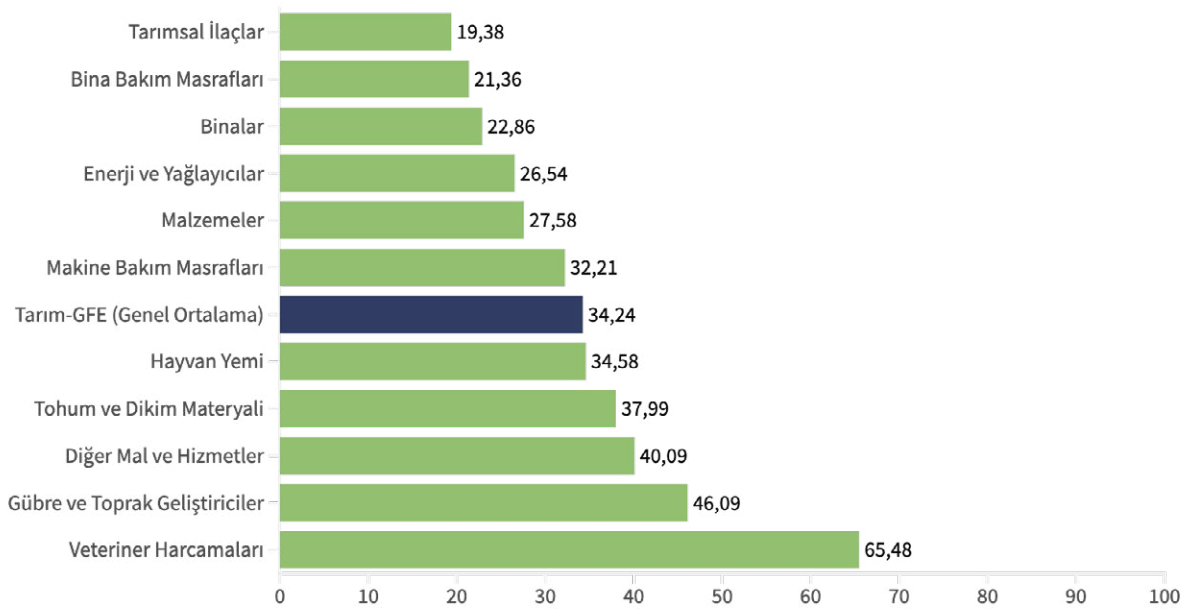
Tarım sektöründeki bu işgücü düşüşü, küresel ölçekteki gelişmelerle paralellik göstermektedir. Bu anlamda tarımda istihdam edilen küresel işgücü 2020 yılında %40 iken; 2023 yılında %26 seviyelerine düşmüştür (FAO, 2025). Bu düşüşün başlıca nedenleri arasında, gençlerin iş ve meslek tercihlerinin değişmesi ve miras yoluyla tarım arazilerinin parçalanmasıyla hane başına düşen tarım gelirlerinin azalması gösterilebilir.

2025 yılında tarımsal girdi fiyat endeksi (Tarım-GFE) yıllık %34,24 artış göstermiştir (Grafik 32). Yıllık değişimin en yüksek olduğu alt gruplar, veteriner harcamaları (%65,48) ile gübre ve toprak geliştiriciler (%46,09) olmuştur (Grafik 33).

Grafik 32. Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi, Tarım-GFE Yıllık Değişim Oranı (% , 2023-2025)

Kaynak: TÜİK, Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi, 2025

Grafik 33. Alt Gruplara Göre Tarım-GFE Yıllık Değişim Oranları (% , 2025)

Kaynak: TÜİK, Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi, 2025

Tarımsal girdi fiyatlarındaki bu artış ile üretimdeki %12'lik daralma birlikte değerlendirildiğinde, sektörde maliyet baskısının etkili olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Tarım-ÜFE'de yıllık %36,01 oranında artış yaşanmıştır (Grafik 34).

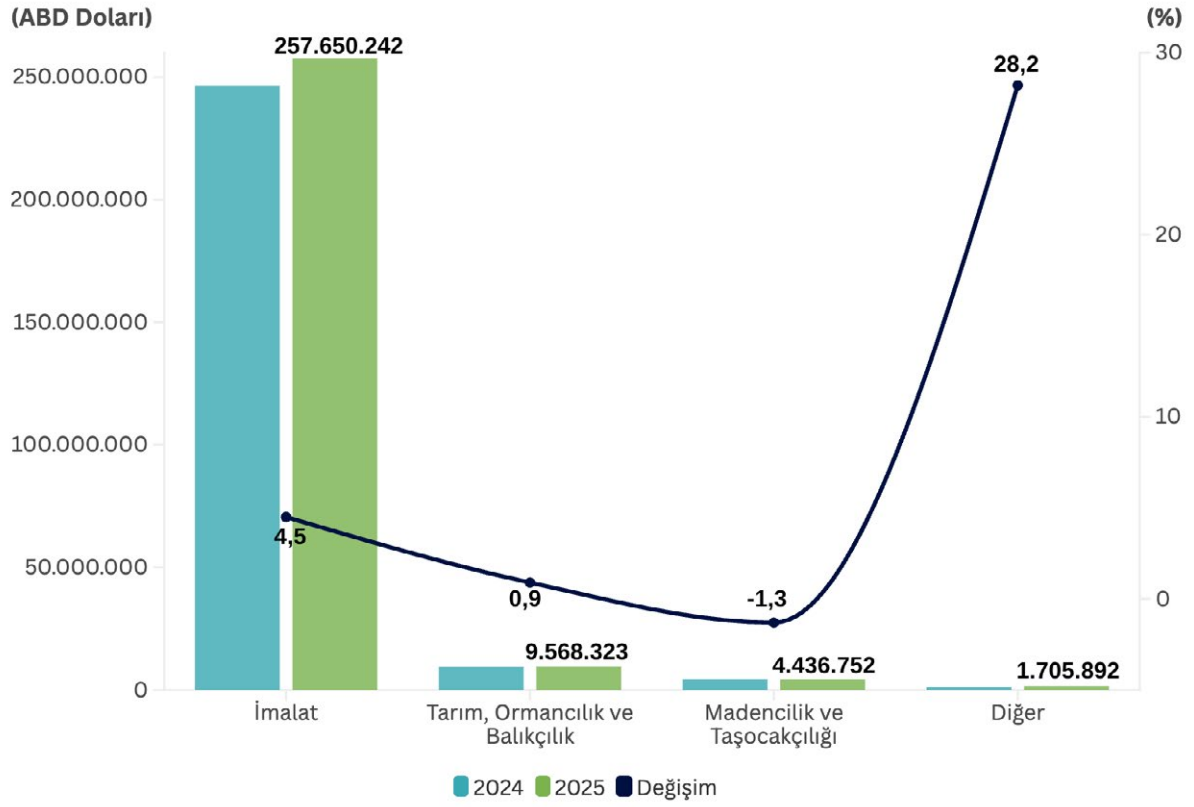
Grafik 34. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (% ,2023-2025)

Kaynak: TÜİK, Tarım Ürünleri, Üretici Fiyat Endeksi, Tarım ÜFE Yıllık Değişim Oranı, 2025

Küresel düzeyde FAO Reel Gıda Fiyat Endeksi 2022 yılında 138 seviyesine ulaşarak son yılların zirvesini görmüş, 2023 ve 2024 yıllarında gerilemiş, 2025 yılında ise yeniden artış eğilimine girerek 116,5 seviyesine yükselmiştir (FAO, 2026). Küresel gıda fiyatlarındaki bu yükseliş, iç piyasadaki fiyat artışlarının yalnızca yerel maliyet baskılarından değil, aynı zamanda uluslararası fiyat oynaklığından da etkilendiğini göstermektedir.

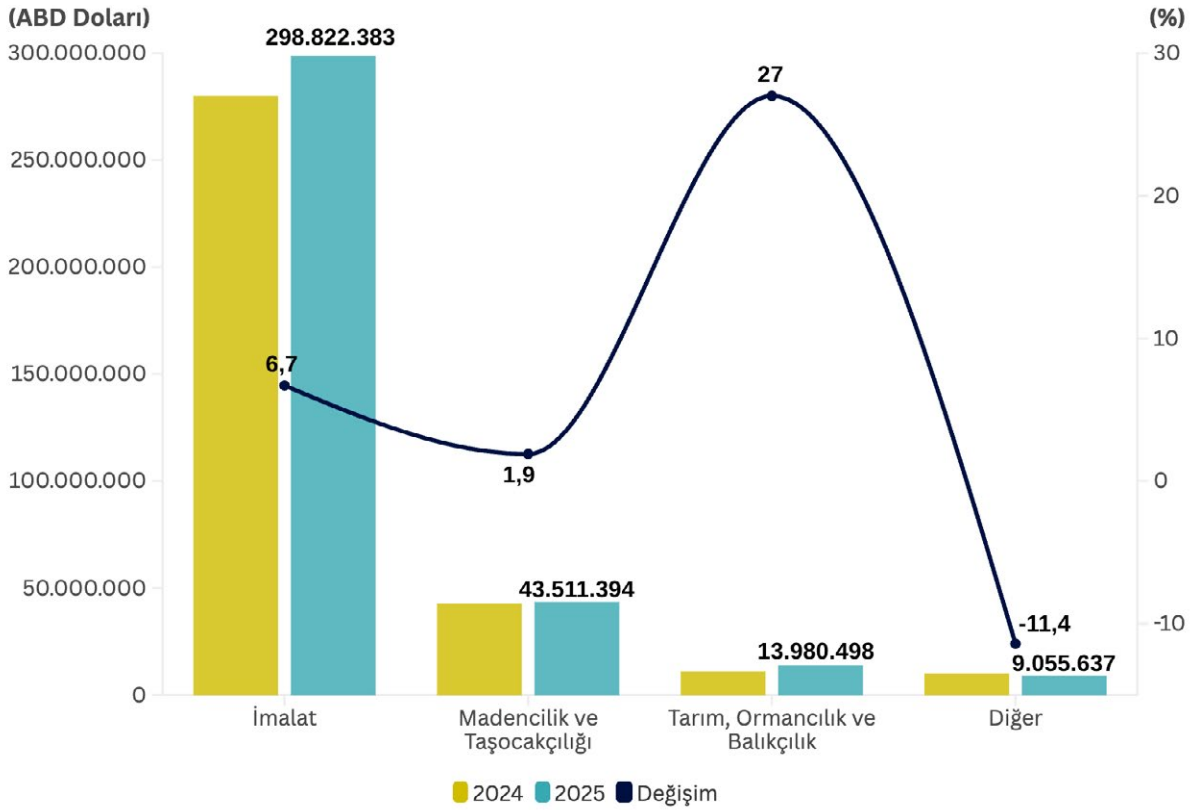
Dış ticaret verileri de sektördeki kırılganlığı destekler niteliktedir. 2025 yılında tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörünün toplam ihracat içindeki payı 2024 yılında %3,6 iken; 2025 yılında %3,5'e gerilemiştir. İthalat içindeki payı ise %3,2'den %3,8'e yükselmiştir. Sektörün toplam ihracatı 9,57 milyar ABD doları olarak gerçekleşirken, toplam ithalatı %27'lik artışla 13,98 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu durum yaklaşık 4,41 milyar ABD doları tutarında dış ticaret açığı oluşturmuş; söz konusu dış ticaret açığı, 2024 yılında gerçekleşen 1,52 milyar ABD dolarlık dış ticaret açığına kıyasla yaklaşık üç katlık bir artış olduğunu göstermiştir. Tarımsal üretim hacminin daralması tarımsal ithalat oranlarını yükseltirken, sektörün küresel fiyat dalgalanmalarına karşı da daha kırılgan hale geldiğini göstermektedir (Grafik 35, 36).

Tarımın istihdam içindeki payı küresel ölçekte 2020'de %40 seviyesinden 2023'te %26'ya gerilemiştir.

Grafik 35. Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat Verileri (ABD Doları, %, 2024-2025)

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Faaliyetlere Göre (ISIC. Rev.4) Dış Ticaret, 2026

Grafik 36. Ekonomik Faaliyetlere Göre İthalat Verileri (ABD Doları, %, 2024-2025)

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Faaliyetlere Göre (ISIC. Rev.4) Dış Ticaret, 2026

Bitkisel Üretim

2025 yılında, bir önceki yıla göre tarla ürünleri üretimi %9, sebze üretimi %0,9, meyve, içecek ve baharat bitkileri üretimi %30,9 oranında azalmıştır. Toplam üretim miktarı tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde 68,1 milyon ton, sebzelerde 33,3 milyon ton, meyve grubunda ise 19,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tahıl ürünleri üretiminde %12,3 oranında azalma yaşanarak tahıl ürünleri 34,2 milyon tona gerilemiştir. Buğday, arpa, çavdar ve yulaf üretiminde sırasıyla %13,7, %25,9, %20,9, %26,3 oranlarında azalış yaşanırken, mısır üretimi %4,9 artış göstermiştir. Yağlı tohumlardan soya ve ayçiçeği üretimi de sırasıyla %17,4, %11,8 azalmıştır.

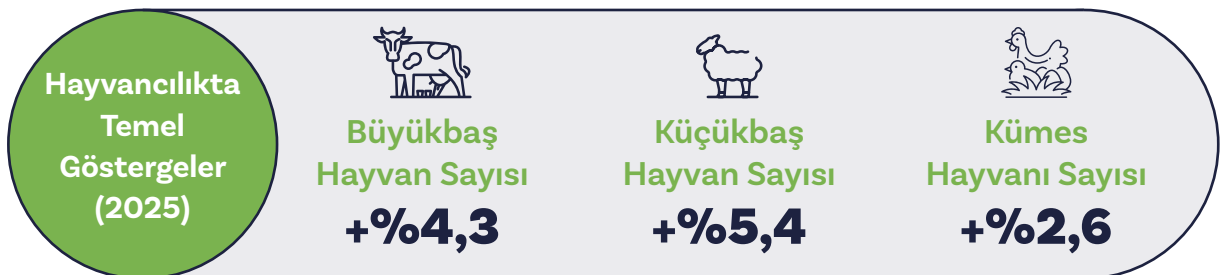
Sebze, meyve ve süs bitkileri üretiminde sırasıyla %0,9, %30,9 ve %1,4 oranında azalma yaşanmıştır. Özellikle elma (%48,3), şeftali (%46,1), nektarin (%44,1), kiraz (%70,6) ve üzüm (%27,5) gibi dış pazarlarda rekabet avantajı bulunan ürünlerde yüksek oranda üretimin azalması, ülkenin ihracat kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Benzer şekilde üretim miktarı ve ihracat açısından Türkiye'nin dünya lideri konumunda olduğu fındık (%38,5) ile uluslararası pazarda güçlü bir paya sahip olduğu ceviz (%38,2) ve antep fıstığında (%61,5) da önemli ölçüde düşüş yaşanmıştır.

İhracatta önemli paya sahip olan bu ürünlerin üretiminde yaşanan düşüşler, dış ticaret performansı üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu düşüşlerde büyük oranda dönemsel etkiler ön plana çıkarken, yapısal kaynaklı faktörlerin de etkisi olmuş; 2025 yılında yaşanan iklimsel faktörler verim kayıplarını artırırken, girdi fiyatlarındaki artışlar ile sulama imkanlarının yetersizliği üretim miktarının azalmasında etkili olmuştur. Bunun yanında piyasa belirsizlikleri ve ihracat pazarlarındaki rekabet koşullarının değişmesi de üretim kararlarını etkileyerek söz konusu düşüşleri derinleştirmiştir.

Hayvancılık

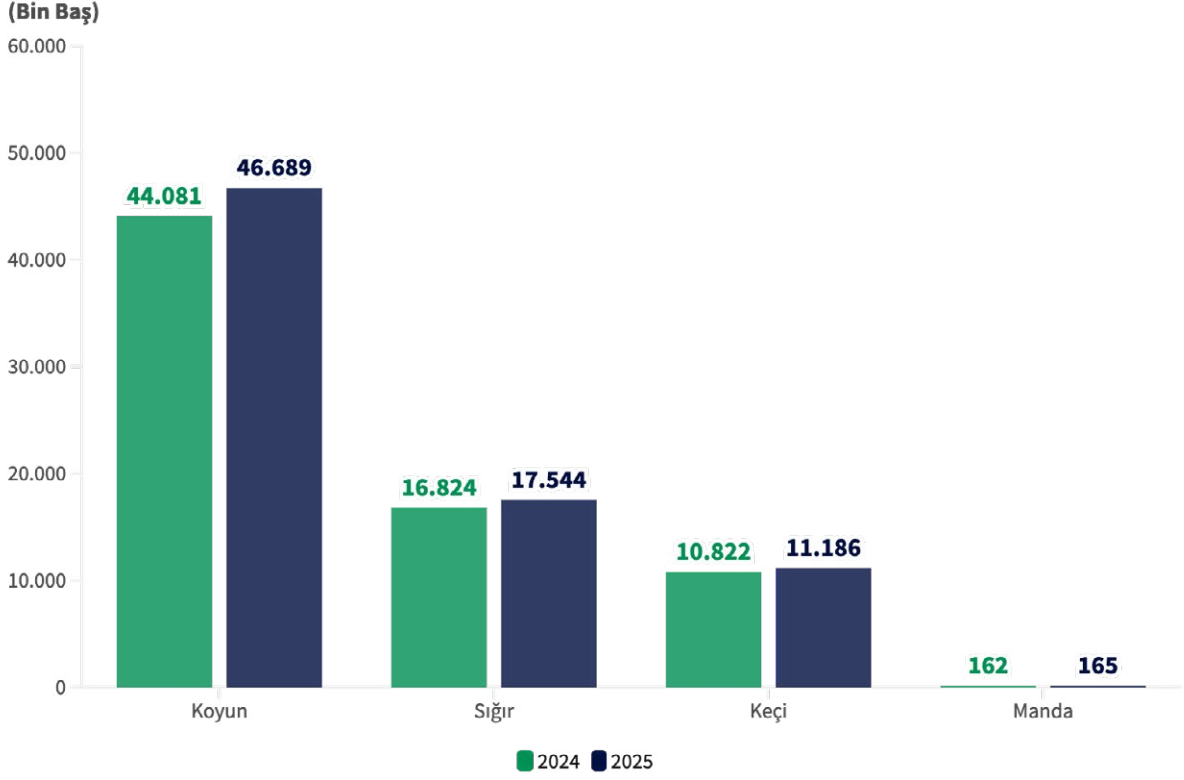
Tarım sektörü, bitkisel ve hayvansal üretimin karşılıklı etkileşimine dayalı bütüncül bir yapıya sahiptir. Bitkisel üretimden elde edilen yem girdileri hayvancılığın temelini oluştururken, hayvansal üretim sonucu ortaya çıkan organik gübre toprak verimliliğini desteklemektedir. Nitekim bu döngüsel yapı, kaynakların etkin kullanımını ve tarımsal ekosistemin sürdürülebilirliğini güçlendirmekte; bu nedenle de hayvan varlığındaki değişim yalnızca et ve süt arzını değil, yem talebini, mera kullanımını ve çevresel etkiler üzerinden tarımsal sistemin bütününe etkilemektedir.

Türkiye'de 2025 yılında büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanı sayısı sırasıyla %4,3, %5,4 ve %2,6 oranında artış göstermiştir. Büyükbaş hayvanlarda sığır sayısı 17 milyon 544 bin, manda sayısı ise yaklaşık 165 bin baş olmuştur. Küçükbaş hayvanlarda koyun sayısı 46 milyon 689 bin iken, keçi sayısı 11 milyon 186 bin baş olmuştur (Grafik 37). Kümes hayvanlarında yumurtacı tavuk (122 milyon) ve hindi (3 milyon) sayısında bir önceki yıla göre artış olurken; etçi tavuk (266 milyon), kaz (1 milyon) ve ördek (389 bin) sayılarında bir önceki yıla göre azalma olmuştur (Grafik 38).

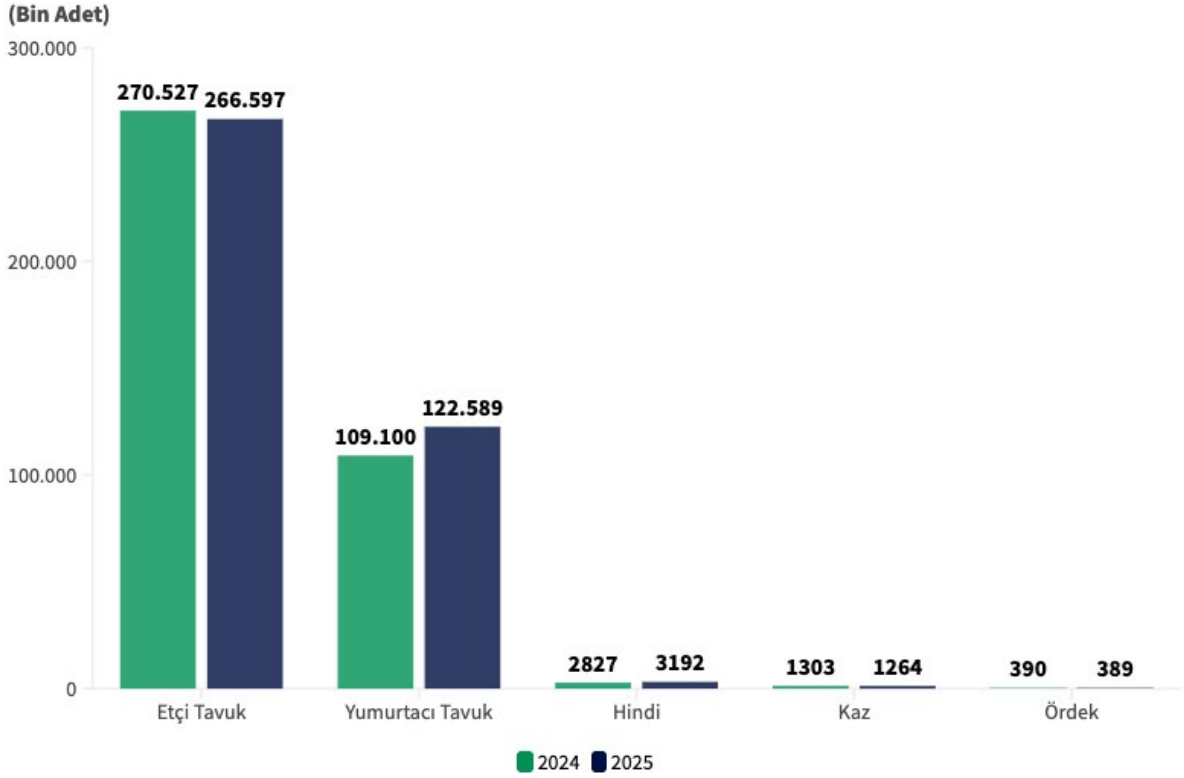
Şekil 4. Hayvancılıkta Temel Göstergeler

Kaynak: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Hayvan Varlığı İstatistikleri, 2025

Grafik 37. Hayvan Sayıları (Bin Baş, 2024-2025)

Kaynak: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Hayvan Varlığı İstatistikleri, Hayvan Sayıları, 2025

Grafik 38. Kümes Hayvan Varlığı (Bin Adet, 2024-2025)

Kaynak: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Hayvan Varlığı İstatistikleri, Kümes Hayvan Varlığı, 2025

2025'te sürdürülebilir hayvancılık politikasının merkezinde planlı üretim, verimlilik artışı, doğal kaynakların etkin kullanılması, küçük aile işletmelerinin güçlendirilmesi, genetik ıslah ve hayvan sağlığı ile çevresel etkinin azaltılması gibi başlıklar yer almıştır. Bu kapsamda Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2024-2028 Hayvancılık Yol Haritası, Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği ve Kırsalda Bereket-Hayvancılığa Destek Projesi gibi farklı politika ve destek mekanizmaları uygulamaya geçirilmiştir. Söz konusu düzenlemeler, hayvansal üretimin daha planlı ve verimli bir yapıya kavuşturulmasını, küçük ölçekli işletmelerin sistem içinde güçlendirilmesini ve çevresel etkilerin azaltılmasını hedeflemektedir. Bu politikaların uzun vadede gıda arz güvenliğinin sağlanmasına, dışa bağımlılığın azaltılmasına ve tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin kurumsal bir çerçeveye oturtulmasına katkı sunması beklenmektedir.

Sonuç

2025 yılı verileri, Türkiye'de tarım sektörünün iklim koşulları, maliyet baskıları ve dış ticaret kırılganlıkları arasında çok yönlü bir daralma süreci yaşadığını göstermektedir. Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektöründe yaşanan gerileme, genel ekonomik büyümeye rağmen sektörün ekonomik yapı içindeki ağırlığının zayıfladığını ortaya koymaktadır. 2025 yılında yaşanan zirai don olayları ve artan kuraklık, üretimdeki daralma üzerinde belirleyici olmuştur. Özellikle ihracatta önemli paya sahip ürünlerde görülen kayıplar dış ticaret performansını olumsuz yönde etkilemiş, sektörün küresel fiyat dalgalanmalarına karşı daha kırılgan hale gelmesine neden olmuştur. Tarımsal girdi ve üretici fiyatlarındaki artış da maliyet baskısını güçlendirmiştir. Bunun yanında yem maliyetleri ve bitkisel üretimdeki daralma dikkate alındığında, bitkisel üretim ile hayvancılık arasındaki döngüsel ilişkinin zayıfladığı görülmektedir.

Sektörde yaşanan üretim kayıpları tarımsal istihdam üzerinde de etkili olmuştur. Genel işgücü göstergelerinde iyileşme görülmesine rağmen tarım sektöründeki istihdam payının azalması ve tarımsal nüfusun yaş ortalamasının yükselmesi, kırsal üretim kapasitesinin uzun vadede zayıflama riski taşıdığını göstermektedir. Genç nüfusun tarım dışı sektörlere yönelmesi, tarımsal sürdürülebilirlik açısından önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır.

Küresel ölçekteki gelişmeler de Türkiye'nin tarım sektöründe yaşanan bu kırılgan yapının daha geniş bir bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İklim değişikliğindeki etkilerin giderek artması, tarımsal üretim üzerindeki riskleri artırmaktadır. Afetlerin etkileri sadece üretim kayıplarıyla sınırlı kalmamakta; altyapı hasarları, arazi bozulmaları, finansal sistemde aksaklıklar ve uzun vadeli ekosistem üzerinde de kalıcı tahribatlar ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle tarım politikalarında yalnızca kısa vadeli üretim artışlarına odaklanmak yerine; iklim değişikliğine uyumlu, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetildiği ve gıda arz güvenliğinin öncelendiği, bütüncül ekonomik, sosyal ve çevresel yaklaşımların ele alınması kritik önem taşımaktadır.

Tarımda sürdürülebilirlik, iklim uyumu, doğal kaynak yönetimi ve gıda arz güvenliğini birlikte ele alan bütüncül politikalar gerektirmektedir.

SANAYİ SEKTÖRÜ

İsa Yılmaz

Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b07>

Temel Bulgular

- Sanayi sektörünün GSYH içindeki payı 2025 senesi itibarıyla %18,1'e gerilemiş ve son 30 yılın en düşük seviyesine inmiştir. Bu durum, Türkiye ekonomisinin giderek hizmet ve inşaat odaklı bir yapıya kaydığını göstermektedir.
- Türkiye ekonomisi 2025 yılında %3,6 büyürken, sanayi sektörü yalnızca %2,9 büyümeye göstermiştir. Sanayi, genel ekonomik büyümenin gerisinde kalmıştır.
- Sanayi istihdamı %3,6 azalmış, hizmet ve inşaat sektörlerinde ise artış gözlenmiştir. Bu durum, dijitalleşme ve otomasyonun işgücü talebini dönüştürdüğünü göstermektedir.
- Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI) verilerinin yıl boyunca 50'nin altında kalması, kapasite kullanım oranındaki düşüş ve sanayi üretim endeksindeki gerileme; iç ve dış talep yetersizliğinin üretimi sınırladığını ortaya koymaktadır.
- Yüksek teknoloji üretimi 2025 yılı sonunda sert daralma yaşamış ve doğrudan yatırımların payı imalat sektöründen, hizmet sektörüne kaymıştır. Bu durum sanayide niteliksel dönüşümün henüz sürdürülebilir olmadığını göstermektedir.

Öneriler

- Kaynak dağılımının inşaat ve hizmet sektörleriyle birlikte sanayiye akmasını sağlayacak, finansal dalgalanmalardan korunmuş, uzun vadeli stratejik kredi mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Sanayi istihdamındaki kaybı durdurmak amacıyla; eğitim müfredatı hizmet sektörüne göre değil, Sanayi 4.0 ve yüksek teknoloji üretiminin ihtiyaç duyduğu yetkinliklere göre hızla güncellenmelidir.
- Kamu yatırımlarında konut odaklı projeler yerine, ihracat maliyetlerini düşüren ve Türkiye'yi küresel üretim ağlarına bağlayan imalat sanayi projelerine öncelik verilmelidir.
- Teknolojik üretimin tabana yayılması ve dış şoklara karşı dayanıklılık için KOBİ'lerin dijitalleştirilmesi ve yeşil dönüşüm süreci kurumsal devlet desteğiyle hızlandırılmalıdır.

Giriş

2025, jeopolitik risklerin ekonomik kararların merkezine yerleştiği ve ABD-Çin rekabetinin kritik teknoloji ağı üzerinden, güvenlik mücadelesine dönüştüğü bir dönem olmuştur. Bu dönemde “parçalanmış küreselleşme” (Colantone, 2025) ve “friendshoring/dost ülkeden tedarik” (Gu, 2026) eğilimleri artarken, Türkiye’nin ana ihracat pazarı olan Avrupa’da görülen durgunluk sanayicilerin üzerinde dış talebe yönelik baskı oluşturmaktadır. Yüksek lojistik maliyetleri ve Avrupa Yeşil Muhabakatı kapsamındaki Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM), artık uluslararası ticaretin yeni kurallarını belirlemektedir.

Türkiye ekonomisi, 2025 yılında yaşanan dezenflasyonu ve sıkı para politikasının reel sektör üzerindeki baskısını yoğun şekilde hissetmektedir. Orta Vadeli Program (OVP) ile gerçekleştirilmesi hedeflenen mali disiplin ve çok boyutlu diplomasi hamleleri yatırım öngörülebilirliğini desteklemekle birlikte; yüksek finansman maliyetleri, özellikle KOBİ’lerin işletme sermayesini ve yatırım kapasitesini kısıtlamaktadır. Türk sanayisi bu dönemde zorlu mali koşullar altında olup verimlilik odaklı yapısal bir dönüşüme odaklanmıştır.

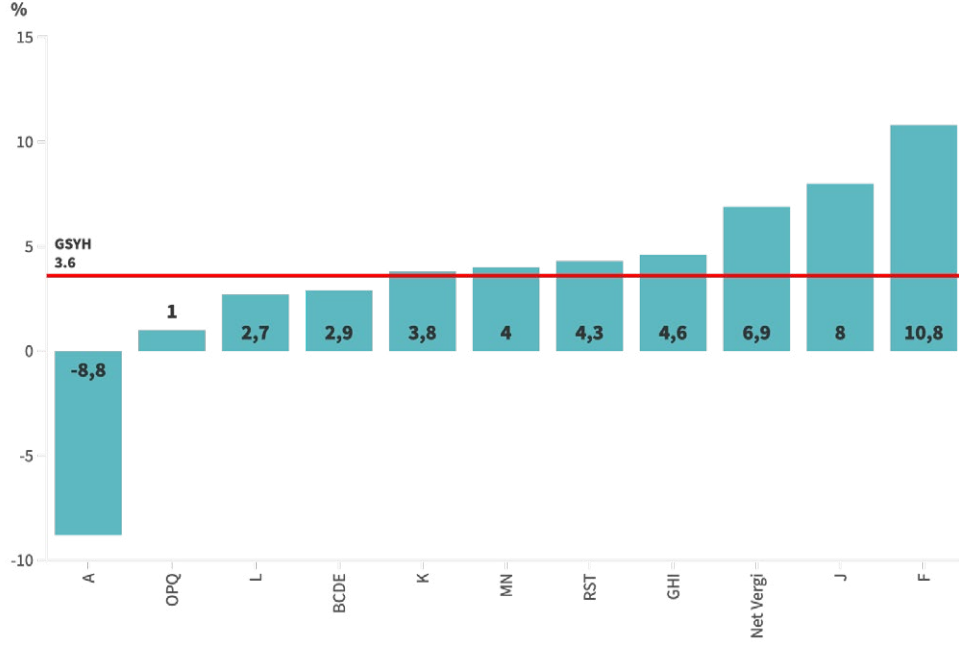
Sanayi Sektörünün Milli Gelir ve İstihdamdaki Konumu

Türkiye 2025 yılının son çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %3,4 oranında büyürken, 2025’in tamamında %3,6 büyümüştür. Üretim yöntemine göre cari fiyatlarla GSYH 63 trilyon 20 milyar 906 milyon TL olmuş; kişi başına düşen GSYH ise ABD doları cinsinden 18.040 dolar olarak hesaplanmıştır.

GSYH İçindeki Pay ve Katma Değer

Grafik 39’da milli gelire katkı yapan iktisadi faaliyet kollarının katma değer dağılımı incelendiğinde; TÜİK’in Mart 2026 verilerine göre Türkiye ekonomisi 2025 yılında %3,6 oranında büyüme kaydederken, sanayi sektörü (BCDE) bu ortalamanın bir miktar altında kalmış ve yıllık bazda %2,9 artış göstermiştir.

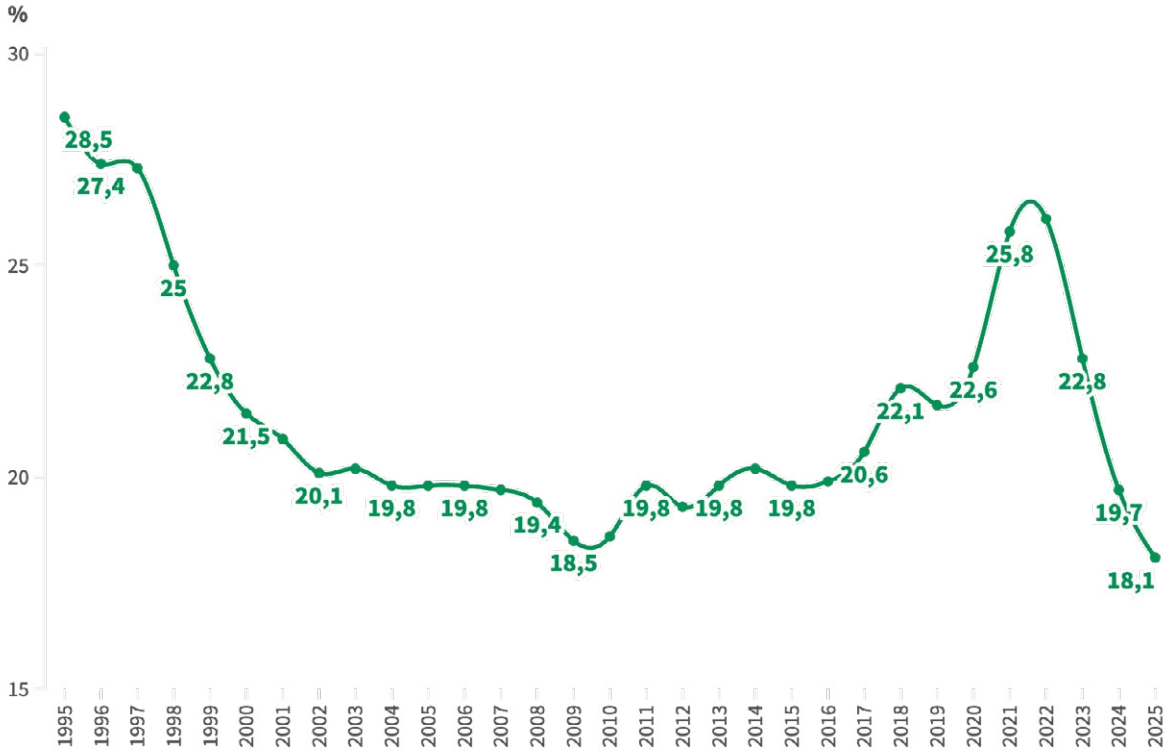
Grafik 40 kronolojik olarak incelendiğinde, sanayi sektörünün milli gelir içindeki payı 2025 yılında %18,1’e gerileyerek son 30 yılın en düşük seviyesini görmüştür. 1995 yılında %28,5 seviyesinde olan bu oran, hizmet sektörünün yükselişi ve ekonomik krizlerin etkisiyle 2005’te %19’a düşmüş; 2016 yılına kadar ise %18-20 bandında yatay seyretmiştir. 2020-2022 döneminde ihracat odaklı politikalarla %25-26 seviyelerine çıksa da 2023 sonrasında artan jeopolitik riskler ve maliyet baskıları nedeniyle yeniden düşüş eğilimine girmiştir. Nitekim bu veriler, Türkiye ekonomisindeki sanayi ağırlığının orta vadede görece olarak zayıfladığına işaret etmektedir.

Grafik 39. GSYH, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Büyüme Hızları (% 2025)

Kaynak: TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Ekim-Aralık 2025

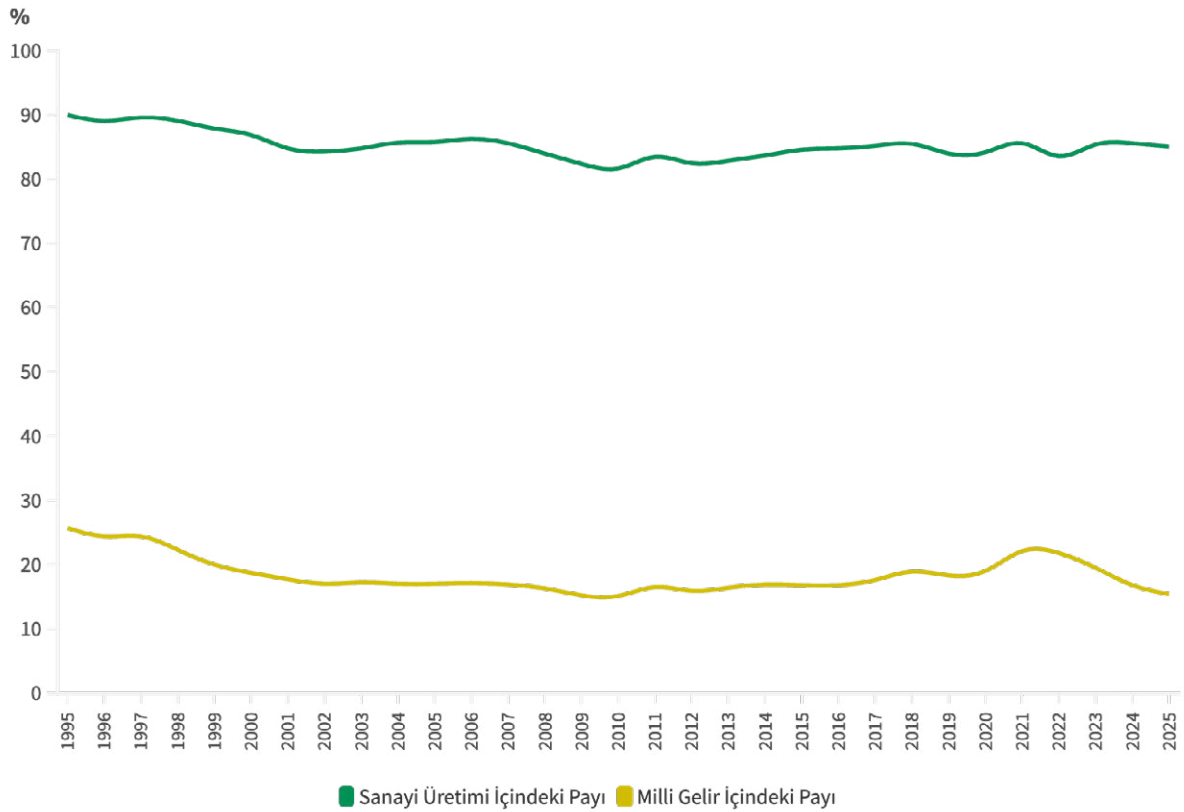
Not: A: Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, OPQ: Kamu Yönetimi, Eğitim ve Sağlık, L: Gayrimenkul Faaliyetleri, BCDE: Sanayi, K: Finans ve Sigorta Faaliyetleri, MN: Mesleki, İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri, RST: Diğer Hizmet Faaliyetleri GHI: Ticaret, Ulaştırma ve Konaklama, Net Vergi, J: Bilgi ve İletişim, F: İnşaat

Grafik 40. Sanayi Üretiminin Milli Gelir İçindeki Payı (% 1995-2025)

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi, Ocak 2026

Grafik 41'e göre, imalat sanayinin toplam sanayi üretimindeki payı 1995 senesinde %90 seviyesindeyken, daha sonra %82-86 bandında istikrar kazanmış ve belirleyici konumunu sürdürmüştür. İmalatın milli gelir içindeki payı ise daha dalgalı bir seyir izlemiş; 1995'te %25 seviyesindeyken 2010'da %15'e kadar gerilemiş, 2021-2022'de görülen geçici toparlanmanın ardından da 2025 itibarıyla yeniden düşüşe geçmiştir. 2025 yılı verilerine göre sanayideki %2,9'luk ılımlı büyümeye karşın, inşaatın %10,8 büyümesi ve hizmet sektörünün %26'luk baskın payı; Türkiye ekonomisinin hizmet ve inşaat temelli bir modelde ısrarla gelişim gösterdiğine işaret etmektedir. Grafik, imalat sanayinin genel ekonomik genişleme hızının gerisinde kaldığını; payını artırmak için de yüksek katma değerli ve teknoloji yoğunluklu stratejik bir hamleye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

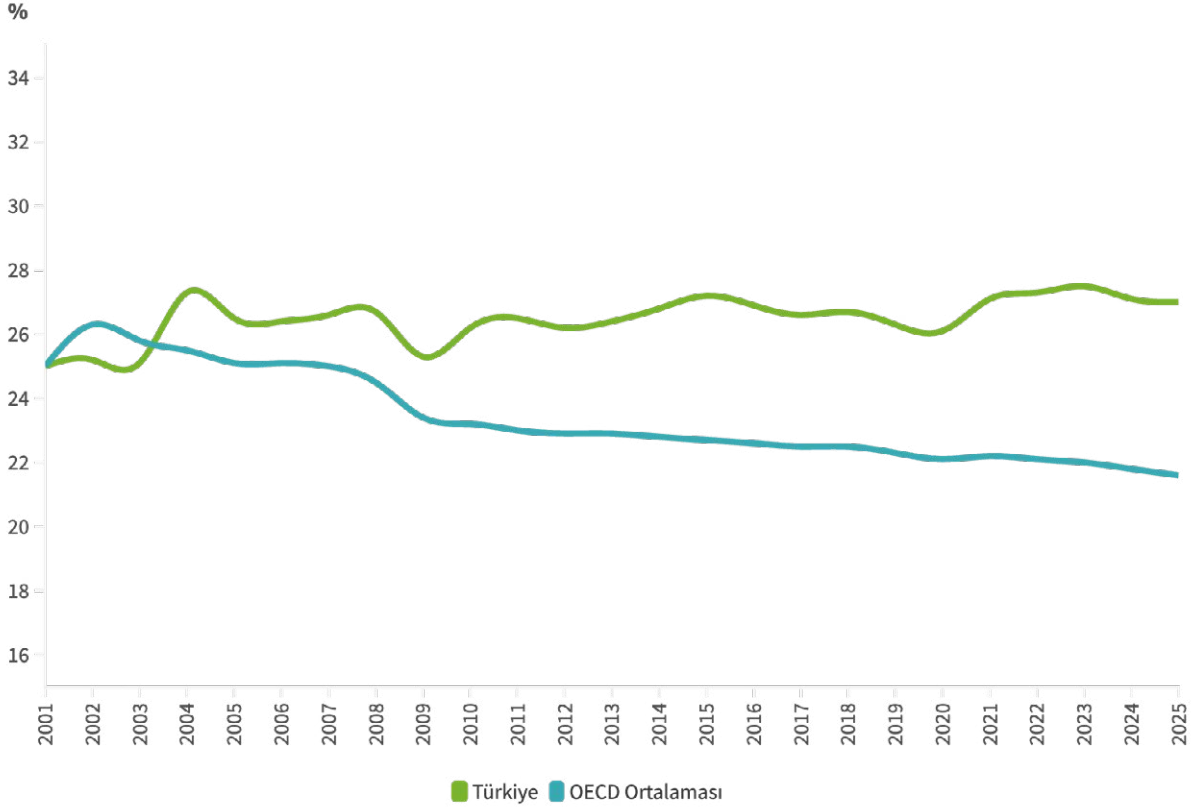

Grafik 41. İmalat Sanayinin Sanayi Üretimi ve Milli Gelir İçindeki Payı (% ,1995-2025)

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi Tarihsel Seriler, 2025

İstihdam Yapısında Dönüşüm

İstihdam alanında önceki yıllarda sanayi sektöründe öngörülen sınırlı gerileme eğilimi, 2025 yılının son çeyreği itibarıyla somutlaşmıştır. 2025 yılı IV. çeyreğinde istihdam endeksi, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre sanayi sektöründe %3,6 oranında azalmış; inşaat sektöründe %6,6, ticaret-hizmet sektörlerinde ise %2,6 artış göstermiştir (TÜİK, 2025).

Grafik 42. Sanayi İstihdamının Toplam İstihdam İçindeki Payı (% , 2001-2025)

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Indicators, 2025

Sanayi istihdam endeksinde görülen yıllık daralma ile yine aynı dönemde çalışılan saat endeksinde görülen %2,4 gerileme; sektörde genel üretimin yavaşladığını ve imalat süreçlerindeki dijitalleşme ile otomasyonun işgücü talebi üzerindeki baskısını yansıtmaktadır. Her 5 işsizden birinin sanayi kökenli hale gelmesi ve sanayi sektöründeki işsizlik oranının sektör içi istihdama oranla %10'a yaklaşması, bu yapısal dönüşümün sancılarını ortaya koymaktadır.

Grafik 42'de yer alan OECD ülkeleri ortalamasının %24 bandında seyrettiği bir yapıda, Türkiye'nin istihdam yapısının hâlâ sanayi ağırlıklı olduğu gerçeğiyle birlikte; büyüme lokomotifinin hizmetler ve inşaat tarafına kayması, sanayide nitelikli işgücü odaklı model değişiminin ve teknoloji yoğunluğunun lehine evrilmenin kaçınılmaz olduğunu açıkça göstermektedir.

Üretim Performansı: Kapasite, PMI ve Sanayi Üretim Endeksi

Sanayi üretiminin nabzını tutan öncü göstergeler, 2025 yılında ihtiyatlı bir bekleyiş ve sektörel ayrışma mesajı vermektedir.

Kapasite Kullanım Oranı

2025 yılında mevsim etkilerinden arındırılmış imalat sanayi kapasite kullanım oranı bir önceki yıla göre düşüş göstererek son 10 yıl ortalamasının altında kalmıştır. Kapasite kullanımındaki bu gerileme, firmaların yeni yatırımlara odaklanmak yerine mevcut kapasitelerini korumaya odaklandıklarını ve iç talepteki yavaşlamanın operasyonel süreçleri kısıtladığını göstermektedir (Grafik 43).

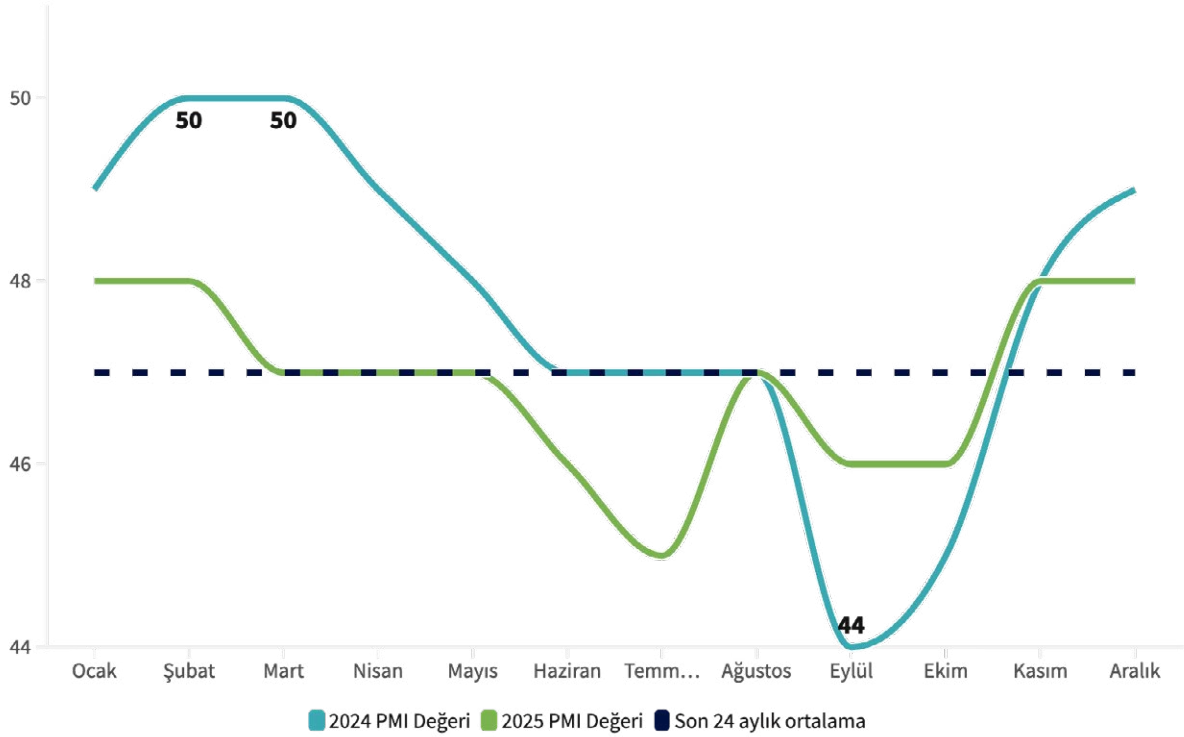

Grafik 43. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları (% , 2007-2025)

Kaynak: TCMB, Kapasite Kullanım Oranları, 2025

Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI)

2025 yılı imalat sanayi PMI verilerini gösteren Grafik 44'e göre, sanayi sektörü eşik değer olan 50'nin altında kalmış ve 2025'i daralma bölgesinde geçirmiştir. Seneye 48,0 seviyesinden başlayan endeks, iç ve dış talepteki zayıflığın etkisiyle baskılanmaya devam etmiştir. Özellikle haziran ayında takip edilen 10 sektörün tamamında üretimin azalmış olması ve temmuz ayında endeksin 45,9 ile yılın en düşük seviyesine gerilemesi, operasyonel koşullardaki bozulmanın derinleştiğini kanıtlamaktadır.

Grafik 44. İmalat Sanayi PMI Verileri (Puan, 2024-2025)

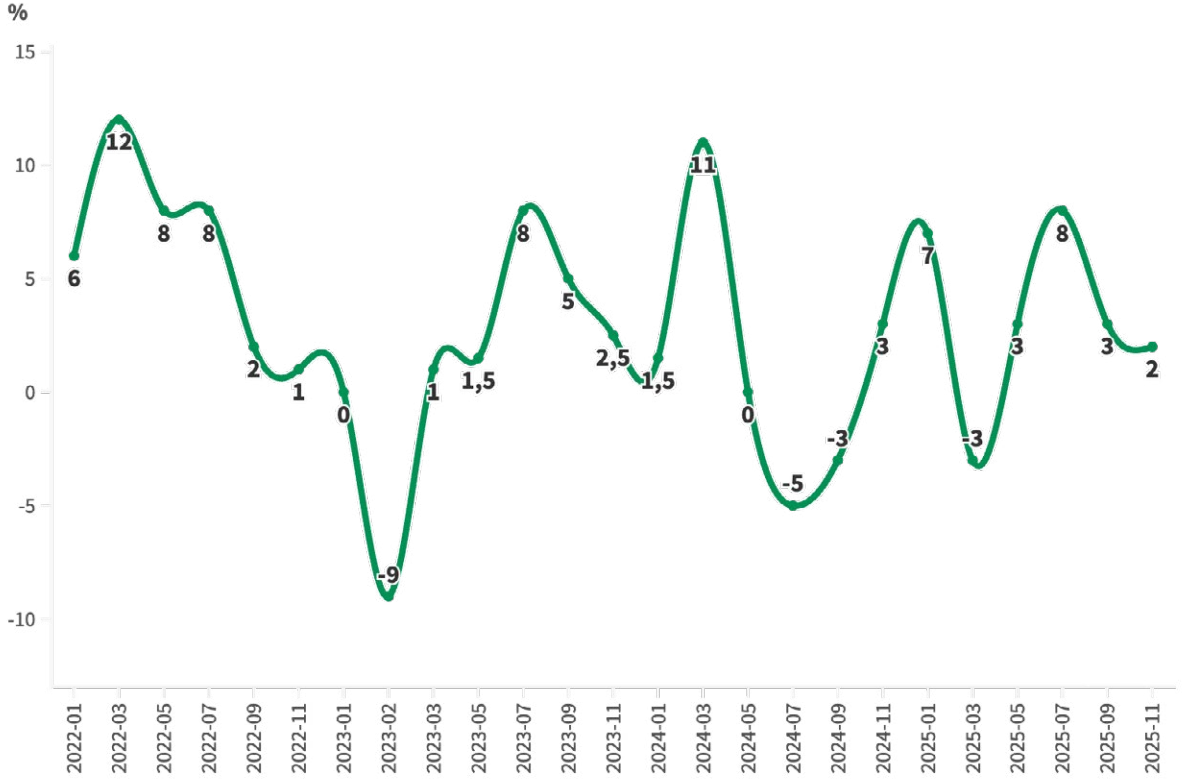
Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, İSO Türkiye İmalat PMI Raporları, 2024-2025

2025'in ikinci yarısında faaliyet koşullarındaki bozulma 1,5 yıllık bir sürece ulaşırken, ekim ayında yeni siparişlerde gözlenen keskin düşüş sanayicinin üzerindeki talep baskısını artırmıştır. Ancak kasım ayında endeksin 48,0 ile son 9 ayın en yüksek seviyesine çıkmış olup aralık ayında 48,9'a ulaşması ve yılı en hafif bozulma düzeyi ile kapatması, daralma hızının yavaşladığını ve 2026 yılına dair toparlanma beklentilerinin filizlendiğini göstermektedir. Nitekim 2026 yılının ilk iki ayında PMI verileri sırasıyla 48,1 ve 49,3 seviyesine ulaşarak kritik eşik olan 50 seviyesine yaklaşmıştır.

Genel olarak 2025 yılı; girdi maliyetlerinde artış olmasına rağmen, talep yetersizliği nedeniyle sanayicinin üretim kapasitesini tam devreye alamadığı bir dengeleme yılı olarak kayıtlara geçmiştir.

Sanayi Üretim Endeksi ve Teknoloji Yoğunluğu

Grafik 45'te 2025 yılının son ayına ilişkin veriler; sanayi üretiminde yıl genelinde hâkim olan büyüme eğiliminin, yerini yıllık bazda daralmaya bıraktığını göstermektedir. Takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksi, Aralık 2025'te bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,1 oranında azalma kaydetmiştir. Bu gerileme, yaklaşık 10 aylık aralıklı büyüme sürecinden sonra gelen ilk yıllık düşüş olduğu için stratejik olarak önemlidir. Öte yandan mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış aylık bazdaki üretimde gözlenen %1,2'lik artış, kısa vadeli operasyonel hareketliliğin devam ettiğine işaret etmektedir.

Grafik 45. Sanayi Üretimi, Aylık Değişim Oranları (% , 2022-2025)

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi Haber Bülteni, 2025

Sektörel bazda yıllık değişimleri gösteren Grafik 46 incelendiğinde, teknoloji yoğunluğuna göre üretim performansında keskin bir yapısal kırılma gözlemlenmektedir:

Yüksek Teknoloji (YT): Kasım 2025'te %30,9 olan yıllık büyüme oranında, aralık 2025 itibarıyla %24,9 oranında sert bir daralma gerçekleşmiştir. Bu daralma, yılın büyük bölümünde sanayinin sürükleyicisi olan yüksek teknoloji grubunda görülmüş; küresel talepteki yavaşlama veya baz etkisinden kaynaklanan ciddi bir ivme kaybı yaşandığını kanıtlamıştır.

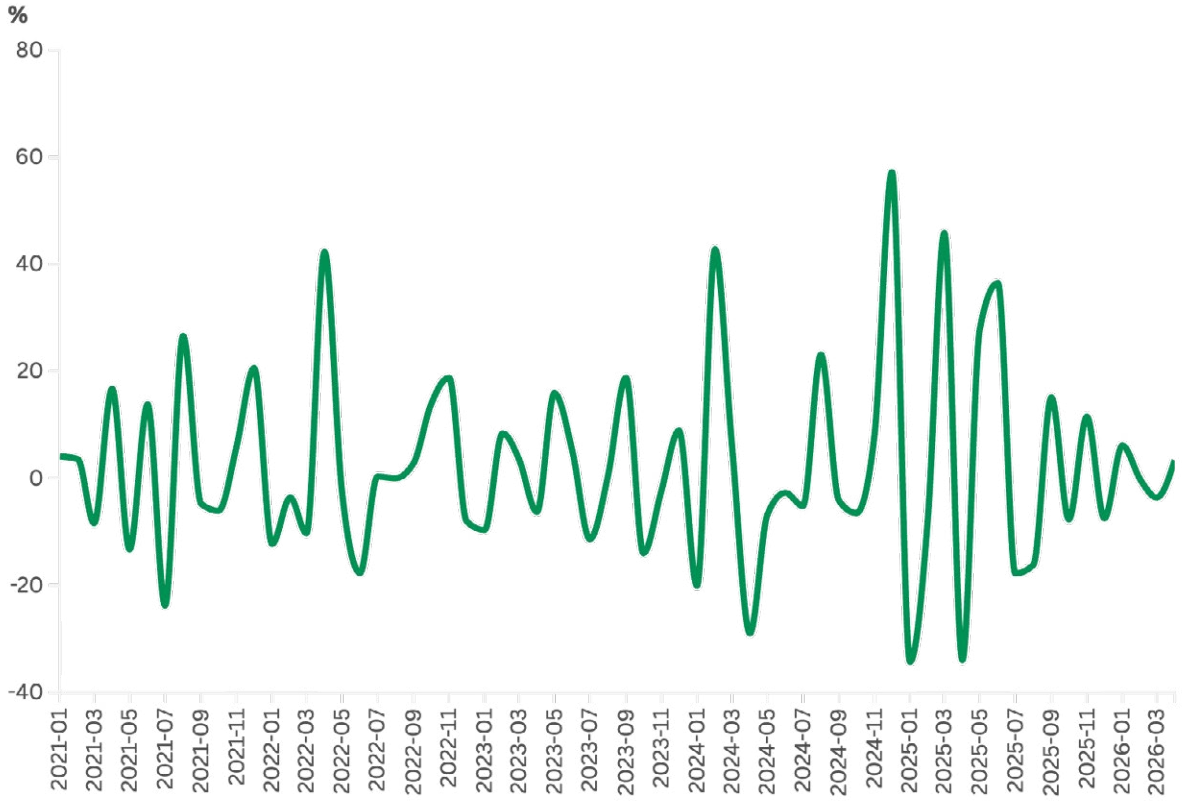
İmalat Sanayisi: Sektörün ana gövdesi yıllık bazda %2,7 daralarak genel endeksteki düşüşün temel kaynağı olmuştur.

Ana Sanayi Grupları: Yatırım iştahını yansıtan Sermaye Malı üretimi yıllık bazda %4,4 oranında gerilerken, dayanıklı tüketim mallarında da %2,1'lik düşüş izlenmiştir. Buna karşılık Enerji (%3,5) ve Ara Malı (%3,0) grupları pozitif ayrılarak endekste daha derin bir düşüş yaşanmasını sınırlandırmıştır.

Şekil 5. Yüksek Teknoloji Üretiminde Değişim

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi, 2026

Grafik 46. Yüksek Teknoloji Ürün İmalatı, Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış, Bir Önceki Aya Göre Değişim (% , 2021-2026)

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi, 2026

Sektörel bazda yüksek teknoloji faaliyetlerindeki aylık değişim dalgalanmaları ve bu verilerden hareketle hesaplanan yıllık ortalamalar, sanayinin teknoloji tabanındaki derin kırılğanlığını ve oynaklığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Yüksek teknoloji üretiminin yıllık ortalama aylık değişim oranları incelendiğinde; 2021 yılında %2,93, 2022’de %1,97 ve 2023’te %1,45 seviyesinde seyreden büyüme performansı, 2024 yılında %5,24 ile zirve noktasına ulaşmıştır. Ancak ekonomide sıkılaştırma politikalarının ve talep daralmasının radikal biçimde hissedildiği 2025 yılına gelindiğinde bu oran %1 seviyesine kadar gerileyerek yüksek teknoloji üretiminde ciddi bir ivme kaybı ve yapısal patinaj yaşanmıştır.

Aylık bazdaki ekstrem iniş çıkışlar ise yüksek teknoloji grubunda yapısal bir süreksizliğin hüküm sürdüğünü kanıtlamaktadır. Örneğin, Aralık 2024’te yaşanan %57,2’lik olağan dışı sıçramanın hemen ardından Ocak 2025’te %34,3’lük sert bir çöküş olması ya da benzer şekilde Mart 2025’teki %45,8’lik yükselişin, Nisan 2025’te %34’lük radikal bir düşüşle sıfırlanması bunun en somut göstergesidir. Bu dalgalı seyir, yüksek teknolojili üretimin kalıcı ve kurumsal bir endüstriyel tabana oturmadığını; aksine tek seferlik büyük siparişlere veya konjonktürel dış talep şoklarına karşı aşırı hassas olduğunu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak sanayi sektörü bu tabloya göre 2025 yılı için çift vitesli bir seyirden, genel bir dengelenme ve teknoloji odaklı daralma evresine geçişle kapanmıştır. Özellikle yüksek teknolojili üretimdeki bu sert düzeltme sanayide sadece hacimsel değil, niteliksel bir sürdürülebilirlik krizinin de habercisi olarak okunabilir. Enerji grubundaki artış ise sürdürülebilirlik ve yeşil dönüşüm

yatırımlarının üretim maliyetleri üzerindeki etkisinin devam ettiğini, ancak henüz toplam üretim artışına dönüşmediğini teyit etmektedir. 2026 yılı projeksiyonlarında sanayi stratejisinin temel önceliği, yüksek teknoloji üretimini yeniden canlandırılması ve sermaye mali yatırımlarının desteklenmesi olmalıdır.

Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Sektörel Güven

2025 yılı küresel ölçekte finansal sıkılaştırmanın ve jeopolitik belirsizliklerin devam ettiği bir dönem iken, Türkiye'ye yönelik uluslararası doğrudan yatırım (UDY) girişlerinde açık bir ivmelenme gözlemlenmiştir. Tablo 9, imalat sanayinin Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırımlar içindeki payının son dönemde gerilediğini göstermektedir. 2024'te %38,8 olan pay 2025'te %29,8'e düşerken, yatırım tutarındaki azalma sınırlı kalmıştır. Bu durum imalatın mutlak olarak yatırım çekmeye devam ettiğini, ancak hizmetler sektörünün çok daha hızlı büyüyüp göreceli ağırlığını artırdığını ortaya koymaktadır. Nitekim hizmet payının %66,6'ya yükselmesi, yatırım tercihlerinin giderek bu alana kaydığını göstermektedir.

Tablo 9. Sektörlere Göre UDY Tutarları (Milyon ABD Doları, 2025)

Sektör	2024 (Milyon \$)	2024 (% Pay)	2025/Ekim (Milyon \$)	2025/Ekim (% Pay)	2002-2025/ Ekim Dönemi UDY (Milyon \$)	2002-2025/ Ekim Dönemi UDY (% Pay)
Tarım	179	2,7	84	1,0	1.059	0,5
Madencilik	206	3,1	24	0,3	4.129	2,0
İmalat	2.590	38,8	2.557	29,8	50.252	24,9
Enerji	102	1,5	203	2,4	19.529	9,7
Hizmetler	3.595	53,9	5.717	66,6	126.804	62,8
Finans ve sigorta	474	7,1	691	8,0	58.419	28,9
Telekomünikasyon	277	4,2	1.239	14,4	17.379	8,6
Toptan ve perakende ticaret	1.689	25,3	2.813	32,8	22.093	10,9
Ulaştırma ve depolama	472	7,1	342	4,0	9.611	4,8
İnşaat	258	3,9	75	0,9	5.912	2,9
Gayrimenkul faaliyetleri	108	1,6	47	0,5	3.853	1,9
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	95	1,4	199	2,3	3.079	1,5
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	54	0,8	39	0,5	1.900	0,9
Diğer hizmetler	168	2,5	272	3,2	4.558	2,3
Su temini, Atık yönetimi	0	0,0	0	0,0	80	0,0
Toplam	6.672	100,0	8.585	100,0	201.853	100,0

Kaynak: TCMB, Yıllık UDY Tutarları, 2025

Bu veriler, Türkiye'nin küresel yatırım haritasındaki üretim ve lojistik üssü kimliğinin, özellikle gıda güvenliği ve hizmetler sektörü üzerinden derinleştiğini göstermektedir.

Sonuç

2025 yılı Türk sanayisi için sadece konjonktürel bir yavaşlama dönemi değil, aynı zamanda uzun süredir devam eden büyüme tercihlerinin derin ve yapısal testlerden geçtiği bir dengeleme yılı olmuştur. Türkiye'nin sanayileşme ve finansallaşma evrelerini eş zamanlı yürütme çabası, üretim temellerinin yeterince güçlü bir zemine oturmasını engellemiş; finans ve hizmet sektörleri özellikle ekonomik istikrarsızlık ve dezenflasyon sürecinde sanayi yatırımlarının yerini almış, kaynakların üretimden uzaklaşmasına yol açmıştır. Sanayi sektörünün milli gelir içindeki payının tarihsel olarak en düşük seviyelere gerilemesi, ekonominin üretim merkezli bir yapıdan ziyade hizmet ve inşaat temelli bir modele evrildiğini tescil etmektedir.

Türkiye'nin uzun yıllardır sürdürdüğü inşaat odaklı büyüme tercihi, ekonomik türbülans dönemlerinde sistemi dış şoklara karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Yabancı yatırımların sanayi dışı alanlarda yoğunlaşması, sanayiye doğrudan sert bir biçimde etkilemektedir; bu etkiye küresel risk iştahının azaldığı dönemlerde konut ve finans gibi alanlardan çekilen sermayenin yarattığı likidite sıkışıklığı sebep olmaktadır. Nitekim sermaye malı üretimindeki gerileme ve yüksek teknoloji üretimindeki süreksizlik, teknolojik dönüşümün henüz kurumsal ve finansal bir güvenceye kavuşmadığını; dış konjonktüre karşı aşırı hassasiyetini koruduğunu belgelemektedir. Sonuç olarak Türkiye, inşaat, konut ve finans sarmalını kırarak sanayiye ekonominin gerçek omurgası haline getirecek olan, teknolojik derinlik ve üretim öncelikli stratejik bir model değişimine gitmek zorundadır.

2026 yılı projeksiyonlarında sanayi stratejisinin temel önceliği, yüksek teknoloji üretimini yeniden canlandırılması ve sermaye malı yatırımlarının desteklenmesi olmalıdır.

HİZMET SEKTÖRÜ

Osman Keleşoğlu

Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi
<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b08>

Temel Bulgular

- 2025 yılında hizmet sektörü enflasyonu %44,0 ile manşet TÜFE'nin (%30,9) yaklaşık 13 puan üzerinde gerçekleşmiştir. Eğitim (%66,27) ve kira hizmetleri fiyat artışlarında en yüksek seviyelerde seyrederken, lokanta-otel grubunda (%34,11) normalleşme sinyalleri görülmüştür.
- Hizmetlerin GSYH içindeki payı 2025'te %57,3'e yükselirken, toplam istihdam içindeki payı %59,3'e ulaşmıştır. Böylece hizmetler, 2025 yılında istihdam payındaki en belirgin artışın görüldüğü ana sektör olmuştur.
- Hizmet Üretici Fiyat Endeksi'nde (H-ÜFE) yılın ikinci yarısında aylık artışlar %0,2 seviyesine gerilemiştir. Kasım ayında negatif değer kaydedilmesi ise maliyet kaynaklı baskıların önemli ölçüde azaldığına işaret etmektedir.
- Hizmet, GSYH'nin %57,3'ünü ve istihdamın %59,3'ünü oluşturarak ekonominin lokomotifini olmayı sürdürmektedir. Ancak istihdam payının GSYH payını aşması, verimlilik sorununun sürdüğüne ve büyümenin emek yoğun faaliyetlere dayandığına işaret etmektedir; nitekim ücretler ve enflasyon üzerinde yapısal baskı oluşturmaktadır.
- Yeşil ve dijital dönüşüm, hizmet sektörü için hem fırsatlar doğurmakta hem de uyum riskleri meydana getirmektedir. AB'nin karbon raporlama yükümlülükleri ve dönüşüm maliyetleri özellikle KOBİ'ler üzerinde baskı oluştururken, dijitalleşme verimlilik artışı sağlasa da işgücü ikamesi riskini artırmaktadır.

Öneriler

- Hizmet enflasyonu ile mücadele için sektöre özel tedbirler geliştirilmelidir. Eğitim ve kira gibi kalemlerde fiyatlama davranışlarını dengeleyici düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
- Yeşil dönüşüm destek mekanizmaları yaygınlaştırılmalıdır. KOBİ'lerin çevre sertifikasyonu ve enerji verimliliği yatırımları için uygun finansman modelleri oluşturulmalıdır.
- Dijital dönüşümün istihdam etkileri yakından izlenmelidir. Otomasyon riski altındaki mesleklerde işgücünün yeniden nitelendirilmesi için kamu-özel sektör işbirliğiyle beceri geliştirme programları uygulanmalıdır.
- Hizmet sektörüne özgü veri altyapısı güçlendirilmelidir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hizmet alt sektörlerine ilişkin aylık ve üç aylık veri yayımının kapsamı genişletilmelidir.

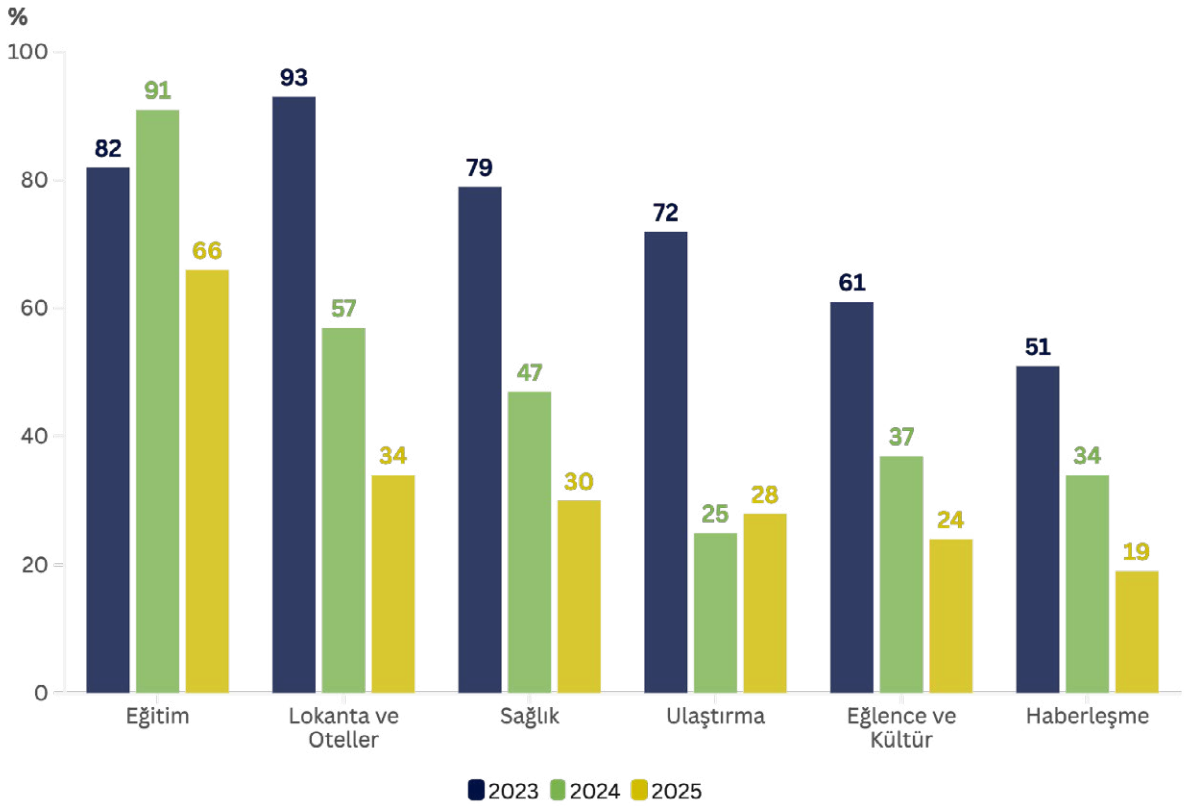
Giriş

2025 yılı, Türkiye ekonomisinde 2023'ün ortalarında başlayan parasal sıkılaştırmanın enflasyon üzerinde etkilerinin belirginleştiği bir dezenflasyon yılı olarak kayıtlara geçmiştir. TÜFE yıllık artışı %44,38'den (2024) %30,9'a gerilerken, hizmet sektörü enflasyonu %44,0 ile manşet enflasyonunun yaklaşık 13 puan üzerinde seyretmiştir. Bu ayrışma, sektörün fiyatlama davranışlarındaki katılık, emek yoğun yapı ve endeksleme alışkanlıkları ile yakından ilişkilidir.

GSYH'nin %57,3'ünü ve toplam istihdamın %59,3'ünü oluşturan hizmetler sektörü, ekonomik büyüme ve işsizlikle mücadelede kilit rol oynamaktadır. Ancak dezenflasyon sürecinde mal grubunda fiyat artışları hızla yavaşlarken; hizmetlerde ücret artışları, kira güncellemeleri ve yapışkan fiyatlar nedeniyle düşüş daha sınırlı kalmıştır. 2025 yılında eğitim ve kira başta olmak üzere bazı alt sektörlerde fiyat katılığı devam ederken, lokanta-otel grubunda normalleşme sinyalleri belirginleşmiştir. Bu yazıda ayrıca, yeşil ve dijital dönüşümün sektörün rekabet gücü ve istihdam yapısı üzerindeki etkileri, sürdürülebilirlik perspektifiyle ele alınmaktadır. Bu çerçevede, 2025 yılı hizmet sektörü göstergeleri; enflasyon, GSYH içindeki pay, istihdam, üretici fiyatları ve sürdürülebilirlik boyutlarıyla analiz edilmektedir.

Hizmet Enflasyonunda Normalleşme Sinyalleri

TÜİK'in 5 Ocak 2026 tarihli kesinleşmiş enflasyon verilerine göre 2025 yılında tüm ana hizmet gruplarında fiyat artış hızı yavaşlamıştır. Ancak bu yavaşlama, mal grubuna kıyasla daha sınırlı kalmıştır.

Grafik 47. Hizmet Sektörü Ana Harcama Gruplarında Yıllık TÜFE Oranları (% , 2023-2025)

Kaynak: TÜİK, 2025 Aralık Kesinleşmiş Enflasyon Verileri, 2026

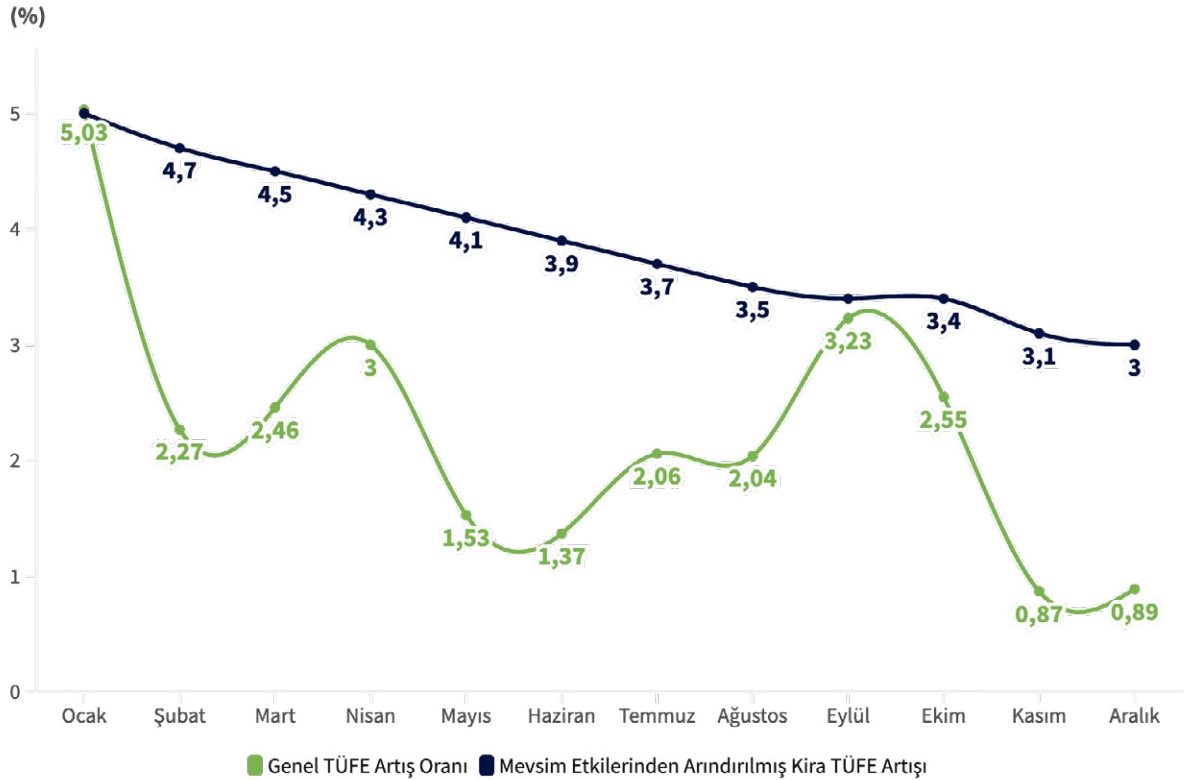
Grafik 47'de görüldüğü üzere, 2025 yılında eğitim hizmetleri %66,27 ile en yüksek artışın görüldüğü grup olmaya devam etmiştir. 2019 yılının sonu baz alındığında genel TÜFE 8 kat artarken, eğitim ücretleri 10 kat, üniversite ücretleri ise 15,1 kat artış göstermiştir. Bu durum, eğitim hizmetlerinde arz-talep dengesizliğinin ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmanın kronikleştğine işaret etmektedir.

Lokanta ve oteller grubunda ise 2023'teki %93'lük astronomik artışın ardından 2025'te görülen %34'e gerileme, sektörde normalleşme sinyali olarak değerlendirilebilir. Turizm sezonundaki hareketlilik ve girdi maliyetlerindeki görece istikrar bu iyileşmede etkili olmuştur.

Haberleşme hizmetleri %19,04 ile en düşük artışın kaydedildiği alt grup olurken, ulaştırma ve sağlık hizmetleri genel TÜFE ortalamasına yakın seyretmiştir.

Kira Enflasyonu

Konut grubu altında sınıflanan ve enflasyon sepetinde yaklaşık %5 ağırlığa sahip olan kira kalemi, 2025 yılında hizmet enflasyonunun yüksek seyretmesinde temel belirleyicilerden biri olmaya devam etmiştir. Temmuz 2024'te kaldırılan %25'lik zam sınırının ardından biriken fiyat ayarlamaları ve ertelenmiş talep, kira artışlarının yılın ilk yarısında görece yüksek seyretmesine neden olmuştur. Bu etki, hizmet enflasyonunun katılığını artırarak dezenflasyon sürecini sınırlandırmada öne çıkmıştır.

Grafik 48. Mevsim Etkisinden Arındırılmış Kira ve Genel TÜFE Aylık Artışları (% 2025)

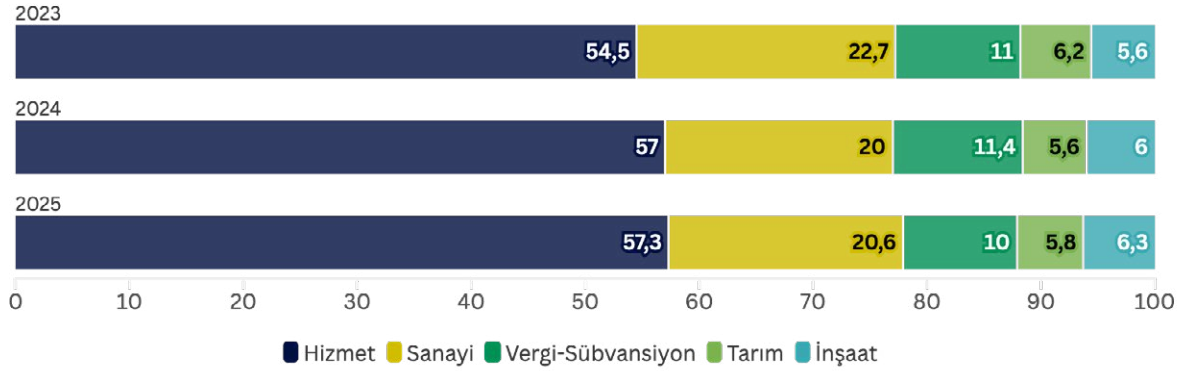
Kaynak: TÜİK, TÜFE Bültenleri, 2025; TCMB, 2025 yılı Aralık Ayı Kesinleşmiş Enflasyon Verileri, 2026; Ak Yatırım, Makro Raporu, 2025

Grafik 48'de görüldüğü üzere, kira artışları yıl boyunca genel TÜFE'nin üzerinde seyretmiştir. Bu durum, barınma maliyetlerinin enflasyon dinamikleri içinde yapışkan bir bileşen olduğunu teyit etmiştir. Özellikle yılın ilk yarısında görülen kira enflasyonunun yüksek seyri, maliyet yönlü baskıların ve talep kaynaklı etkilerin birlikte çalıştığını göstermektedir.

Bununla birlikte yılın ikinci yarısında kira artış hızında gözlenen kademeli yavaşlama, parasal sıkılaştırmanın talep kanalı üzerinden konut piyasasına yansımaya başladığına işaret etmektedir. Öte yandan seviyenin genel enflasyonun üzerinde kalmaya devam etmesi de kira kaleminde kalıcı bir normalleşme görülmesi için politika etkisinin zamana yayılacağını düşündürmektedir.

GSYH İçinde Hizmetlerin Artan Ağırlığı

Grafik 49'da görüleceği üzere, hizmet sektörü milli gelir içindeki yüksek payını korumuştur. Hizmetlerin GSYH içindeki payı %57,3 ile tarihsel ortalamanın üzerinde gerçekleşmiş, 2024 yılındaki %57 seviyesine kıyasla sınırlı bir artış kaydetmiştir. Bu seyir, ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı olarak hizmetler sektörü etrafında şekillenmeye devam ettiğine işaret etmektedir.

Grafik 49. GSYH'nin Sektörel Dağılımı (% 2023-2025)

Kaynak: TÜİK, 1998-2025 Sektörel Dağılım Verileri, 2025*

Not: III. çeyrek (Temmuz-Eylül) cari fiyatlarla geçici verilerdir.

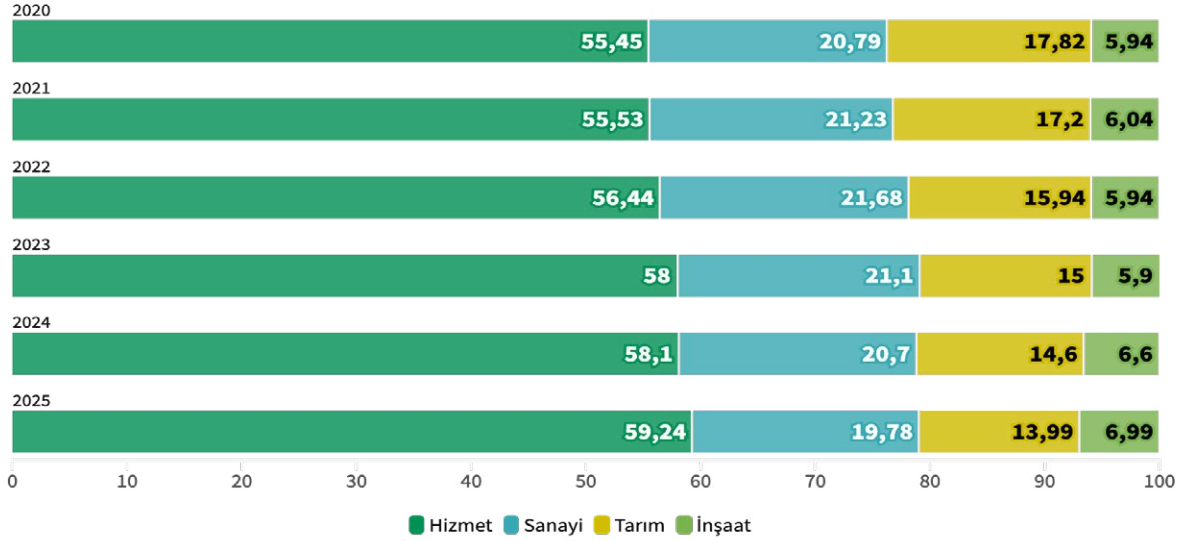
Sektörel yapı incelendiğinde, sanayi sektöründeki payın %20,6 seviyesinde kalmasına karşın, hizmet payındaki artış büyümenin ağırlıklı olarak hizmet kaynaklı gerçekleştiğini göstermektedir. Bu eğilim kısa vadede iç talep ve istihdam kanalıyla büyümeyi destekleyici bir unsur olmakla birlikte, üretim ve ihracat kapasitesinin artırılması açısından sanayi sektörünün göreceli ağırlığının güçlendirilmesi gerektiğini gündeme getirmektedir.

Öte yandan hizmet sektöründeki büyüme ivmesinin sürdürülebilirliği, önümüzdeki dönemde giderek daha çok sorgulanacaktır. Avrupa Birliği'nin karbon ayak izi raporlamasında getirdiği zorunluluklarda kapsamın genişlemesiyle birlikte, turizm ve lojistik başta olmak üzere ihracata yönelik hizmet alt sektörleri önemli bir uyum baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. 2025 yılında çevre sertifikasına sahip tesis sayısında artış yaşanmakla birlikte (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025), KOBİ ölçeğindeki hizmet işletmelerinin bu dönüşüm maliyetlerini karşılama kapasitesinin sınırlı olduğu gözlemlenmiştir (Akıllı KOBİ, 2025). Nitekim bu tablo, yeşil dönüşümün sektörün büyüme kompozisyonunu ve rekabet gücünü orta vadede belirleyici biçimde etkileyeceğine işaret etmektedir.

İstihdamda Hizmet Sektörünün Liderliği

2025 itibarıyla hizmet sektörünün toplam istihdam içindeki payı %59,3'e yükselerek lider konumunu pekiştirmiştir. 2024'teki %58 seviyesine göre görülen 1,3 puanlık artış, sektörün işgücü piyasasındaki ağırlığının sürdüğünü göstermektedir. Aynı dönemde sanayi istihdamının payı %21'den %19,8'e gerilerken, tarımda düşüş eğilimi devam etmiş ve %14'e inmiş, inşaat ise %7 seviyesinde yatay seyretmiştir. Böylece hizmetler, 2025 yılında istihdam payındaki en belirgin artışın görüldüğü ana sektör olmuştur (Grafik 50). Öte yandan hizmetlerin GSYH içindeki payı (%57,3) ile istihdam payı (%59,3) arasındaki farkın açılması, sektörde işgücü verimliliğinin görece düşük olduğu değerlendirilmesini güçlendirmektedir.

Bu bağlamda dijital dönüşüm sürecinin istihdam üzerindeki etkileri, yakından izlenmesi gereken bir risk alanıdır. Yapay zeka destekli müşteri hizmetleri, robotik süreç otomasyonu ve bulut bilişim uygulamaları ile bir yandan verimlilik artışı sağlanırken, öte yandan seyahat acenteliği, çağrı merkezleri ve muhasebe gibi alanlarda işgücünü ikame etme riski gündeme gelmektedir. İstihdamın %59,3'ünü barındıran bir sektörde otomasyonun yaratacağı olası dalgalanmaların makroekonomik yansımaları büyük olacağından, yeniden beceri kazandırma programlarının proaktif biçimde hayata geçirilmesi kritik bir politika önceliğidir.

Grafik 50. Sektörlerin İstihdam İçindeki Payları (% 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, İstihdam İstatistikleri, 2025

Hizmet Üretici Fiyatlarında Maliyet Baskısının Azalması

Hizmet Üretici Fiyat Endeksi (H-ÜFE), hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin üretim sürecinde karşılaştığı maliyet değişimlerini ölçen ve tüketici enflasyonuna ilişkin öncü sinyal niteliği taşıyan bir göstergedir. 2025 yılında H-ÜFE aylık bazda önemli bir yavaşlama kaydetmiştir. Özellikle ekim ayından itibaren fiyat artışlarının sifıra yakınsaması, maliyet enflasyonunun kontrol altına alındığına işaret etmektedir.

Grafik 51. Hizmet Üretici Fiyat Endeksi Aylık Değişim Oranları (% , 2024-2025)

Kaynak: TÜİK, Hizmet Üretici Fiyat Endeksi, 2025

Grafik 51’de görüleceği üzere, yılın ilk ayında gözlemlenen %8,58’lik artış her ne kadar yüksek görünse de 2024’teki %15,25 düzeyinin yaklaşık yarısına gerilemiş olması yönünden önemlidir. Hizmet sektörü emek-yoğun bir yapıya sahip olduğundan, yılbaşında gerçekleştirilen asgari ücret düzenlemeleri üretici maliyetlerine doğrudan ve hızlı biçimde yansımaktadır. Ocak 2025 verisi bu mekanizmanın somut bir yansıması olmakla birlikte, işgücü maliyet geçişkenliğinin bir önceki yıla kıyasla belirgin şekilde zayıfladığına işaret etmektedir. Nisan ve haziran aylarındaki görece yüksek artışlar ise mevsimsel nitelik taşımakta; turizm sezonunun yarattığı talep baskısı ile konaklama, ulaşım, yeme-içme hizmetlerindeki kapasite genişlemesini yansıtmaktadır. Öte yandan 2024 ile kıyaslandığında bu aylardaki artış oranlarının da gerilediği görülmektedir.

2025 yılının en kritik dönüşümü eylül ayından itibaren yaşanmıştır. Aylık artış oranının %0,21’e inip ardından negatife dönmesi, mevsimsel bir yavaşlamanın ötesine işaret etmektedir. Turizm sezonunun kapanmasıyla hizmetlere yönelik talebin gerilemesi fiyatlama gücünü zayıflatır da Merkez Bankasının sürdürdüğü sıkı para politikasının gecikmeli etkileri de bu dönemde görülmeye başlamıştır. Enflasyon beklentilerinin görece istikrar kazanmasıyla birlikte, üreticilerin ileriye dönük fiyatlama davranışları daha ölçülü bir zemine oturmuştur.

Ocak 2025’te %8,58 olan aylık artışın kasım ayında %-0,70’e gerilemesi, maliyet şoklarının absorbe edildiğini ve üretici fiyatlarındaki baskının azaldığını göstermektedir. Üretici fiyatlarındaki yavaşlamanın tüketici fiyatlarına yansıması tipik olarak birkaç aylık bir gecikmeyle gerçekleştiğinden,

2025 sonunda H-ÜFE’de gözlemlenen bu yumuşamanın 2026 yılının özellikle ilk yarısında hizmet enflasyonuna olumlu katkı sağlaması beklenmektedir.

Enerji verimliliği yatırımlarının yaygınlaşması ve yenilenebilir enerji kullanımının artmasıyla birlikte, hizmet üreticilerinin girdi maliyet yapısında orta vadede kalıcı bir iyileşme sağlanabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Sonuç

2025 yılı Türkiye hizmet sektörü açısından dezenflasyon sürecinin ilk meyvelerinin alındığı, ancak yapısal kırılganlıkların da varlığını sürdürdüğü bir geçiş yılı olarak değerlendirilebilir. Manşet TÜFE’nin %30,9’a gerilemesine karşın, hizmet enflasyonunun %44 oranıyla belirgin biçimde bu sınırın üzerinde kalması, sektörün fiyatlama dinamiklerinin mal grubundan yapısal olarak ayrıştığını ortaya koymaktadır. Emek-yoğun yapı, endeksleme alışkanlıkları ve kira başta olmak üzere bazı alt kalemlerdeki fiyat katılığı bu ayrışmanın temel belirleyicileri olurken, H-ÜFE’de yılın ikinci yarısında gözlemlenen belirgin yavaşlama maliyet kaynaklı baskıların önemli ölçüde hafiflediğine işaret etmektedir; nitekim bu durum 2026 yılı için ölçülü bir iyimserliğe zemin hazırlamaktadır.

Yapısal açıdan değerlendirildiğinde hizmet sektörünün GSYH’nin %57,3’ünü, toplam istihdamın ise %59,3’ünü oluşturması; sektörün ekonominin taşıyıcı eksenini pekiştirmektedir. Öte yandan bu iki oran arasındaki farkın açılması büyümenin verimliliğini değil, istihdam yoğunluğuna dayandığını göstermekte ve orta vadede rekabet gücüne dair risk oluşturmaktadır.

Yeşil ve dijital dönüşüm süreçleri bu yapısal tabloya yeni bir boyut getirmektedir. Üretkenliği artırma potansiyeli taşımakla birlikte; KOBİ ölçeğindeki işletmeler için ciddi finansman ve uyum yükleri getirmekte, bazı alt sektörlerde ise istihdamı tehdit edebilecek derecede işgücü ikamesi riskini beraberinde taşımaktadır. Bu çerçevede politika yapıcıların yalnızca enflasyonla mücadeleyle odaklanmakla kalmayıp sektörün verimlilik, dönüşüm kapasitesi ve istihdam kalitesi boyutlarını eş zamanlı olarak ele alan bütünsel bir yaklaşım benimsemesi büyük önem taşımaktadır.

Hizmet sektörünün GSYH’nin %57,3’ünü, toplam istihdamın ise %59,3’ünü oluşturması; sektörün ekonominin taşıyıcı eksenini pekiştirmektedir.

İNŞAAT VE KONUT SEKTÖRÜ

Ali Rauf Karataş

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b09>

Temel Bulgular

- İnşaat sektörünün milli gelirden aldığı pay, 2022 senesinden itibaren artmaktadır. 2003'teki değerinden sonra 2022 yılında milli gelirden en düşük payı alan inşaat sektörü; 2023, 2024 ve 2025 yıllarında toplam çıktıdan aldığı payı artırmıştır.
- 2024 ve 2025 senelerinde çift haneli büyüme performansı yakalayan inşaat sektörü 2024'te %10, 2025'te ise %10,6 büyümüş; bu oranlar 2013'ten sonra görülen en yüksek artışlar olmuştur.
- İnşaat maliyet endeksinin artmaya devam etmesiyle birlikte, artış oranları azalmaktadır. 2022 yılında görülen %53'lük inşaat maliyet endeksi artış oranı, 2025'te %23,51'e kadar gerilemiştir.
- Yabancılar konut satışı azalırken, toplam konut satışı artmıştır. 2022 yılında zirve değerine ulaşan yabancılar konut satışı, 2025 yılı sonunda 2022'ye göre yaklaşık %68 azalarak 23 bin civarına inmiştir. Toplam konut satışı ise bir önceki yıla göre %12 artarak 2025 yılında 1 milyon 760 bine ulaşmıştır.

Öneriler

- Özellikle kritik inşaat malzemelerinin girdi maliyetlerini istikrara kavuşturabilmek için tedarik zincirinin verimliliğini artırılmalı, sektördeki kırılganlıklar azaltılmalıdır.
- Yapısal dayanıklılığı artırmak için (bilhassa yüksek riskli deprem bölgelerinde) düzenleyici denetim ve inşaat kalite standartları güçlendirilmelidir.
- Enerji verimli tasarımlar ve çevre dostu yapı malzemeleri teşvik edilerek sürdürülebilir inşaat uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.
- İlk kez konut satın alanları desteklemek ve birincil konut talebini canlandırmak amacıyla, uzun vadeli ve uygun maliyetli konut finansmanına erişim kolaylaştırılmalıdır.

Giriş

Küresel üretimin yaklaşık %12'sini (Li vd., 2024, s. 2), küresel istihdamın ise yaklaşık %7'sini (Wang vd., 2025, s. 2) karşılayan inşaat ve konut sektörü, ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Başta ekonomik büyüme, istihdam ve gelir dağılımı olmak üzere; üretim ve talep yönlü kanallar aracılığıyla makro iktisadi yapı içinde etki oluşturan stratejik bir sektördür. Bu bağlamda yüksek katma değer üretme kapasitesine sahip inşaat sektörü; demir-çelik, çimento, cam, mobilya, seramik, lojistik ve finans gibi bağlı sektörler için de yüksek çarpan etkisi sağlayan ekonomik bir faaliyet alanıdır. Bu sebeple özellikle ekonominin genişleme dönemlerinde, toplam talepteki canlanmanın reel sektöre eş zamanlı sirayet etmesinde işlev görmektedir.

Ayrıca konut yatırımlarının hanehalkı servet birikimi ve finansal piyasalar ile ilişkisi tasarruflar, kredi hacmi, fiyat istikrarı ve finansal istikrar üzerinde çift yönlü etki doğurmaktadır. Konut yatırımları dengeli ve sürdürülebilir olduğunda hanehalkı servetini artırır, tasarrufların sistem içinde kalmasına katkı sağlar ve bankacılık sisteminin dayanıklılığını yükseltir; böylece finansal istikrarı destekleyebilir. Buna karşılık konut piyasasında fiyat istikrarının yitirilmesi, kredi genişlemesine bağlı olarak oluşacak balonlarla sistemik riski artırarak finansal istikrarı olumsuz yönde etkileyebilir.

İnşaatın enerji yoğun bir sektör olmasıyla ise fosil yakıt tüketilir ve karbon emisyonu üretilir. Bu anlamda küresel karbon emisyonunun %30'undan fazlası inşaat sektörü kaynaklıdır (Zhu vd., 2025). İnşaat sektörünün taşıdığı söz konusu makro iktisadi fonksiyonlar, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma için analizlerde ilgi çekici bir yer almasını sağlamıştır.

Türkiye Ekonomisinde İnşaat ve Konut Sektörü

Türkiye'de inşaat sektörünün GSYH içindeki payının uzun dönem ortalaması %5,70'tir.¹ Son 30 yılda konjonktürel duyarlılık gösteren sektör, finansal krizler (2001, 2009, 2018) ve makroekonomik şoklardan doğrudan etkilenmiştir. İnşaat ağırlıklı büyüme 2010-2017 arasında belirginleşmiş, bu dönemdeki gelişmelerde altyapı projeleri, kamu yatırımları ve konut kredisi genişlemeleri² etkili olmuştur. 2018 sonrası dönemde yaşanan belirgin düşüşte ise döviz kuru şokları ve finansman maliyetlerindeki artışların belirleyici olduğu söylenebilir.

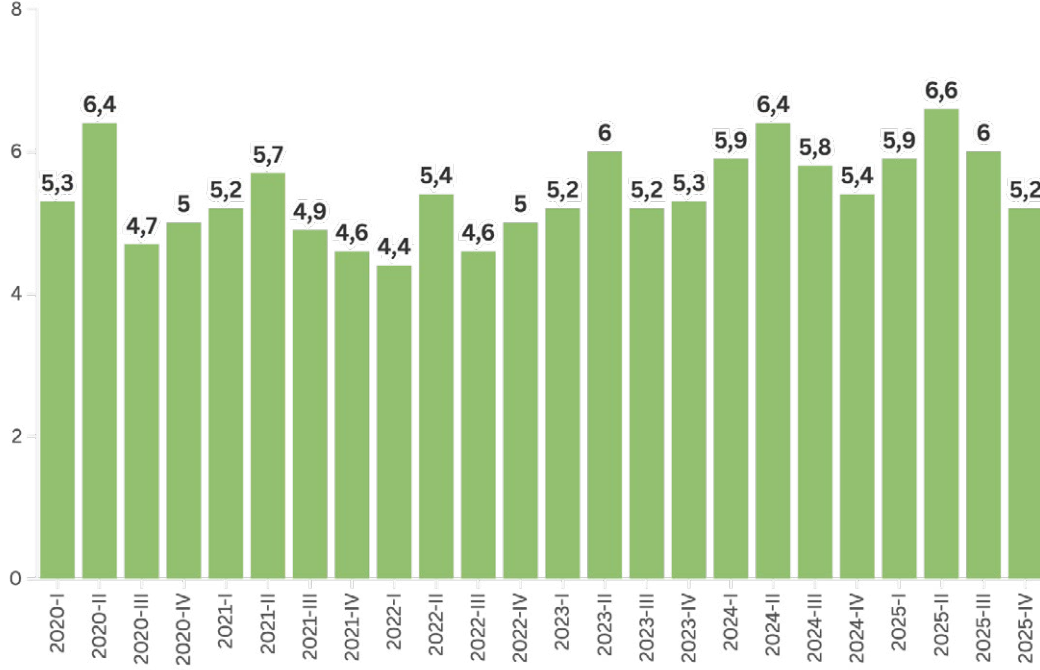
COVID-19 salgınının küresel arz tedarik zincirinde problemlere yol açması ve 2021 yılında Avrupa enerji krizine kaynak oluşturması; inşaat maliyet endeksinin Türkiye'de de yükselmesine ve sektördeki durağanlığın derinleşmesine sebep olmuştur. 2023 sonrası ise kısmi bir artış söz konusudur; bu artışta 6 Şubat depreminden sonra yeniden inşa faaliyetleri ve kamu destekli projeler etkili olmuştur.

Güncel görünümde 2025 yılının son çeyreği itibarıyla Türkiye'de inşaat sektörünün GSYH içindeki payı, Grafik 52'de gösterildiği gibi %5,2 seviyesindedir. Grafik 53'e göre 2025 yılı dördüncü çeyrek büyüme oranı, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %37,5 artmıştır. 2025 yılı inşaat üretim endeksi değeri bir önceki yıla göre mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış haliyle %1 artış gösterirken, inşaat ciro endeksi için aynı oran %-2 olarak hesaplanmıştır.

1 İnşaat sektörünün GSYH içindeki payı, sektörün zincirlenmiş hacim değerinin zincirlenmiş GSYH hacim değerine oranlanması ile bulunmuştur. Bu değer 1995-2025 döneminin ortalamasıdır.

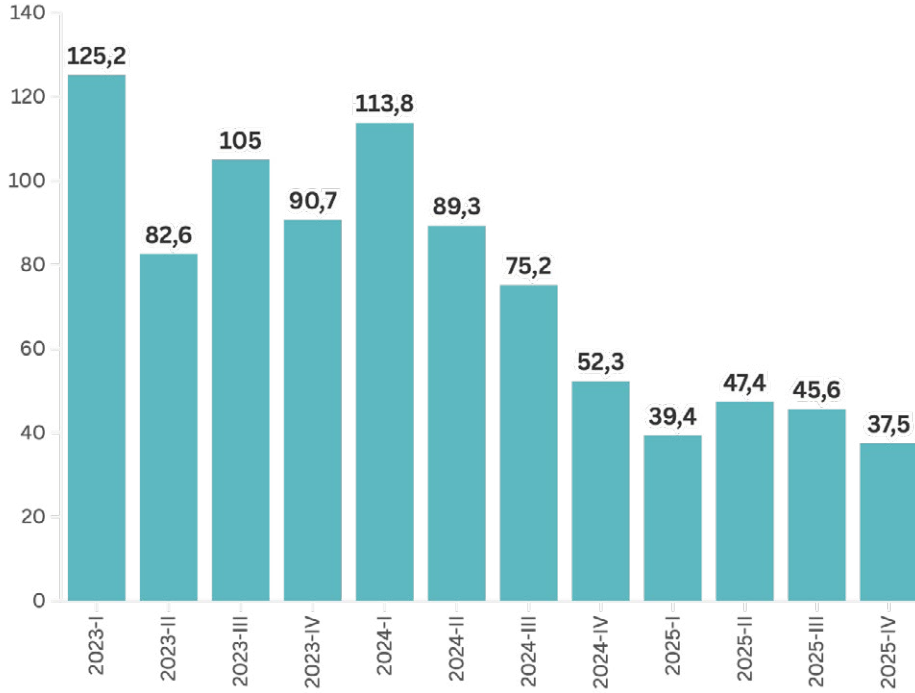
2 2010-2017 arası dönemde konut kredilerinin toplam krediler içindeki payı %10,36'dır. Aynı oranı 2018-2025 dönemi için ise %5,85'tir (BDDK, 2025).

Grafik 54'te inşaat maliyet endeksindeki artış ise 2025 yılı için %23,51 olup 2021 yılından bu yana görülen en düşük artış olarak kaydedilmiştir. Grafik 55'te görüldüğü üzere, 2025 yılı itibarıyla inşaat sektörü güven endeksi 84,47 seviyesinde ölçülmüştür. Söz konusu endeks, 2024 yılında 89,44 olarak kaydedilmiştir. Grafik 56'ya göre ise etki sırasına göre 2025 yılında inşaat faaliyetlerini kısıtlayan temel faktörler; finansman zorluğu, talep yetersizliği ve işgücü eksikliği olmuştur.

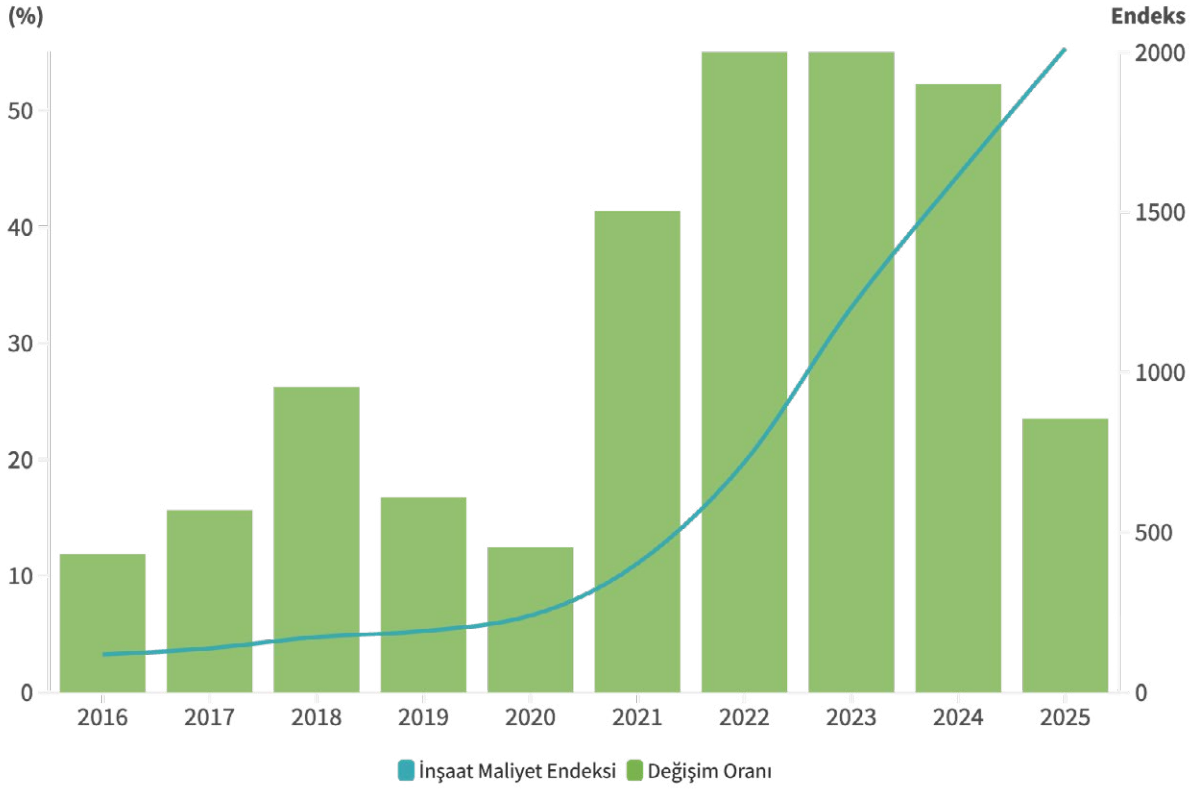
Grafik 52. İnşaat Sektörünün GSYH İçindeki Payının Yıllara Göre Değişimi (% , 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar İstatistikleri, 2025

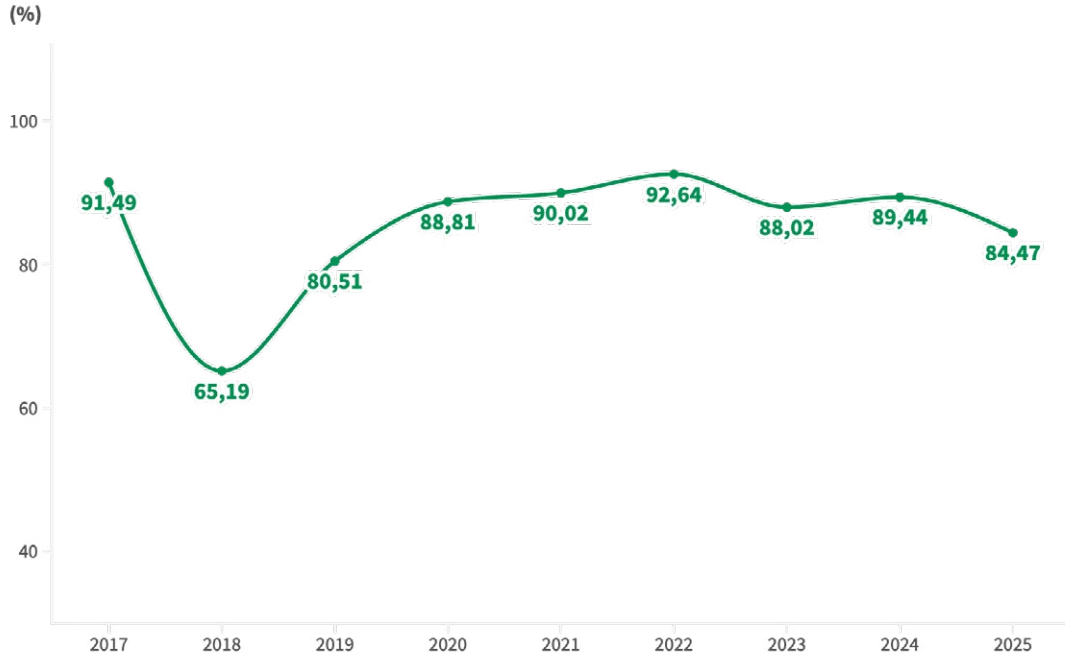
Grafik 53. İnşaat Sektörünün GSYH İçindeki Payının Bir Önceki Yılın Aynı Çeyreğine Göre Değişim Oranı (% , 2023-2025)

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar İstatistikleri, 2025

Grafik 54. İnşaat Maliyet Endeksi (2015=100) ve On İki Aylık Ortalamalara Göre Değişim Oranı (% 2016-2025)

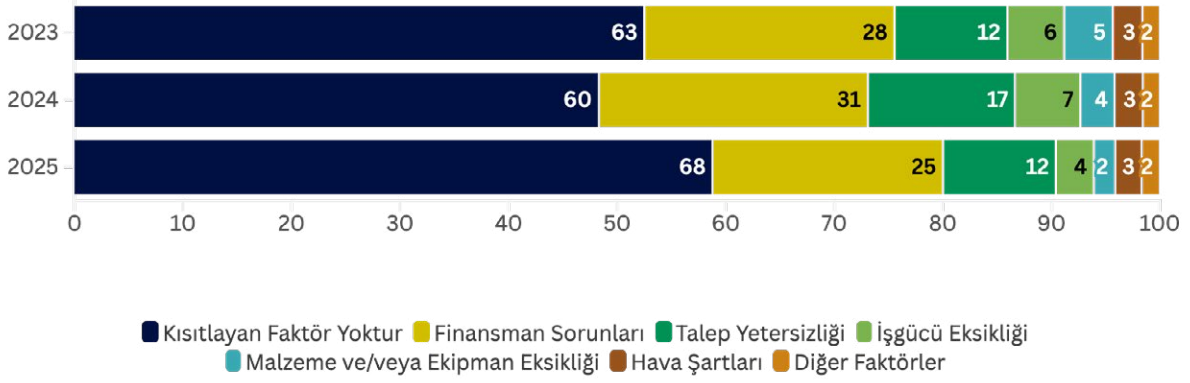
Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2016-2025

Grafik 55. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İnşaat Sektörü Güven Endeksi (% 2017-2025)

Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2017-2025

Not: Her bir yıl, Aralık ayının değerlerini göstermektedir.

Grafik 56. İnşaat Sektöründe Faaliyetleri Kısıtlayan Temel Faktörler (% , 2023-2025)

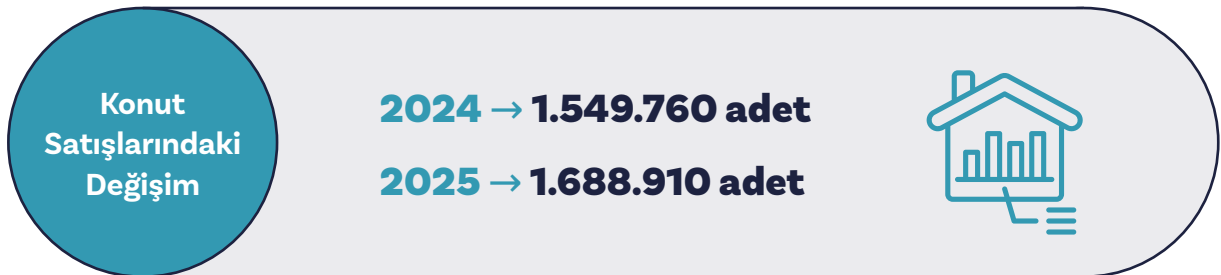
Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2023-2025

Grafik 57'ye göre Türkiye'de konut satışları 2023 yılındaki %22'lik düşüşten sonra 2024 yılında %14, 2025 yılında ise %12'lik artış göstererek 2025 yılında toplam 1.688.910 adet konut satışı yapılmıştır. Tablo 10'daki verilere göre söz konusu satışların yaklaşık %14'ü ipotekli satış türünde gerçekleşirken, diğer satışların oranı %86 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2026).

Oran olarak ikinci el satışlar daha ağırlıktadır. Bu durumda 2023 yılının ikinci yarısından itibaren uygulanan sıkı para politikasıyla yükselen faiz oranları, ilk el konut talebinin kısıtlanmasında belirleyici olmuştur.

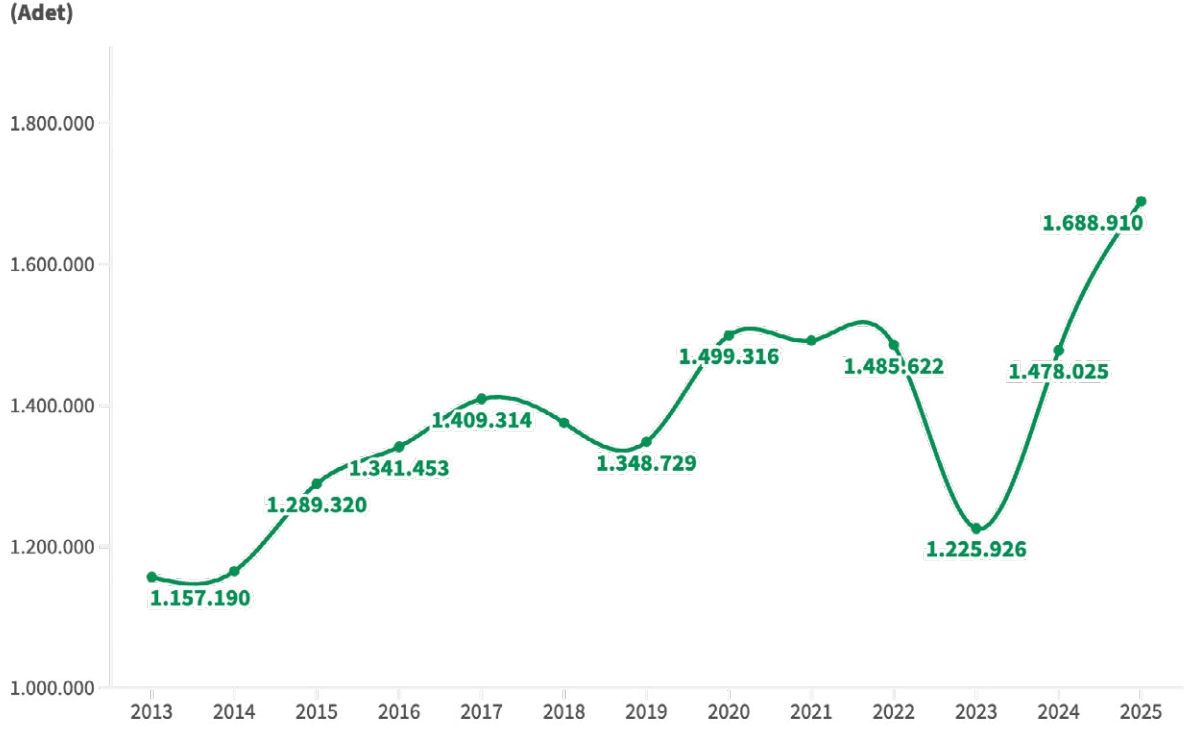
Ayrıca Grafik 58'de görüldüğü üzere inşaat maliyetlerinde yaşanan yükseliş, yeni konutların fiyatlarında belirgin artışları da beraberinde getirmiştir. Kredi kanallarının daralması neticesinde nakit alımların ağırlığı artmış, ikinci el konut piyasasının fiyat esnekliğinin daha yüksek olması sebebiyle ise konut talebi ikinci el pazarında yoğunlaşmıştır. Birinci el konut piyasasındaki ağırlık deprem sonrası bölgede yürütülen kamu destekli projelerle sağlanmış; buna göre depremden sonra TOKİ aracılığıyla bölgede 455 bin konut ve iş yeri inşa edilerek sektöre kazandırılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2026).

Grafik 59, 2025 yılında toplam 21.534 adet konutun yabancılara satıldığını göstermektedir. Buna göre yabancılara konut satışı bir önceki yıla göre -9,45 oranında azalmıştır (Tablo 11). Uyuğa göre konut satış sayılarına bakıldığında, en çok satışın 3.803 adet ile Rusya Federasyonu'na yapıldığı görülmektedir; İran'a 2.706, Ukrayna'ya 1.604, Almanya'ya 1.419, Irak'a ise 1.354 konut satışı gerçekleşmiştir. Yabancılara en çok konutun satıldığı iller ise sırasıyla İstanbul, Antalya, Mersin, Ankara ve Yalova olmuştur (TÜİK, 2026).

Şekil 6. Konut Satışlarındaki Değişim

Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2013-2025

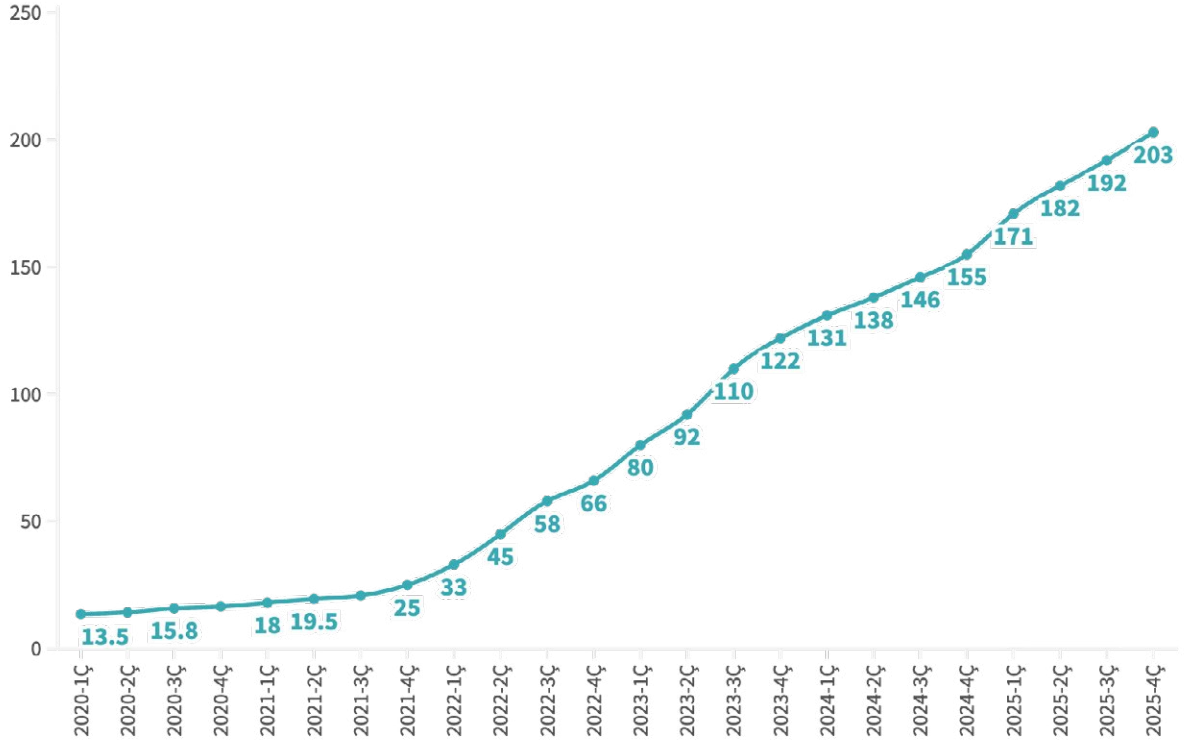
Grafik 57. Toplam Konut Satışı (Adet, 2013-2025)

Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2013-2025

Tablo 10. Satış Şekline ve Satış Durumuna Göre Konut Satış Sayıları (Adet, 2013-2025)

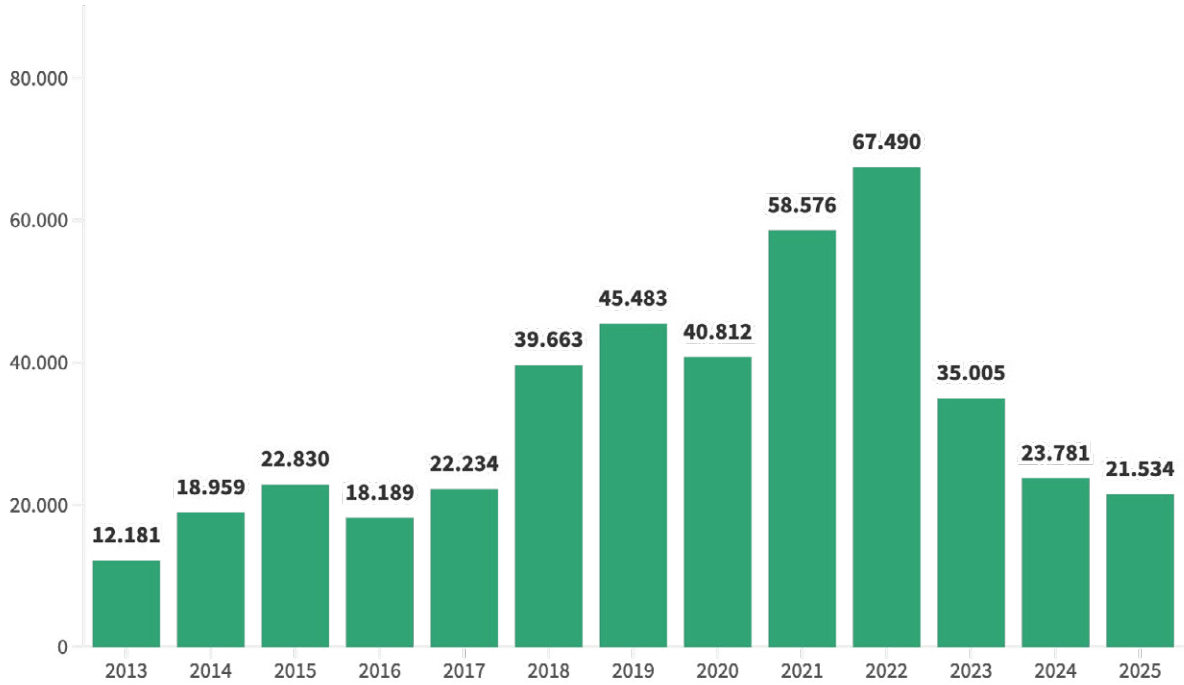
Yıl	Toplam	Satış Şekline Göre				Satış Durumuna Göre			
		İpotekli Satış		Diğer Satış		İlk El Satış		İkinci El Satış	
		Adet	Pay(%)	Adet	Pay(%)	Adet	Pay(%)	Adet	Pay(%)
2013	1.226.989	490.200	39,95	736.789	60,05	583.459	47,55	643.530	52,45
2014	1.240.914	419.094	33,77	821.820	66,23	594.150	47,88	646.764	52,12
2015	1.349.322	456.703	33,85	892.619	66,15	640.199	47,45	709.123	52,55
2016	1.417.035	472.521	33,35	944.514	66,65	685.676	48,39	731.359	51,61
2017	1.493.086	497.989	33,35	995.097	66,65	718.104	48,10	774.982	51,90
2018	1.468.238	293.386	19,98	1.174.852	80,02	715.589	48,74	752.649	51,26
2019	1.439.063	356.525	24,77	1.082.538	75,23	563.419	39,15	875.644	60,85
2020	1.608.300	606.892	37,73	1.001.408	62,27	530.037	32,96	1.078.263	67,04
2021	1.609.561	314.766	19,56	1.294.795	80,44	527.473	32,77	1.082.088	67,23
2022	1.625.774	304.432	18,73	1.321.342	81,27	547.058	33,65	1.078.716	66,35
2023	1.330.135	190.840	14,35	1.139.295	85,65	442.484	33,27	887.651	66,73
2024	1.549.760	166.635	10,75	1.383.125	89,25	517.600	33,40	1.032.160	66,60
2025	1.760.292	248.020	14,09	1.512.272	85,91	570.812	32,43	1.189.480	67,57

Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2013-2025

Grafik 58. Konut Fiyat Endeksi (Düzye, 2020-2025)

Kaynak: TCMB, Konut Fiyat Endeksi Raporu, 2020-2025

Grafik 59. Yabancılar Konut Satış Sayıları (Adet, 2013-2025)

Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2025

Tablo 11. İllere göre Yabancılara Yapılan Konut Satış Sayıları (Adet, 2024-2025)

İl	2024 (Tam Yıl)	2025 (Tam Yıl)	Değişim (%)	2025 Toplam Pay (%)
İstanbul	5.979	7.989	33,6	37,1
Antalya	5.990	7.118	18,8	33,1
Mersin	989	1.800	82	8,4
Ankara	221	769	248	3,6
Yalova	210	461	119,5	2,1
Diğer İller	10.392	3.397	-67,3	15,7
TOPLAM	23.781	21.534	-9,4	100

Kaynak: TÜİK, İnşaat ve Konut İstatistikleri, 2025

6 Şubat Depreminin Ekonomik Etkileri

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 tarihli Hatay merkezli depremler, inşaat ve konut sektöründe kısa ve uzun vadeli etkilere neden olarak Cumhuriyet tarihinin en yıkıcı afetlerinden olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın hazırladığı Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu'na göre, depremler 120 bin kilometrekarelik bir alanda tesir göstermiş ve 14 milyondan fazla insanın yaşam biçimini etkilemiştir. 53.697 kişinin yaşamını yitirdiği depremlerde, 30 Ocak 2026 itibarıyla yapılan hasar tespit çalışmalarına göre 39.555 bina tamamen yıkılmış, 199.061 bina ise ağır hasar almıştır. Türkiye ekonomisine maliyetinin 100 milyar doları aştığı düşünülen depremler neticesinde, 2023-2025 yılları arasında afet risklerinin azaltılmasına yönelik merkezî yönetim bütçesi kaynaklarından yaklaşık 90 milyar dolarlık harcama yapılmıştır.

On İkinci Kalkınma Planı'nda (2024-2028) deprem bölgesinin yeni bir şehircilik anlayışı ile yeniden yapılanma süreci başlatılmıştır. Buna göre kamu bütçesinden ayrılan kaynaklar, öncelikli olarak afet konutları ve altyapı projelerine entegre edilmiştir. Bu amaçla Ocak 2026 itibarıyla kentsel dönüşüm projeleri de dahil olmak üzere, toplam 433.667 konut ile 21.690 iş yerinin hak sahiplerine teslim süreci başlamıştır. Eğitim-öğretim alanında 13.321 derslik inşa edilirken, 84.000 dersliğin yeniden güçlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Programa alınan tüm faaliyetlerin tamamlanmasıyla, deprem bölgesindeki derslik sayısının deprem öncesi döneme göre %15 kadar artış göstereceği beklenmektedir. Sağlık hizmetlerini sürdürülebilir kılmak amacıyla da toplam 50 adet ikinci basamak sağlık tesisi projesi ile 319 adet birinci basamak sağlık tesisi projesi yatırım programına alınmıştır. Söz konusu gelişmeler neticesinde, depremden etkilenen 11 ilin milli gelire göre 2022 yılında %4,9 olan inşaat sektörünün payı, 2024 yılında %11,1'e ulaşmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2026).

Şubat depreminden sonra yapı denetimi bağlamında tamamen yeni bir sistem kurulmamış olsa da bazı yeni uygulamalar, denetim mekanizmaları ve kurumsal düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Depremden hemen sonra Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından çok geniş çaplı hasar tespit çalışmaları yapılmış, bu sayede mevcut yapı stoğunun risk durumu analiz edilmiştir. Deprem açısından riskli bölgelerde müteahhitlik yeterlilik sistemi geliştirilmiş ve kara liste uygulaması başlatılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda, 2025 yılında deprem bölgesinde 20 ilave denetim personeli yetkilendirilmiştir.

Sonuç

İnşaat ve konut sektörü, diğer sektörlerle güçlü bağlantıları, istihdama katkısı ve toplam talebi canlandırma kapasitesi nedeniyle ekonomik kalkınmada stratejik bir rol oynamaktadır. Türkiye’de özellikle altyapı yatırımları, konut kredisi genişlemesi ve kamu projeleriyle desteklenen dönemler, tarihsel olarak büyümenin temel itici gücü olmuştur. Bununla birlikte sektör makroekonomik koşullara, finansal şoklara ve kredi bulunabilirliğine karşı oldukça hassastır. Son dönemdeki döviz kuru dalgalanmaları, artan finansman maliyetleri ve girdi fiyatlarındaki artış büyümeyi kısıtlayarak konut talebini değiştirmiş, GSYH’deki pay ise önceki inşaat odaklı büyüme dönemlerine kıyasla düşmüştür.

Sektörel aktivitedeki son toparlanma, kısmen 6 Şubat depremlerinin ardından devreye giren yenisinden yapılanma çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmalar özellikle depremden etkilenen bölgelerde talebi geçici olarak artırmış ve kentsel dönüşümü hızlandırmıştır. Sürdürülebilirlik açısından bakıldığında, sektör hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır: Uzun vadeli büyümeyi ve kentsel kalkınmayı desteklerken, yüksek enerji kullanımı, malzeme tüketimi ve karbon emisyonları yoluyla önemli çevresel etkiler de yaratmaktadır. Enerji verimli bina tasarımı, çevre dostu malzemeler ve yenilenebilir enerji entegrasyonunun teşvik edilmesi, yeşil bina standartlarının desteklenmesiyle birlikte çevresel ayak izinin azaltılmasına yardımcı olabilmektedir.

Sürdürülebilirliğin bir diğer önemli boyutu ise doğal afetlere karşı dayanıklılıktır. 2023 depremleri; inşaat kalitesinin iyileştirilmesine, gerekli standartların uygulanmasına ve kurumsal denetimin güçlendirilmesine dair gerekliliklerin altını çizmiştir. Denetim mekanizmalarının geliştirilmesi, yüklenici yeterlilik sistemlerinin iyileştirilmesi ve yüksek riskli alanlarda kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi yapısal güvenliğin sağlanması için elzemdir. Sonuç olarak sektörün uzun vadeli sürdürülebilirliği, etkili düzenlemeler, teknolojik yenilikler ve sürdürülebilir kentsel planlama ile desteklenen; ekonomik verimlilik, çevresel sorumluluk ve sosyal dayanıklılığı bütünleştiren kapsamlı bir politika çerçevesine bağlıdır.

İnşaat ve konut sektörü, diğer sektörlerle güçlü bağlantıları, istihdama katkısı ve toplam talebi canlandırma kapasitesiyle ekonomik kalkınmada stratejik önemdedir.

OTOMOTİV SEKTÖRÜ

Ali Can Yenice

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi
<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b10>

Temel Bulgular

- 2025 itibarıyla 41,5 milyar dolarlık ihracat hacmine ulaşan sektör, toplam ihracat içinde en yüksek paya sahip olup Türkiye ekonomisinin temel sürükleyici sektörlerinden birini oluşturmaktadır.
- Toplam pazar büyürken binek araç satışlarında sınırlı daralma, hafif ticari araçlarda ise güçlü artış görülmektedir. Bu artış, talebin segmentler arasında yeniden dağıldığını göstermektedir.
- Hibrit (%32,4) ve tam elektrikli (%17,8) araçların toplam payının %50,2'ye ulaşması, içten yanmalı motorlardan elektrikli sistemlere hızlı bir geçiş yaşandığını ortaya koymaktadır.
- SUV araçların %61,9 pay ile pazarda dominant hale gelmesi, tüketici tercihlerinin belirgin şekilde değiştiğini ve üretim stratejilerinin bu yönde evrildiğini göstermektedir.
- Elektrikli araçlar, karbon azaltımı hedefleri ve küresel üretimin Asya'ya kayması gibi faktörler, Türkiye otomotiv sektörünü hem fırsatlar hem de rekabet baskılarıyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Öneriler

- Küresel otomotiv sektörünün yaşadığı dönüşüm takip edilerek proaktif bir otomotiv sektörü projeksiyonu düzenlenmelidir.
- Yeşil dönüşüm ve düşük karbon salımlı üretim süreçleri oluşturulmalıdır.
- Ülkemizde kurulması planlanan Emisyon Ticaret Sistemi'nden (ETS) elde edilecek gelirler, otomotiv sanayisinde karbonsuzlaştırma projelerinde kullanılmalıdır.
- Özellikle elektrikli araçlar ve bataryalarının geri dönüşümü, ikincil kullanımı ve güvenli şekilde yok edilmesine ilişkin ulusal bir sistem kurularak bu sisteme yönelik düzenlemeler hazırlanmalıdır.
- Elektrikli araç şarj istasyonlarının içten yanmalı motorlu araçlar tarafından işgalini önlemek amacıyla, usulsüz park ihlallerine yönelik caydırıcı yasal düzenlemeler ve idari yaptırımlar yürürlüğe girmelidir.
- Yerli ve elektrikli araçlara vergi avantajı sağlanmalıdır.
- Şarjlı araçlar için elektrik altyapısına yönelik teşvikler verilmelidir.

Giriş

Otomotiv, teknolojiyle bağlantısı oldukça yüksek ve yeniliklerin hızla piyasalara yansıdığı, küresel öneme sahip stratejik bir sektördür. Yalnızca araç üretiminden ibaret olmayıp sürekli inovasyonların gerçekleştiği devasa ve dinamik bir ekosistemdir. Teknolojik gelişmelerin tüketici tercihlerini hızla değiştirdiği bu dönemde, sektör bir yandan tüketicilerin taleplerini karşılamaya çalışırken diğer yandan üretim zincirlerindeki kesintiler ve çeşitli ara mallarda tedarik sıkıntıları gibi küresel piyasalardaki değişimlerle de mücadele etmektedir. Alt bileşenleri itibarıyla elektrik/elektronik (E/E) ve yarı iletken teknolojiler gibi çeşitli teknolojik gelişmelerden hızla etkilenmektedir. Diğer yandan sağladığı istihdam ve üretim sebebiyle, dünya ekonomisinin kritik güçlerinden birini oluşturmaktadır (Beecham, 2026).

2025 yılında küresel piyasalardaki riskler ve gümrük tarifelerinde yaşanan kısıtlamalar nedeniyle, otomotiv sektöründe tüketici talebi yavaşlamıştır. Diğer yandan üretimin Asya'ya kayması ve elektrikli araçlara yönelik talebin artması yapısal bir dönüşüme neden olmaktadır (Ubani vd., 2026). S&P Global Mobility raporuna göre, 2025 yılında küresel hafif araç (light-vehicle) satışlarının 91,7 milyon seviyelerine ulaştığı bilinmektedir. Söz konusu satışlara diğer araç kategorileri de dahil edildiğinde, sektörün 4,5 trilyon dolar bandında hacme sahip olduğu tahmin edilmektedir. Sektörde yaşanan dönüşüm neticesinde küresel otomobil piyasasının %34'ünü Çin tek başına üstlenirken; %19'luk pay Avrupa'ya, %15'lik pay ise Kuzey Amerika'ya aittir (Beecham, 2026).

Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olan otomotiv sektörü, sağladığı istihdam kapasitesi, GSYH içindeki yeri ve oluşturduğu ihracat hacmiyle stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) 2025 yılı verilerine göre otomotiv sektörü, toplam 273,4 milyar dolarlık ihracatın %15,2'si olan 41,5 milyar dolar ile sektörler arasında ilk sırada yer almaktadır (TİM, 2025).

Türkiye’de Otomotiv Sektörü

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) Otomotiv Sanayii Çalışma Grubu Raporu'na göre, otomotiv sektörü köklü değişimlerin yaşandığı küresel bir öneme sahiptir. Sektörde son on yılda yaşanan değişimlerin başında elektrifikasyon, otonom sürüş, paylaşımlı sürüş ve oldukça kısıtlanmış emisyon hedefleri yer almaktadır. Üretim hacmiyle Avrupa Birliği ülkeleri arasında üst sıralarda yer alan Türkiye'nin, 2025 yılı itibarıyla yıllık otomotiv üretim kapasitesi 2 milyon adedin üzerine çıkmıştır. Üretimin yaklaşık %72'sini ihraç eden otomotiv sektörü, ülke ekonomisine önemli boyutta katkı sağlamaktadır (SBB, 2023). 2025 yılı itibarıyla sektörel ihracattan %17,5 pay alarak lider konumda olan otomotiv sektörünün ihracatı 41,5 milyar dolara ulaşmıştır (TİM, 2026).

Bu anlamda Türkiye'nin kalkınmasına katkı sağlayan otomotiv sektörünün geleceğine yönelik kritik dönüşümler gerçekleşmektedir. Özellikle Türkiye'nin “2053 Net Sıfır Emisyon ve Yeşil Kalkınma Hedefi” doğrultusunda şekillenen 12. Kalkınma Planı (2024-2028), sektörün küresel rekabette üst sıralara taşınması için çeşitli hedefler belirlemiştir.

Şekil 7. Otomotiv Sektörünün Genel Görünümü

Kaynak: SBB, 2023; TİM, 2026

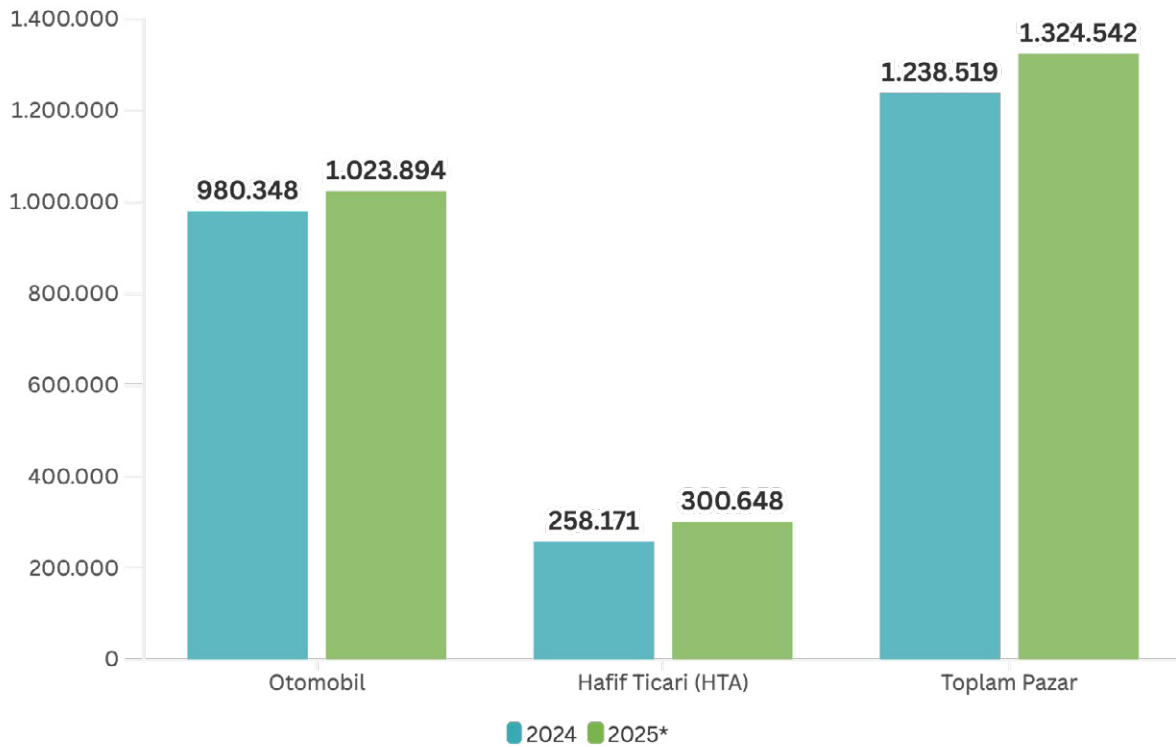
12. Kalkınma Planı'nda Otomotiv Sektörü Hedefleri

- 2028 yılı itibarıyla üretim kapasitesinin 2,5 milyon adedin üzerine çıkması,
- Küresel üretimden alınan payın artarak %2'nin üzerine çıkması,
- Türkiye'deki otomotiv sektörünün dünya sıralamasında ilk 10'a, Avrupa'da ise ilk 3'e girmesi,
- İhracat değerlerinin 50 milyar dolara ulaştırılması,
- Üretimde yeni trendlerin ve alternatif yakıtlı araç (elektrikli vd.) payının %80'e çıkarılması.

Sıralanan amaçlar kapsamında yeşil dönüşüme önem verilmesi, tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi, altyapı (şarj ve otonom sürüş vd.) yatırımlarının artırılması, iç pazarın büyütülmesi ve nitelikli işgücünün sektöre kazandırılması gibi kritik hususlar yapısal dönüşümlerin konusu olmaktadır (SBB, 2023).

Otomotiv Sektöründeki Mevcut Durum

Otomotiv Distribütörleri ve Mobilite Derneği (ODMD) verilerine göre, Türkiye otomobil ve hafif ticari araç pazarı Aralık 2025 itibarıyla büyüme eğilimini sürdürerek toplamda 1.324.542 adetlik satış hacmine ulaşmıştır. Bu sayı, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla otomobilde %4,4, hafif ticari araçta ise %16,4 oranında pazar büyümesi oluşturmaktadır (Grafik 60). Pazarın alt bileşenleri incelendiğinde, binek otomobil satışlarının %0,86 oranında daralarak gerilediği; hafif ticari araç satışlarının %16,4 gibi güçlü bir ivmeyle artarak yükseldiği ve toplam pazarda büyümeyi destekleyen bir etki yaptığı anlaşılmaktadır.

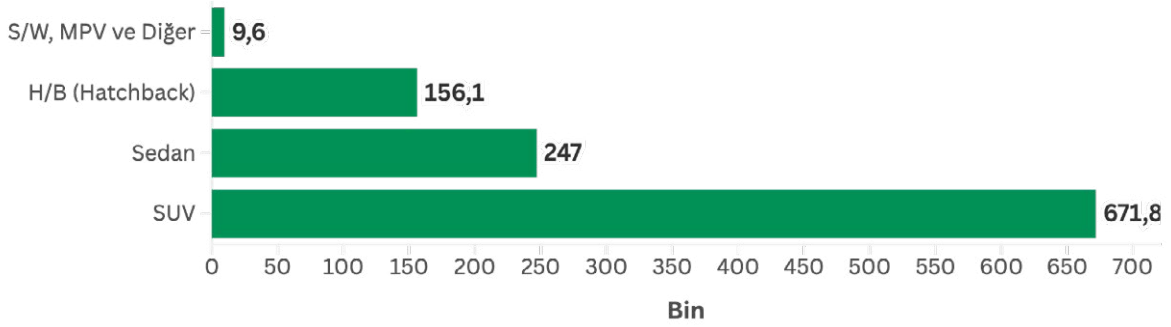

Grafik 60. Otomobil ve Hafif Ticari Pazar Gelişimi (Adet, 2024-2025)

Kaynak: Otomotiv Distribütörleri ve Mobilite Derneği (ODMD), Otomobil ve Hafif Ticari Pazar Gelişimi, 2025

*2025 yılı toplam pazardaki gerçekleştirmelerini göstermektedir.

2025 yılı satışları ele alındığında; tarihte ilk kez toplam satışların 1,084 milyon seviyesine ulaştığı, SUV gövde tipinin %61,9'a çıkarak tarihi zirvesini yaşadığı ve 671.819 adetlik satışla pazar lideri konumuna yükseldiği görülmüştür (Grafik 61).

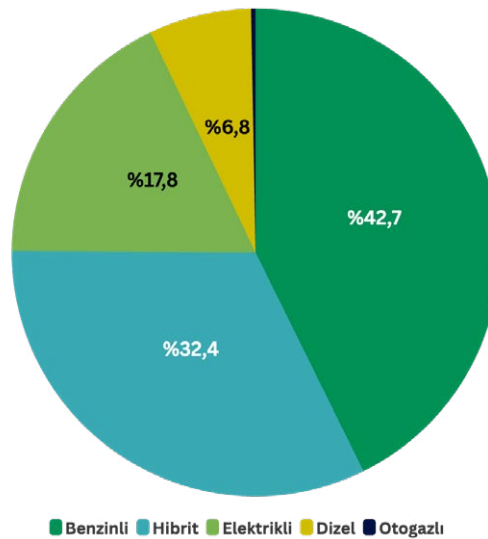

Grafik 61. Gövde Tiplerine Göre 2025 Satışları (Adet, 2025)

Kaynak: Otomotiv Distribütörleri ve Mobilite Derneği (ODMD), Gövde Tiplerine Göre Adetler, 2025

Otomobil pazarı motor tipine göre incelendiğinde (Grafik 62) en dikkat çekici unsur, hibrit (%32,4) ve tam elektrikli araçların (%17,8) toplamda %50,2 oranına ulaşmasıdır. Bu oran Türkiye’de satılan her iki otomobilden birinin elektrik motoru altyapısına sahip olduğunu göstermekte, tüketicilerin elektrikli araçlara yöneldiğini ortaya koymaktadır. Dizel dönemi fiilen biterken pazarın elektrikli altyapılara doğru evrildiğinin en net öncü göstergelerinden biri olan bu hızlı yönelimde; küresel ısınma ile mücadele kapsamında benimsenen net sıfır emisyon hedefleri ve elektrikli araçların karbon ayak izini düşürmedeki kritik çevresel rolü büyük pay sahibidir.

Ayrıca küresel jeopolitik risklere ve arz krizlerine bağlı olarak petrol fiyatlarında yaşanan aşırı oynaklık, tüketicileri hızla işletme ve yakıt maliyetleri açısından daha öngörülebilir bir alternatif olan elektrikli mobiliteye teşvik etmektedir. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde, Çin’de içten yanmalı motorların satışının aşamalı olarak yasaklanmasına yönelik alınan radikal kararlar ve bu bölgelerde elektrikli otomobillerin pazar paylarındaki dramatik artışlar dikkate alındığında; Türkiye pazarında gözlemlenen yapısal dönüşümün küresel trendlerle tam bir uyum ve entegrasyon içinde ilerlediği anlaşılmaktadır.

Grafik 62. Motor Tiplerine Göre Satışlar (% , 2025)

Kaynak: Otomotiv Distribütörleri ve Mobilite Derneği (ODMD), Motor Tiplerine Göre Dağılım, 2025

Otomotiv Sektörünün Sürdürülebilirliği

Türkiye’deki otomotiv sektörünün sürdürülebilirliği için “2053 Net Sıfır Emisyon ve Yeşil Kalkınma Hedefi” ile uyumunun yüksek olması beklenmektedir. Özellikle AB uyum sürecinin bir parçası olarak karbon salınımının kontrol altına alınması, yani karbon ayak izi düşük bir otomotiv sektörü tesis edilmesi için yapısal dönüşümler düzenlenmesi hayati öneme sahiptir. Bu doğrultuda sektörde karbon ayak izinin düşürülmesi ve alt bileşenlerindeki uygulamaların çevreye duyarlı hale getirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan sektörün sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yaşanan dönüşüme ayak uydurulmalıdır. Nitekim elektrikli, hibrit ve hidrojen yakıt hücreli yeni nesil araçların sektördeki payı artarken buna yönelik tedbirler alınması Türkiye’nin küresel rekabetteki yerini güçlendirecektir.

Elektrikli araçlara doğru yönelen sektörün, karbon emisyonlarındaki azalmaya sağladığı katkının yanı sıra makroekonomik istikrara sağladığı fayda da ön plana çıkmaktadır. Özellikle jeopolitik risklerin ve arz zincirlerinin bozulmasına bağlı olarak ortaya çıkan fosil kaynakların fiyatlarında yaşanan oynaklık, tüketicileri alternatif kaynaklara yönlendirmektedir. İşletme ve enerji maliyetlerini öngörülebilir kılma adına yapılan bu tercihler, elektrikli mobilitayı yaygınlaştırmaktadır. Küresel pazar dinamikleri incelendiğinde, özellikle Avrupa Birliği’nin 2035 yılından itibaren yeni içten yanmalı motorlu araç satışını fiilen yasaklama kararı alması ile Norveç, Hollanda, Almanya gibi ülkelerin elektrikli otomobillerdeki pazar paylarının dramatik bir hızla artması bu değişimi kanıtlamaktadır. Çin’in de agresif politikalarla domine ettiği bu yeni ekosistemde, Avrupa başta olmak üzere Türkiye’nin ana ihracat pazarlarındaki rekabet gücünü koruması için iç pazarında benzer bir elektrikli araç penetrasyonunu hızla yakalaması ve şarj altyapısını bu küresel ivmeye entegre etmesi gerekmektedir.

Sonuç

Küresel otomotiv sektörü, elektrifikasyon ve sürdürülebilirlik ekseninde köklü bir yapısal dönüşümden geçmektedir. Türkiye bu dinamik ekosistemde hem üretim hem de ihracat kapasitesiyle stratejik bir konumda yer almaya devam etmektedir. Çalışmada elde edilen temel bulgulara göre, 2025 yılı itibarıyla Türkiye otomotiv sektörü 41,5 milyar dolarlık rekor ihracat hacmiyle liderliğini korumuştur. İç pazarda da büyüme eğilimi devam etmiş; tüketici tercihlerindeki değişimin en çarpıcı göstergesi olarak hibrit (%32,4) ve tam elektrikli araçların (%17,8) toplam pazar payı %50,2 seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde SUV gövde tipi %61,9’luk oranla pazarın hâkimi konumuna gelmiştir. Bu veriler, içten yanmalı dizel motorların yerini hızla elektrikli altyapılara bıraktığını ve Türkiye pazarının küresel teknolojik trendlere güçlü bir şekilde entegre olduğunu kanıtlamaktadır.

Türkiye’de satılan her iki otomobilden birinin elektrik motoru altyapısına sahip olması, elektrikli araçlara yönelik talebin hızla arttığını göstermektedir.

ENERJİ SEKTÖRÜ

Muhammet Sait Bozik

Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b11>

Temel Bulgular

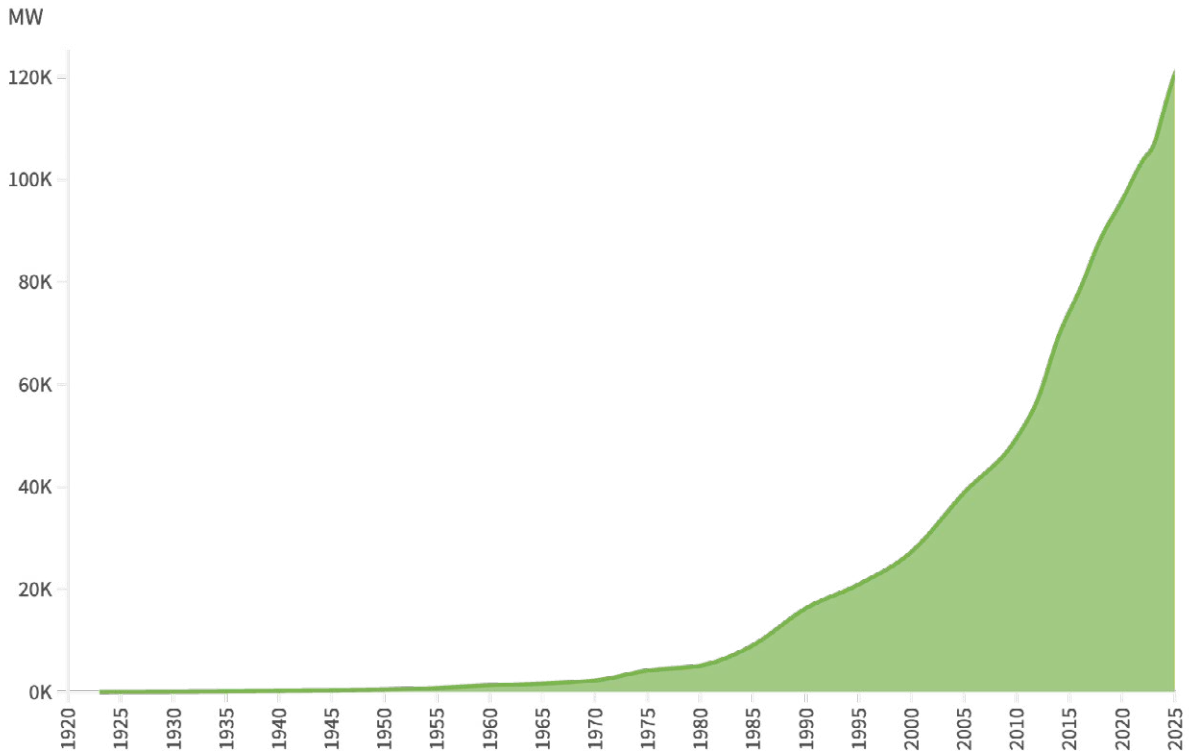
- Güneş enerjisi, 2025 yılı Aralık sonu itibarıyla 25.109 MW kurulu güce ulaşarak doğal gazı geride bırakmıştır. Toplam kurulu güç içindeki payının %20,5'e yükselmesi ise Türkiye'nin enerji sistemindeki yenilenebilir dönüşümün somut bir göstergesidir.
- Elektrik ihracatı son iki yılda yaklaşık iki katına çıkarken, ithalat belirgin biçimde azalmıştır. Türkiye'nin net elektrik ihracatçısı konumuna gelmesi, bölgesel enerji ticaretindeki rolünün güçlendiğini göstermektedir.
- Rusya'nın ham petrol ithalatındaki baskın payı, Türkiye açısından önemli bir enerji arzı bağımlılığı yaratmaktadır. Kısa vadede maliyet avantajı sağlasa da uzun vadede arz güvenliği açısından kırılganlık oluşturmaktadır.
- Özel sektörün elektrik üretimindeki payı 2025'te %88,6'ya ulaşmıştır. Bu artış enerji piyasasındaki liberalleşme ve yenilenebilir enerji yatırımlarının etkisini yansıtırken, kamunun düzenleyici rolünün önemini artırmaktadır.
- Mesken elektrik tüketiminin payı 2025'te son yılların en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu eğilim hanehalkı enerji talebinin arttığını gösterirken, enerji verimliliği ve talep yönetimi politikalarının önemini artırmaktadır.

Öneriler

- Güneş enerjisindeki büyümenin sürdürülebilir olması için enerji depolama sistemleri ve akıllı şebeke yatırımları hızlandırılmalıdır. Aksi halde kapasite artışının verimlilik ve arz güvenliği üzerindeki katkısı sınırlı kalacaktır.
- Türkiye'nin bölgesel elektrik ticaretindeki konumunu güçlendirmek için ENTSO-E entegrasyonu ve sınır ötesi iletim altyapısı geliştirilmelidir. Böylece elektrik ihracatının sürdürülebilir bir gelir kaynağına dönüşmesi desteklenebilecektir.
- Enerji arz güvenliğini artırmak için Rusya'ya dönük ham petrol bağımlılığı azaltılmalı, tedarik kaynakları çeşitlendirilmelidir. Bu kapsamda alternatif tedarik hatları ve stratejik petrol stok kapasitesi güçlendirilmelidir.
- Özel sektörün üretimdeki yüksek payı, düzenleyici kurumların sorumluluğunu artırmaktadır. Bu kapsamda EPDK'nin denetim kapasitesi güçlendirilmeli, piyasa şeffaflığı ve fiyat oluşum mekanizmaları daha etkin hale getirilmelidir.
- Mesken tüketimini yönetmek için hanehalkı enerji verimliliği programları ve bina yalıtım teşvikleri yaygınlaştırılmalıdır. Enerji etiketleme, düşük gelirli hanelere yönelik destekler ve akıllı sayaç sistemleri talep yönetiminin temel bileşenleri olmalıdır.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren, toplam elektrik gücü sürdürülebilir bir artışa sahne olmuştur. Teknolojinin gelişimiyle birlikte 1923 yılında 32,8 MW (Megawatt) olan kurulu güç, Cumhuriyet'in 100. Yılında 111.000 MW'a kadar çıkmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2026). Temel bir matematik denklemi ile okuduğumuzda, bu rakam 3790 katlık kapasite artışına eşlik eden stratejik ve yapısal bir dönüşümü simgelemektedir. Grafik 63'e bakıldığında, büyüme eğrisi özellikle 2010 yılı itibarıyla önemli bir yükselme ivmesi yakalamıştır. Bu ivmelenmenin kamu yatırımları ile özel sektör yatırımlarının hızlandığı, lisanssız üretimin yaygınlaştığı ve yenilenebilir enerji maliyetlerinin rekabetçi düzeye düştüğü bir ortamda gerçekleşmesi önemlidir. Son beş yılda sisteme giren 33.000 MW'tan fazla kapasite, önceki dönemin yaklaşık üç katına denk gelmektedir ki, süreç için önemli bir momentum oluşturmaktadır.

Grafik 63. Türkiye’de Toplam Kurulu Elektrik Gücünün Yıllar İtibarıyla Gelişimi (MW, 2025, 1920-2025)

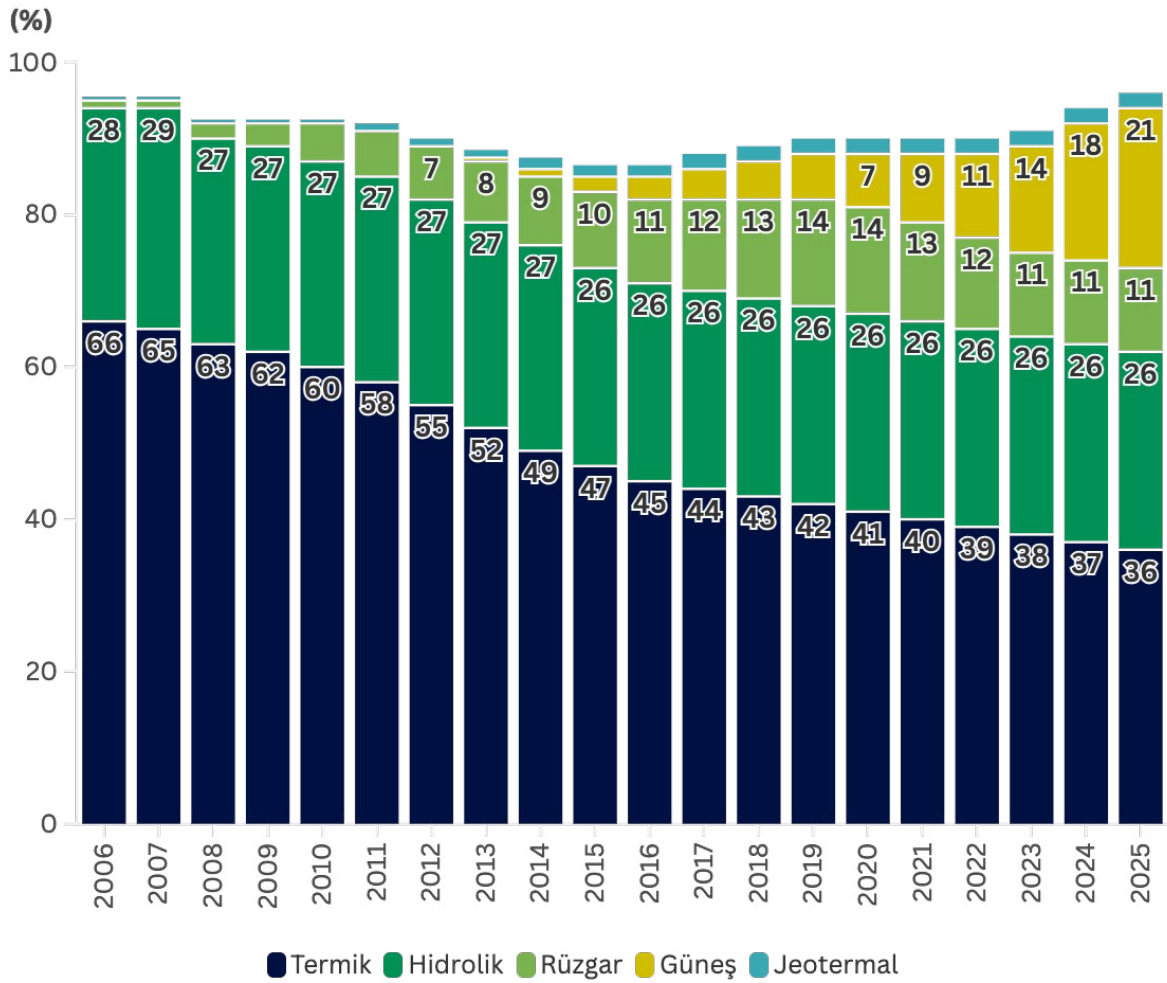
Kaynak: TEİAŞ, 2024; ETKB, Türkiye Kurulu Elektrik Gücü İstatistikleri, 2026

Kaynak bazında incelemeye tabi tutulduğunda, enerji sistemlerindeki çeşitliliğin yıllara göre arttığı görülmektedir. Grafik 64’e bakıldığında termik santrallerin kurulu güç içindeki payı %66 gibi önemli seviyelerden, 2025 yılı itibarıyla %36 seviyelerine gerilemiştir. Güneş ve rüzgar enerjisinin toplam payı, %1 gibi oldukça düşük seviyelerden %33 seviyelerine çıkmıştır. Hidrolik enerjinin payına bakıldığında ise %26-28 bandında seyrettiği, bunun gerekçesinin ise iklim değişikliği koşulları olduğu söylenebilir.

2025 yılı Türkiye enerji sektörü için kritik yapısal dönüşüm eşiklerine sahne olmuştur. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerine göre, yalnızca 8200 MW yenilenebilir enerji kapasitesi 2025 yılı içinde sisteme entegre edilmiştir. Toplam kurulu gücün ise 2025 Aralık sonu itibarıyla 122.519

MW'a ulaştığı görülmektedir (ETKB, 2026). Güneş enerjisinin kurulu güç içindeki payının %20,5'e yükselerek ilk kez doğal gazı geride bırakması, bu dramatik büyümenin önemli çıktılarından biri olarak okunabilir. Türkiye enerji sisteminin önemli bir dönüşüm eşiğini geride bıraktığına işaret eden bu gelişmeye göre, yenilenebilir enerjiye yönelik yatırımlar küresel düzeyde önemli bir ivme yakalamıştır.

Türkiye, güneş ve rüzgar kurulu gücündeki ivmesiyle bölgesel enerji liginde öne çıkan ülkeler arasında yerini sağlamlaştırmaktadır. Buna rağmen Rusya ile yapılan ham petrol ithalatının artışı ve iç tüketim dinamikleri, sektörün yapısal kırılganlıklarının devam ettiğine yönelik önemli veriler sağlamaktadır. Yenilenebilir enerjideki önemli atılımların kalıcı kazanımlara dönüşmesi için enerji depolama, şebeke esnekliği ve talep yönetimi alanlarında yapısal dönüşümlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Grafik 64. Türkiye’de Toplam Kurulu Elektrik Gücünün Kaynaklara Göre Dağılımı (% , 2006-2025)

Kaynak: TEİAŞ, 2024; ETKB, Türkiye Kurulu Elektrik Gücü İstatistikleri, 2026

Kurulu Güç ve Yenilenebilir Dönüşüm

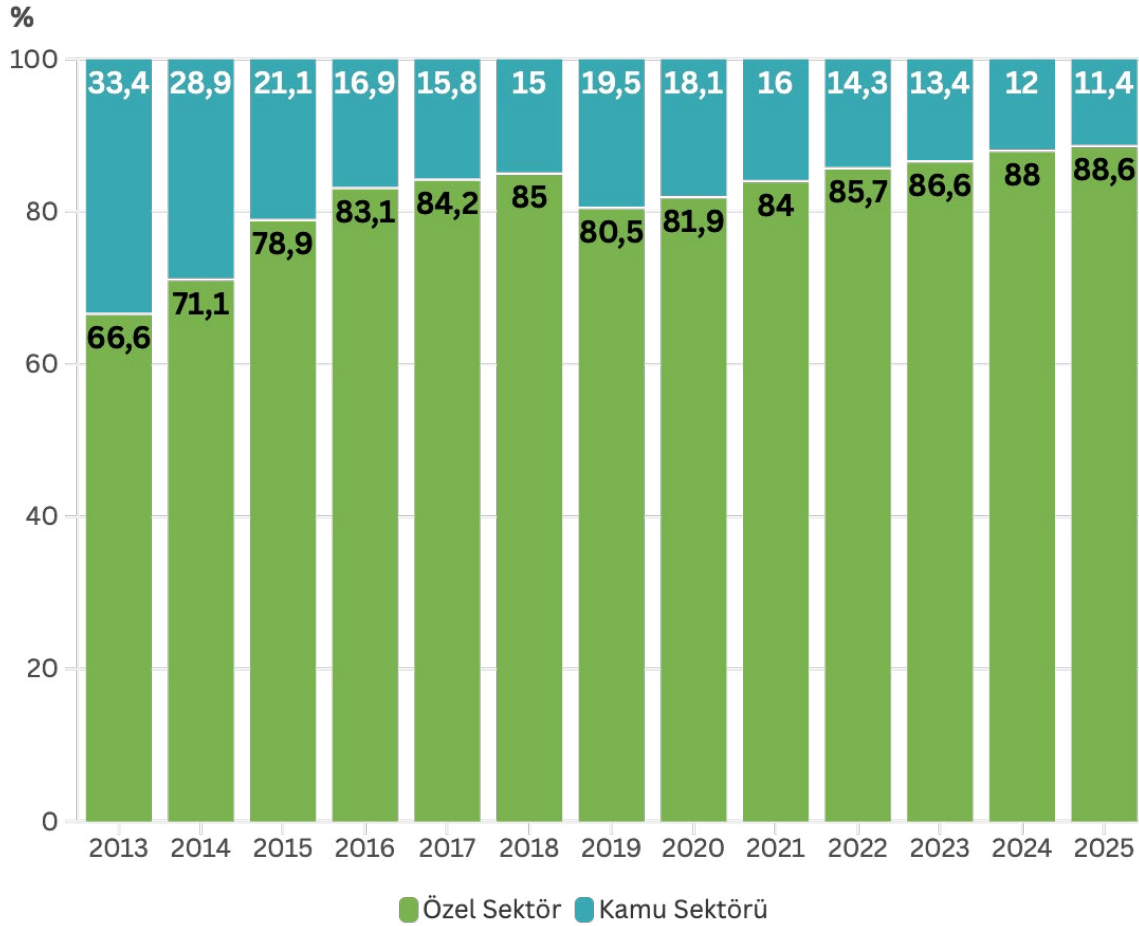
2025 yılında, Türkiye'nin yenilenebilir enerji dönüşümünde hız ve nitelik kazancı artmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına göre 2025 yılında sisteme eklenen yaklaşık 8.200 MW'ın tamamı yenilenebilir kaynaklardan oluşmuştur (ETKB, 2026). Bu veri 2024 yılındaki 8.714 MW'lık artış ile kıyaslandığında, yatırım momentumunun sürdüğünü göstermektedir. Söz konusu artışla toplam kurulu gücün 2026 başında 124.321 MW'ı aştığı; yenilenebilir enerjinin ise bu toplamın %62,4'ünü, yani 77.556 MW'ını oluşturduğu görülmektedir (ETKB, 2026).

Bu dönüşümle ilgili çarpıcı nokta, güneş enerjisinin kurulu güç sıralamasında önemli bir artışa sahip olmasıdır. 2025 Aralık sonu itibarıyla güneş kurulu gücü 25.109 MW'a ulaşmıştır ki, doğal gazın 24.232MW'lık kurulu gücünü ilk kez kalıcı biçimde geride bıraktığını göstermektedir (ETKB, 2026). 2015'te %0,3 olan güneş enerjisi payının bu noktaya gelmesinde lisanssız çatı tipi santrallerin yaygınlaşması ve kurumsal ölçekli projelerin devreye alınması önemlidir. Rüzgar enerjisi ise 15.004 MW'ı aşarak %12,1 paya ulaşmış; güneş ve rüzgarın toplamı %33,1'e yükselmiştir. Öte yandan hidrolik enerjinin payı iklim değişkenliğine bağlı olarak yaklaşık %26 düzeyinde seyrederek depolama ile şebeke esnekliği ihtiyacını daha kritik bir gündem maddesine taşımaktadır. Üretim tarafında özel sektörün payı 2025'te %88,6'ya yükselmiştir. Liberalleşme süreciyle hız kazanan bu eğilim piyasanın rekabetçi yapısının güçlendiğine işaret etmekle birlikte, düzenleyici kapasite ve tüketici koruma politikaları açısından yeni öncelikleri beraberinde getirmektedir.

Üretimde Kamu-Özel Dengesi

Elektrik üretimi kamu ve özel sektör arasında önemli bir pay dağılımına sahiptir. Kamunun payı 2013 yılında %33,4 düzeyinde iken, 2025 yılı itibarıyla özel sektör payının da artışıyla %11,4 düzeyine gerileyerek önemli bir düşüş yaşamıştır. Buna karşılık özel sektör %66,6'lık payını %88,6'ya yükselterek kamu-özel sektör pay dağılımında önemli bir değişimin önünü açmıştır. Bu değişim, liberalleştirme sürecinin olgunlaşması ve özel yatırımın yenilenebilir enerji alanında kaydettiği önemli artışın sonucudur. Piyasa liberalleşmesinin bu boyutu, rekabetçi yapının güçlendiğinin göstergesidir. Üretim kararlarının fiyat sinyallerine daha duyarlı hale gelmesi ve devletin işletmeci kimliğinden doğrudan düzenleyici kimliğe geçmesi, bu değişimin itici gücü olmuştur. Bu değişim, kamunun elinin zayıfladığını değil; denetim kapasitesinin güçlendirilmesi ve tüketici koruma mekanizmalarının etkinleştirilmesi yoluyla düzenleyici rolünün öncelendiğini göstermektedir (Grafik 65).

2015'te %0,3 olan güneş enerjisi payı, 2025 sonunda 25.109 MW kurulu güce ulaşarak Türkiye'nin enerji dönüşümünde önemli bir eşiğin aşılmasını sağlamıştır.

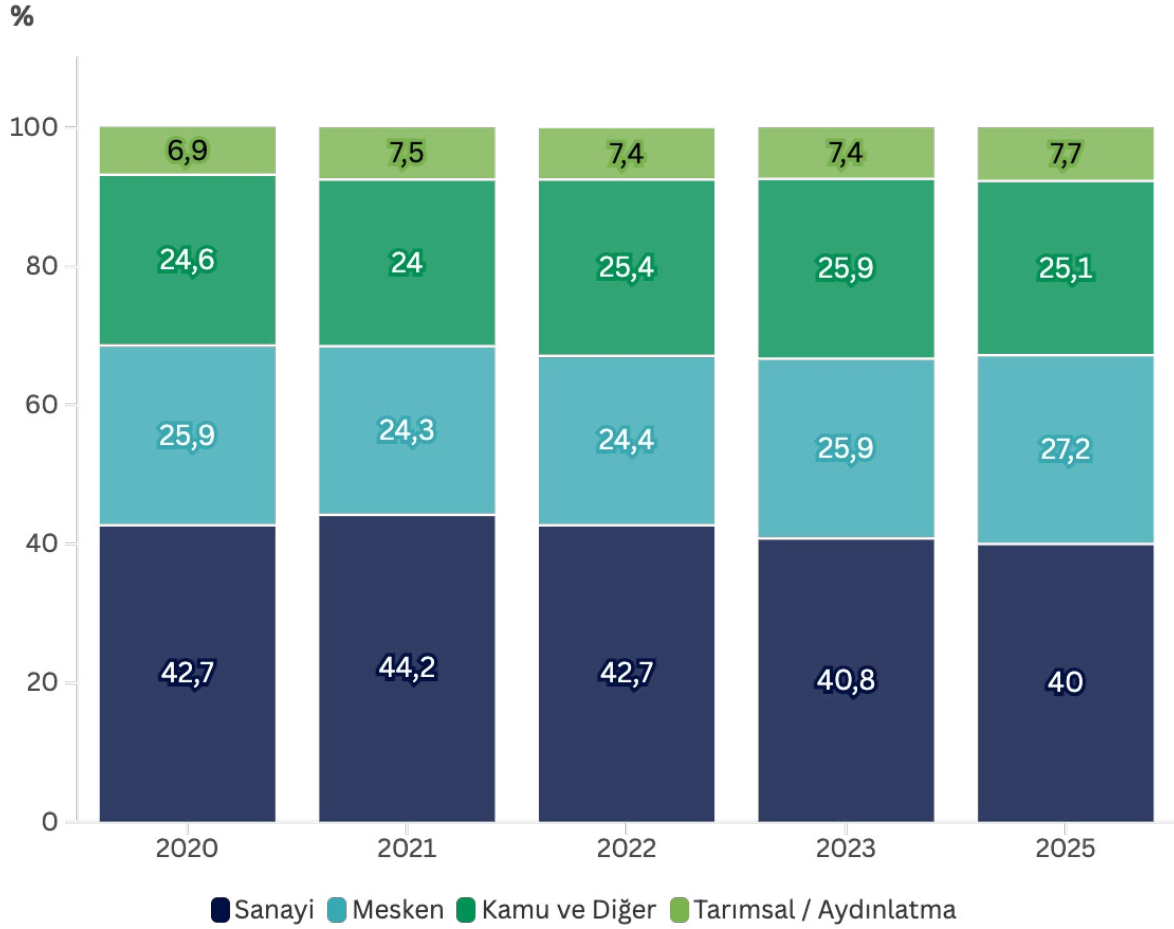

Grafik 65. Türkiye Brüt Elektrik Üretiminin Kamu ve Özel Sektöre Göre Dağılımı (% , 2013-2025)

Kaynak: TEİAŞ, 2024; ETKB, Türkiye Kurulu Elektrik Gücü İstatistikleri, 2026

Tüketici ve Elektrik Talebi

Faturalanan elektrik tüketimi sektörel düzeyde incelendiğinde sanayi kesimi süreklilik arz eden tüketimi ile ilk sıralarda yerini almaktadır. Sanayi sektörü 2023 yılında %40,8 paya sahip olması ve 2025 yılında %40 paya sahip olmasıyla en büyük tüketici konumunu korumaktadır. Yıllara göre incelendiğinde uzun vadeli eğilimde hafif gerilemeler görülmektedir. Bu gerileme enerji yoğunluğu azaltma politikalarının, bazı endüstriyel tesislerin yenilenebilir üretim kapasitesi kurması sonucu şebekenin çekiminin düşürülmesinin ve fiyat artışlarının tetiklediği talep yönetimi davranışlarının bir sonucudur. Mesken tüketimine bakıldığında ise 2020 yılında %25,9 olan düzey 2025 yılı itibarıyla %27,2 düzeylerine yükselmiştir. Bu mesken tüketiminin gördüğü en yüksek düzeydir. Uzaktan çalışmanın yaygınlaşması, hanehalkının artan refah düzeyi ve ev elektroniği ürünlerinin kullanımındaki artış bu zirve düzeye ulaşılmasındaki önemli etkenler olmuştur. Söz konusu trendler talep yönetimi politikalarının ve bina enerji verimliliği düzenlemelerinin hanehalkı düzeyindeki yansımalarını da göstermektedir (Grafik 66).

Grafik 66. Faturalanan Tüketimin Tüketici Bazında Gelişimi (% , 2020-2025)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası 2023 Yılı Sektör Raporu, 2024; ETKB, Türkiye Kurulu Elektrik Gücü İstatistikleri, 2026

Elektrik Dış Ticareti: İhracatta Güçlü Artış, İthalatta Keskin Düşüş

2025, Türkiye'nin elektrik dış ticaretinde köklü dönüşüm yaşandığı bir yıl olmuştur. Elektrik ithalatı 2023'teki 6.094 GWh düzeyinden, 2025'te yaklaşık 2.000 GWh'e gerileyerek %67 oranında bir daralma sergilemiştir. Bu düşüşün temel nedeni yurt içi yenilenebilir üretim kapasitesinin artmasıdır; özellikle güneş kapasitesinin ivmeli büyümesi yaz ve ilkbahar dönemlerinde dışarıdan elektrik alım ihtiyacını önemli ölçüde azaltmıştır. Gürcistan kaynaklı alımlar ithalatın ana kalemi olmayı sürdürmekle birlikte belirgin biçimde daralmıştır.

Elektrik ihracatı ise çarpıcı bir artış sergilemiştir. 2023'te 2.076 GWh olan ihracat hacmi 2025'te 4.100 GWh'e ulaşmış; iki yıllık artış oranı %97'yi aşmıştır. Bulgaristan bu dönemde ana ihracat pazarı konumuna gelirken Yunanistan ve Suriye'ye yönelik ihracat da artış eğilimini korumuştur. Söz konusu artışın önemli bir kısmı, özellikle ilkbahar ve yaz dönemlerinde güneş enerjisi üretim fazlasının ENTSO-E piyasası üzerinden Avrupa'ya aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Bu gelişme Türkiye'nin bölgesel enerji ticaretindeki artan rolünü teyit etmekte; aynı zamanda ihracat kapasitesini yapısal bir gelir kaynağına dönüştürmek için depolama ve şebeke entegrasyonuna olan yatırım ihtiyacını gündeme taşımaktadır.

Talep Yapısı ve Jeopolitik Boyut: Rus Petrolü Bağımlılığı Güçleniyor

Faturalanan elektrik tüketiminin tüketici bazındaki dağılımı değerlendirildiğinde sanayi sektörünün yaklaşık %40 ile en büyük pay sahibi olmayı sürdürdüğü görülmektedir. Bununla birlikte sanayinin payı 2021'deki %44,2 zirvesinden bu yana kademeli bir gerileme sergilemektedir. Mesken tüketimi ise 2025'te %27,2'ye yükselerek 2020 sonrası dönemin en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu eğilim hanehalkı enerji tüketiminin arttığına ve enerji erişilebilirliği ile verimliliği politikalarının önceliğini koruduğuna işaret etmektedir.

Rusya'dan gerçekleştirilen ham petrol ve petrol ürünleri ithalatı, sektörün en kritik jeopolitik kırılganlığını oluşturmaktadır. EPDK'nın kesinleşmiş verilerine göre Aralık 2025'te Rusya'dan yapılan petrol ve petrol ürünleri ithalatı tek başına 2,158 milyon tona ulaşmış; Irak (852 bin ton) ve Kazakistan (426 bin ton) çok geride kalmıştır (EPDK, 2026a). 2025'in ilk altı aylık verilerine göre toplam ham petrol ithalatının yarısına yakınının Rusya kaynaklı olduğu hesaplanmaktadır. Batı yaptırımlarının yarattığı ticaret sapmalarından Türkiye'nin doğrudan yararlanan ülkeler arasında yer aldığı açıkça görülmektedir. Bu durum, kısa vadede enerji maliyetleri açısından avantajlar sunmakla birlikte uzun vadede stratejik bağımlılık riskini ve arz güvencesi açısından jeopolitik kırılganlığı derinleştirmektedir.

Sonuç

2025 yılı, Türkiye enerji sektöründe yenilenebilir dönüşümün sembolik bir eşiği aştığı yıl olmuştur: güneş enerjisi, kurulu güç bakımından doğal gazı geçerek enerji sisteminin birincil değişkeni haline gelmiştir. 8.200 MW'lık yıllık yenilenebilir kapasite artışı ve elektrik ihracatının yaklaşık iki katına çıkması, enerji politikalarındaki stratejik yönelimin somut meyvelerini verdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kesinleşmiş EPDK verileri Rusya kaynaklı ham petrol ithalatının ivme kazanmaya devam ettiğini açıkça göstermektedir. Bu tablo; yenilenebilir elektrik üretimindeki ilerlemenin fosil yakıt bağımlılığını henüz yapısal düzeyde dönüştüremediğine işaret etmekte ve Türkiye'nin çift hızlı bir enerji geçişi yaşadığını ortaya koymaktadır.

Enerji sisteminin sürdürülebilirlik ekseninde kalıcı biçimde dönüştürülmesi, yalnızca kurulu güç artışıyla ölçülemez. Güneş üretim fazlasının değerlendirilebilmesi için entegre depolama sistemleri ve bölgesel şebeke entegrasyonuna yatırım yapılması, petrol tarafında ise tedarik çeşitlendirmesinin hızlandırılması zorunludur. Tüm bu boyutlarıyla Türkiye enerji sektörü, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için hem kurumsal hem teknik kapasiteyi birlikte geliştirmek durumunda olan kritik bir dönüşüm sürecindedir.

Enerji dönüşümünün kalıcı hale gelmesi, yenilenebilir enerji yatırımlarının yanı sıra depolama sistemleri, şebeke entegrasyonu ve tedarik çeşitlendirmesinin güçlendirilmesini gerektirmektedir.

İŞGÜCÜ PİYASASI

Mehmet Tarık Eraslan

Dr., Strateji ve Bütçe Uzmanı, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b12>

Temel Bulgular

- 2025 yılında çalışma çağı nüfusunun yaklaşık 500 bin kişi artmasına rağmen işgücüne katılan sayısının 200 bin kişi azalması, ekonomideki soğumanın etkisiyle bazı bireylerin piyasadan çekildiğini göstermektedir.
- Gençlerin istihdamında 30 bin kişilik bir artış yaşanmış; genç işsizliği bir önceki yıla göre 1 puan azalarak %15,3 seviyesine gerilemiştir.
- Kadın işsizlik oranındaki düşüşe rağmen, kadın istihdamında ve işgücüne dahil olmayan kadın nüfusta artış görülmektedir. Bu durum, kadınların pasif işgücü konumuna kaydığını işaret etmektedir.
- Sosyal kapsayıcılık açısından kritik olan “Ne eğitimde ne istihdamda ne yetiştirmede” (NEİY) olan gençlerin oranı %23,3’e yükselmiş; bütünsel işsizlik oranı ise %18,4’ten %19,9’a çıkarak ekonomideki atıl kapasitenin arttığını teyit etmiştir.
- 2024 yılındaki EYT ve finansal kısıt kaynaklı yükselişin ardından, 2025 yılında kayıt dışı istihdam oranının 0,9 puan azalarak %25,6’ya inmesi, piyasanın kayıtlılık esasına dönüş noktasında bir direnç kazandığını göstermektedir.

Öneriler

- Dijital ve yeşil dönüşümün yarattığı yeni beceri talepleri ile mevcut işgücü arasındaki uyumsuzluğu gidermek adına, sanayide ihtiyaç duyulan ara eleman açığını kapatacak “beceri geliştirme” ve “yeniden beceri kazandırma” programları önceliklendirilmelidir.
- Çocuk/yaşlı bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi, esnek çalışma modelleri ve kadınlara yönelik dijital girişimcilik teşvikleri gibi bütüncül sosyal politikalar geliştirilmelidir.
- Eğitim ve istihdam dışında kalan genç nüfus için yerel yönetimler ve İŞKUR işbirliğiyle aktif işgücü politikaları uygulanmalı; gençlerin mesleki eğitim süreçlerine dinamik entegrasyonu sağlanmalıdır.
- Kayıt dışılıkla mücadelenin sadece denetimle sınırlı kalmaması; işletmelerin yeşil ve dijital dönüşüm süreçlerini kayıtlı ekonomi içinde tamamlamalarını sağlayacak teşviklerin sunulması gerekmektedir.
- İşgücü piyasasının sağlıklı gelişimi için fiyat istikrarının tesisi ve finansmana erişimin kolaylaştırılması yoluyla yatırımların çevresel-sosyal sürdürülebilirlik kriterlerine uygun şekilde hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Giriş

Küresel ekonomi, pandemi sonrası toparlanma sürecinin ardından jeopolitik gerilimler, sıkılaştırıcı para politikaları ve iklim kriziyle mücadele ekseninde şekillenen yapısal bir dönüşümden geçmektedir. Türkiye ekonomisi de 2024 yılında enflasyonla mücadele odaklı makroekonomik dengelenme sürecine girerken, bu durumun işgücü piyasası üzerindeki yansımaları 2025 yılı itibarıyla daha belirgin hale gelmiştir.

Bir yandan çalışma çağı nüfusundaki artışa rağmen işgücü arz ve talebinde görülen daralma eğilimi sosyal sürdürülebilirlik açısından risklidir; diğer yandan genç ve kadın istihdamındaki niteliksel değişimler ile kayıtdışılıkla mücadeledeki kazanımlar, On ikinci Kalkınma Planı hedefleri doğrultusunda yeni fırsatlar sunmaktadır. Bu dönüşüm sürecinde işgücü piyasasının performansını sadece geleneksel göstergelerden, yani istihdam ve işsizlik oranları üzerinden okumak, yapısal kırılmaları anlamakta yetersiz kalmaktadır.

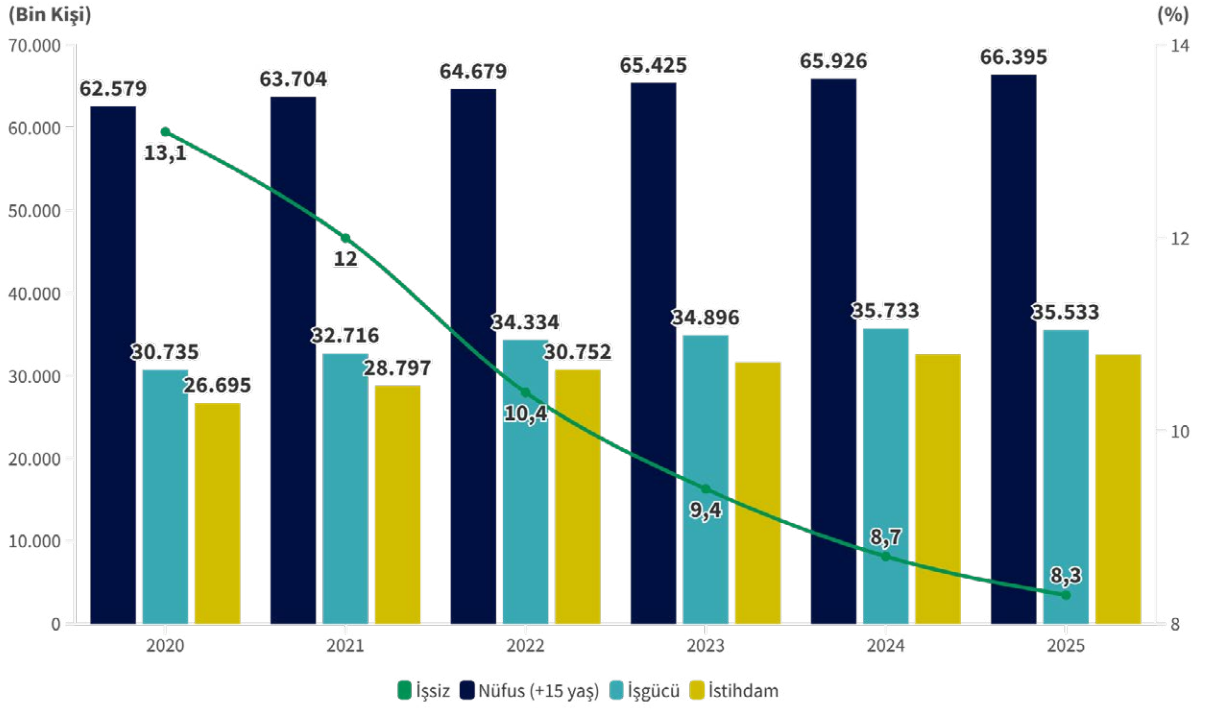
Bu çalışma 2025 yılı verileri ışığında, Türkiye'nin işgücü piyasasındaki temel eğilimleri; demografik fırsatlar, dezavantajlı grupların entegrasyonu ve ikiz dönüşüm çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Analiz kapsamında, büyümenin kapsayıcılığı ve sosyal koruma sistemlerinin etkinliği, sürdürülebilir kalkınma perspektifiyle ele alınarak gelecek döneme ilişkin politika öncelikleri tartışılacaktır.

İşgücü Piyasasında Görünüm: Grupsal Dinamikler ve Yapısal Dönüşüm

Ülkemizde işgücü piyasasında pandemi sonrası yakalanan iyileşme ivmesi, 2024 yılındaki durağanlaşmanın ardından 2025 yılında kısmi daralma eğilimi göstermiştir. 2025'in yıllık verileri incelendiğinde, 15+ yaş nüfusunda yaklaşık 500 bin kişilik artış görülmesine rağmen, işgücü piyasasında yer alan kişi sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık 200 bin kişi azalarak 35,5 milyona gerilemiştir. Benzer şekilde toplam istihdamda da sınırlı bir düşüş yaşanmış ve istihdam edilenlerin sayısı 32,5 milyon kişi olarak kaydedilmiştir (Grafik 67).

İşgücüne dahil olmayan nüfusta ise yaklaşık 670 bin kişilik artış yaşanmıştır. Bu veriler, 2025 yılında artan nüfusa rağmen işgücü talebinin zayıf kaldığını ve çalışma çağındaki nüfusun bir kısmının işgücü piyasasının dışına çıktığını göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, işgücüne dahil olmayan nüfustaki 670 bin kişilik artış büyümenin kapsayıcılığı açısından önem teşkil etmektedir. Sosyal sürdürülebilirliğin temel taşı olan “insana yakışır iş imkanlarına erişim” işgücü piyasasındaki daralma eğilimiyle baskılanmaktadır.

Enflasyonla mücadele ve makroekonomik dengelenme sürecinin işgücü piyasasına yansımaları, 2025 yılında daha görünür hale gelmiştir.

Grafik 67. Çalışma Çağı Nüfusu ve İşgücüne Katılım (Bin Kişi, 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2025

Oransal göstergeler tetkik edildiğinde; işgücüne katılım oranı 2024 yılındaki %54,2 seviyesinden 0,7 puanlık bir düşüş göstererek 2025 yılında %53,5 düzeyine inmiştir. İstihdam oranı ise aynı dönemde 0,5 puan azalarak %49,0 seviyesine gerilemiştir. Öte yandan, işgücüne katılımdaki genel daralmaya bağlı olarak işsiz sayısı yaklaşık 150 bin kişi azalmış; işsizlik oranı ise bir önceki yıla göre 0,4 puanlık düşüşle %8,3 düzeyine gerilemiştir (Tablo 12).

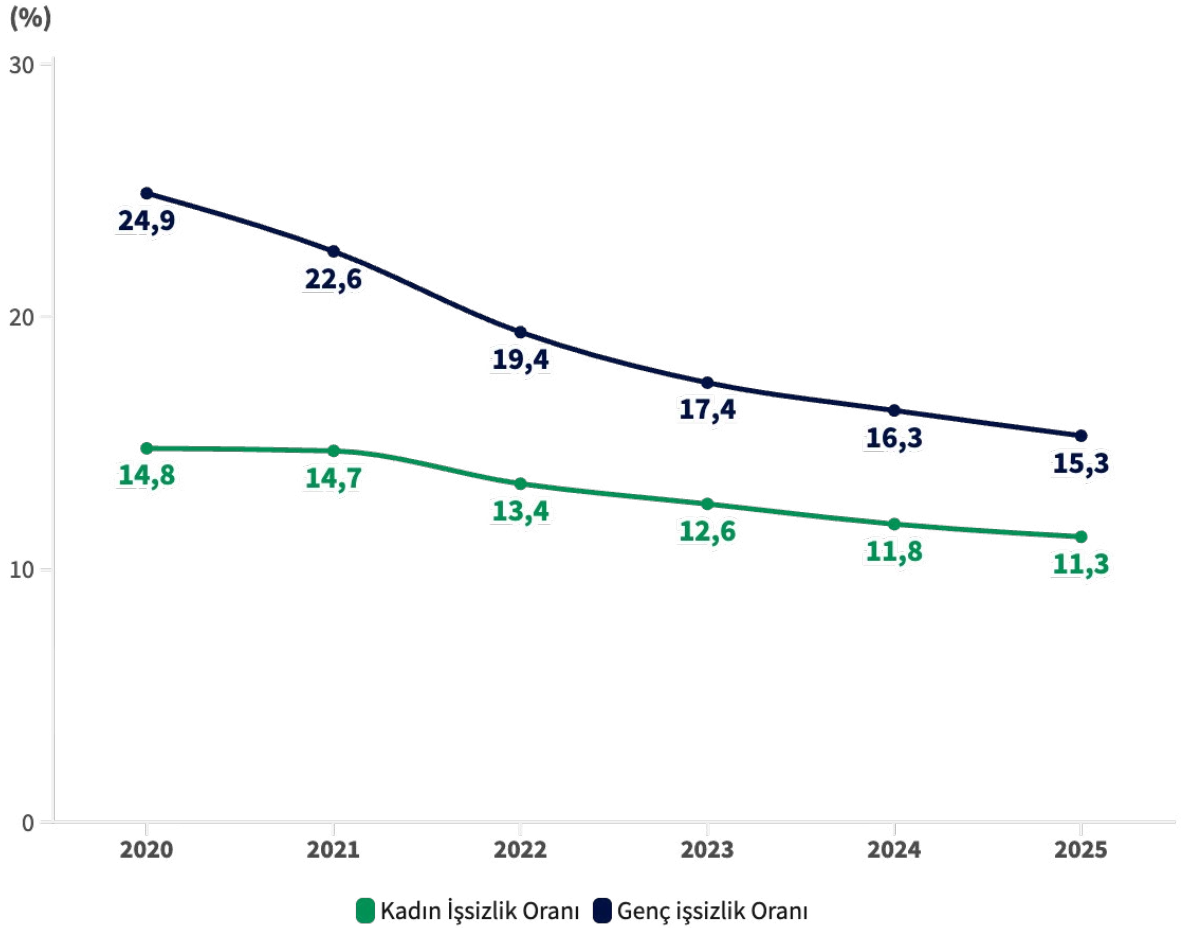
Tablo 12. Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri (+15 yaş, 2023-2025)

	2023	2024	2025
İşgücü	34.896	35.733	35.533
İstihdam	31.632	32.620	32.566
İşsiz	3.264	3.113	2.966
İşgücüne Katılma Oranı	53,3	54,2	53,5
Kadın	35,8	36,8	36,2
Erkek	71,2	72,0	71,3
İstihdam Oranı	48,3	49,5	49,0
Kadın	31,3	32,5	32,1
Erkek	65,7	66,9	66,4
İşsizlik Oranı	9,4	8,7	8,3
Kadın	12,6	11,8	11,3
Erkek	7,7	7,1	6,8
Genç İşsizliği Oranı (15-24)	17,4	16,3	15,3

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2025

İşgücü piyasasında 2024 yılında gözlenen durağan seyir, 2025 yılında genç nüfus özelinde yerini kısmi bir toparlanmaya bırakmıştır. 2025'in yıllık verilerine göre 15-24 yaş grubu gençlerin durumu incelendiğinde, 2025'te bir önceki yıla oranla genç istihdamında yaklaşık 30 bin kişilik bir artış yaşanmış ve toplam genç istihdamı 4 milyon 638 bin kişiye yükselmiştir. Aynı dönemde gençlerde işgücüne katılım oranı 0,4 puan artarak yüzde 47,6'ya, istihdam oranı ise 0,8 puanlık yükselişle yüzde 40,3 seviyesine çıkmıştır. Genç işsizliği ise bir önceki yıla kıyasla 1 puan azalarak %15,3 düzeyine gerilemiştir (Grafik 68).

Sürdürülebilir kalkınmanın en temel bileşenlerinden biri olan “gençlerin üretken süreçlere dahil edilmesi” ilkesi çerçevesinde, bu artışlar olumlu sinyallerdir. Genç işsizliğindeki düşüşe rağmen işsizlik oranının görece yüksek seyretmesi, işgücü piyasasının dayanıklılığı ve sosyal kapsayıcılık açısından ilave tedbirlerin gerekliliğine işaret etmektedir. Enflasyonla mücadelenin sürdüğü bu dönemde yatırımların sadece niceliksel değil, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik kriterlerine uygun olarak da hayata geçirilmesi, uzun vadede genç istihdamının kalıcılığını ve niteliğini belirleyen ana unsur olacaktır.

Grafik 68. Genç ve Kadın İşsizlik Oranları (% , 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2025

2025 yılı verileri incelendiğinde, işgücü piyasasında kadın istihdamında kısmi bir daralmaya girildiği görülmektedir. 2025 yılında toplam kadın istihdamı, bir önceki yıla göre yaklaşık 50 bin kişi azalmıştır. Toplam istihdamda cüzi bir azalma olmasına rağmen, işgücüne katılımdaki düşüş nedeniyle işsizlik oranı 2024 yılındaki %11,8 seviyesinden 0,5 puan azalarak %11,3 düzeyine gerilemiştir (Grafik 68). Oransal göstergelerde ise kadınların işgücüne katılım oranı %36,2, istihdam oranı %32,1 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 12). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından en dikkat çekici gelişme, işgücüne dahil olmayan kadın nüfusunda yaşanmıştır. 2025 yılında, işgücüne dahil olmayan kadın nüfusu yaklaşık 400 bin kişi artmıştır. Kadınların işgücü piyasasına yönelmesi, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve sosyal adaletin tesisi açısından stratejik bir öneme sahiptir (World Bank, 2012). Bu nedenle, işgücüne dahil olmayan kadın nüfusundaki artışın nedenlerini derinlemesine inceleyen ve kadınları pasif işgücü konumundan aktif üretim süreçlerine dahil edecek bütüncül sosyal politikaların geliştirilmesi önem taşımaktadır.

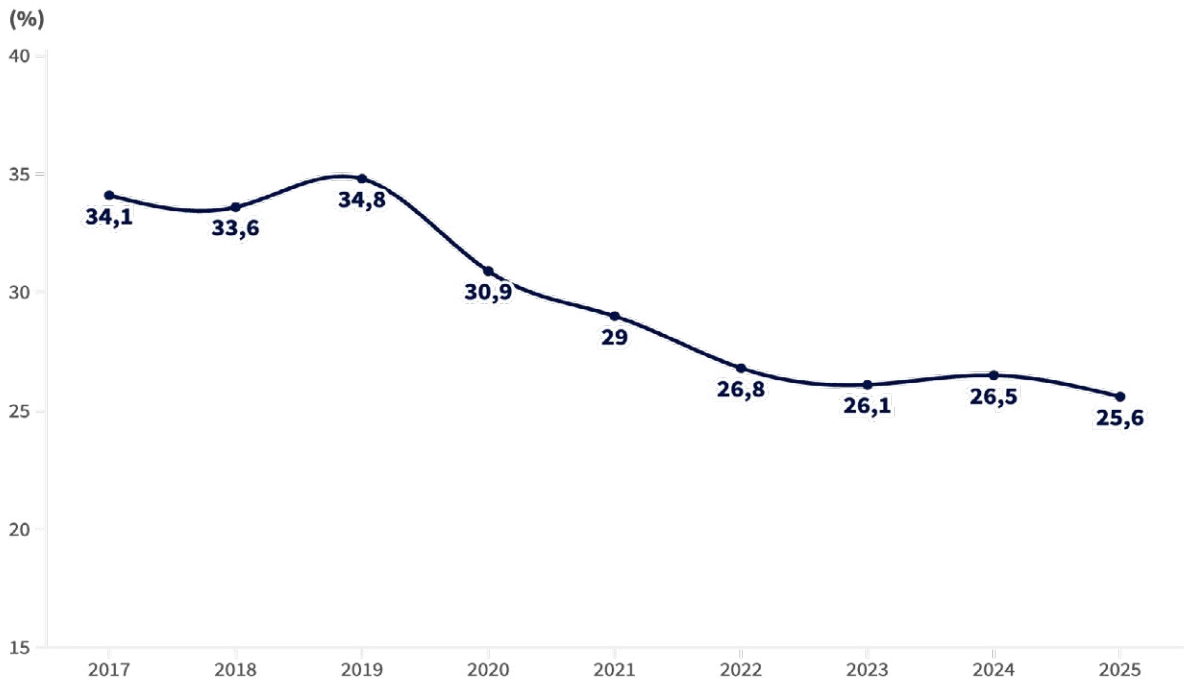
Atıl Kapasite ve Sosyal Sürdürülebilirlik

İşgücü piyasasının yapısal sorunlarını ve işsizlik dinamiklerini daha derinlemesine kavrayabilmek adına, standart işsizlik verilerinin ötesine geçerek işsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranındaki gelişimi incelemek önemlidir. Hanehalkı İşgücü Anketi verilerine göre 2024 yılında %18,4 seviyesinde olan bu bütünleşik oran, 2025 yılı verilerine göre %19,9 düzeyine yükselmiştir. Bu artış, ekonomideki işgücü arzının tam kapasiteyle değerlendirilemediğini ve sürdürülebilir büyüme için potansiyel işgücünün sisteme entegre edilmesinde zorluklar yaşandığını teyit etmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın “toplumsal kapsayıcılık” ilkesi önündeki en büyük engellerden biri NEİY gençlerin durumudur. 15-24 yaş arası eğitim almayan, bir işte çalışmayan veya mesleki eğitim süreçlerine dahil olmayan bu grubun oranı, 2024 yılındaki %22,9 seviyesinden 2025 yılında %23,3 düzeyine çıkmıştır. Genç nüfusun atıl kapasitesi sadece bugünün ekonomik kaybı değil, aynı zamanda geleceğin beşeri sermayesi açısından da ciddi bir sürdürülebilirlik riski oluşturmaktadır. Bu oranlardaki artış, işgücü piyasasının dijital ve yeşil dönüşüm ekseninde talep ettiği yeni beceriler ile mevcut genç nüfusun yetkinlikleri arasındaki uyumsuzluğa işaret etmektedir. Sosyal sürdürülebilirliğin tesisi için, bu grubun dinamik bir şekilde işgücü piyasasına kazandırılması ve “kimseyi geride bırakmama” prensibiyle yeni nesil istihdam politikalarının öncelikli hale getirilmesi elzemdir (ILO, 2022).

Genç nüfusun atıl kapasitesi sadece bugünün ekonomik kaybı değil, aynı zamanda geleceğin beşeri sermayesi açısından da ciddi bir sürdürülebilirlik riskidir.

Kayıtdışı istihdama ilişkin gelişmeler incelendiğinde, 2024 yılında gözlenen kısmi yükselişin ardından 2025 yılında yeniden gerileme sürecine girildiği görülmektedir. 2024 yılı yıllık verilerine göre %26,5 seviyesinde olan kayıt dışı istihdam oranı, 2025 yılında 0,9 puanlık düşüşle %25,6 seviyesine gerilemiştir (Grafik 69). Bu düşüş trendi, işgücü piyasasının kayıtlılık esasında yapısal bir dirence kavuşmaya başladığını göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın “insana yakışır iş” ve “sosyal koruma sistemlerinin güçlendirilmesi” hedefleri açısından, kayıtdışı istihdamdaki bu azalma kritik bir öneme sahiptir. Kayıtlı istihdamın artması çalışanların sosyal güvenlik haklarına erişimini güvence altına alırken, aynı zamanda kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini de desteklemektedir. 2024 yılında finansman kısıtları ve Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi (SGK, 2023) gibi geçici unsurlarla tetiklenen kayıt dışı eğilimlerin 2025 yılında yerini düşüşe bırakması, ekonomideki normalleşme sürecinin işgücü piyasası üzerindeki olumlu yansımaları olarak değerlendirilmektedir.

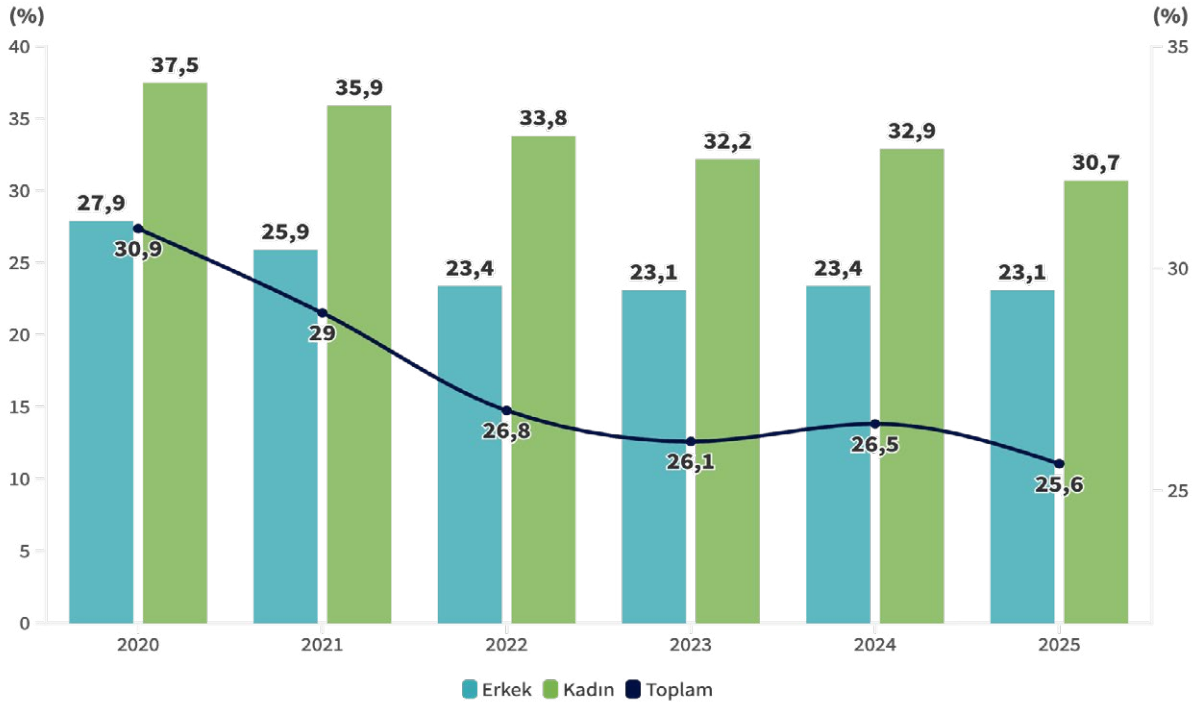

Grafik 69. Kayıt Dışı İstihdam Oranı (% , 2017-2025)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2025

Kayıtdışılıkla mücadelenin sadece denetimlerle değil, aynı zamanda işletmelerin yeşil ve dijital dönüşüm süreçlerine kayıtlı ekonomiye eklemlenmesini sağlayacak teşviklerle desteklenmesi faydalı olacaktır. Grafik 69’da gösterilen kayıtdışı istihdamdaki bu gerilemenin kalıcı bir trende dönüşmesi, Türkiye işgücü piyasasının uluslararası standartlarda daha rekabetçi ve sosyal açıdan daha kapsayıcı bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır.

Kayıtdışı istihdam oranındaki düşüş, işgücü piyasasının kayıtlılık esasında yapısal bir dirence kavuşmaya başladığını göstermektedir.

Grafik 70. Cinsiyete Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları (% , 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2025

Önümüzdeki dönemde işgücü piyasasına yönelik uygulanacak politikalar, On ikinci Kalkınma Planı ile uyumlu olarak hazırlanan 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı ve Orta Vadeli Program ekseninde şekillenmektedir (SBB, 2024). 2025 yılında elde edilen yıllık veriler, işgücü piyasasının yapısal bir dönüşüm içinde olduğunu göstermekte; bu durum, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda aktif işgücü politikalarının “ikiz dönüşüm” (yeşil ve dijital) odağında revize edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bahse konu programlar kapsamında; sanayide ihtiyaç duyulan ara eleman açığının kapatılmasına yönelik beceri geliştirme faaliyetlerinin artırılması, kayıt dışı istihdamın kalıcı olarak düşürülmesi için denetim ve bilinçlendirme süreçlerinin dijitalleşmesi ve iş sağlığı güvenliği ekipmanlarında yerli üretimin teşvik edilmesi gibi stratejik tedbirler öncelikli hale getirilmiştir. Özellikle yeşil ve dijital dönüşümün işgücü üzerindeki dönüştürücü etkisi göz önüne alındığında, tedbirler istihdamı artırmakla birlikte işgücünün bu yeni ekonomik düzene “beceri uyumu” yoluyla adaptasyon sağlamasını amaçlamaktadır.

İşgücü piyasasında yaşanan yapısal dönüşüm, aktif işgücü politikalarının yeşil ve dijital dönüşüm ekseninde yeniden şekillendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Dinamik bir yaklaşımla kurgulanan bu politikaların temel hedefi, küresel ekonomik dalgalanmaların işgücü piyasası üzerindeki olası olumsuz etkilerini asgari düzeye indirmek olup Türkiye'nin beşeri sermayesini sürdürülebilir, kapsayıcı ve yüksek katma değerli bir büyüme modelinin ana kaldıraç haline getirmektir.

Sonuç

2024 yılında enflasyonla mücadele kapsamında yürütülen sıkılaştırıcı politikaların etkisiyle yavaşlayan büyüme eğilimi, 2025 yılı işgücü piyasası verilerinde yapısal dönüşümün sinyallerini vermiştir. Ekonomik dengelenme sürecinin işgücü piyasasına yansımaları, niceliksel genişlemeden ziyade daha seçici ve nitelik odaklı piyasa yapısına geçişi zorunlu kılmaktadır. 2025'in yıllık verileri işgücüne katılım ve istihdam oranlarındaki sınırlı değişimin yanı sıra, özellikle atıl işgücünün ve NEİY olan genç nüfusun sosyal sürdürülebilirlik açısından yakından takibini gerektirmektedir.

Fiyat istikrarının tesisi ve finansmana erişimin kolaylaşmasıyla, önümüzdeki dönemde işgücü talebinin sadece niceliksel değil, niteliksel bir sıçrama yapması da beklenmektedir (Ayyagari vd., 2021). Bu noktada, ekonominin mevcut işleyişinden kaynaklanan etkilerin ötesinde; yapay zeka, otomasyon ve yeşil dönüşümün yarattığı "ikiz dönüşüm" süreci, işgücü piyasasının temel belirleyicisi olacaktır.

İşgücünün bu yeni ekonomik düzene uyum sağlayacak yeşil ve dijital becerilerle donatılması, "beceri uyumu" faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve kapsayıcı istihdam politikalarının güçlendirilmesi, en temel politika önceliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye işgücü piyasasının küresel rekabetçiliğini koruması, beşeri sermayenin bu dönüşüm sürecine en uygun şekilde hazırlanması ve "insana yakışır iş" imkanlarının sürdürülebilir bir zemine oturtulması ile mümkün olacaktır.

Enerji, Çevre ve Sürdürülebilirlik

YEŞİL DÖNÜŞÜM VE İKLİM EKONOMİSİ

Muhammet Daştan

Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b13>

Temel Bulgular

- Türkiye’de toplam ve kişi başı sera gazı emisyonu artış eğilimindedir; emisyonlar ağırlıklı olarak elektrik ve ısı üretimi, ulaştırma ile imalat ve inşaat sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.
- Enerji tüketim yapısı büyük ölçüde fosil yakıtlara dayalıdır; yenilenebilir enerji üretimi özellikle rüzgar ve güneş kaynaklarında artmakla birlikte, toplam enerji dengesi içindeki payı sınırlıdır.
- Enerji ve karbon yoğunluğu gerilerken, kaynak verimliliği artmaktadır.
- Çevre koruma harcamaları ile çevresel vergi gelirleri artış eğilimindedir.
- Yenilenebilir enerji teknolojilerine yönelik patent başvuruları genel olarak artarken, enerji teknolojilerine yönelik RD&D (Research, Development, and Demonstration) harcamalarındaki yukarı yönlü eğilim son yıllarda kesintiye uğramıştır.
- Yenilenebilir enerji sektöründe istihdam alanı; güneş fotovoltaik, hidroelektrik ve güneş ısıtma/soğutma teknolojilerinde yoğunlaşmaktadır.

Öneriler

- Enerji dönüşümü, yenilenebilir enerji yatırımları ile enerji verimliliğini bütüncül bir yaklaşımla ele almalıdır. Özellikle enerji yoğun sektörlerde verimlilik standartlarının yaygınlaştırılması, emisyonların azaltılması ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi açısından önem taşımaktadır.
- Politika bileşimi, reaktif müdahalelerden önleyici ve piyasa temelli mekanizmalara yönlendirilmelidir. Kirlilik sonrası müdahalelere dayalı mevcut yapı dönüşümün etkinliğini sınırlamaktadır. Bu kapsamda çevre koruma harcamaları temiz üretim ve düşük karbon yatırımlarını destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılmalı, karbon fiyatlandırma mekanizmalarıyla emisyon maliyetleri üretim süreçlerine yansıtılmalıdır.
- Enerji teknolojilerine yönelik RD&D harcamaları stratejik bir dönüşüm aracı olarak güçlendirilmelidir. Türkiye’de bu harcamaların sınırlı ve dalgalı yapısı, teknolojik kapasite birikimini zayıflatmaktadır. Bu nedenle RD&D’nin daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulması ve kamu-özel sektör işbirliğiyle yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği odaklı AR-GE faaliyetlerinin genişletilmesi gerekmektedir.
- Yenilenebilir enerji istihdamında sınırlı teknoloji yoğunlaşmasına karşı çeşitlenme sağlanmalıdır. Güneş ve hidroelektrik teknolojilerinde yoğunlaşan istihdam yapısı dikkate alındığında, diğer yenilenebilir enerji teknolojilerini destekleyecek beceri geliştirme ve eğitim politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda teknoloji çeşitliliğini teşvik eden politikalar, daha dengeli bir istihdam yapısının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Giriş

Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik aktivitenin büyük ölçüde fosil yakıtlara dayalı enerji sistemleri üzerine inşa edilmesi, atmosferde kalıcı biçimde sera gazı birikintisinin artmasına yol açmıştır. Zaman içinde bu birikim yalnızca çevre ve sağlık göstergelerindeki bozulmalarla sınırlı kalmamış; üretim sürekliliği, maliyet dinamikleri ve makroekonomik istikrar üzerinde etkileri olan çok boyutlu bir risk alanına dönüşmüştür. Bu süreçte derinleşen sürdürülebilirlik kısıtı, karbon yoğun üretim yapısının geleceğini tartışmalı hale getirmiş; söz konusu yapının dönüştürülmesini hem çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması hem de ekonomik sistemin sürekliliği açısından gerekli kılmıştır. Bu gerekliliğin bir yansıması olarak yeşil dönüşüm, ekonomik faaliyetlerin enerji yoğunluğunu azaltmayı, enerji kullanımını düşük emisyonlu kaynaklara yönlendirmeyi, kaynak verimliliğini artırmayı ve sosyal refahı iyileştirmeyi amaçlayan bir süreç olarak öne çıkmıştır (OECD, 2025).

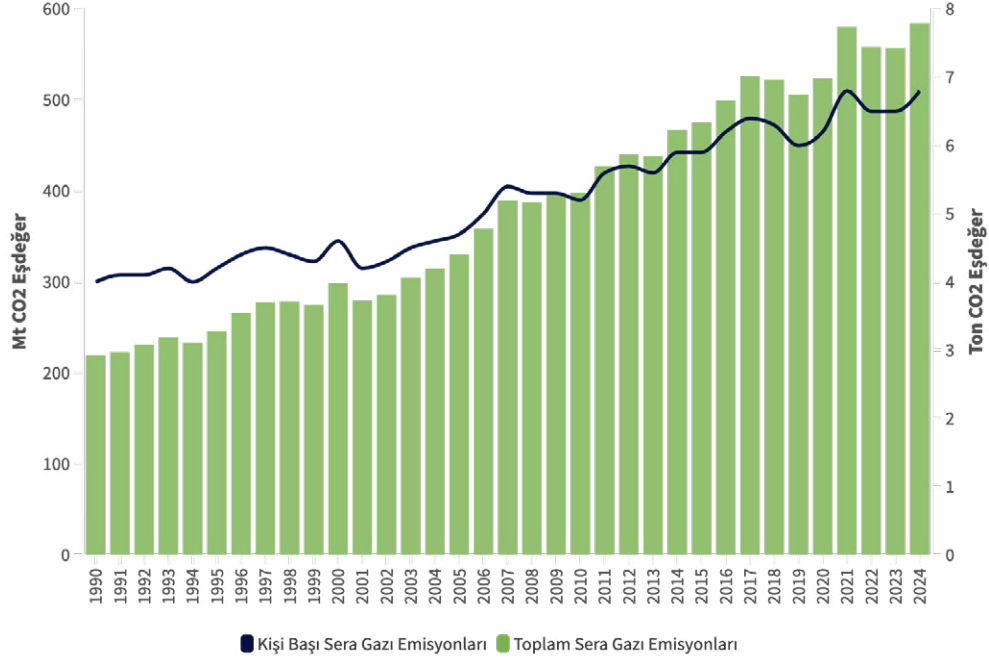
Üretim süreçlerinden teknoloji tercihlerine kadar uzanan geniş bir alanda, ekonomik yapının uzun dönemli sürdürülebilirlik ekseninde yeniden kurgulanmasını kapsayan küresel ölçekli bu dönüşüm ihtiyacı, Türkiye ekonomisinde de benzer dinamikler üzerinden kendini göstermektedir. Zira Türkiye’de sera gazı salınımları, hızlı büyümenin tetiklediği fosil yakıt ağırlıklı enerji talebindeki artışa bağlı olarak sürekli yükselmektedir. Artan emisyonlar ve buna eşlik eden çevresel baskılar, ülkemizi küresel iklim yönetimiyle uyumlu adımlar atmaya yöneltmiş; bu doğrultuda Türkiye 2016 yılında imzaladığı Paris Anlaşması’nı 2021 yılında onaylayarak 2053 yılı için net-sıfır emisyon hedefini taahhüt etmiştir.

Öte yandan Türkiye’nin Avrupa Birliği ile olan yoğun ticari entegrasyonu dikkate alındığında, Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında uygulamaya konulan Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) karbon maliyetlerini üretim süreçlerine yansıtarak özellikle ihracata dayalı sektörler üzerinde uyum baskısı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Yeşil dönüşüm, Türkiye için çevresel bir hedef olmanın ötesinde rekabet gücü ve verimlilik açısından stratejik bir gerekliliktir. İzleyen başlıklarda, Türkiye’nin yeşil dönüşüm sürecinin temel bulguları; emisyon eğilimi, enerji yapısı, verimlilik göstergeleri ve teknolojik kapasite bağlamında değerlendirilmektedir.

Sera Gazı Emisyonları ve Enerji Yapısı

Türkiye’de sera gazı emisyonları, fosil yakıtlara dayalı büyüme dinamiklerinin yapısal sonucu olarak uzun dönemli bir artış eğilimi göstermektedir. Nitekim 1990 yılında yaklaşık 230 milyon ton (Mt) karbondioksit (CO₂) eşdeğeri seviyesinde olan toplam emisyon değeri, 2000’li yıllar sonrasında ekonomik aktivitenin güçlenmesine paralel olarak belirgin bir yükseliş kaydetmiş; 2024 yılında 580 milyon tona ulaşmıştır. Aynı dönemde kişi başına düşen emisyon da yaklaşık 4 tondan, 6,8 tona yükselmiştir (Grafik 71). Bu eğilim, Türkiye’nin küresel emisyon içindeki konumuna da yansımaktadır. Climate Watch (2026) verilerine göre Türkiye toplam sera gazı emisyonunda dünyada 17. sırada olup küresel emisyonların ise yaklaşık %1,02’sini oluşturmaktadır.

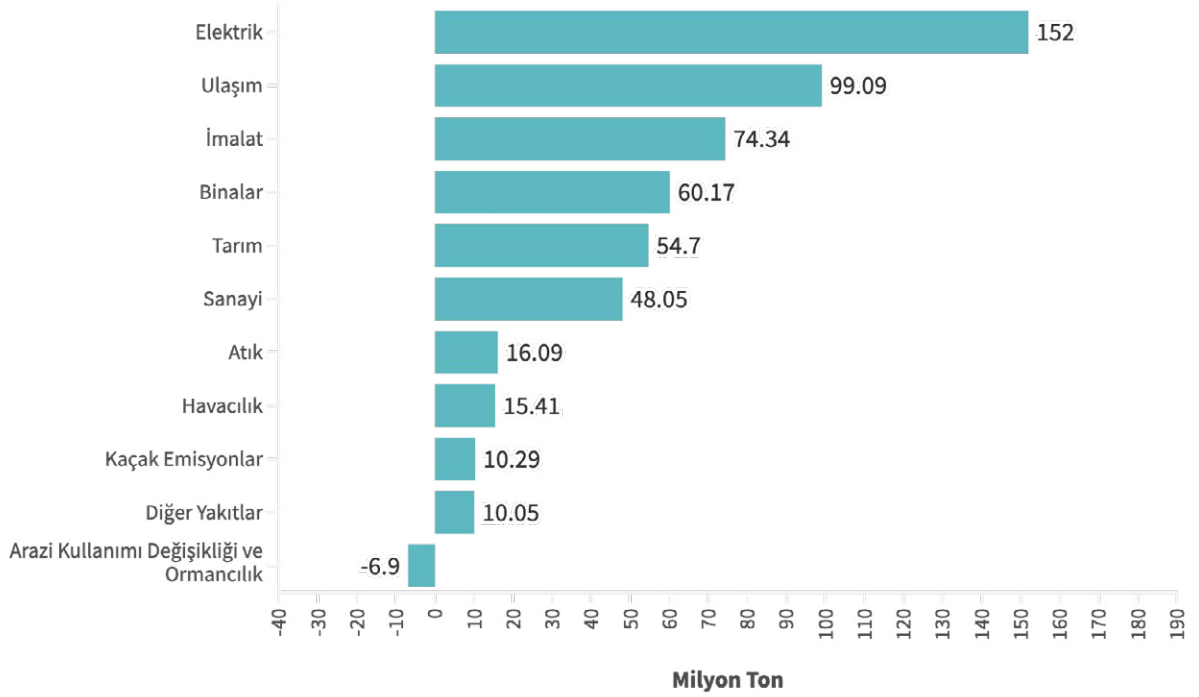
Yeşil dönüşüm, Türkiye için çevresel hedeflerin ötesinde rekabet gücü ve üretim verimliliği açısından stratejik bir gerekliliktir.

Grafik 71. Toplam ve Kişi Başı Sera Gazı Emisyonları (Ton, 1990-2024)

Kaynak: Dünya Bankası (2026) "Dünya Kalkınma Göstergeleri" verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

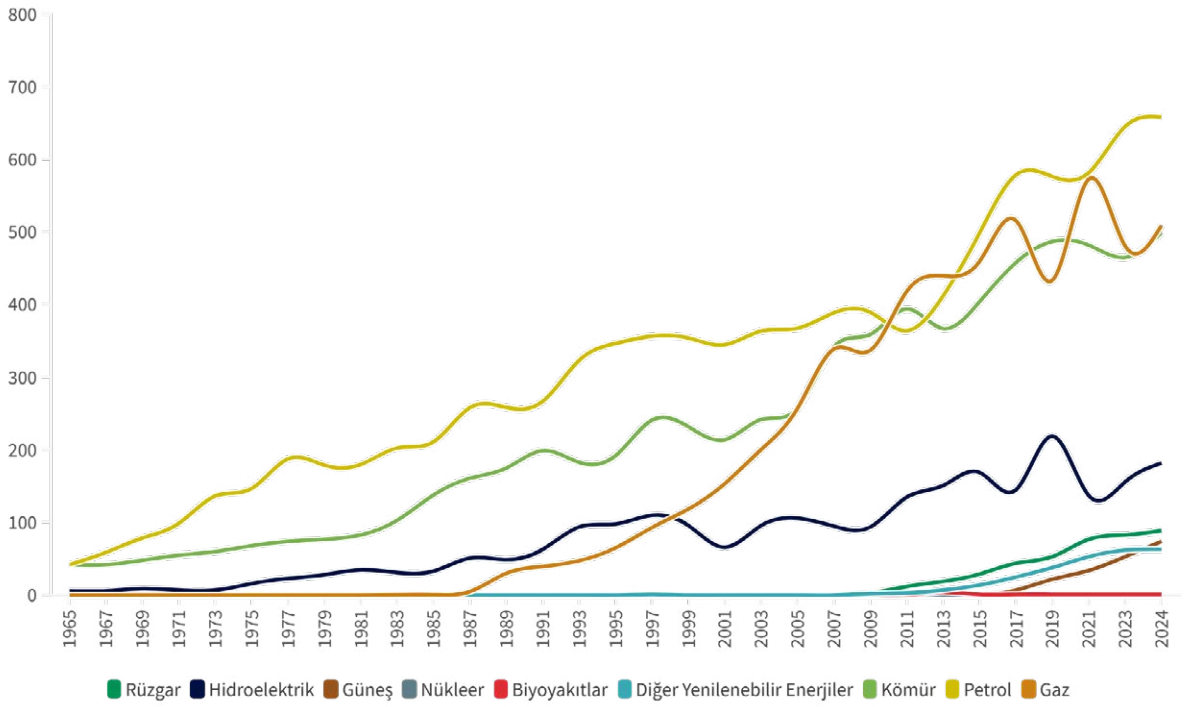
Toplam emisyonun sektörel dağılımı, sera gazı yükünün ekonomik faaliyetler arasında nasıl dağıldığını ortaya koymaktadır. Grafik 72'de görüldüğü üzere, elektrik ve ısı üretimi toplam emisyonun yaklaşık %28'ini oluştururken; ulaştırma (%18), imalat, inşaat (%13) ve binalar (%11) öne çıkan diğer sektörlerdir.

Grafik 72. Sektörlere Göre Sera Gazı Emisyonları ve Dağılımı (Ton, 2023)

Kaynak: Climate Watch (2026); Our World in Data tarafından derlenen verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

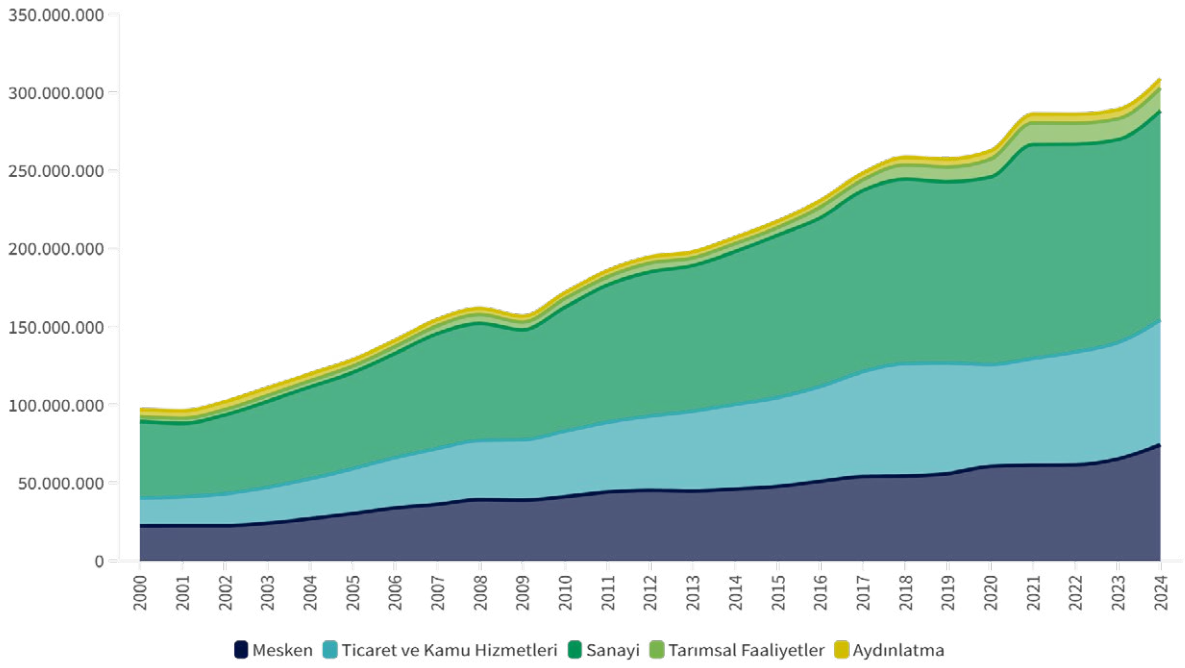
Emisyonun büyük ölçüde enerji sisteminden kaynaklanması, Türkiye'nin emisyon profilinin enerji bileşimi tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Zira Türkiye'de artan enerji talebi ağırlıklı olarak petrol, kömür ve doğal gaz gibi fosil yakıtlarla karşılanmaktadır. Yapının zaman içindeki evrimi incelendiğinde, mutlak tüketim düzeyi açısından petrol ve kömürün uzun dönem boyunca artış eğilimi sergilediği, 1990'lı yıllarda sisteme dahil olan doğal gaz tüketiminin ise kısa sürede güçlü bir artış kaydettiği görülmektedir. Toplam tüketim içindeki ağırlıkları dikkate alındığında petrolün payı 1980'li yıllardan itibaren düşüş eğilimine girerken, kömürün payı dönem boyunca büyük ölçüde yatay bir seyir izlemiş; buna karşılık doğal gaz, özellikle 1990 sonrası dönemde hızla artan payıyla enerji arz yapısında belirleyici bir konuma yerleşmiştir. Hidroelektrik enerji görece istikrarlı bir bantta seyrederken rüzgar ve güneş enerjisi son yıllarda artış göstermiş, ancak toplam enerji dengesi içindeki payları sınırlı düzeyde kalmıştır (Grafik 73).

Grafik 73. Enerji Tüketimi ve Kaynaklara Göre Dağılımı (Ton, 1965-2024)

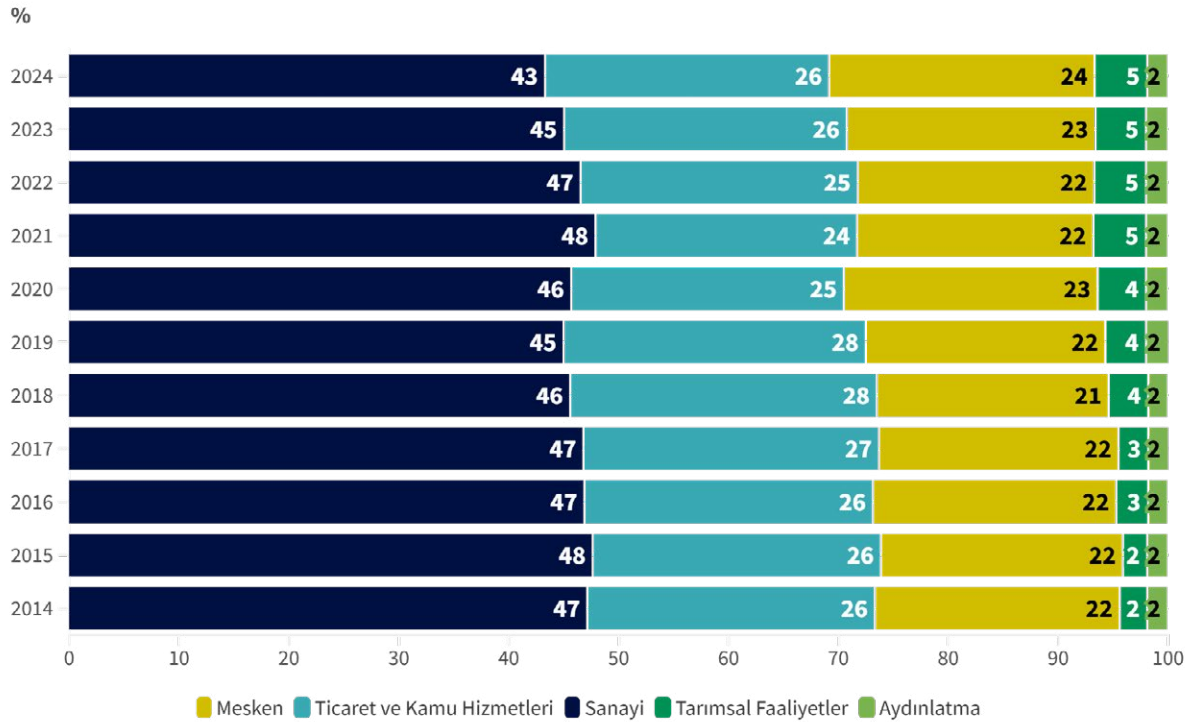
Kaynak: Energy Institute - Statistical Review of World Energy (2025); Our World in Data tarafından derlenen veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Enerji tüketiminin sektörel dağılımı incelendiğinde, özellikle elektrik tüketiminde sanayi sektörünün belirleyici bir paya sahip olduğu; ardından mesken, ticaret ve kamu hizmetlerinin geldiği görülmektedir (Grafik 74, 75). Bu durum, enerji talebinin büyük ölçüde üretim faaliyetleri ve kentleşme dinamikleri tarafından yönlendirildiğine işaret etmekte ve fosil yakıt temelli enerji kullanımının emisyonlar üzerindeki etkisini güçlendirmektedir.

Grafik 74. Sektörel Elektrik Tüketimi (MWH, 2000-2024)

Kaynak: TÜİK, MEDAS Enerji İstatistikleri, 2025

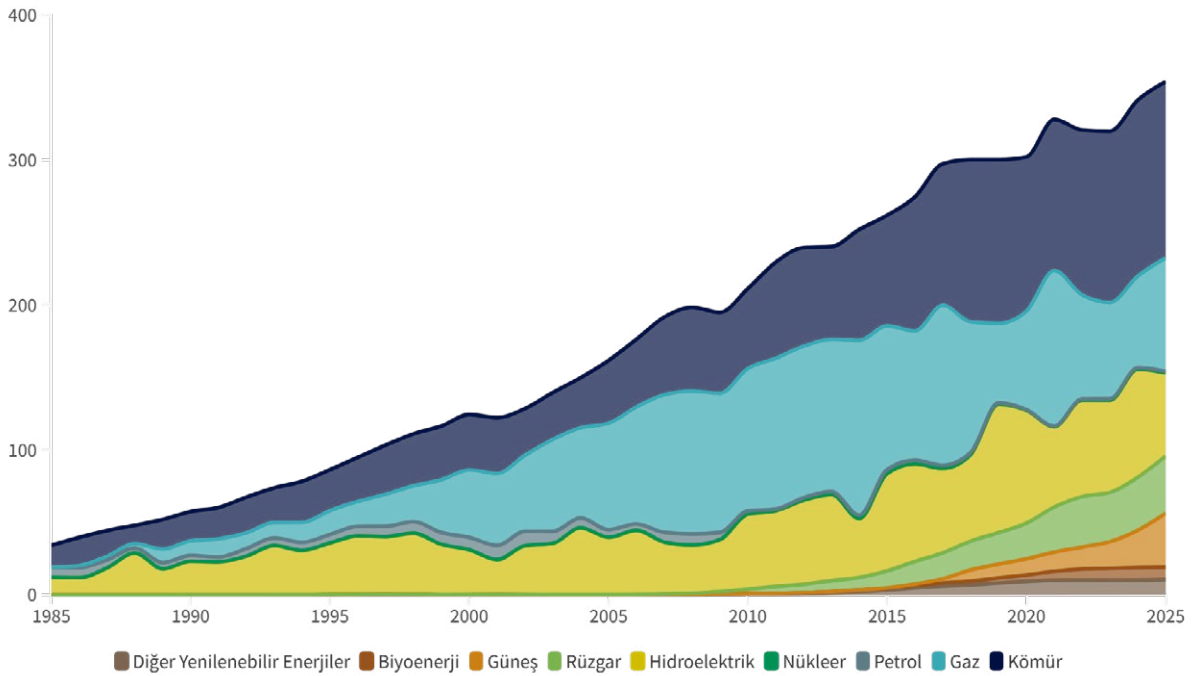

Grafik 75. Sektörel Elektrik Tüketim Dağılımı (% , 2014-2024)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2026a), "Enerji İstatistikleri" verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Enerji Sisteminde Dönüşüm

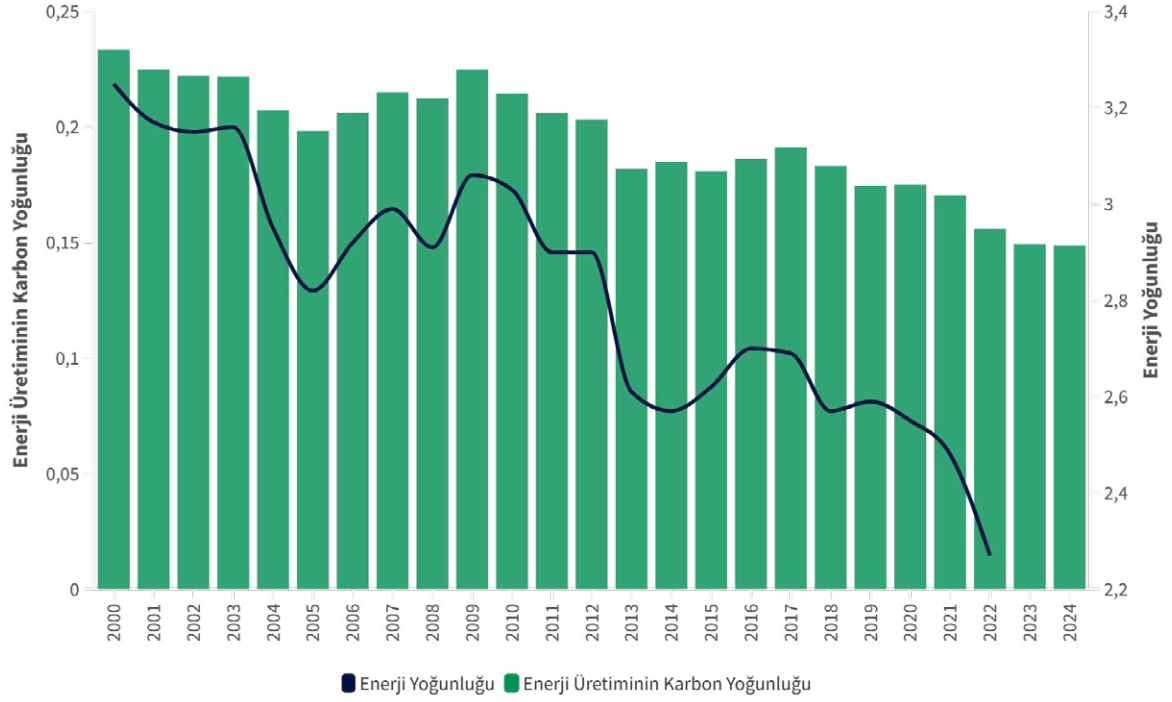
Enerji sisteminin mevcut yapısının emisyon dinamikleri üzerindeki belirleyici rolü dikkate alındığında, emisyonun azaltılmasına yönelik politikaların etkinliği büyük ölçüde bu yapının dönüşme derecesine bağlıdır. Türkiye’de elektrik üretiminin kaynaklara göre dağılımını gösteren Grafik 76 incelendiğinde, kömür ve doğal gazın elektrik üretimindeki yüksek payını koruduğu görülmektedir. Buna karşılık hidroelektrik üretimin dönemsel dalgalanmalarla birlikte sistemdeki önemli konumunu sürdürdüğü, rüzgar ve güneş enerjisinin ise özellikle son yıllarda üretimdeki payını kademeli olarak artırdığı dikkat çekmektedir. Enerji sisteminde yeşil dönüşüme yönelik eğilimin gelişmesiyle paralel olarak, Türkiye’de hem enerji yoğunluğu hem de GSYH başına karbon yoğunluğu zamanla azalmaktadır (Grafik 77). Enerji yoğunluğundaki azalma, ekonomik çıktının daha düşük enerji kullanımıyla üretildiğini gösterirken, karbon yoğunluğundaki gerileme ekonomik faaliyetlerin birim başına daha az emisyon ürettiğine işaret etmektedir.

Grafik 76. Türkiye’de Elektrik Üretimi ve Kaynaklara Göre Dağılımı (Ton, 1985-2025)

Kaynak: Ember, Statistical Review of World, 2026

Enerji ve karbon yoğunluğundaki gerileme, ekonomik çıktının daha az enerji kullanımı ve daha düşük karbon emisyonu ile üretildiğini göstermektedir.

Grafik 77. Türkiye’de Enerji ve Karbon Yoğunluğu (TEP/Bin Dolar, Ton, 2000-2024)

Kaynak: Dünya Bankası (2026) “Dünya Kalkınma Göstergeleri” verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

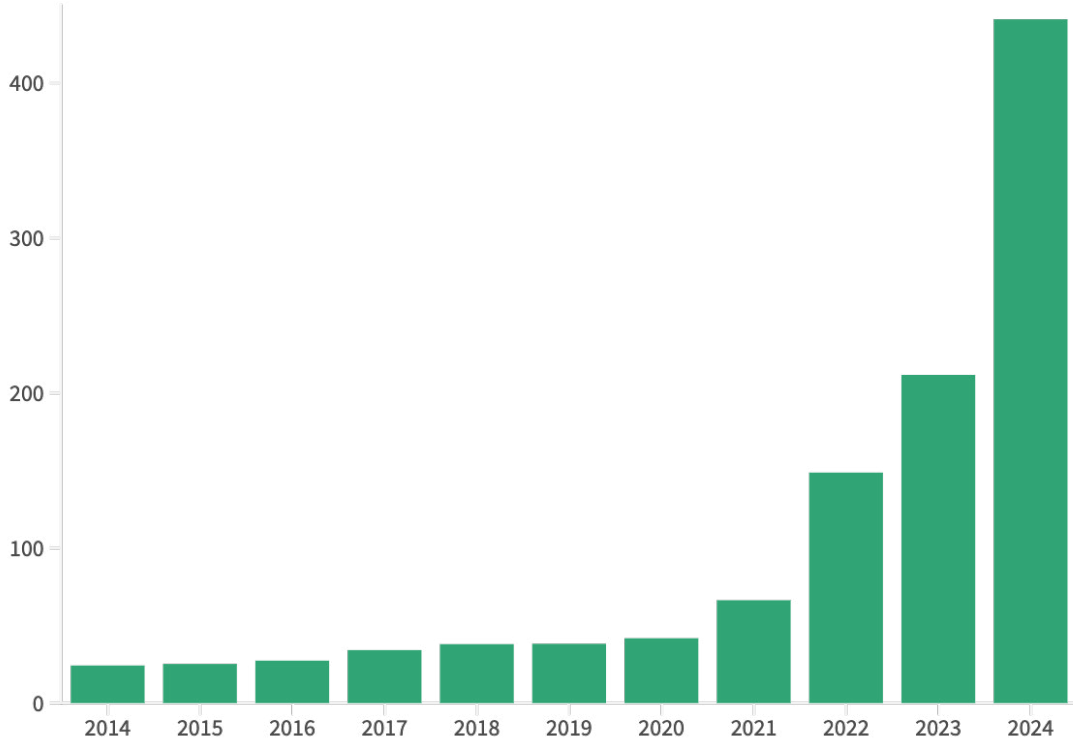
Not: Enerji yoğunluğu verileri 2000-2022 dönemi için sunulmaktadır.

Yeşil Dönüşümün Ekonomik ve Teknolojik Altyapısı

Enerji sisteminde gözlemlenen dönüşüm eğilimleri yeşil dönüşümün önemli bir boyutunu oluşturmakla birlikte, bu dönüşümün sürdürülebilirliği büyük ölçüde ekonomik ve teknolojik altyapı tarafından belirlenmektedir. Nitekim düşük karbonlu bir ekonomiye geçiş yalnızca enerji üretim ve tüketim yapısındaki değişimlerle sınırlı değildir; kamu politikaları, yatırım harcamaları ve teknolojik gelişim süreçlerini de içeren daha geniş bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de yeşil dönüşümün ekonomik ve teknolojik altyapısı; çevre koruma harcamaları, çevresel vergi gelirleri ve enerji teknolojilerine yönelik araştırma, geliştirme ve demonstrasyon (RD&D) faaliyetleri üzerinden ele alınmaktadır.

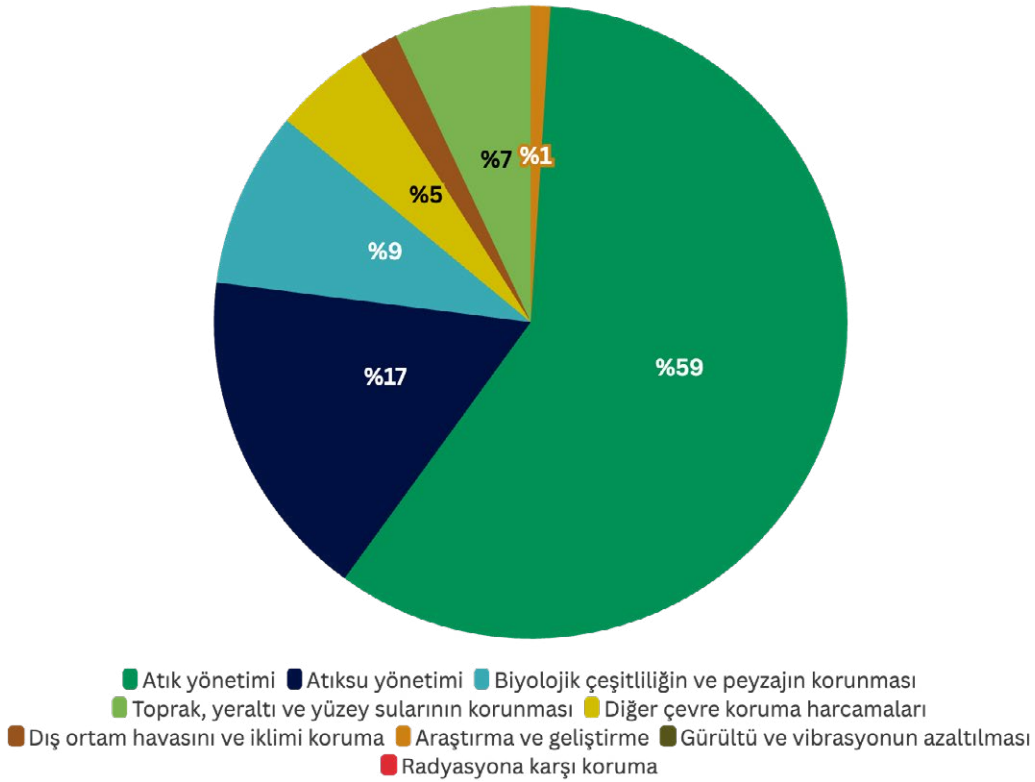
Grafik 78’de yer alan verilere göre; Türkiye’de çevre koruma harcamaları 2013 yılındaki 21 milyar TL’den, 2024 yılındaki 441 milyar TL’ye yükselmiştir. Harcamaların alt kalemlerdeki dağılımı incelendiğinde, 2024 yılı itibarıyla en yüksek payın atık yönetiminde yoğunlaştığı, bunu sırasıyla atık su yönetimi, biyolojik çeşitlilik ve peyzajın korunması ile toprak ve su kaynaklarının korunmasına yönelik harcamaların takip ettiği görülmektedir. Bu dağılım, çevre politikalarında önleyici yaklaşımlara kıyasla kirlilik sonrası müdahale araçlarının görece daha fazla ağırlık kazandığına işaret etmektedir (Grafik 79).

Çevre koruma harcamalarındaki artışa paralel olarak, yatırım harcamalarında da belirgin bir yükseliş görülmektedir. TÜİK (2026b) verilerine göre, söz konusu yatırımlar bir önceki yıla nazaran %100’ün üzerinde artarak 82 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Yatırımın bileşimine bakıldığında, harcamaların büyük bölümünün mali ve mali olmayan şirketler tarafından gerçekleştirildiği; genel devlet ile hanehalkına hizmet eden kâr amacı gütmeyen kuruluşların ise daha sınırlı bir pay üstlendiği görülmektedir. Aynı dönemde çevre koruma harcamalarının GSYH içindeki payı da yukarı yönlü bir seyir izlemiş, bu oran %0,78 seviyesinden %0,99’a yükselmiştir.

Grafik 78. Çevre Koruma Harcamaları Miktarı (Milyar TL, 2014-2024)

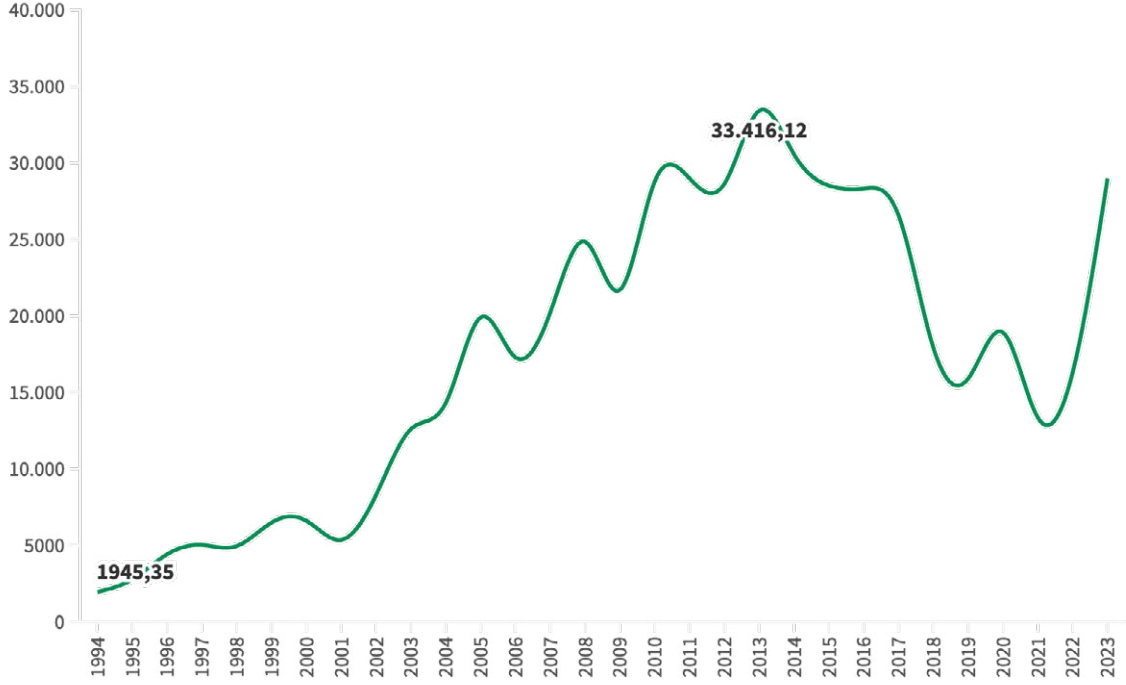
Kaynak: TÜİK, Çevre Koruma Harcama İstatistikleri, 2024

Grafik 79. Çevre Koruma Harcamalarının Konulara Göre Dağılımı (% , 2013-2024)

Kaynak: TÜİK (2026b), “Konulara göre çevre koruma harcamaları” istatistikleri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

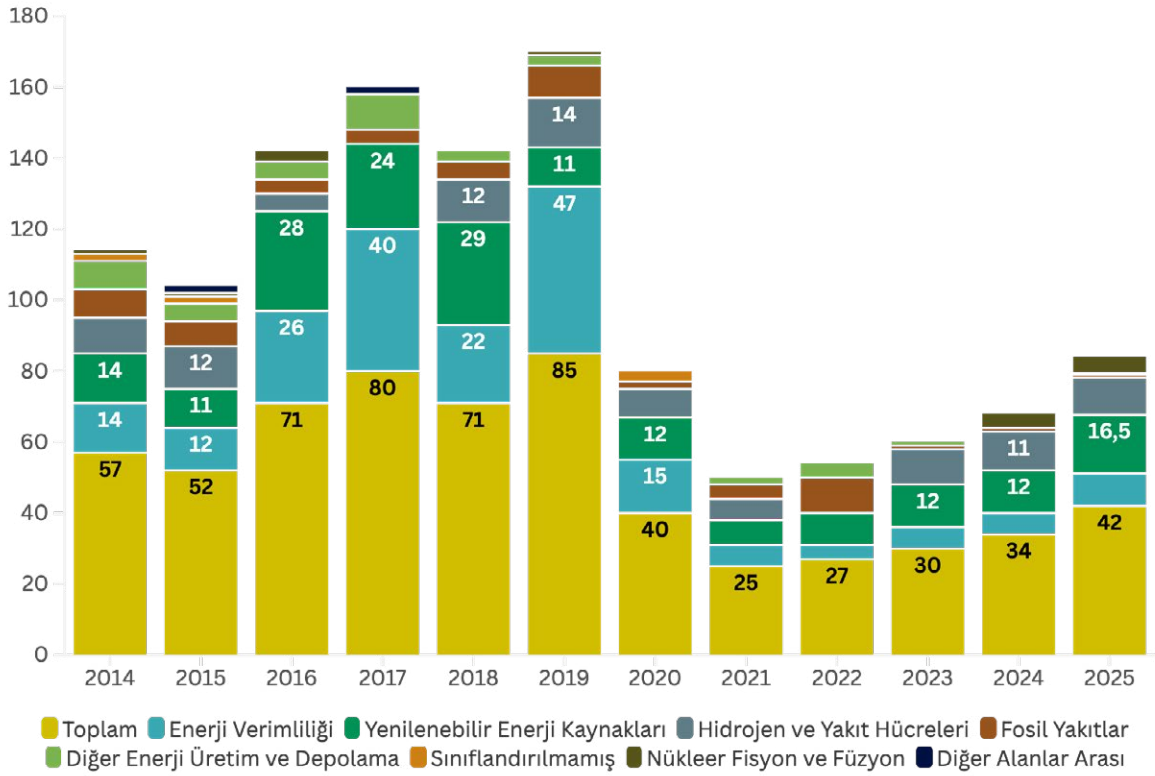
Yeşil dönüşüm sürecinde iktisadi davranışları yönlendiren politika araçlarından biri olan çevresel vergi gelirleri, 2000'li yıllarda önemli bir artış göstererek 2010'lu yılların başında yaklaşık 30 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. İzleyen dönemde kısmi bir gerileme yaşandıktan sonra, son yıllarda yeniden artış eğilimine girerek politika araçları içindeki ağırlığını artırmıştır (Grafik 80).

Grafik 80. Çevresel Vergi Gelirleri (Milyar Dolar, 1994-2023)

Kaynak: OECD (2026) "Environmentally related tax revenue" istatistikleri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

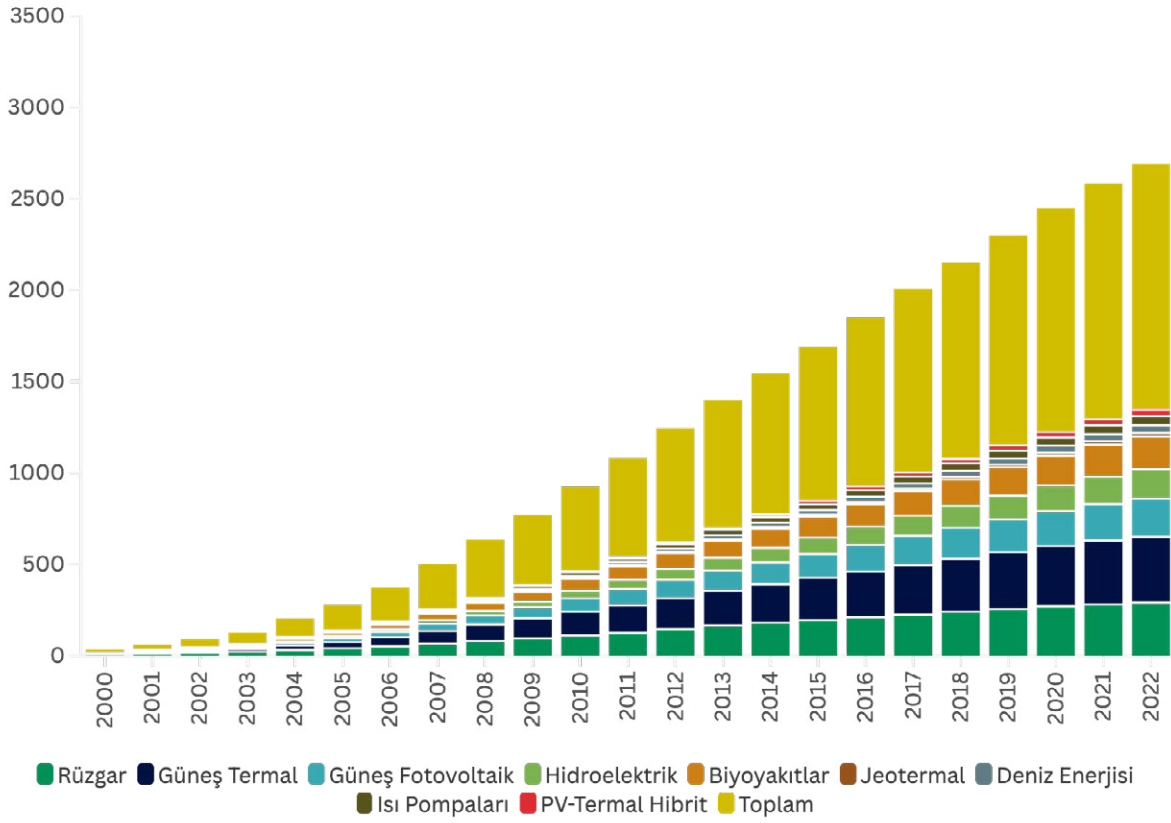
Yeşil dönüşümün sürdürülebilirliği, teknolojik kapasite ve yenilik dinamiklerine de bağlıdır. Bu çerçevede Türkiye'de enerji teknolojilerine yönelik RD&D bütçelerinin, özellikle 2014 sonrasında artış eğilimine girdiği görülmektedir (Grafik 81). Bu eğilim 2018-2019 döneminde en yüksek seviyelerine ulaşmış, izleyen yıllarda gerilemiş; 2024 yılı itibarıyla ise 34 milyon avro düzeyinde seyretmiştir. International Energy Agency (IEA, 2026) verilerine göre, RD&D bütçelerinin GSYH'ye oranı %0,0027 gibi oldukça düşük bir seviyede kalmaktadır. Teknoloji bazında dağılım incelendiğinde ise harcamaların ağırlıklı olarak enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ile diğer enerji üretim ve depolama teknolojilerine yöneldiği görülmektedir.

Grafik 81. Enerji Teknolojileri Araştırma, Geliştirme ve Demonstrasyon (RD&D) Bütçeleri (Milyon Avro, 2014-2025)

Kaynak: IEA Energy Technology RD&D Budgets Database, 2026

Bununla birlikte Türkiye’de yenilenebilir enerji teknolojilerine yönelik patent başvurularının seyrini gösteren Grafik 82’deki verilere göre, kümülatif patent başvuru sayısı özellikle 2003 yılı sonrasında hızla artmış, 2020’li yılların başında da en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Son dönemde ise artış hızında zayıflama görülmektedir. Teknoloji bazında incelendiğinde, toplam patent başvurularının ağırlıklı olarak güneş enerjisi ve rüzgar teknolojilerinde yoğunlaştığı, buna karşılık hidro-elektrik, biyoyakıtlar ve jeotermal gibi diğer yenilenebilir enerji teknolojilerinin toplam başvurular içindeki payının görece daha sınırlı kaldığı görülmektedir.

Grafik 82. Yenilenebilir Enerji Patentleri (Adet, 2000-2022)

Kaynak: International Renewable Energy Agency (IRENA), Renewable Energy Patent Evolution (2026)

Yeşil Dönüşümün Ekonomik Yansımaları

Yeşil dönüşüm sürecinin ekonomik boyutunu değerlendirirken, önemli bir ölçüt kaynak verimliliğidir. “GSYH’nin yurt içi kaynak tüketimine oranı” olarak tanımlanan kaynak verimliliği, üretim sürecinde kaynakların ne ölçüde etkin kullanıldığını yansıtmaktadır. Grafik 83’te sunulan verilere göre, Türkiye’de kaynak verimliliği özellikle 2010 sonrası dönemde güçlü bir ivme kazanmıştır. Bu kazanım, üretim süreçlerinde daha az kaynak kullanılarak daha yüksek çıktı elde edildiğini göstermektedir.

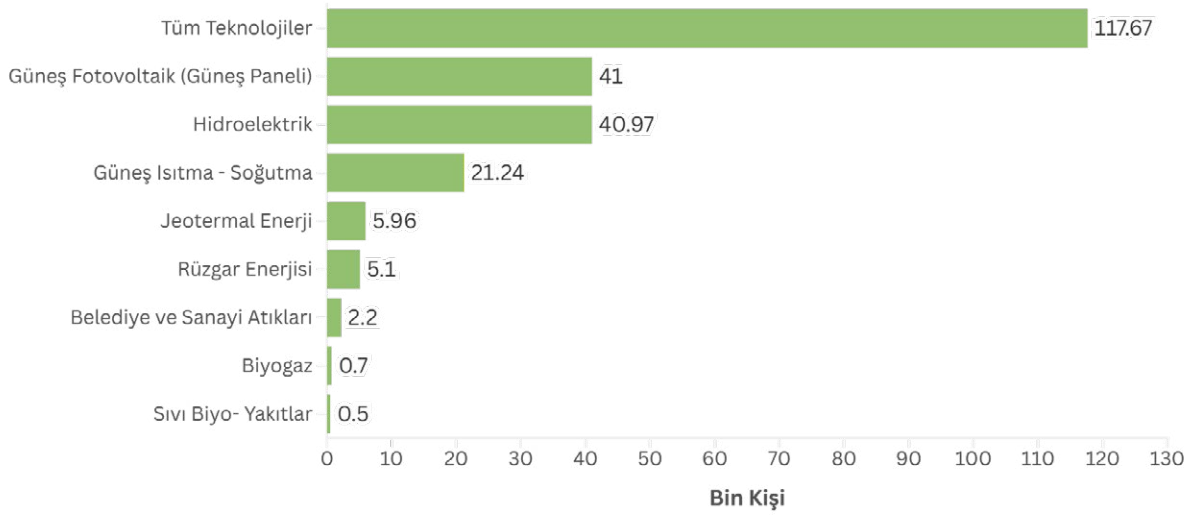

Grafik 83. Kaynak Verimliliği (% , 2000-2023)

Kaynak: Eurostat (2026) "Resource productivity" istatistikleri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yeşil dönüşüm süreci, enerji sisteminin yeniden yapılandırılmasına paralel olarak işgücü piyasasında sektörler arası yeniden dağılmayı beraberinde getirmektedir. IRENA ve International Labour Organization (ILO) (2026) raporu, 2024 yılı itibarıyla yenilenebilir enerji sektöründe doğrudan ve dolaylı istihdamın 16,6 milyon kişiye ulaştığını; bu istihdamın ülke bazında teknoloji aracılığıyla heterojen olarak dağıldığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin özellikle güneş enerjisi alanında öne çıkan ülkeler arasında yer aldığı ve istihdamın önemli ölçüde kurulum, uygulama ve işletme-bakım faaliyetleriyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Grafik 84'te sunulan veriler, Türkiye'de yenilenebilir enerji kapsamındaki istihdamın güneş fotovoltaik, hidroelektrik ve güneş ısıtma/soğutma teknolojilerinde yoğunlaştığını, diğer teknolojilerin ise daha sınırlı bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye, güneş enerjisi alanında öne çıkan ülkeler arasında yer alırken istihdamın önemli bölümü kurulum, uygulama ve işletme-bakım faaliyetlerinde yoğunlaşmaktadır.

Grafik 84. Yenilenebilir Enerji Teknolojilerine Göre İstihdam (Bin Kişi, 2023)

Kaynak: IRENA ve ILO (2026), Renewable Energy and Jobs: Annual Review 2025

Sonuç

Türkiye’de yenilenebilir enerji kapasitesindeki genişleme, enerji ile karbon yoğunluğundaki azalma, çevresel politika araçlarındaki çeşitlenme ve yenilenebilir enerji patent başvurularındaki artış eğilimi birlikte değerlendirildiğinde, yeşil dönüşüm sürecinin başladığına yönelik önemli sinyaller görülmektedir.

Bununla birlikte mevcut yapı, bu sürecin ekonomide henüz belirgin yapısal bir kırılma üretmediğini düşündürmektedir. Nitekim ekonomik aktivitede fosil yakıtların belirleyici rolü devam ederken, yenilenebilir kaynakların toplam sistem içindeki payı sınırlı kalmaktadır. Benzer şekilde, çevre koruma harcamaları ve çevresel vergi gelirlerindeki artış politika kapasitesinin geliştiğini gösterse de bu araçların ağırlıklı olarak kirlilik sonrası müdahalelere dayanması, önleyici ve dönüştürücü politika bileşenlerinin yeterince güçlenmediğini göstermektedir.

Ayrıca son yıllarda enerji teknolojilerine yönelik RD&D bütçelerine yansıyan zayıflama eğilimi, yeşil dönüşüm açısından kritik öneme sahip teknolojik kapasite birikiminin ivme kaybettiğini ve bu alanda politika desteğine duyulan ihtiyacın sürdüğünü ortaya koymaktadır. Son olarak, yenilenebilir enerji sektöründe yeni istihdam olanakları ortaya çıkmasına rağmen, mevcut istihdamın ağırlıklı olarak güneş fotovoltaik ve hidroelektrik gibi sınırlı sayıdaki teknolojilerde yoğunlaşması, sektör içi istihdamın teknolojiler arasında henüz dengeli ve geniş tabanlı bir dağılım sergilemediğine işaret etmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİ

Muhammet Daştan

Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b14>

Temel Bulgular

- Yoksulluğun azaltılması, nitelikli eğitim ve sağlık hedeflerinde görece yüksek düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Buna karşılık, "açlığa son", "insana yakışır iş ve ekonomik büyüme" ile "sanayi, yenilikçilik ve altyapı" hedeflerinde ilerlemenin ağırlıklı olarak orta düzeyde olduğu görülmektedir.
- Temiz su ve sanitasyon alanında sınırlı ilerleme sürerken; iklim eylemi, sürdürülebilir üretim-tüketim ve ekosistemlerin korunmasında devam eden sorunlar ekolojik açığın kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır.
- Enerji, altyapı ve sürdürülebilir şehirler alanlarında belirli ilerlemeler kaydedilse de istihdam, ekonomik büyüme ve eşitsizliklerin azaltılmasına dair hedeflerdeki sorunlar, refah boyutundaki performansı sınırlandırmaktadır.
- Barış, adalet ve ortaklık hedeflerinde ilerleme sınırlı kalırken önemli sorunlar devam etmektedir. Bu tablo, yönetim ve kurumsal kapasitenin sürdürülebilir kalkınmanın temel zayıflık alanlarından biri olduğunu göstermektedir.

Öneriler

- Sosyal koruma, nitelikli eğitim, önleyici sağlık ve gıda güvencesine yönelik politikaların; kırılgan grupları önceleyen, hedef odaklı ve bütüncül bir çerçevede uygulanması gerekmektedir.
- Enerji sisteminin karbon yoğunluğunu azaltmak için yenilenebilir enerji yatırımları hızlandırılmalı, karbon fiyatlandırması ve enerji verimliliği uygulamaları güçlendirilmelidir. Bu dönüşüm, enerji güvenliği ve sürdürülebilir büyüme hedeflerine de katkı sağlayacaktır.
- Erişilebilir ve temiz enerji ile sürdürülebilir şehir alanlarında görülen ılımlı iyileşmelerin derinleştirilmesinin yanı sıra sanayi, yenilikçilik ve altyapı alanındaki kazanımların istihdam ve gelir dağılımına yansımaları sağlayacak politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.
- Kalkınma hedeflerinde kalıcı ve etkili sonuçlar için yönetim, kurumsal kapasite, şeffaflık ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi kritik önem taşımaktadır. Bu alanlardaki ilerleme, diğer kalkınma hedeflerini de destekleyecektir.

Giriş

Sürdürülebilir kalkınma ekonomik büyümenin ötesine geçen, üretim ve gelir artışını; doğal kaynakların etkin yönetimi, çevresel dengenin korunması ve toplumsal refahın artırılması ile ele alan çok boyutlu bir kalkınma anlayışını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, 2015 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile kurumsal bir çerçeveye kavuşturulmuş ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) aracılığıyla ölçülebilir hedefler bütününe dönüştürülmüştür.

Toplam 17 hedeften oluşan SKA'lar, ülkelerin kalkınma performansını ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla birlikte değerlendirmeyi mümkün kılan bir izleme ve karşılaştırma sistemi sunmaktadır. Söz konusu hedefler, sürdürülebilir kalkınmanın temel öncelik alanlarını oluşturan “5P” (People-İnsanlar, Planet-Gezegen, Prosperity-Refah, Peace-Barış, Partnership-Ortaklık) kapsamında ele alınmaktadır (Vashdi & Birman, 2025).

Bu anlamda “insanlar” boyutu, temel insani ihtiyaçların karşılanması ve sosyal kapsayıcılığın sağlanmasını; “gezegen” boyutu, doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin teminini; “refah” boyutu, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin desteklenmesini; “barış” boyutu, etkin kurumların tesis edilmesi ve toplumsal istikrarın güçlendirilmesini; “ortaklık” boyutu ise sürdürülebilir kalkınma için gereken küresel işbirliğinin geliştirilmesini ifade etmektedir. Bu boyutlar çerçevesinde Türkiye’nin SKA göstergelerine ilişkin veriler izleyen başlıklarda sunulmaktadır.

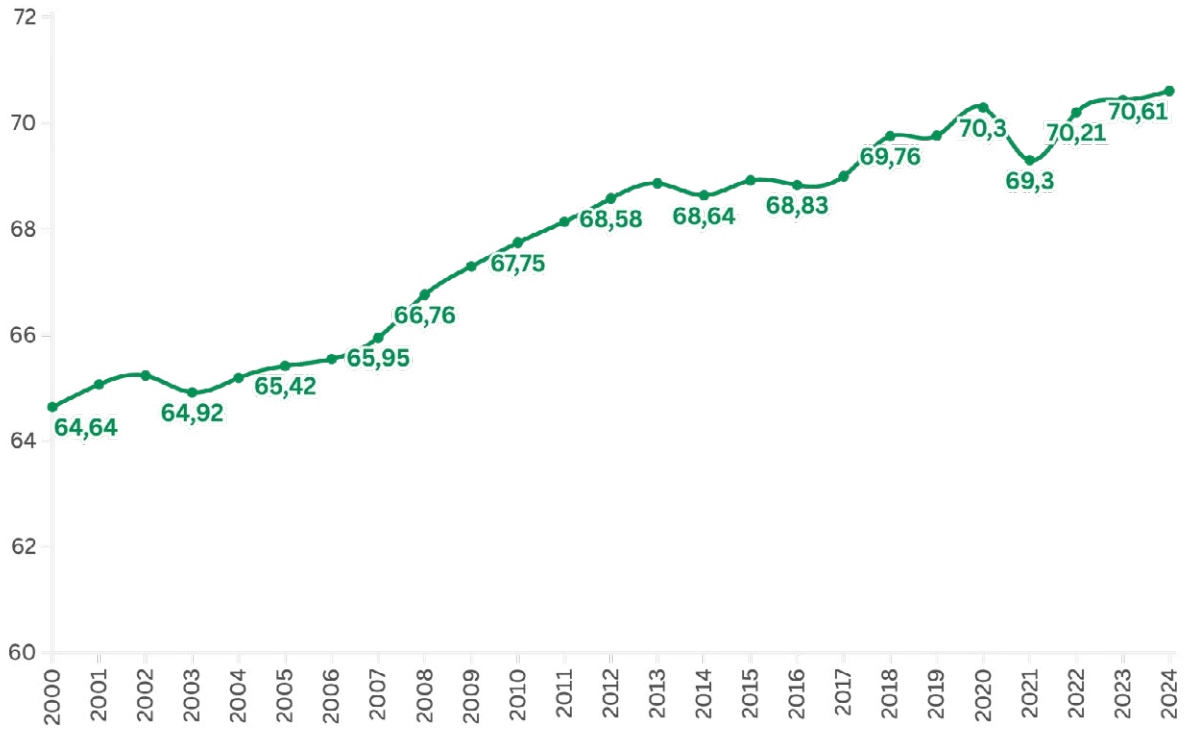
Türkiye’nin SKA Performansının Genel Görünümü

Türkiye’nin SKA performansı 2000-2024 döneminde yukarı yönlü seyir izlemiştir. 100 puan üzerinden değerlendirilen SKA indeksi, 2000 yılında 64,64 seviyesinden başlayarak özellikle 2008 yılı sonrasında belirgin bir artış eğilimine girmiş, 2024 yılında ise 70,61 seviyesine ulaşmıştır (Grafik 85). Bu skorla dünya ortalamasının (68,6) üzerinde konumlanan Türkiye, OECD (78,1) ve yüksek gelirli ülkeler (77,8) ortalamasının ise altında konumlanmış; 167 ülke içinde 73. sırada yer almıştır (Sachs vd., 2025).

Şekil 8. Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Öncelik Alanları

Kaynak: Vashdi & Birman, 2025

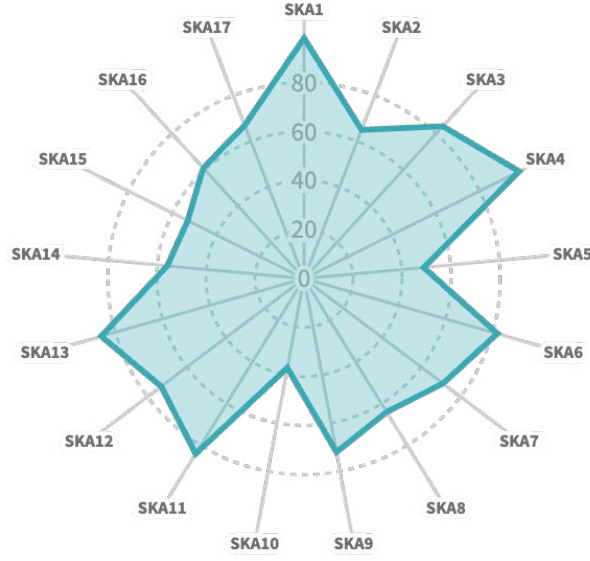

Grafik 85. Türkiye'nin Genel SKA Performansı (Baz Puan/Skor, 2000-2024)

Kaynak: Sachs vd. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye'nin SKA performansının farklı alanlar itibarıyla nasıl farklılaştığını ortaya koymak için amaç bazında inceleme yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda her bir amaca ilişkin mevcut performans düzeyi, alt göstergelerin 0-100 aralığında normalleştirilmesiyle sağlanan bileşik skorlar üzerinden değerlendirilmektedir. Hedeflere karşı göreceli yakınlığı yansıtan bu değerlerin yer aldığı Grafik 86, Türkiye'nin SKA indeks skorlarının yaklaşık 36 ile 98 arasında geniş bir bantta dağıldığını göstermektedir.

Bu çerçevede yoksulluğun azaltılması (SKA 1) ve nitelikli eğitim (SKA 4) başta olmak üzere; sağlık ve kaliteli yaşam (SKA 3), temiz su ve sanitasyon (SKA 6), sürdürülebilir şehirler ve topluluklar (SKA 11) ile iklim eylemi (SKA 13) hedeflerinde görece yüksek skorlar söz konusudur. Buna karşılık, toplumsal cinsiyet eşitliği (SKA 5) ve eşitsizliklerin azaltılmasına (SKA 10) dair hedeflerde düşük skorlar dikkat çekmektedir. Açlığa son (SKA 2), erişilebilir ve temiz enerji (SKA 7), insana yakışır iş ve ekonomik büyüme (SKA 8), sanayi, yenilikçilik ve altyapı (SKA 9), sorumlu üretim ve tüketim (SKA 12), sudaki yaşam (SKA 14), karasal yaşam (SKA 15), barış, adalet ve güçlü kurumlar (SKA 16) ile amaçlar için ortaklıklar (SKA 17) hedeflerine ait skorların ise ağırlıklı olarak orta düzeyde konumlandığı görülmektedir.

Grafik 86. Türkiye'nin Alt Göstergeler Bazında SKA Skorları (Baz Puan/Skor, 2025)

Kaynak: Sachs vd. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

İnsanlar Boyutu

Temel insani ihtiyaçların karşılanması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesini esas alan SKA'ların "insanlar" boyutu, SKA 1, 2, 3, 4 ve 5'i kapsamaktadır. Bu boyut; yoksulluk, temel hizmetlere erişim, sağlık, eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi alanlar üzerinden insan refahının çok boyutlu bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Grafik 87, Türkiye'nin ilgili SKA göstergelerine ilişkin zaman içindeki değişimini, ilerleme durumunu ve bu süreçte karşılaşılan zorlukların (sorunların) düzeyini yansıtmaktadır. Grafikte verilen panel- lere göre, yoksulluğu ortadan kaldırma hedefi doğrultusunda istikrarlı bir iyileşme kaydedilerek yüksek performans seviyelerine ulaşılmış ve orta düzeydeki zorluklar altında bu alandaki kaza- nım muhafaza edilmiştir. Buna karşılık açıklıkla mücadeleye ilişkin performans henüz istikrarlı bir ilerleme patikasına kavuşmamış; ilgili hedefe ulaşma sürecinde karşılaşılan önemli güçlükler var- lığını sürdürmüştür. Sağlıklı ve kaliteli yaşamların temin edilmesi alanında da önemli sınırlandır- malar geçerli olmakla birlikte, ılımlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Ayrıca nitelikli eğitim alanına ilişkin performans zaman içinde belirgin bir artış göstermiş; mevcut düzey önemli zorluklar barındırsa da elde edilen kazanımlar korunmuştur.

Grafik 87. Türkiye’de İnsan Boyutuna İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)

Kaynak: Sachs vd. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Not: Derece, göstergelerin hedeflere ulaşmadaki zorluk düzeylerini ifade etmekte olup bu düzeyler her bir gösterge için tanımlanan eşik değerler çerçevesinde belirlenen sınıflandırmaya göre renklerle yansıtılmaktadır. Bu kapsamda sarı renk zorlukların devam ettiğini gösterirken, turuncu renk önemli sorunların varlığını ifade etmektedir. Trend ise göstergelerde görülen değişimlerin nihai hedefe göre yeterliliğini yansıtmakta olup; ↑ hedef doğrultusunda ilerlemeyi veya mevcut başarının korunmasını, ↗ orta düzeyde iyileşmeyi ve → durağan seyri göstermektedir.

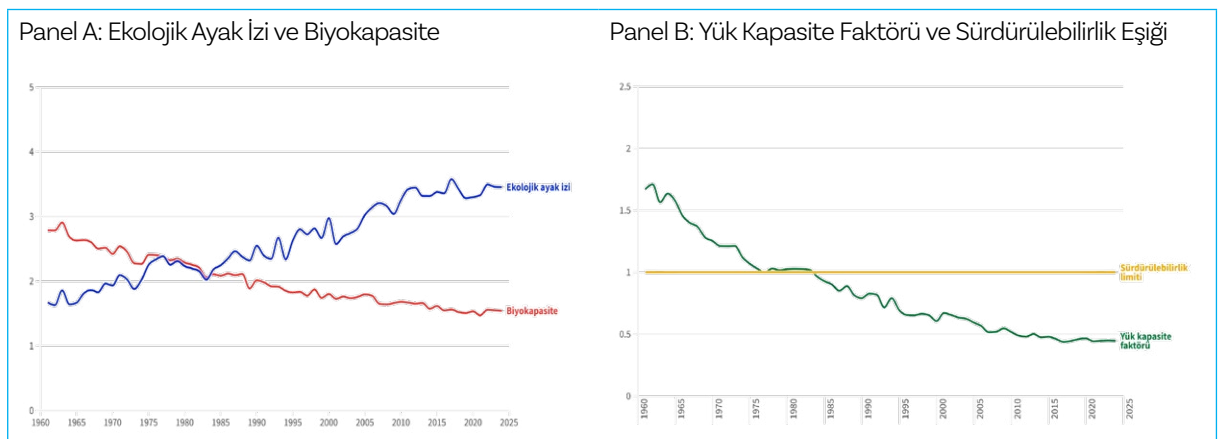
Gezegen Boyutu

SKA'ların "gezegen" boyutu, çevresel sürdürülebilirliğin tesis edilmesi ve doğal sistemlerin korunmasını odağına alıp SKA 6, 12, 13, 14 ve 15'i kapsamaktadır. Bu boyut, su kaynaklarının yönetim, üretim ve tüketim süreçlerinin sürdürülebilirliği, iklim değişikliğiyle mücadele ile deniz ve kara ekosistemlerinin korunmasına yönelik çerçeve sunmaktadır.

Söz konusu amaçlara ilişkin göstergelerin performans dinamiklerini yansıtan Grafik 89 incelendiğinde, nihai hedefe görece yakın bir gösterge arz eden temiz su ve sanitasyon hizmetlerinde orta düzeydeki zorluklara eşlik eden ılımlı bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Buna karşılık sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarına ilişkin performans önemli zorluklar altında, sınırlı veya yetersiz bir ilerleme sergilemiştir. İklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik performans ise ciddi zorlukların gölgesinde kalıp zaman içinde bozulma eğilimi göstermiştir. Benzer şekilde karasal ekosistemlere ilişkin performans düşük bir düzeyde kalmış, bu alanda anlamlı bir ilerleme kaydedilememiştir. Deniz ekosistemlerine ilişkin göstergelerde de ciddi sorunlar devam etmekle birlikte, sınırlı bir iyileşme kaydedilmiştir.

Çevresel baskıların geniş bir sürdürülebilirlik sorununa sebep olduğunu ortaya koyan bu eğilimler, Türkiye'nin yük kapasite faktörü (YKF) göstergesi ile de tutarlılık göstermektedir. YKF, doğanın yenilenebilir kaynak üretme kapasitesi (biyokapasite) ile insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki talebini yansıtan ekolojik ayak izi arasındaki dengeyi ifade etmektedir. Buna göre göstergenin 1 ve üzerindeki değerleri ekolojik sürdürülebilirliğe; 1'in altındaki değerleri ise ekolojik açığa işaret etmektedir (Siche vd., 2010).

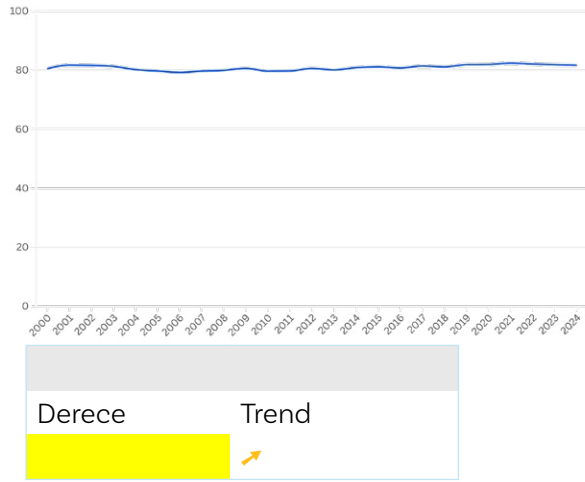
Grafik 88'de sunulan veriler, Türkiye'de kişi başına düşen biyokapasitenin zaman içinde mütemadiyen daraldığını; buna karşılık özellikle 1980'li yıllardan itibaren ekolojik ayak izinin belirgin biçimde arttığını ortaya koymaktadır. Bu karşıt yönlü hareket, ekonomik aktivite kaynaklı çevresel baskının doğal sınırların ötesine taşındığını ve buna paralel YKF değerinin sürdürülebilirlik eşiği olan 1'in altına gerileyerek kalıcı bir nitelik kazandığını göstermektedir.

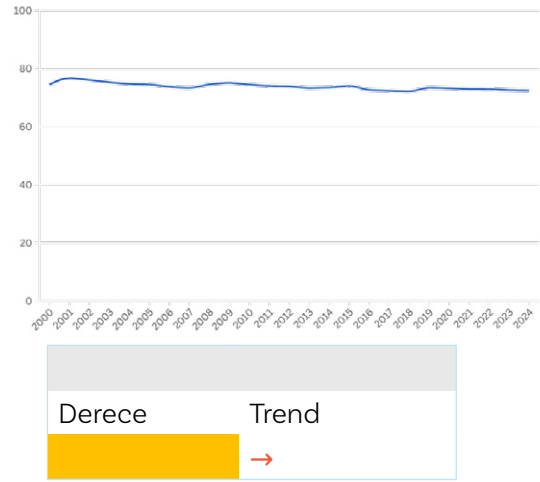
Grafik 88. Türkiye'de Ekolojik Denge (1960-2025)

Kaynak: Global Footprint Network (2026) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

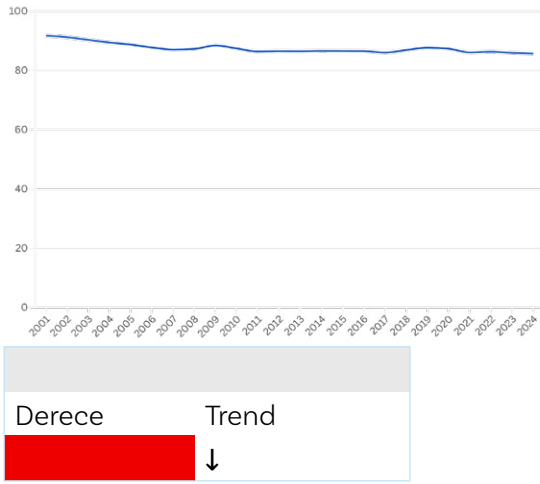
Panel A: SKA 6 – Temiz Su ve Sanitasyon

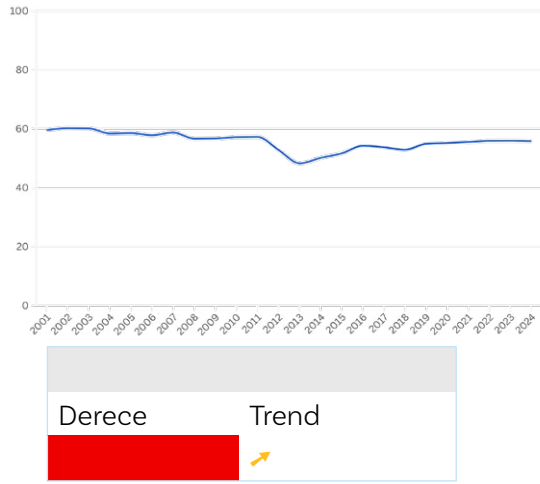
Panel B: SKA 12 – Sorumlu Üretim ve Tüketim

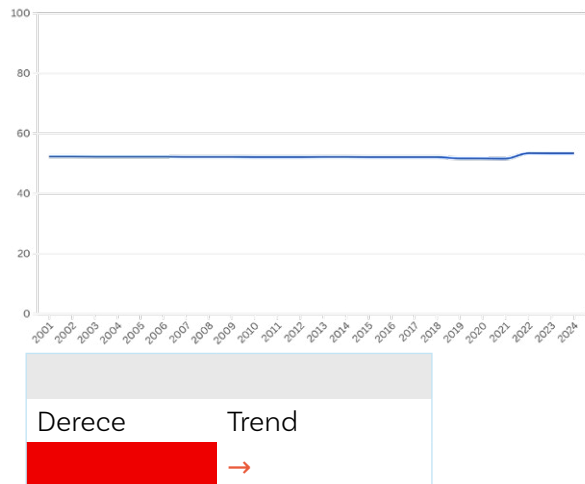
Panel C: SKA 13 – İklim Eylemi

Panel D: SKA 14 – Sudaki Yaşam

Panel E: SKA 15 – Karasal Yaşam

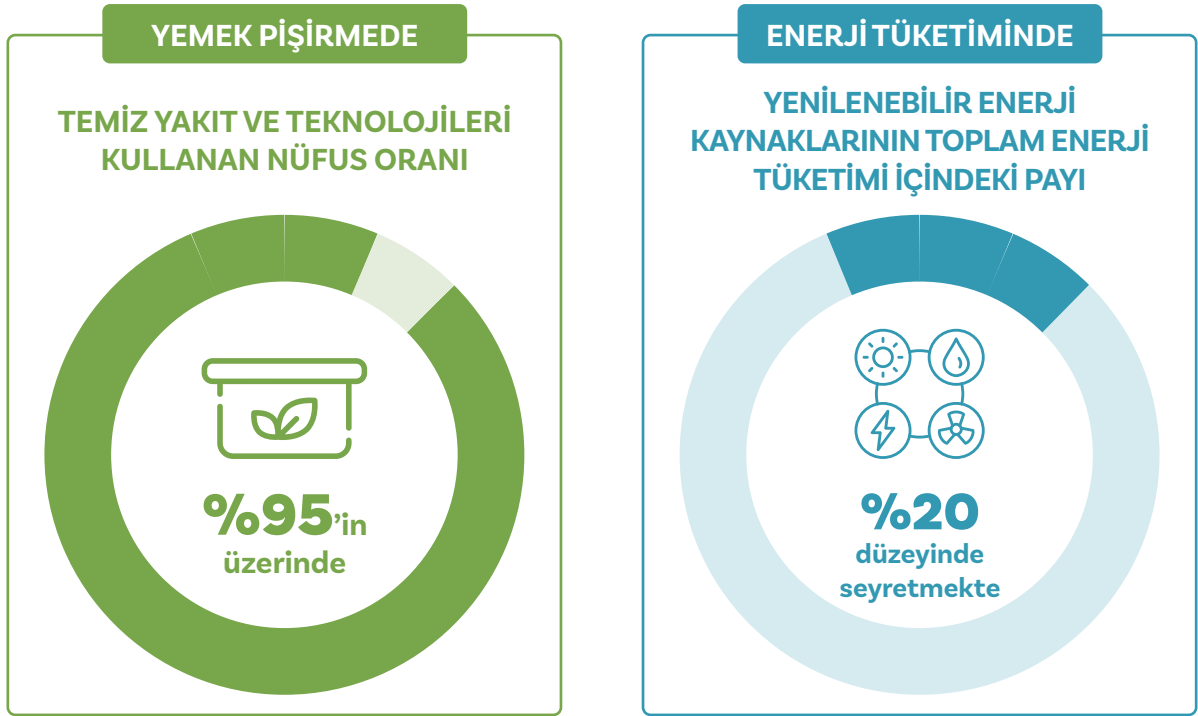
Grafik 89. Türkiye’de Gezegen Boyutuna İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)

Kaynak: Sachs vd. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Not: Kırmızı renk büyük zorlukların devam ettiğini, ↓ ise bozulmayı göstermektedir. Diğer renk ve işaretlere ilişkin açıklamalar için bkz. Grafik 84.

Refah Boyutu

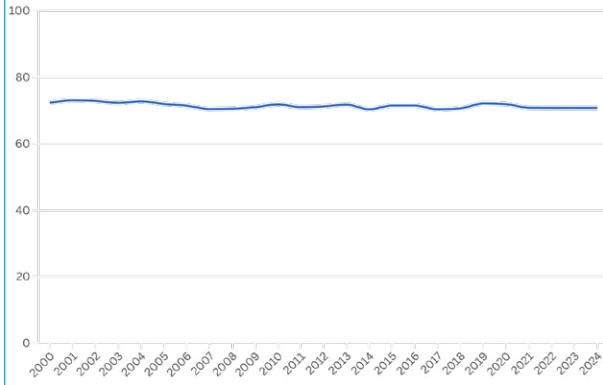
Bireylerin müreffeh bir yaşam sürmesini esas alan “refah” boyutu; enerjiye erişim, insana yakışır iş ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, sanayileşme ve yenilik kapasitesi, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve yaşam alanları ekseninde SKA 7, 8, 9, 10 ve 11’i kapsamaktadır. Türkiye’nin söz konusu boyuta ilişkin dinamik görüntüsünü sunan Grafik 90’daki göstergeler birlikte değerlendirildiğinde, erişilebilir ve temiz enerji alanında belirli kazanımların sürdüğü; ancak hedeflere tam anlamıyla ulaşılmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumu teyit eder mahiyette, Türkiye’de yemek pişirmede temiz yakıt ve teknolojileri kullanan nüfus oranı %95’in üzerindeyken, yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimi içindeki payı yaklaşık %20 düzeyinde seyretmektedir (Grafik 91). Ayrıca insana yakışır iş ve ekonomik büyüme göstergesinde majör zorluklar söz konusuyken orta düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Sanayi, yenilikçilik ve altyapıya ilişkin performans ise önemli zorluklara rağmen artış eğilimi göstermiş, bu alanda kayda değer bir ilerleme sağlanmıştır. Türkiye’nin rekabetçi sanayi performansında görülen iyileşme ve dünya sıralamasındaki yükseliş bu gelişimi desteklemektedir (Grafik 92). Diğer taraftan, yapısal zorlukların devam ettiği ve skor dinamiklerinde kısmi bozulmaların görüldüğü eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik performans genel olarak durağan bir seyir sergilerken, sürdürülebilir şehirler ve topluluklara ilişkin göstergede önemli zorluklar altında ılımlı da olsa ilerleme kaydedilmiştir.

Şekil 9. Türkiye’de Temiz Yakıt Kullanımı ve Yenilenebilir Enerji Payı

Kaynak: Our World Data (2026a,b)

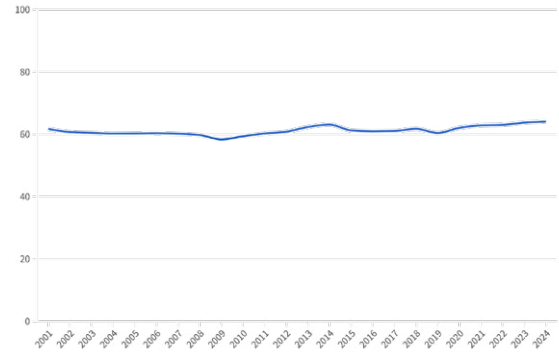
Panel A: SKA 7 – Erişilebilir ve Temiz Enerji

Derece Trend

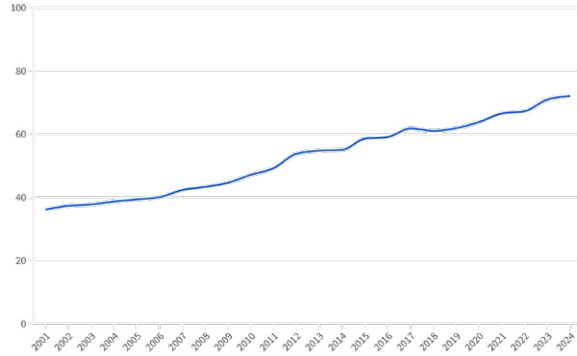
Panel B: SKA 8 – İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

Derece Trend

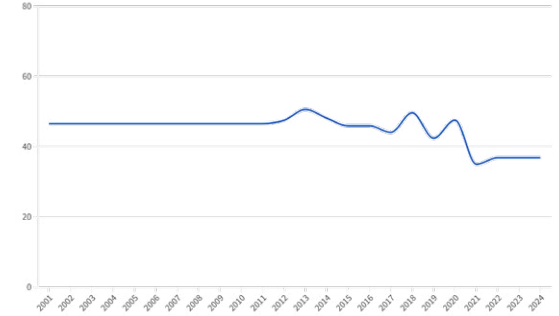
Panel C: SKA 9 – Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

Derece Trend

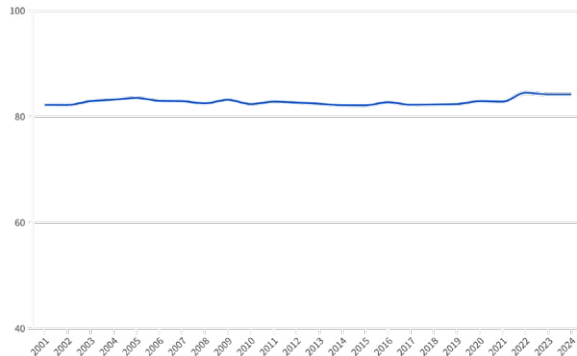
Panel D: SKA 10 – Eşitsizliklerin Azaltılması

Derece Trend

Panel E: SKA 11 – Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

Derece Trend

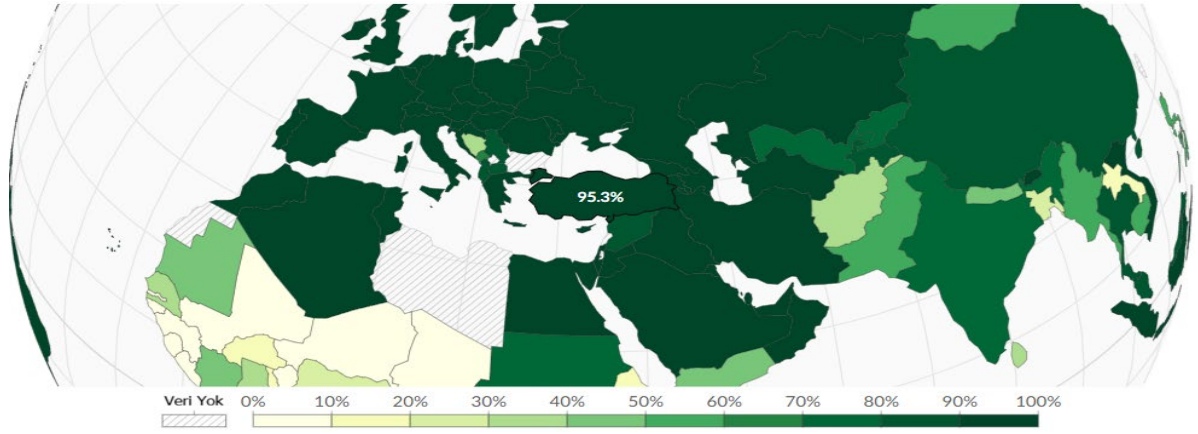

Grafik 90. Türkiye’de Refah Boyutuna İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)

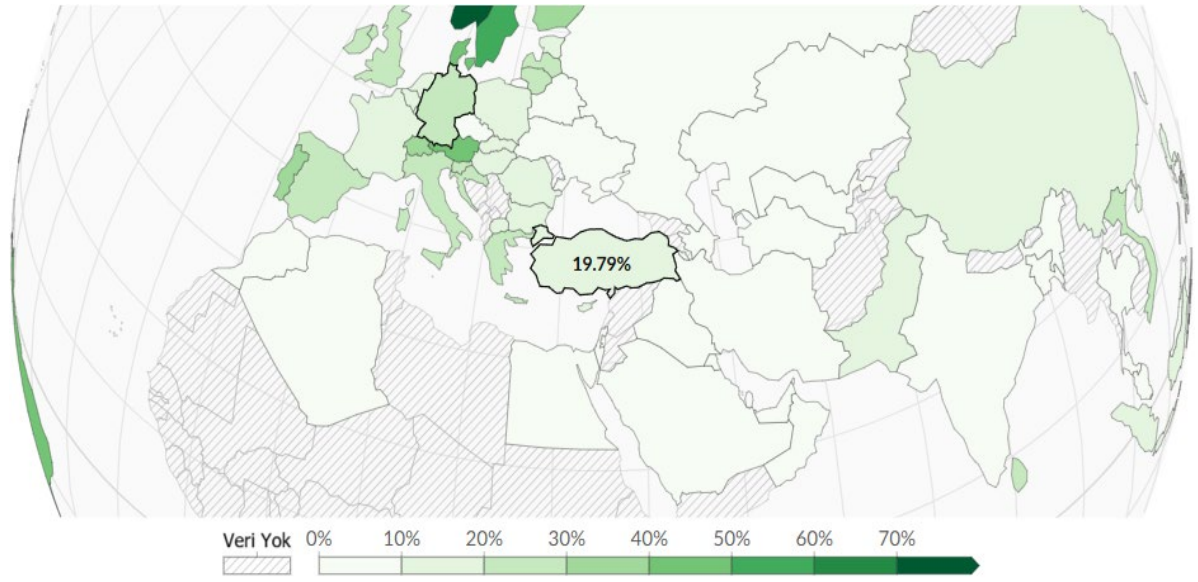
Kaynak: Sachs vd. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Not: Grafikte yer alan renk ve işaretlere ilişkin açıklamalar için bkz. Grafik 84 ve 85.

Panel A: Yemek pişirmede temiz yakıt ve teknolojileri kullanan nüfusun oranı (2023)

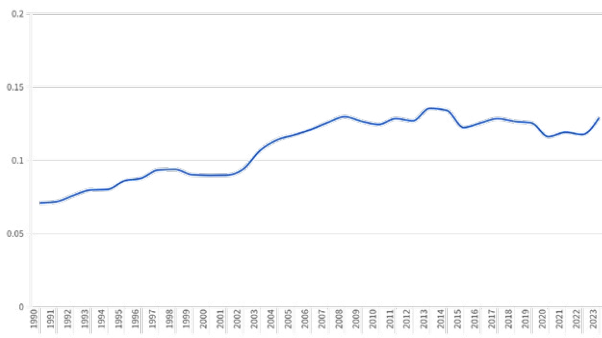
Panel B: Yenilenebilir kaynaklardan sağlanan birincil enerji tüketiminin payı (% , 2024)

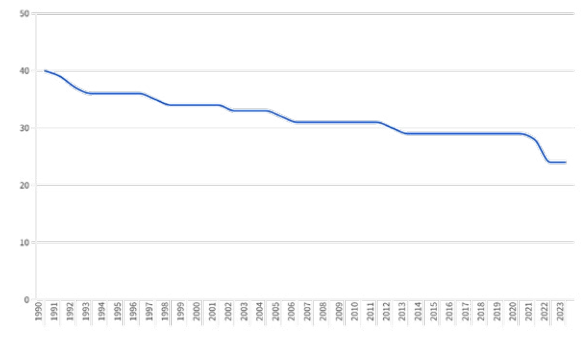
Grafik 91. Temiz Enerjiye Erişim ve Yenilenebilir Enerji Kullanımı (% , 2023-2024)

Kaynak: Our World Data (2026a,b)

Panel A: Rekabetçi Endüstriyel Performans Skoru

Panel B: Rekabetçi Endüstriyel Performans Sıralaması

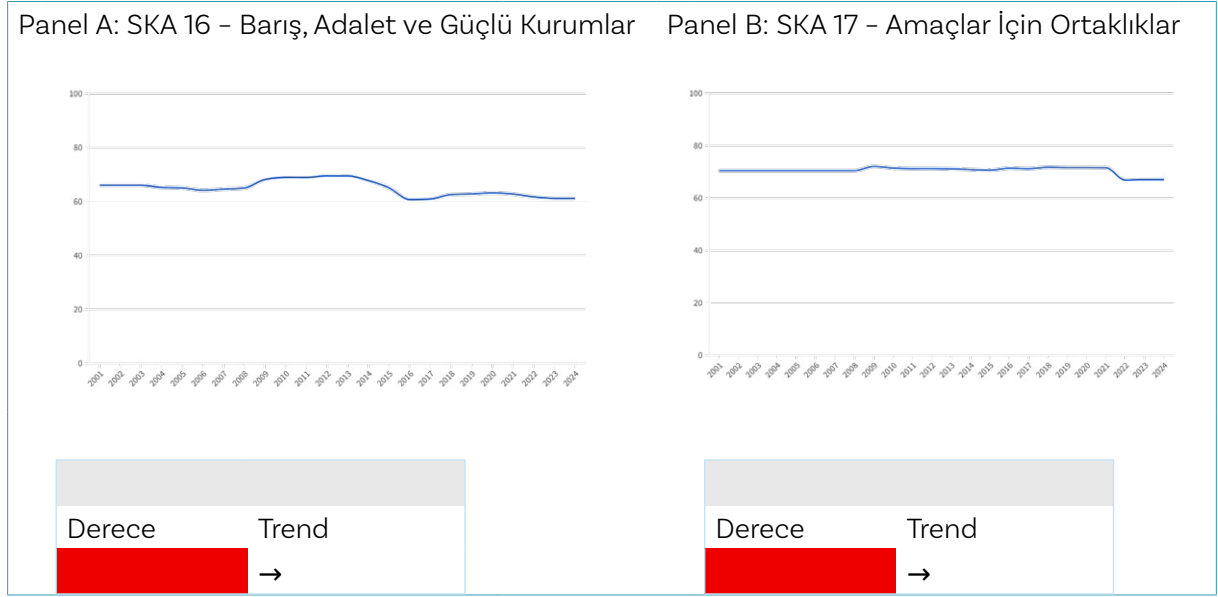
Grafik 92. Türkiye'nin Rekabetçi Endüstriyel Performansı (Skor, 1990-2023)

Kaynak: Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) İstatistik Portalı (2026) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bariş ve Ortaklık Boyutları

Sulh, adalet ve güçlü kurumlara dayanan bir toplumsal yapının tesisini esas alan “barış” boyutu; kapsayıcı ve barışçıl toplumların oluşturulması, herkes için adalet erişimin sağlanması, etkin ve hesap verebilir kurumların güçlendirilmesi ekseninde SKA 16’yı kapsamaktadır. Türkiye’nin bu hedefteki performansında majör zorluklar devam ederken, anlamlı bir ilerleme kaydedilememiştir (Grafik 93, Panel A).

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik küresel işbirliğine ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesine odaklanan “ortaklık” boyutu ise finansman, teknoloji transferi ve çok paydaşlı işbirliği mekanizmaları bağlamında SKA 17’yi kapsamaktadır. Türkiye’nin bu alandaki seyrinde de ciddi zorluklar sürmekte olup henüz belirgin bir ilerleme sağlanamamıştır (Grafik 93, Panel B).

Grafik 93. Türkiye’de Barış ve Ortaklık Boyutlarına İlişkin SKA’ların Performansı (Skor, 2001-2024)

Kaynak: Sachs vd. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sonuç

Türkiye’nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında sergilediği performansta, hedefler kapsamında önemli farklılıklar söz konusudur. Amaç bazlı göstergeler çerçevesinde, özellikle yoksullukla mücadele ve nitelikli eğitim alanlarında kaydedilen yüksek skorlar önemli kazanımlara işaret ederken, toplumsal cinsiyet eşitliği ile sudaki yaşam hedeflerinde görülen düşük performans dikkat çekmektedir. Hedefler arasında gözlenen bu heterojen yapı, sürdürülebilir kalkınma sürecinin çok boyutlu niteliğini yansıtmakta, daha dengeli ve bütüncül bir performans sağlanmasına yönelik iyileştirme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma performansının tematik boyutlar ve öncelik alanları itibarıyla seyrini ortaya koymak amacıyla 5P kapsamında sınıflandırılan göstergeler temelinde, hedeflere ulaşma sürecindeki güçlük düzeyleri ile ilerleme yeterlilikleri birlikte değerlendirildiğinde aşağıdaki değerlendirme bulgularına ulaşılmıştır.

SU VE GIDA GÜVENLİĞİ

Harun Türker Kara

Dr., Ankara Medipol Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b15>

Temel Bulgular

- Kaynak verimliliği politikaları küresel ölçekte güçlenmekte ve sürdürülebilir üretim-tüketim anlayışı yaygınlaşmaktadır.
- Türkiye’de su yönetimi altyapısı ve bazı tarımsal ürün gruplarında üretim kapasitesi, görece olumlu bir seyir sürdürmektedir.
- Buna karşın su stresi riski, tahıl üretimindeki oynaklık ve gıda enflasyonu gibi unsurlar yapısal kırılganlıkların varlığını göstermektedir.
- Su ve gıda alanlarına yönelik atılacak eşgüdümlü ve kararlı adımlar, bu alandaki güvenliğin güçlendirilmesine katkı sağlayarak ekonomik istikrarın desteklenmesi ve uzun vadeli kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.
- Söz konusu tespitler; su ve gıda güvenliğinin kaynak yönetimini, arz zinciri etkinliğini ve fiyat istikrarını kapsayan çok boyutlu bir politikayla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda geliştirilecek bütüncül politikalar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Öneriler

- Tarım ve su yönetimi politikaları, bütüncül ve uzun vadeli bir yaklaşımla ele alınmalıdır.
- Depolama altyapısı güçlendirilmeli, arz zincirinde kayıplar azaltılmalıdır.
- Fiyat oluşum süreçleri izlenmeli, düzenleyici müdahalelerle piyasa istikrarı sağlanmalıdır.
- Yeni su kaynaklarına erişim artırılmalı, verimli sulama teknikleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Su yönetiminde deniz suyu arıtma ve atık su geri dönüşümü geliştirilmelidir.
- Gıda okuryazarlığı artırılmalı ve gıda israfı azaltılmalıdır.
- Ar-Ge politikalarıyla arz-talep dengesi desteklenmelidir.

Giriş

Üretim ve tüketim temelli insan faaliyetlerinin doğal kaynaklar üzerindeki baskısı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirgin biçimde artmıştır. Bu gelişme, doğal kaynakların sınırlı olduğu gerçeğini ekonomik karar almanın merkezine yerleştirmiştir. Artan nüfus ile kentleşme, sanayileşme ve küresel ticaret hacmindeki genişleme; enerji, su ve gıda gibi temel kaynaklara olan talebi önemli ölçüde artırmıştır. Bu bağlamda doğal kaynakların aşırı ve verimsiz kullanımı; iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve ekosistem hizmetlerinde azalma gibi küresel ölçekte etkiler ortaya koyarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerini doğrudan tehdit etmektedir.

Bu dönüşüm süreci, sürdürülebilirlik kavramını yalnızca çevresel bir mesele olmaktan çıkarıp ekonomik ve sosyal boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken bütüncül bir politika alanına dönüştürmüştür. Nitekim günümüzde ekonomi politikaları kaynak verimliliğini artıran, karbon emisyonlarını azaltan ve döngüsel ekonomi yaklaşımını teşvik eden araçlarla yeniden şekillenmektedir. Bu kapsamda, yenilenebilir enerji yatırımları, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve su yönetimi stratejileri ön plana çıkarken; kamu otoriteleri ile özel sektör arasında artan işbirliğiyle politikaların etkinliği artmaktadır. Dolayısıyla doğal kaynakların korunması ve ekonomik büyüme arasında denge kuran politikaların geliştirilmesi, reel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma su ve gıda güvenliği bağlamında doğal kaynak kullanımına ilişkin, özellikle Türkiye'deki mevcut durumu analiz ederek temel tespitleri ortaya koymayı ve bu doğrultuda politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Ekolojik Açık, Su Yönetimi ve Gıda Güvenliği Dinamikleri

Kaynak kullanımının etkinliğini belirlemek için geliştirilen “Dünya Limit Aşım Günü” yaklaşımı, insanlığın doğal kaynak talebini bu kaynakların yenilenme kapasitesiyle karşılaştırarak ölçen bir göstergedir. Söz konusu gösterge, toplam ekolojik ayak izinin biyokapasiteye oranlanması ve bu oranın yılın gün sayısı ile çarpılması yoluyla hesaplanmakta; doğal kaynakların yıl içinde hangi tarihe kadar sürdürülebilir biçimde karşılanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu tarihten sonraki süre ise ekolojik açık olarak tanımlanmaktadır (Global Footprint Network, t.y.b).

Su ve tarımsal üretim, bu yaklaşımın iki temel bileşenini oluşturmaktadır. Su kaynakları, yenilenme oranı ile çekim arasındaki dengenin bozulması üzerinden değerlendirilmektedir. Bu bağlamda su kullanımının doğal yenilenme hızını aşması, çevre üzerinde doğrudan baskı oluşturmaktadır. Tarımsal üretim ise verimli arazi kullanımı, net birincil üretim ve girdi yoğunluğu üzerinden biyokapasitenin belirlenmesinde kritik rol oynamaktadır. Arazi tahribatı ve kaynak yoğun üretim süreçleri, toplam üretkenliği azaltarak ekolojik açığın derinleşmesine neden olmaktadır (Global Footprint Network, t.y.a).

Global Footprint Network (t.y.b) verilerine göre, 1971-2025 dönemine ilişkin veriler insanlığın doğal kaynak tüketim hızının sistematik biçimde arttığını ve limit aşım tarihinin yıl içinde giderek daha erken bir zamana kaydığını göstermektedir. 1970'lerin başında ancak yıl sonuna doğru gerçekleşen aşım,

BİLGİ KUTUSU

Dünya Limit Aşım Günü

İnsanlığın bir yıl içinde tükettiği doğal kaynakların, dünyanın aynı yıl içinde yenileyebileceği kaynak miktarını ne zaman aştığını gösteren bir göstergedir. Bu tarihten sonra gerçekleşen tüketim, ekolojik açık olarak değerlendirilmektedir.

Sebze üretiminde iç talebi karşılayacak yeterlilik düzeyi korunurken, tahıl üretiminde verimlilik ve arz güvenliğini güçlendirecek politikaların önemi artmaktadır.

1980'lerde kasım ayına, 1990'larda ekim ayına, 2000'li yılların ortalarından itibaren ağustos ayına kadar gerilemiş; 2020'li yıllarda ise temmuz ayına kadar çekilmiştir. Bu çekilme, küresel ölçekte doğal kaynakların aşırı kullanıldığını ve ekolojik açığın kronikleştiğini ortaya koymaktadır. Eğer tüm dünya Türkiye'de olduğu gibi kaynak kullansaydı, söz konusu tarihin yıl içinde daha erkene çekileceğine ilişkin değerlendirmeler mevcuttur.¹ Buna göre diğer ülkeler ile kıyaslandığında, Türkiye doğal kaynaklarını daha hızlı tüketmektedir; öte yandan ülkemizin son yıllarda doğal kaynak kullanımında verimliliğe ilişkin pek çok adım attığı da başka bir gerçektir.

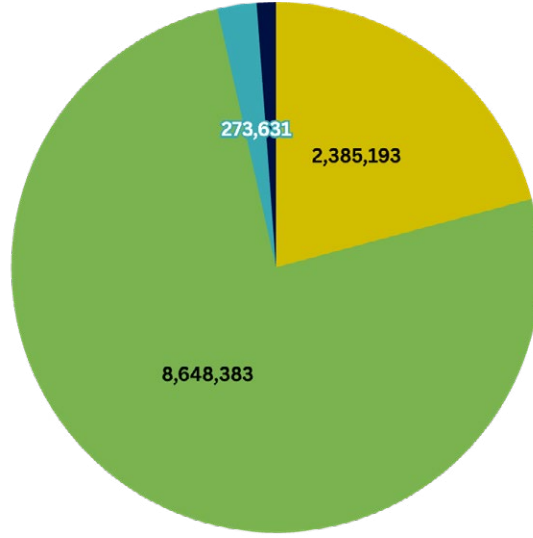
Kaynakların etkin biçimde kullanılmaması neticesinde ortaya çıkan sürdürülebilirlik sorunu, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle Açlığa Son, Temiz Su ve Sanitasyon, Sorumlu Üretim ve Tüketim, İklim Eylemi gibi hedefler; ekolojik ayak izinin azaltılması ve doğal kaynak kapasitesinin korunması açısından kritik öneme sahiptir (United Nations, 2015a). Diğer hedefler ile etkileşim içinde kalarak bu hedeflere ulaşılması ise finansal sistemin dönüşümü için önem teşkil etmektedir. Sürdürülebilir finans, yeşil tahviller, ESG (çevresel, sosyal ve yönetim) kriterleri ve iklim finansmanı araçları eşliğinde, sermayenin çevresel açıdan daha verimli alanlara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.²

Türkiye özelinde su ve gıda güvenliği, küresel eğilimler çerçevesinde giderek daha kritik bir politika alanı haline gelmektedir. Artan nüfus, kentleşme, iklim değişikliği ve tarımsal üretimde artan su ihtiyacı, Türkiye'yi su stresi sınırına yaklaştırmaktadır. Bu durum da tarımsal verimlilik ve gıda arz güvenliği üzerinde doğrudan baskı oluşturmaktadır. Dünyada doğal kaynakların hızla tükenmesiyle birlikte, Türkiye'de suyun etkin yönetimi, modern sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının benimsenmesi hem ekolojik dengenin korunması hem de gıda güvenliğinin sağlanması açısından stratejik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Netice itibarıyla suyun etkin yönetimi ve kullanım verimliliği kritik bir politika alanı olarak öne çıkarken, sektörel bazda su tüketiminin ve atık su oluşumunun analiz edilmesi önem kazanmaktadır.

Grafik 94'te gösterildiği üzere, Türkiye'de endüstriyel atık su oluşumu yüksek düzeyde yoğunlaşma eğilimi taşımakta ve toplam yükün %76'sı termik santrallerden, %21'i imalat sanayisinden kaynaklanmaktadır; maden işletmeleri ve kırsal yerleşimler ise sınırlı paylara sahiptir. Bu yapı enerji üretim sektörünün su tüketim yoğunluğu açısından belirleyici rolünü ortaya koyarken, atık su yönetimi politikalarının sektörel önceliklendirme temelinde ele alınması gerektiğini de desteklemektedir.

1 Bkz.: Yeşil Büyüme. (2025). Dünya Limit Aşım Günü 2025: Tarih ve Önemi. <https://yesilbuyume.org/dunya-limit-asim-gunu-2025-3/>

2 Detaylı bilgi için: Fatemi, A. M., & Fooladi, I. J. (2013). Sustainable finance: A new paradigm. *Global Finance Journal*, 24(2), 101-113.

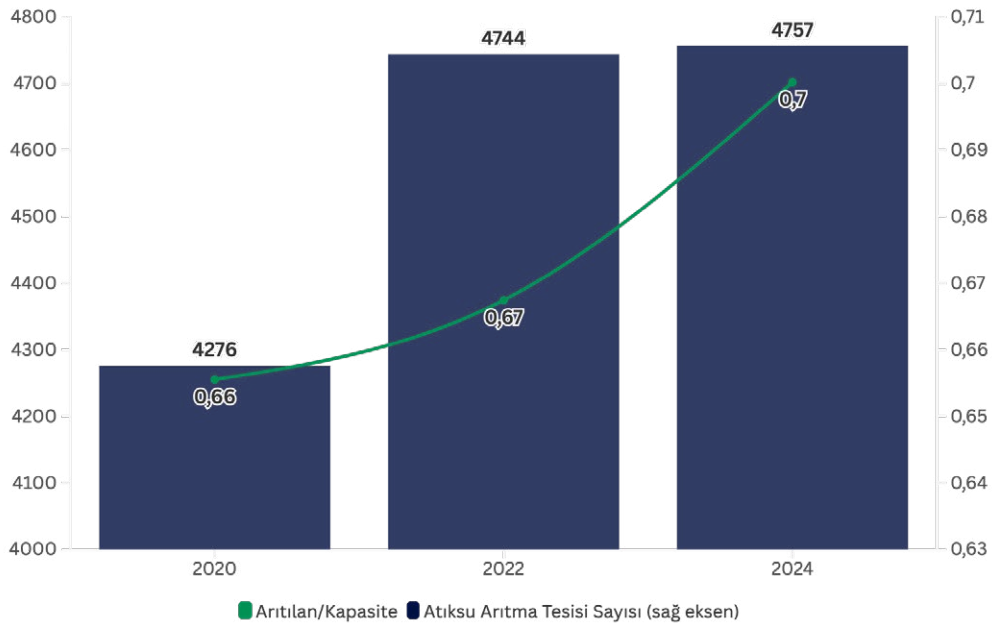

İmalat Sanayi İşyerleri Termik Santraller Maden İşletmeleri Köyler

Grafik 94. Atık Su Üretimi (m³, 2025)

Kaynak: TÜİK, Atık Su Üretim İstatistikleri

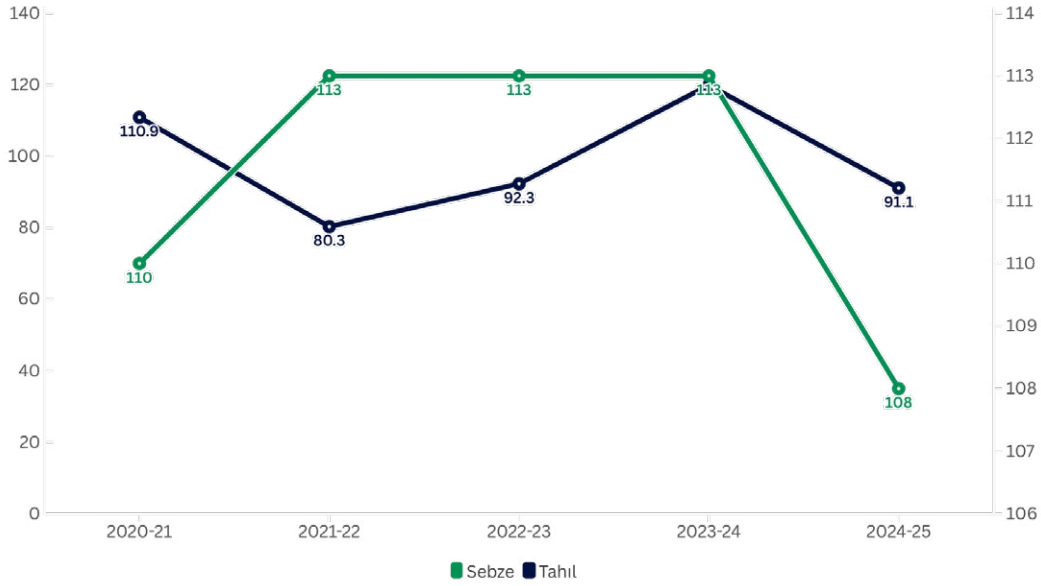
Öte yandan atık su arıtma altyapısındaki gelişmeler, artan çevresel baskının yönetilmesine dair kurumsal kapasitenin güçlendiğine işaret etmektedir. Grafik 95'te gösterilen 2020-2024 döneminde atık su arıtma tesisi sayısının 4.276'dan 4.757'ye yükselmesi, kapasitenin ise 7.614.413 m³'ten 8.232.428 m³'e ulaşması, altyapı yatırımlarının sürdüğünü ortaya koymaktadır. Aynı dönemde arıtılan atık su miktarının 4.991.537 m³'ten 5.764.377 m³'e yükselmesi ve kapasite kullanım oranının %70 seviyesine çıkması ise mevcut tesislerin daha etkin kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla küresel ölçekte artan ekolojik baskı ile uyumlu biçimde, Türkiye'de hem su yönetimi hem de atık su arıtma kapasitesine yönelik gelişmelerin birlikte değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Grafik 95. Atık Su Arıtma Kapasitesi (m³, 2000-2024)

Kaynak: TÜİK, Atık Su İstatistikleri, 2024

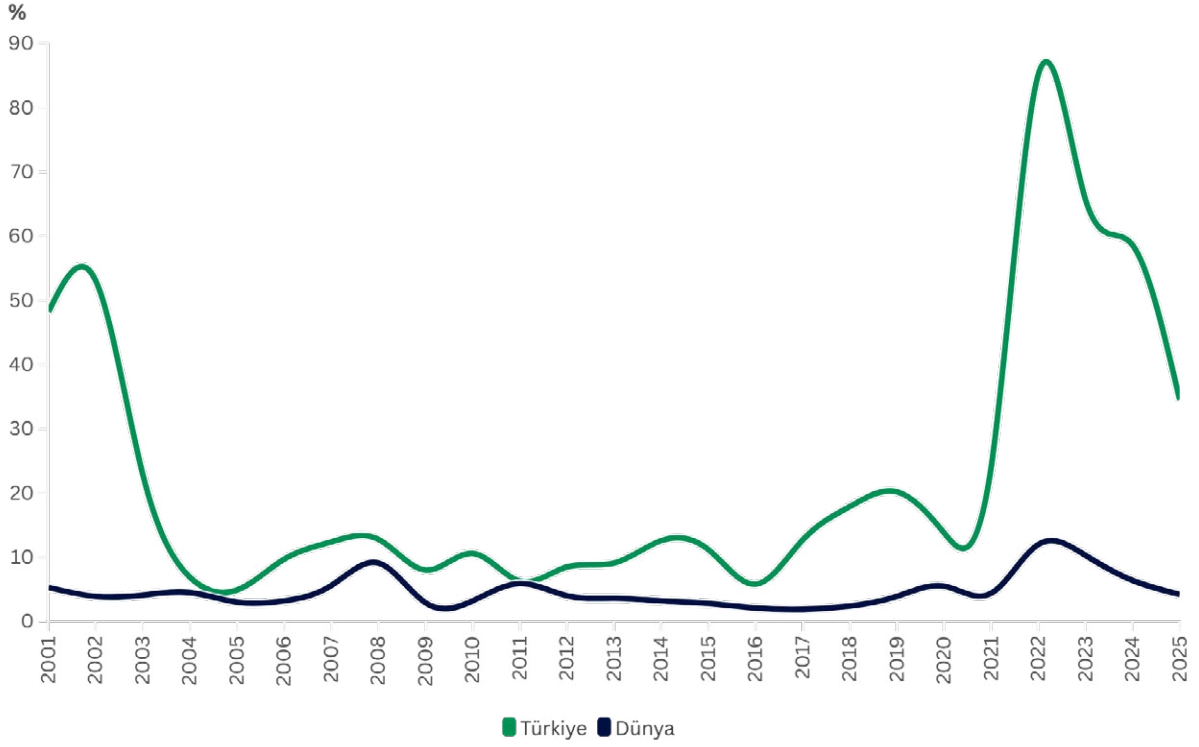
Gıda yeterliliği ve güvenliği açısından son 5 yıla ait sebze ve tahıl yeterlilik oranlarının değerlendirildiği Grafik 96'da, iki temel ürün grubunun nispeten farklı dinamikler izlediği görülmektedir. Sebze yeterlilik oranının dönem boyunca görece istikrarlı bir seyir izleyerek 108-113 bandında kalması, bu ürün grubunda arzın iç talebi karşılama kapasitesinin sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Buna karşılık tahıl yeterlilik oranındaki belirgin dalgalanmalar tahıl arzının dış şoklara, iklim koşullarına ve ticaret bağımlılığına daha açık olduğunu ortaya koymaktadır. Tahılların stratejik önemi dikkate alındığında, bu oynaklık gıda güvenliği açısından yapısal bir kırılganlığa işaret etmektedir. Dolayısıyla sebze grubunda görece istikrar korunurken; tahıl üretiminde verimlilik artışı, stok yönetimi ve ithalat bağımlılığını azaltıcı politikaların güçlendirilmesi, uzun vadeli gıda güvenliğinin sağlanması açısından kritik önem taşımaktadır.

Grafik 96. Bitkisel Üretim Yeterliliği (Milyon Ton, 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Ürün Denge Tabloları, 2025

Öte yandan Türkiye ile dünya gıda enflasyonu 2001-2025 dönemi baz alınarak tarımsal fiyat mekanizmasının bir yansıması bağlamında incelendiğinde hem düzey hem de oynaklık açısından belirgin bir ayrışma olduğu görülmektedir. Grafik 97'de gösterildiği üzere, Türkiye'de gıda enflasyonu dünya ortalamasının üzerinde seyrederken daha yüksek bir standart sapma sergilemektedir. Söz konusu veride 2018 itibarıyla belirginleşen bir değişim dikkat çekmiştir: Özellikle 2022 yılındaki belirgin yukarı yönlü hareket, küresel gıda enflasyonundaki artışa kıyasla Türkiye'de çok daha güçlü bir gıda enflasyonu yaşandığını göstermektedir. Gıda enflasyonunun Türkiye özelinde çeşitli içsel faktörlerle beslendiğini ve küresel eğilim ile ayrışmanın yapısal olduğuna işaret eden bu bulgular; gıda güvenliği için fiyat kanalı ile oluşabilecek risklerin önlenmesi amacıyla geliştirilecek politikaların önemini ortaya koymaktadır.

Grafik 97. Yıllık Ortalama Gıda Enflasyonu (% , 2001-2025)

Kaynak: TÜİK ve Dünya Bankası, Yıllık Gıda Enflasyonu Verileri, 2025

Sonuç

Su ve gıda güvenliği, ekonomi politikalarının merkezinde yer alan stratejik bir alan haline gelmiştir. Küresel ölçekte sürdürülebilirlik odaklı politikaların yaygınlaşması ve kaynak verimliliğini artırmaya yönelik araçların çeşitlenmesi, bu alanda önemli bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Türkiye özelinde ise hem altyapı yatırımları hem de tarımsal üretim kapasitesi açısından açık bir ilerleme gözlenmekle birlikte, bazı yapısal risklerin devam ettiği görülmektedir.

Endüstriyel atık su üretiminin %76'sı termik santrallerden, %21'i imalat sanayisinden kaynaklanmaktadır.

Finansal Sistem

ve Şirketler

YURT İÇİ FİNANSAL PİYASALAR

Bekir Eren

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Medipol Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b16>

Temel Bulgular

- 2025 yılında para politikası, maliye politikası ve makro ihtiyati düzenlemelerle kararlı bir şekilde dezenflasyon sürecine odaklanılması, yurt içi finansal istikrarı güçlendirmiştir.
- Ticaret savaşları, jeopolitik riskler ve iklim değişikliği, yurt içi finansal piyasalar üzerinde birtakım olumsuz etkilere yol açmıştır.
- Faiz indirimlerine rağmen TL'nin yüksek maliyeti, 2025 yılında da kredileri baskılamaya devam etmiştir. Bu durum firmaları yurt dışı borçlanmaya ve döviz cinsi kredi kullanırmaya yönlendirmiştir.
- Kredi kartı harcamaları, ihtiyaç kredilerindeki artışın devam etmesi ve takipteki alacaklardaki bozulma, hanehalkının yüksek enflasyondan en fazla etkilenen kesim olduğunu göstermektedir.

Öneriler

- Ekonomi politikalarının sürdürülebilir olması için para ve maliye politikasıyla makro ihtiyati düzenlemelerin jeopolitik gelişmeler ve iklim değişikliğinden kaynaklanabilecek risklere daha fazla odaklanması faydalı olacaktır.
- Finansal istikrarın sürdürülebilmesi için dar gelirli hanehalkını ve küçük ölçekli firmaları yüksek faiz ve enflasyona karşı koruyacak politikaların geliştirilmesi yerinde olacaktır.
- Seçici kredi politikasının uygulanması ve kredi koşullarının; sürdürülebilir tarım, çevre dostu yatırımlar ve sosyal projeleri teşvik edici şekilde belirlenmesi, uzun vadeli büyümeyi ve şirket kârlarını olumlu etkileyecektir.
- Konut kredilerinde ilk evini alacak kişilere verilecek uzun vadeli ve uygun maliyetli finansman teşviki, kira fiyatlarındaki artışı sınırlandırıp hanehalkı refahını olumlu yönde etkileyecektir.
- Taşıt kredilerinde, yerli üretimi teşvik edecek şekilde ÖTV matrah güncellemesi ve vade ve finansman koşullarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler büyümeyi destekleyecektir.

Giriş

Finansal piyasaların sağlıklı çalışması ve derinleşmesi, uzun vadeli ekonomik büyüme ve finansal istikrar için önem arz etmektedir. Gelişmiş finansal sistemler küçük fonları büyük yatırımlara yönlendirmekte, asimetrik bilgiyi azaltmakta ve mevduat sahiplerinin risklerini düşürmektedir. Bu sayede, ekonomide kaynaklar verimli bir şekilde dağıtılarak doğrudan ve dolaylı kanallar aracılığıyla büyüme desteklenmektedir (Parasız, 2005).

Finansal piyasalara güncel yaklaşımlar; sürdürülebilir finans, dijital finans, kamu borç yönetimi, finansal okuryazarlık, tüketiciyi koruma ve piyasa odaklı finansal sistemler gibi konulara daha çok odaklanmaktadır. Türkiye’de de finansal piyasalardaki istikrarın uzun soluklu olması için bu alanlardaki gelişmelerin hızlandırılması gerekmektedir.

Önceki birkaç yıla kıyasla, 2025 yılında Türkiye finansal piyasalarında istikrarın arttığını söylemek mümkündür. Para politikası ve maliye politikasındaki gelişmeler bu süreçte belirleyici olmuştur. Nitekim bu çalışmanın amacı, 2025 yılında Türkiye ekonomisinde yurt içi finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri finansal varlıklar ve yükümlülükler, bankacılık sektörü, BIST, döviz kuru ve piyasa faizleri çerçevesinde ele almaktır.

Finansal Varlık ve Yükümlülükler

Türkiye’de finansal kesim, finansal olmayan kesim, genel yönetim, hanehalkının varlık ve yükümlülüklerindeki değişimler Tablo 13’te paylaşılmaktadır. Bu verilere göre 2025 yılında toplam finansal yükümlülüklerin, toplam finansal varlıklardan daha fazla olduğu ve Türkiye ekonomisinin net finansal borçlu pozisyonunu sürdürdüğü görülmektedir. Önceki yıla kıyasla, ülkenin toplam net borçluluk seviyesinde artış görülmektedir. Dezenflasyon politikaları sonucunda yurt içinde artan finansman maliyetinin bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmektedir.

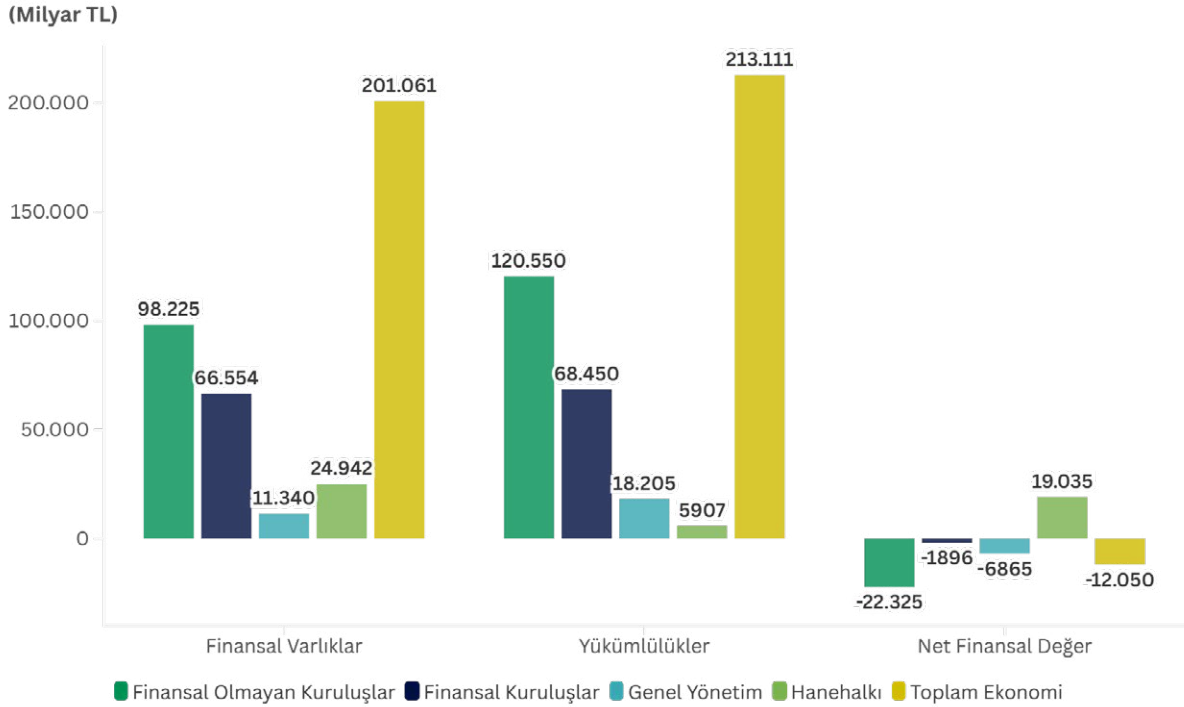
Finansal aktörlerin pozisyonları incelendiğinde ise önceki yıllarda olduğu gibi yalnızca hanehalkının yurt içi sektörler karşısında net alacaklı konumunda olduğu görülmektedir. 2025 yılında hanehalkının finansal varlıkları, yükümlülüklerine kıyasla daha hızlı artmış ve net alacaklı pozisyonunda kayda değer bir artış görülmüştür. Bu dönemde hanehalkı, finansal varlık tercihlerinde yüksek faiz ortamının sunduğu getiri imkanları doğrultusunda TL tasarruf araçlarına, yatırım fonlarına ve küresel eğilimlerle uyumlu biçimde kıymetli maden hesaplarına yönelmiştir. Diğer taraftan, 2025 yılında finansal kuruluşlar ve genel yönetimin net pozisyonlarında önceki yıla göre önemli bir değişim olmadığı görülmektedir. Finansal olmayan kuruluşların net pozisyonunda ise önemli bir bozulma meydana gelmiştir. Bu durum TL borçlanma maliyetlerinin yüksek seyrini sürdürmesi nedeniyle, reel sektörün yurt dışı borcunu artırmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, finansal olmayan kuruluşların borçluluk seviyesi tarihsel ortalamanın altında olup sürdürülebilir seviyelerde bulunmaktadır.

Finansal piyasaların gelişmesi, tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesini sağlayarak ekonomik büyüme ve finansal istikrarı desteklemektedir.

Tablo 13. Ekonomik Birimlerin Finansal Varlık ve Yükümlülükleri (Milyar TL, 2025)

Gösterge	Toplam Ekonomi	Finansal Olmayan Kuruluşlar	Finansal Kuruluşlar	Genel Yönetim	Hanehalkı
2025 (3. Çeyrek) – Tutar (Milyar TL)					
Finansal Varlıklar	201.061	98.225	66.554	11.340	24.942
Yükümlülükler	213.111	120.550	68.450	18.205	5.907
Net Finansal Değer	-12.050	-22.325	-1.896	-6.865	19.035
2024 (3. Çeyrek) – Tutar (Milyar TL)					
Finansal Varlıklar	145.425	78.231	43.933	5.928	17.333
Yükümlülükler	154.809	93.153	45.313	12.399	3.943
Net Finansal Değer	-9.383	-14.923	-1.381	-6.470	13.390

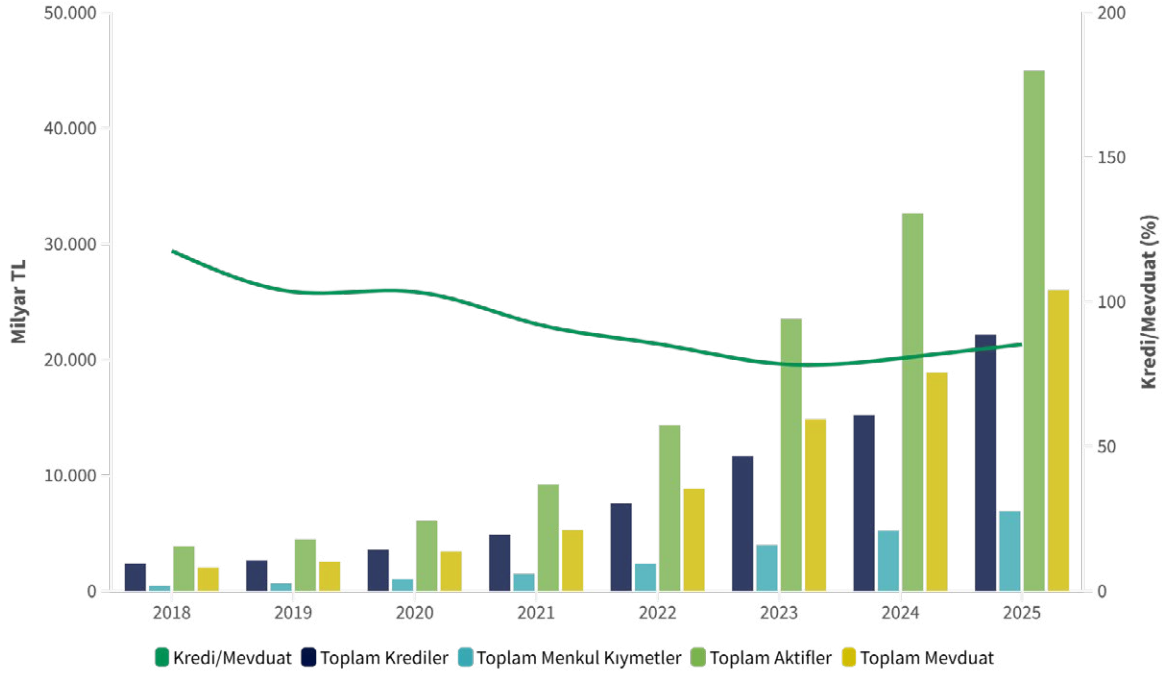
Kaynak: TCMB, Finansal Hesaplar Raporu (3. Çeyrek), Sektörler İtibarıyla Net Finansal Pozisyon, Stok, 2025

Grafik 98. Ekonomik Birimlerin Finansal Varlık ve Yükümlülükleri (Milyar TL, 2025, 3. Çeyrek)

Kaynak: TCMB, Sektörler İtibarıyla Net Finansal Pozisyon, Stok, 2025

Türkiye’de 2022 yılından itibaren görülen yüksek enflasyon ortamı, bankacılık sektörü, aktif kredi, mevduat, menkul kıymet ve özkaynak kalemlerinde nominal olarak hızlı artışlara yol açmıştır. Bankacılık sektöründe 2021 yılından itibaren kredi/mevduat oranının azalma eğiliminde olması mevduatın krediyi karşılama oranında artış olduğunu ima ederken, 2024 ve 2025 yıllarında sınırlı oranda tersine dönmüştür. Bununla birlikte kredi/mevduat oranı %100’ün altında seyretmeye devam etmiştir (Grafik 99). Önceki yıla kıyasla 2025 yılında mevduat ve menkul kıymet tutarlarındaki nominal artış enflasyon oranına yakın bir seviyedeysen, nominal kredi tutarlarının yıllık enflasyon oranından daha hızlı büyümesi, kredi/mevduat oranında artışa yol açmıştır.

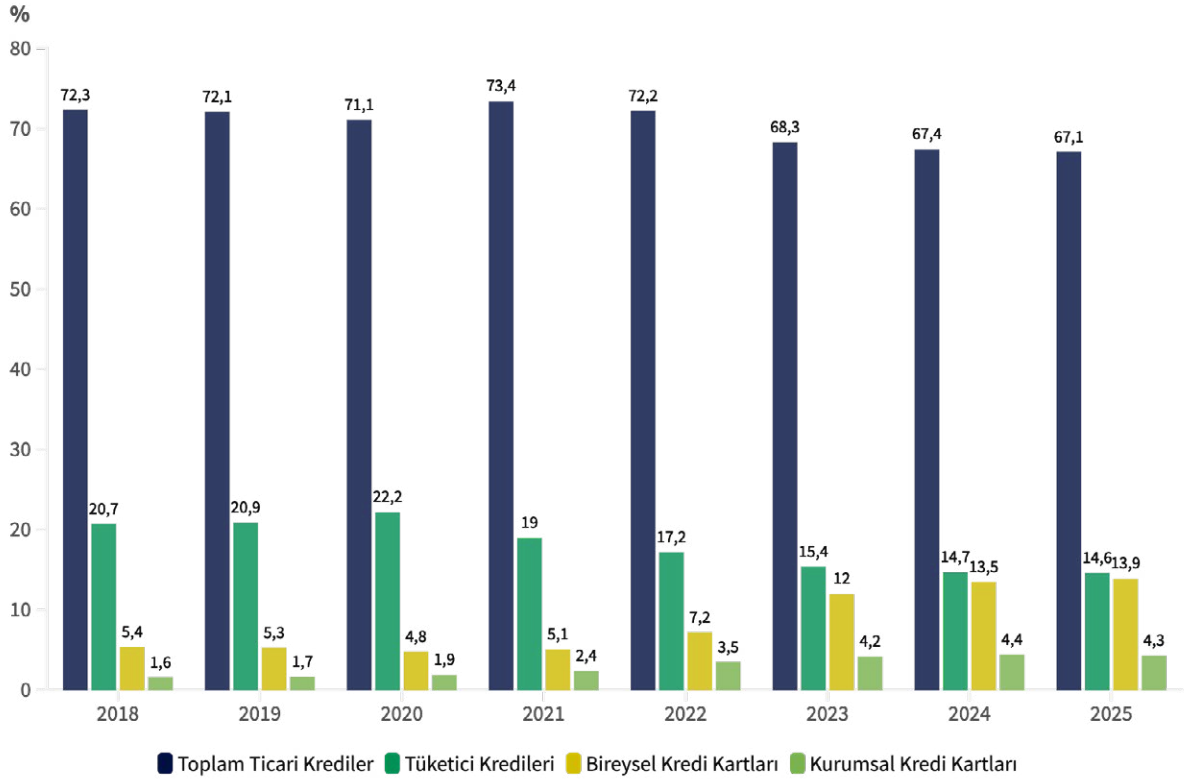
Grafik 99. Bankacılık Sektörü Bilanço Kalemleri (Milyar TL, 2018-2025)

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü 2025 Görünümü, 2025

Not: 2018-2024 verileri BDDK resmî yıl sonu raporlarıdır; 2025 verisi, BDDK'nın Ocak 2026 başında açıkladığı kesinleşmiş yıl sonu ana göstergeleri ve "Bankacılık Sektörü 2025 Görünümü" verilerinden derlenmiştir.

Bankaların kullandıkları kredilerin türleri incelendiğinde, büyüme için önemli bir role sahip olan ticari kredilerin payının 2021 yılından itibaren gerileme eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik 100). Yüksek borçlanma maliyetleri ve enflasyon ortamının oluşturduğu belirsizliklerin bu gelişmede etkili olduğu düşünülmektedir. Tüketici kredilerin payında da benzer bir eğilim dikkat çekmektedir. Diğer taraftan başta bireysel kredi kartı olmak üzere kredi kartlarıyla sağlanan borçlarda, özellikle 2023 yılından itibaren yüksek artışlar ortaya çıkmıştır. 2025 yılında da bireysel kredi kartlarından sağlanan finansmanın payı artmaya devam etmiştir. Bu durum kredi kartının bir ödeme aracından ziyade, borçlanma aracı gibi kullanıldığını göstermektedir. Borçların zamanında geri ödenmemesi durumunda yüksek faiz oranları uygulanmasına rağmen bireylerin kredi kartına bağımlılığının artması, alt ve orta gelir grupların yüksek enflasyon sebebiyle finansal bir baskı altında olduğunu göstermektedir. Ayrıca son yıllarda Türkiye'deki toplam kredi büyümesinin temel belirleyicisinin kredi kartı harcamaları olduğunu söylemek mümkündür.

Kredilerin büyüme için hayati rolü düşünüldüğünde, Türkiye'nin kendine özgü koşulları dikkate alınarak sürdürülebilir ekonomik ve finansal faaliyetlerin tanımlanması, bu çerçevede bankaların da işletmelerin sürdürülebilirlik performansına göre kredileri kullandırması ve finansman koşullarını düzenlemesi faydalı olacaktır. Sürdürülebilir tarım, yenilenebilir enerji projeleri, çevre dostu yatırımlar ve sosyal projeleri destekleyen seçici kredi politikasının uygulanması, uzun vadeli büyüme ve kalkınmayı olumlu etkileyecektir.

Grafik 100. Bankacılık Sektörü Kredi Kompozisyonu (% , 2018-2025)

Kaynak: BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, 2025

Ticari krediler TL ve yabancı para (YP) ayrımında incelendiğinde, 2023 yılı ikinci yarısından itibaren TL borçlanma maliyetlerinin hızla artması döviz cinsinden kredilerdeki büyümeyi hızlandırmıştır. 2023 ve 2024 yıllarında YP kredilerin payında kayda değer bir artış meydana gelmiş (Grafik 101), 2025 yılı başında TCMB'nin hayata geçirdiği makro ihtiyati politikalarıyla birlikte bu artış son bulmuştur. TCMB 2025 yılı Ocak ayında YP krediler için belirlemiş olduğu referans değerini %1,5'tan %1'e düşürmüştür. Şubat ayında da bankaların yurt dışından temin ettikleri döviz cinsi borçlar için geçerli olan zorunlu karşılık oranını yükseltmiştir. Böylece bankaların döviz cinsi fonlamasının daha pahalı hale getirilerek YP kredilerin maliyetinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Mart ayında döviz kredilere ilişkin sıkılaştırıcı makro ihtiyati düzenlemelere devam edilmiş, YP krediler için belirlenen aylık büyüme oranı %1'den %0,5'e düşürülmüş ve söz konusu hesaplamadan muaf tutulan kalemler azaltılmıştır (TCMB, 2025). Düzenlemelerin etkisiyle 2025 yılında YP kredilerin payı, 2022 yılındaki seviyelerine geri dönmüştür.

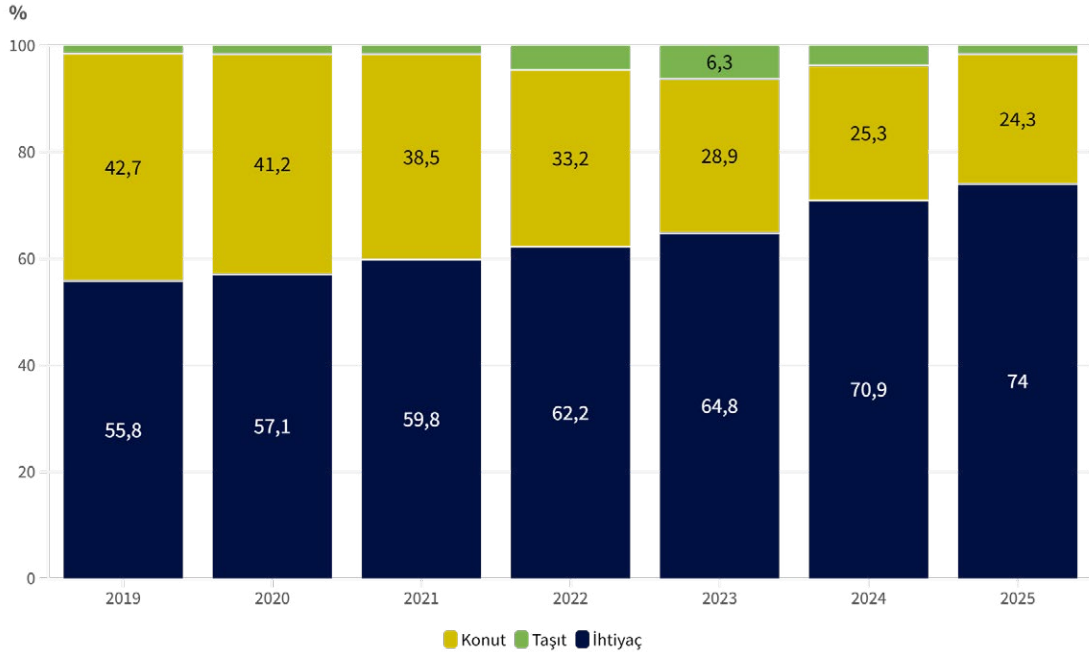

Grafik 101. Ticari Kredi Kompozisyonu (% , 2018-2025)

Kaynak: BDDK, 2025

Not: 2025 verileri, BDDK'nın Ocak 2026 başında açıkladığı kesinleşmiş yıl sonu (Kasım-Aralık ortalaması) ticari ve KOBİ kredileri stok dağılımından derlenmiştir.

Tüketici kredilerin kompozisyonu incelendiğinde ise en büyük payın ihtiyaç kredilerinde olduğu görülmekte, bu kredilerin payındaki artışın da 2025 yılında sürdüğü anlaşılmaktadır (Grafik 102). Diğer taraftan yüksek finansman maliyetleri ve taşıtlar için geçerli ÖTV matrahında güncelleme yapılmamasıyla, taşıt kredilerin payı 2024 yılından itibaren azalmaya başlayarak 2025 yılında bu eğilim hızlanmıştır. Ayrıca konut kredilerinin payında 2020 yılından sonra başlayan gerileme eğilimi 2025 yılında da devam etmiştir. Bu anlamda dezenflasyon politikaları sonucu yükselen TL faizlerinin en çok konut kredilerini etkilediği değerlendirilmektedir.

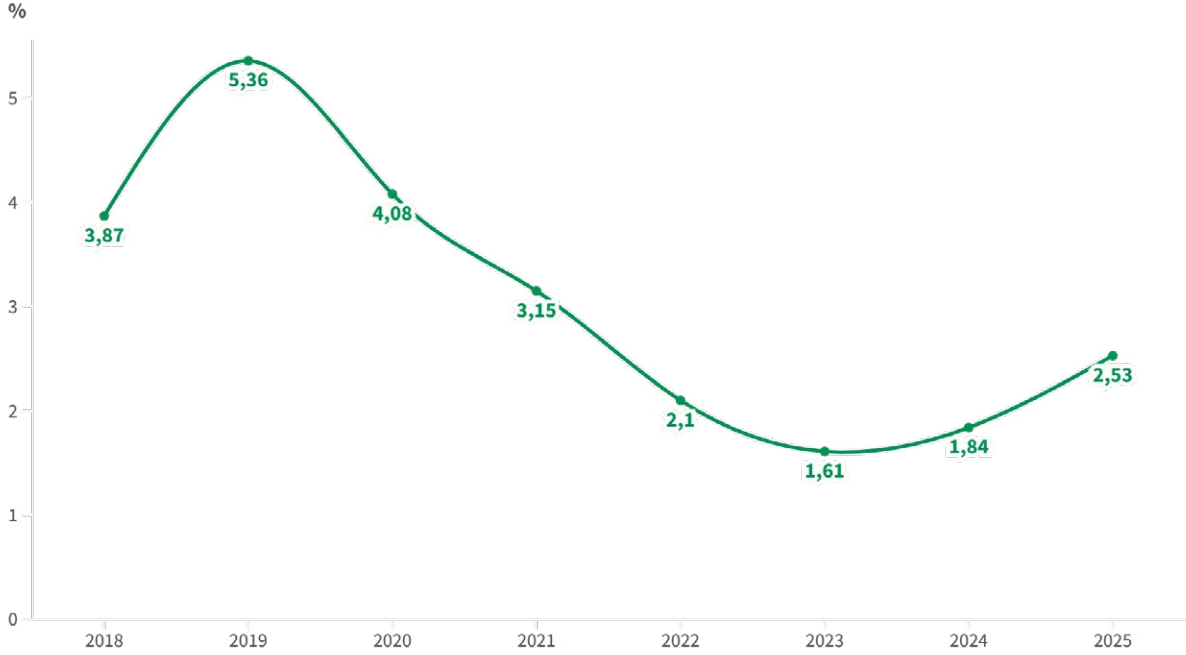

Grafik 102. Tüketici Kredilerinin Kompozisyonu (% , 2019-2025)

Kaynak: BDDK, 2025

Not: 2025 verileri, BDDK'nın Aralık 2025 bülteni ve bankacılık sektörü aylık stok dağılımı raporlarından (Aralık ayı sonu gerçekleşmeleri) derlenmiştir.

Takipteki alacakların toplam nakit kredileri içindeki payı, bankacılık sektörünün varlık kalitesi ve finansal sektördeki riskler için önemli bir gösterge olarak izlenmektedir. 2023 yılı sonuna kadar gerileme eğiliminde olan takipteki alacakların, 2024 ve 2025 yıllarında hızla yükseldiği görülmektedir (Grafik 103). Bu artışlar büyük oranda bireysel kredi kartı ve ihtiyaç kredilerinden kaynaklanmaktadır. Yüksek seyreden faiz oranları ve gelir artışlarının enflasyon karşısında hızla erimesi, özellikle hanehalkı ve küçük ölçekli şirketlerin borçlarını çevirmekte zorluğa yol açmıştır.

Grafik 103. Takipteki Alacaklar (% , 2018-2025)

Kaynak: BDDK, 2026

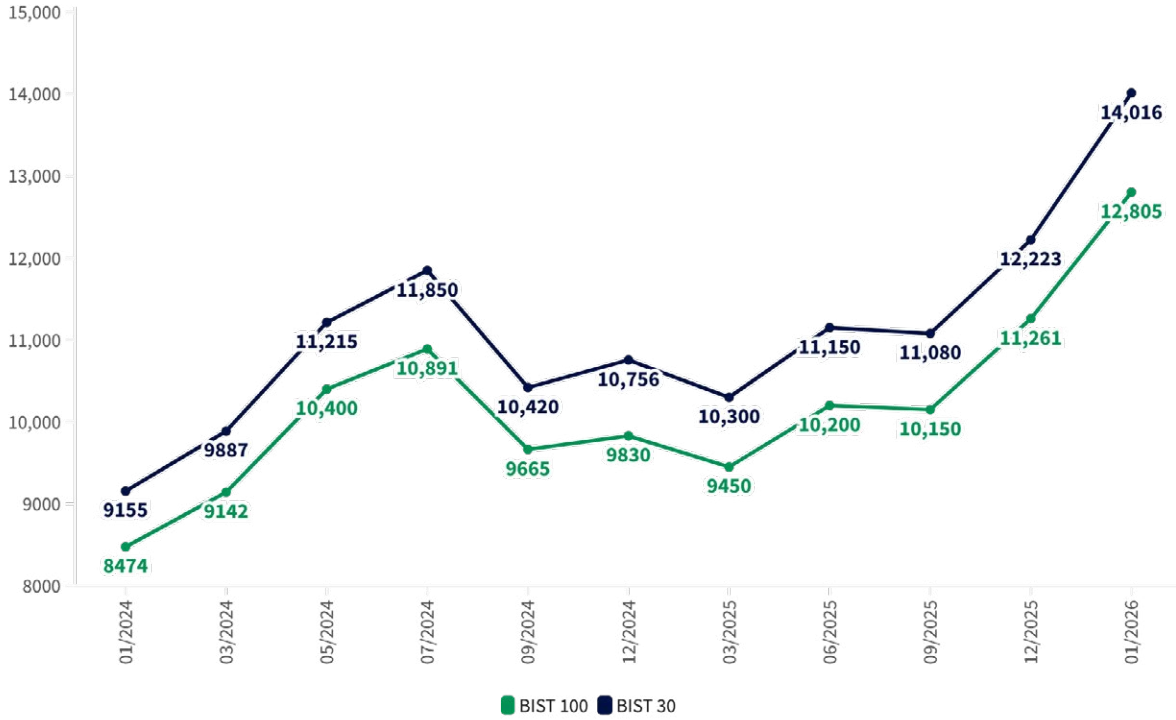
Not: 2025 verisi, BDDK'nın Ocak 2026 başında yayımladığı 2025 yıl sonu (Aralık son hafta) ana göstergeleri ve sektör bültenlerinden derlenmiştir.

Hisse Senedi Piyasası

Borsa endeksleri, ekonominin gidişatını gösteren öncü göstergelerden biridir. 2025 yılının başlarında BIST 30 ve BIST 100 endekslerinde yaşanan gerilemede, küresel riskler ve yurt içinde yaşanan siyasi gelişmeler etkili olmuştur. Para politikasının zamanında güçlü reaksiyon vermesi ve dezenflasyon umudunun artmasıyla, 2025 yılı Mayıs ayından itibaren borsada toparlanma başlamıştır (Grafik 104). Ancak eylül ayında, eğitim ve gıda fiyatlarından kaynaklı enflasyonun beklentilerin üzerinde gelmesiyle artış eğilimi durmuştur. Yılın son çeyreğinde ise gelişmiş ülke merkez bankalarının parasal genişlemesi, artan küresel risk iştahı ve ABD dolarının zayıflaması neticesinde borsada tarihi seviyelere ulaşmıştır.

2026 yılında jeopolitik riskler, ticaret savaşları, iklim değişikliği ve dezenflasyon sürecinin borsa üzerinde etkili olması beklenmektedir. Ayrıca küresel yatırımcıların sürdürülebilir finansı daha çok tercih etmeye başladığı dikkat çekmektedir. Sürdürülebilir finans, çevresel, sosyal ve yönetsel faktörleri (ESG kriterleri) birlikte ele almaktadır. ESG kriterlerine uygun yatırımlar ahlaki ve toplumsal sorumluluğu gözetirken, üretim faktörlerinin verimli kullanılmasını sağlamakta ve

şirketlerin uzun dönem kârlarını olumlu etkilemektedir. Türkiye’de düzenleyici otoritelerin ve şirketlerin bu doğrultuda adım atması, borsaya daha çok küresel yatırımcı çekecek ve ülkenin dış finansman ihtiyacını kolaylaştıracaktır.

Grafik 104. BIST 30 ve BIST 100 Endeksleri (2024-2026)

Kaynak: Investing.com, BIST 30; BIST 100, 2025

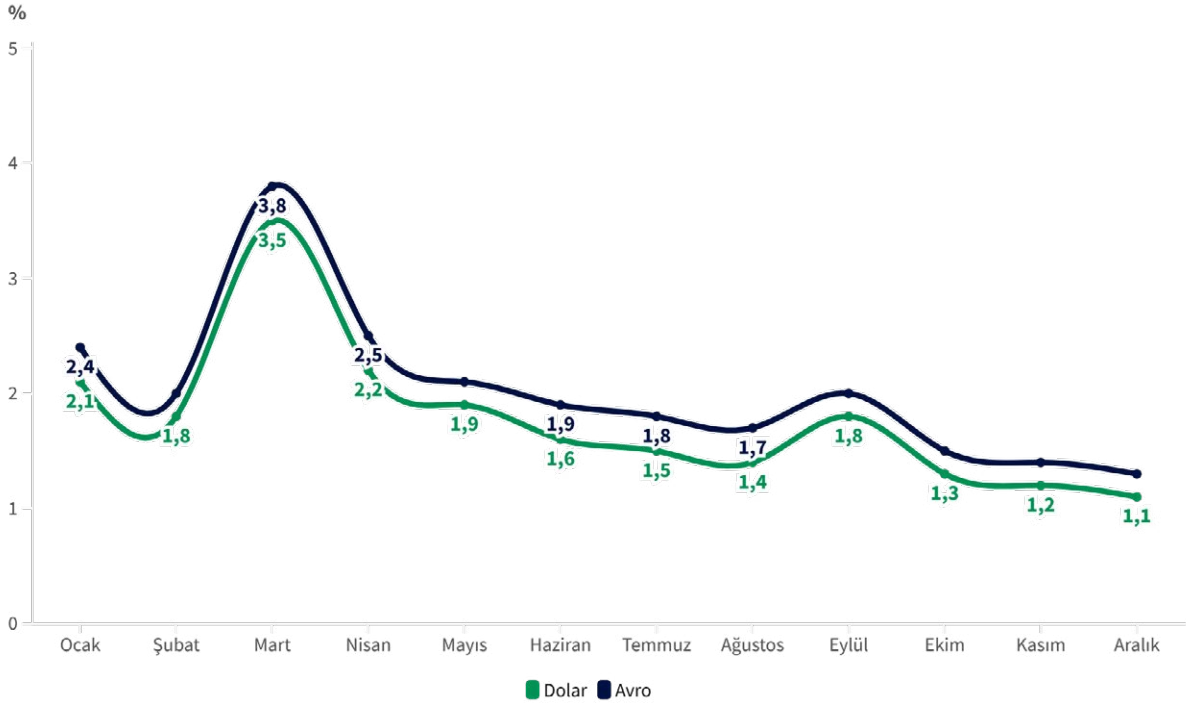
Not: 2025 yılı değişimi BIST 100 için %14,56, BIST 30 için ise %13,64 olarak gerçekleşmiştir. Veriler, her ilgili ayın son işlem günü kapanış rakamlarını yansıtmaktadır.

Döviz Kuru

2025 yılı, döviz piyasasının çoğunlukla istikrarlı seyrettiği bir dönem olmuştur. Ancak 2025 yılı Mart ayında yaşanan yurt içi siyasi gelişmeler döviz talebini artırınca, TCMB döviz piyasasına satış yönünde müdahale etmiştir. Para politikasının proaktif kullanılması, kısa bir türbülansın sonra finansal piyasaların Haziran ayında toparlanmasını sağlamıştır. TCMB tekrar döviz piyasasında alıcı olmuş ve rezervler hızla yükselmeye devam etmiştir. 2025 yılı sonunda TCMB brüt rezervleri 193,9 milyar dolar ile tarihi bir seviyeye çıkmıştır. Ayrıca swap hariç net rezervleri 6,5 milyar dolara, net rezervleri de 80,4 milyar dolara yükselmiştir. Rezervlerdeki kayda değer iyileşme, finansal stres dönemlerinde döviz piyasasına müdahale edebilmek için TCMB’ye önemli bir tampon sağlamıştır.

2025 yılında Türkiye ekonomisinde kur seviyelerindeki artışın, yıllık enflasyon oranının altında olduğu görülmektedir. 2024 yılında ortalama TL/ABD doları kuru 32,79 iken, 2025 yılında ortalama %20 artışla 39,48 seviyesine yükselmiştir. 2025 yılında ortalama TL/EUR kuru ise %26 artışla 35,49 seviyesinden 44,71’e çıkmıştır. Döviz kurundaki gelişmeler enflasyonla mücadele konusunda TCMB’nin işini kolaylaştırırken, ihracatçıların da eleştirilerine yol açmaktadır.

Döviz kuru oynaklığı, yurt içi finansal gelişmeler hakkında önemli ipuçları vermektedir. 2025 yılı döviz kuru oynaklığı incelendiğinde, mart ayında Türkiye’de yaşanan siyasi gelişmelerin sermaye çıkışlarını artırarak döviz kuru oynaklığını yükselttiği görülmektedir (Grafik 105). TCMB’nin yerinde adımları ile nisan ayından itibaren döviz piyasası tekrar sakinleşmiş ve döviz kuru oynaklığı hızla azalmıştır. Eylül ayında enflasyonun beklentilerin üzerinde gelmesi, dezenflasyon sürecinin uzayacağı endişelerine yol açmış ve kur oynaklığı sınırlı bir miktar artmıştır. TCMB’nin doğru yönlendirmeleri ve enflasyondaki düşüş eğiliminin yılın son çeyreğinde devam etmesi, döviz kuruna tekrar istikrar kazandırmıştır.

Grafik 105. Döviz Kuru Oynaklığı (% 2025)

Kaynak: TCMB, 2025

Not: Günlük değişimlerin 30 günlük standart sapması alınarak hesaplanmıştır. Veriler, TCMB günlük döviz alış kurlarının 30 günlük hareketli standart sapması hesaplanarak derlenmiştir. 2025 yılında USD/TL kuru yılı 42,95 seviyesinde tamamlamış; ancak bu yükseliş ani şoklar yerine kademeli ve düşük oynaklık olan bir patikada gerçekleşmiştir.

Piyasa Faizleri ve CDS

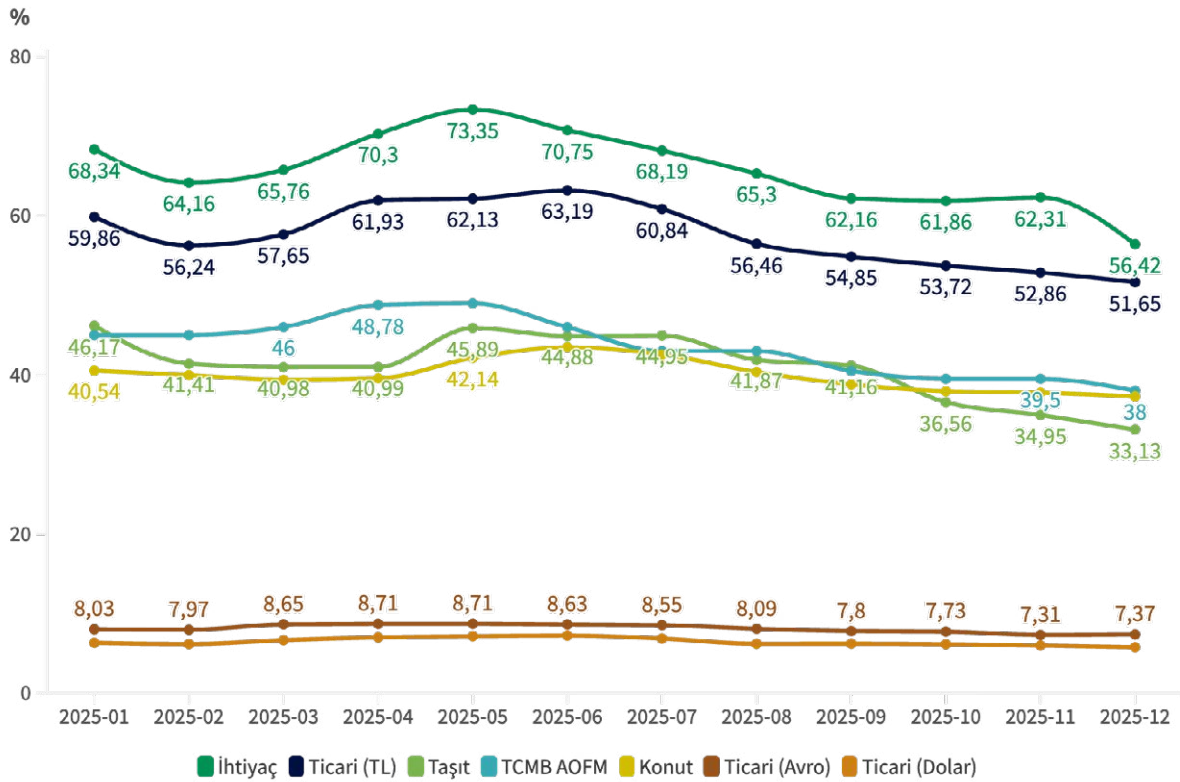
Türkiye’de bankalar, likidite açıklarının bir kısmını belirlenen politika faiz oranı üzerinden TCMB’den borçlanmaktadır. TCMB bankaları fonlarken ağırlıklı 1 haftalık repo faiz oranını kullanmaktadır. Bazı durumlarda faiz koridorunun üst bandından fonlama yapılabilirdi için TCMB ağırlıklı fonlama maliyetini (AOFM) referans almak daha sağlıklı olmaktadır. Bankalar en önemli fon kaynağı olan mevduatlara ödedikleri faizi belirlerken de TCMB AOFM’yi esas almaktadır. Bu itibarla, bankaların kredi faiz oranları da TCMB politika faizi/AOFM tarafından etkilenmektedir.

TCMB enflasyonla mücadele kapsamında politika faizini ve AOFM’yi 2023 yılı ikinci yarısından itibaren kademeli olarak artırmaya başlamış, 2024 yılı mart ayı sonunda fonlama faizini %50 seviyesine çıkartarak yılın son ayına kadar bu seviyede sabit tutmuştur. Dezenflasyon sürecinin belirginleşmeye başlamasıyla birlikte 2024 yılı aralık ayında faiz indirimleri başlamıştır. 2025 yılının ilk iki ayında gerileyen enflasyonla birlikte politika faizi ve AOFM düşmüştür (Grafik 106). Mart

ayındaki yurt içi siyasi gelişmeler, finansal piyasalardaki oynaklık ve artan döviz talebiyle birlikte TCMB geçici bir sıkılaştırmaya gitmiştir. Finansal piyasaların sakinleşmesiyle, haziran ayından sonra politika faizinde indirim sürecine geri dönmüştür.

Bankalar ihtiyaç, ticari, taşıt ve konut kredilerinde uyguladıkları faiz oranlarında AOOFM'yi gecikmeli olarak takip etmişlerdir. Akım verilere göre, yılın son çeyreğinde ihtiyaç, ticari ve taşıt kredi faizlerinde belirgin gerileme görülmüştür. Diğer taraftan daha uzun vadeye sahip konut kredileri faizlerindeki gerileme eğilimi daha sınırlı olmuştur. Türkiye ekonomisinin iki yıldan uzun süredir yüksek faizle çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, üretimi teşvik edecek ticari kredilerin desteklenmesi faydalı olacaktır. Ayrıca ilk evini alacaklara ve yerli taşıt tercih edenlere sübvansiyonlu kredi kullanılması da üretimi ve hanehalkı refahını olumlu etkileyecektir.

2025 yılında döviz cinsinden kredilerin faizinde kayda değer bir değişme olmamıştır. Yılın son çeyreğinde gelişmiş ülke merkez bankalarının genişletici politikaları yabancı kredi faizlerinde sınırlı bir gerilemeye yol açmıştır (Grafik 106).

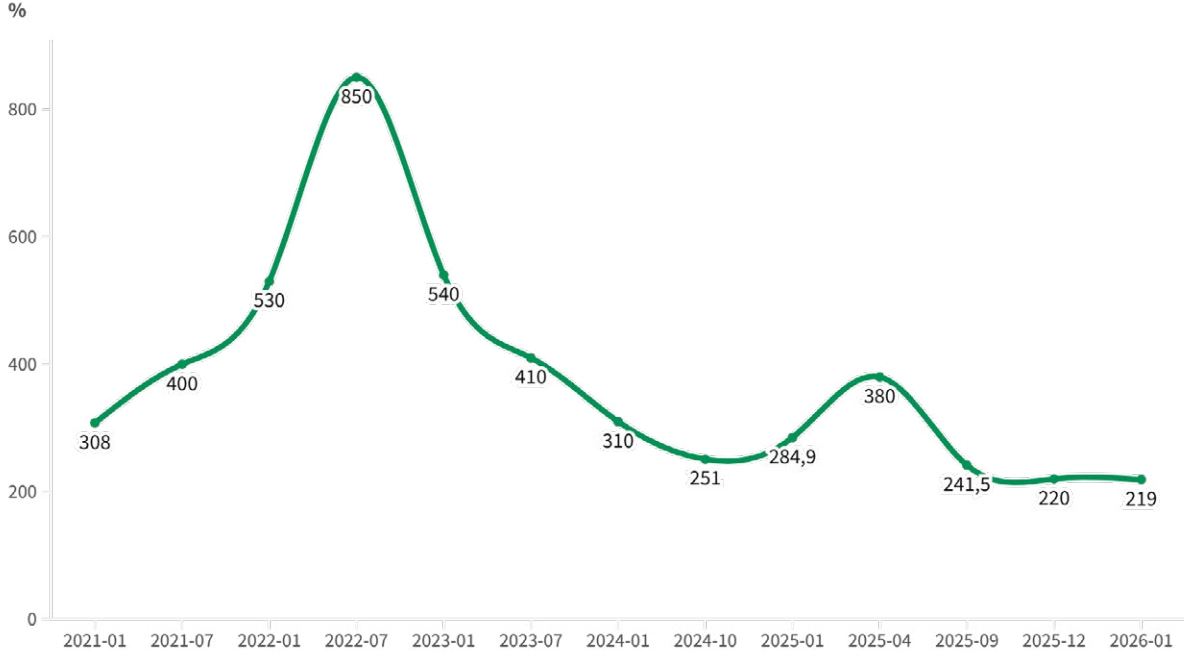

Grafik 106. Kredi Faiz Oranları (Akım) (%), 2025

Kaynak: TCMB, Kredi Faiz Oranları (Akım), 2025

Yurt içinde uygulanan politikalardan ve finansal sektördeki gelişmelerden etkilenen diğer bir gösterge de Kredi Temerrüt Swapları (CDS) primidir. CDS, bir ülke tarafından kullanılan kredinin geri ödenmeme riskini gösterdiği için kredi talebinde bulunan ülkenin finansal güvenilirliğini ifade etmektedir. Türkiye ekonomisinde piyasa tarafından benimsenen politikaların uygulanmasıyla, 5 yıllık CDS primi 2023 yılının ikinci yarısından itibaren azalış eğilimine girmiştir. 2025 yılında finansal piyasalardaki türbülans ve enflasyon beklentilerindeki değişmelerle bazı dalgalanmalar görülmesine rağmen, CDS primindeki azalma eğilimi devam etmiştir (Grafik 107). CDS priminin azalmasında; cari açığın sürdürülebilir seviyelere inmesi, TCMB'nin döviz kuru oynaklığıyla

mücadelede önemli bir tecrübe kazanması ve artan rezervleriyle önemli bir tampona sahip olması etkili olmuştur. Türkiye'nin CDS primi 2025 yılını 220 seviyelerinde tamamlamıştır. Bu gelişme yurt dışı borçlanmalarda fonlama maliyetlerinin düşmesine katkı sağlarken, şirketler değerlemelerini de olumlu etkilemiştir.

Grafik 107. Türkiye'nin 5 Yıllık CDS Primlerinin Gelişimi (% , 2021-2026)

Kaynak: Investing.com, 2026

Not: 2021-2024 verileri (2024 İzleme Raporundaki) trendler üzerinden; 2025-2026 verileri ise TCMB ve Investing.com resmî borsa verilerinden derlenmiştir.

Sonuç

2025 yılında para politikasının kararlı bir şekilde enflasyonla mücadeleye odaklanmaya devam etmesi, maliye politikasının dezenflasyon sürecine daha fazla destek vermesi ve makro ihtiyati düzenlemelerin finansal istikrara odaklanması; yurt içi finansal piyasalar üzerinde olumlu etki oluşturmuştur. Diğer taraftan ticaret savaşları, jeopolitik riskler ve iklim değişikliği; yurt içi finansal piyasalar üzerinde birtakım olumsuz etkilere yol açmıştır.

Faiz indirimlerine rağmen TL'nin yüksek maliyeti ticari, taşıt ve konut kredilerini 2025 yılında da baskılamaya devam etmiştir. Ayrıca bu durum firmaları, yurt dışı borçlanmaya ve döviz cinsi kredi kullandırmaya yönlendirmiştir. Firmaların döviz kuru riskine maruz kalmaması için TCMB bir dizi makro ihtiyati düzenleme ile söz konusu eğilimi kontrol altına almıştır. Diğer taraftan kredi kartı harcamaları ve ihtiyaç kredilerindeki artışın hızla devam etmesi ve takipteki alacaklarda ibrenin yukarıya dönmesi, hanehalkının artan borcuna ve enflasyon faturasının büyük ölçüde hanehalkı tarafından ödenmekte olduğuna işaret etmektedir.

2026 yılında finansal piyasalarda ortaya çıkacak gelişmelerde yine para politikasının ve küresel risklerin belirleyici olacağı değerlendirilmektedir. Enflasyondaki düşüş eğiliminin artmasıyla birlikte TCMB'nin faiz indirimlerinin hızlanması beklenmektedir. Bu durum TL cinsi kredi maliyetlerinin daha makul seviyelere gerilemesini sağlayacaktır.

ŞİRKETLER VE GİRİŞİMLER

Cem Korkut

Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b17>

Temel Bulgular

- 2022 yılının son çeyreğinde %23,48 ile zirveye ulaşan aktif kârlılık oranı, 2025 yılının ilk yarısında negatif bölgeye düşmüş (-%0,58 ve -%0,47), üçüncü çeyrekte ise yalnızca %0,08 seviyesinde sınırlı bir toparlanma göstermiştir.
- Toplam yükümlülük/varlık oranı 2020'de %51,98 iken 2024 sonunda %37,78'e gerilemiş, 2025 itibarıyla %39,81 seviyesinde dengelenmiştir. Şirketler dış kaynak kullanımını minimize ederek finansal risklerini yönetmektedir.
- Özkaynak/varlık oranı 2020'deki %48,02 seviyesinden 2023 sonunda %61,55'e yükselmiş, 2025 itibarıyla %60,19 seviyesinde seyretmiştir. Bu yüksek özkaynak oranı, kârlılık baskısına karşı önemli bir finansal tampon sağlamaktadır.
- 2025 yılında kurulan şirket sayısı 115.627'ye gerilerken, kapanan şirket sayısı 34.546 ile dönem rekorunu kırmıştır. Kuruluş/kapanış oranı 2020'deki 6,4 seviyesinden 2025'te 3,3'e düşmüştür.
- Sermayesi artan şirket sayısı 2024'te 69.324 iken, 2025'te %21,9 azalarak 54.127'ye gerilemiştir; bu durum şirketlerin oto-finance üretmekte zorlandıklarını göstermektedir.
- Türkiye'de internet kullanımı %90,9, e-ticaret kullanımı ise %55,7 seviyesine ulaşmıştır. Dijital platformların 2024 yılında ekonomiye doğrudan katkısı 340 milyar TL, yıllık verimlilik potansiyeli ise 530 milyar TL olarak hesaplanmıştır (Google Türkiye Raporu, 2025).

Öneriler

- Yapay zeka ve dijital teknolojiler yalnızca verimlilik aracı olarak değil; karbon ayak izini azaltan, kaynak verimliliğini artıran ve sürdürülebilir iş modellerini destekleyen bir kaldıraç olarak konumlandırılmalıdır.
- Yapay zeka yatırımlarının başarısı, işletmenin mevcut dijital altyapısına (ERP, CRM vb.) doğrudan bağlıdır. Şirketler, YZ entegrasyonundan önce dijital envanterlerini güçlendirmelidir.
- Yapay zeka sadece teknik bir birimin işi değil; liderlikten insan kaynaklarına kadar tüm organizasyonu kapsayan bütüncül bir yönetim stratejisi olarak ele alınmalıdır.
- İşletmeler sezgisel yönetimden, veri güdümlü öngörücü analitik modellere geçiş yaparak operasyonel kâr marjlarını korumalıdır.
- KOBİ kredilerinin payındaki durağanlık (%26) dikkate alınarak küçük işletmelerin dijital altyapı ve YZ yatırımları için düşük maliyetli, teknoloji ve sürdürülebilirlik odaklı kredi paketleri oluşturulmalıdır.
- Türkiye'nin 2035'teki 3,2 trilyon TL'lik GSYH katkı potansiyeline ulaşabilmesi için YZ şirketlerine ve bu teknolojiyi içselleştiren sanayi kuruluşlarına yönelik denetlenebilir teşvik mekanizmaları kurgulanmalıdır.
- Eğitim müfredatı, dijital yetkinlikler ve YZ okuryazarlığı temelinde yeniden yapılandırılmalı; kırsal ve dezavantajlı bölgelerdeki dijital uçurum kapatılmalıdır.

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, ekonomik yapıları temelden dönüştüren bir dinamik haline gelmiştir. Dijital teknolojilerin yaşamın tüm alanlarına yayılması, dijital dönüşümü ulusal kalkınma stratejilerinin temel önceliklerinden biri haline getirmiştir. (Doğan, 2025). Bu dönüşüm yalnızca dijitalleşme ekseninde değil; aynı zamanda iklim hedefleri, kaynak verimliliği ve sürdürülebilir üretim modelleriyle birlikte ele alınması gereken bütüncül bir gündemdir. Bu çerçevede yeşil ve dijital dönüşümün birlikteliği (twin transition), şirketlerin uzun vadeli rekabet gücünü belirleyen temel eksen haline gelmiştir.

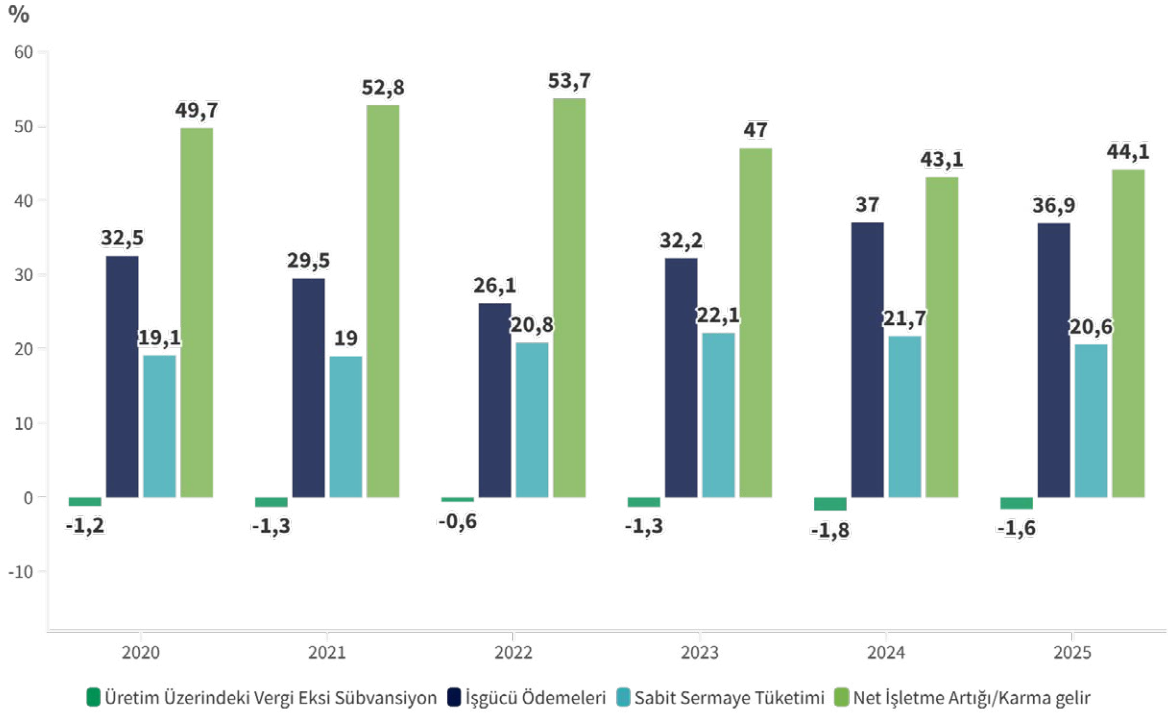
Bu süreçte yapay zeka (YZ) teknolojileri; veri analitiği, otomasyon ve öngörücü analitik yetenekleriyle işletmelere sürdürülebilir bir rekabet avantajı sağlamaktadır (Çopuroğlu & Şahin, 2024). Yapay zeka enerji ve kaynak yönetiminden, tedarik zinciri optimizasyonuna kadar pek çok alanda hem verimlilik hem de sürdürülebilirlik hedeflerine hizmet eden bir araç işlevindedir. Türkiye son yıllarda e-ticaret, finansal teknolojiler, dijital devlet ve mobil oyun gibi alanlarda bölgesel bir lider haline gelmiş; bu alanlarda dijital teknolojiler ve yapay zeka üretkenliği artıran temel ivme haline gelmiştir (Google Türkiye Raporu, 2025)¹.

İşletmelerin bu teknolojik ve yeşil dönüşüme uyum sağlaması sadece bir tercih değil, operasyonel verimliliği artırmak ve hızla evrilen piyasa koşullarında hayatta kalmak için kritik bir zorunludur (Vakıflı, 2025). Özellikle Türkiye'deki hızlı büyüyen teknoloji odaklı firmalar, YZ'yi sadece bir verimlilik aracı olarak değil; inovasyon, pazarda farklılaşma ve ekosistemde konumlanma stratejisi olarak kullanmaktadırlar (Sarıç, 2025). Bu yazı, şirketlerin ve girişimlerin 2020-2025 dönemindeki finansal performansını, sermaye yapısını ve girişimcilik dinamiklerini analiz ederken, dijital ve yeşil dönüşümün de bu yapılar üzerindeki rolünü değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye ekonomisinde 2020-2025 dönemi, fonksiyonel gelir dağılımında sermaye ve emeğin payları açısından önemli dalgalanmalara sahne olmuştur. Bu makroekonomik arka plan, raporda ele alınacak şirket bilançolarındaki kârlılık baskısını anlamak için temel bir referans noktası sunmaktadır.

Dijital teknolojilerin üretimden kamu yönetimine, hizmet sektöründen bireysel tüketime kadar her alana nüfuz etmesi; dijital dönüşümün ulusal kalkınma stratejilerinin merkezine yerleşmesine neden olmuştur.

¹ Google Türkiye 2025 raporunda yer alan bulgular, kurumsal bir etki analizi yaklaşımıyla hazırlanmış projeksiyonlara dayanmaktadır. Bu nedenle söz konusu bulgular, raporda kullanılan metodolojik çerçeve, veri kaynakları ve analiz yaklaşımı dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

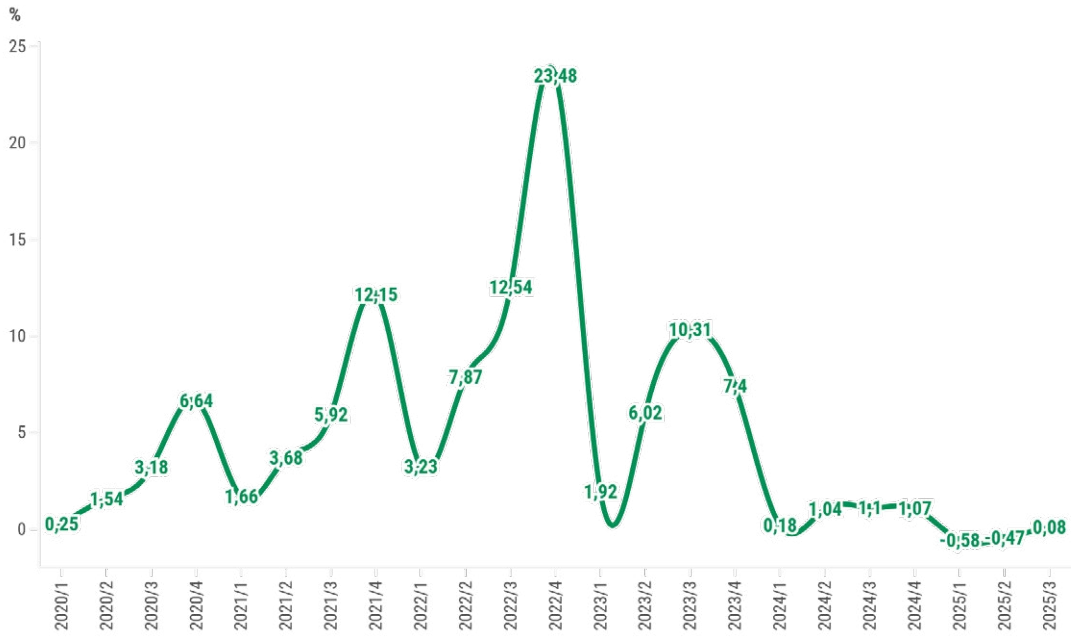
Grafik 108. Gelir Yöntemine Göre GSYH İçindeki Paylar Değişimi (% , 2020-2025)

Kaynak: TÜİK, GSYH Verileri, 2025

Grafik 108, Türkiye ekonomisinin son beş yıldaki makro finansal dengesini gelir yöntemiyle ortaya koymaktadır. 2022 yılında işgücü ödemelerinin GSYH içindeki payı %26,1 ile son yılların en düşük seviyesine gerilemişken, 2025 yılı itibarıyla bu payın %36,9'a yükselerek kriz öncesi seviyelerin üzerine çıktığı görülmektedir. Emegın payındaki bu artışa paralel olarak 2022 yılında %53,7 oranıyla zirve yapan sermaye payı (Net İşletme Artığı/Karma Gelir), 2025 yılında %44,1 seviyesine gerilemiştir. Şirketlerin kâr marjları üzerindeki bu maliyet baskısı, raporun devamında analiz edilecek olan aktif kârlılık ve sermaye artırımını verileriyle doğrudan ilişkilidir.

Şirketlerin Finansal Performansı ve Sermaye Yapısı

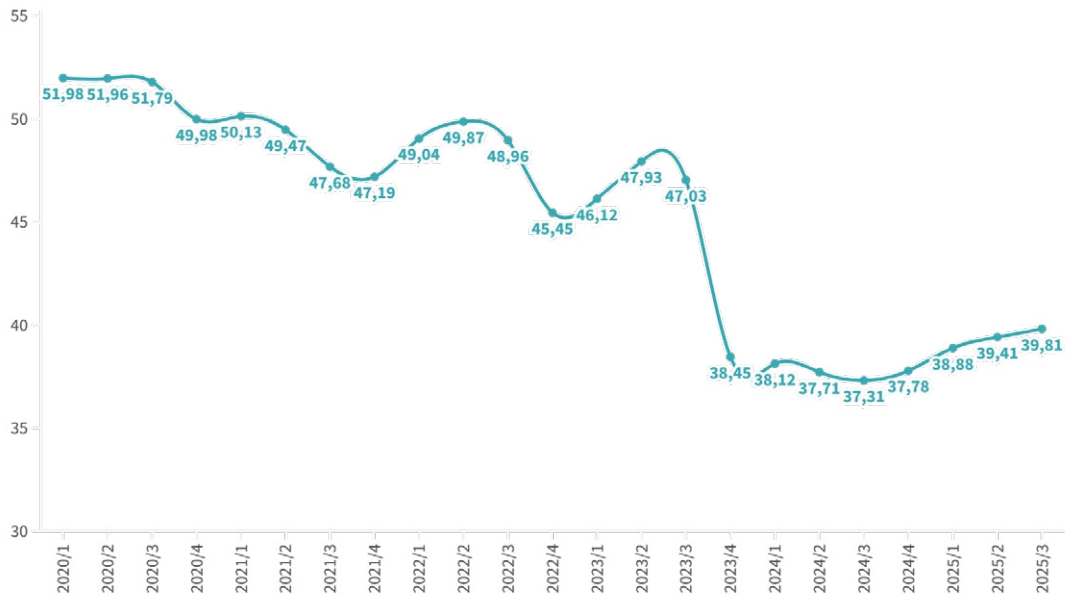
Türkiye'deki şirketlerin 2020-2025 yılları arasındaki finansal seyri; kârlılık oranlarında yaşanan sert dalgalanmalar, bunlara eşlik eden borçsuzlaşma (deleveraging) süreci ve özkaynak yapısındaki muhasebe dönüşümüyle karakterize edilebilir. Özellikle 2022 yılında yaşanan "altın çağ"ın ardından, 2024 ve 2025 yılları işletmelerin reel anlamda kâr oluşturmakta zorlandıkları bir döneme işaret etmektedir. İşletmelerin varlıklarını ne kadar verimli kullandıklarının bir göstergesi olan aktif kârlılık oranları, son beş yılda "ters U" şeklinde bir formasyon çizmiştir.

Grafik 109. Aktif Kârlılık(%, 2020-2025)

Kaynak: MKK Veri Analiz Platformu, İşletmelere Dair Aktif Kârlılık Verileri, 2025

Grafik 109’da görüldüğü üzere, aktif kârlılık 2022 yılının son çeyreğinde (2022/4) %23,48 ile tarihsel zirvesine ulaşmıştır. Ancak bu performans 2023 yılından itibaren hızla gerileyerek 2024 yılında %1 seviyelerine yaklaşmış, 2025 yılının ilk yarısında ise negatif değerlere (-%0,58 ve -%0,47) düşmüştür. Kârlılıktaki bu dramatik düşüş, sadece makroekonomik koşullarla değil; aynı zamanda işletmelerin verimlilik artışı sağlayamadan karşılaştıkları maliyet şoklarıyla da ilişkilendirilmektedir (Vakıflı, 2025). 2025 yılının üçüncü çeyreğinde kârlılığın %0,08 ile sınırlı bir toparlanma göstermesi, şirketlerin “karsız büyüme” döngüsünden çıkmak için yeni stratejilere ihtiyaç duyduğunu kanıtlamaktadır. Kârlılıktaki azalmaya rağmen, Türkiye’deki şirketlerin finansal sağlamlık göstergeleri olan borçluluk oranlarında iyileşme gözlemlenmektedir.

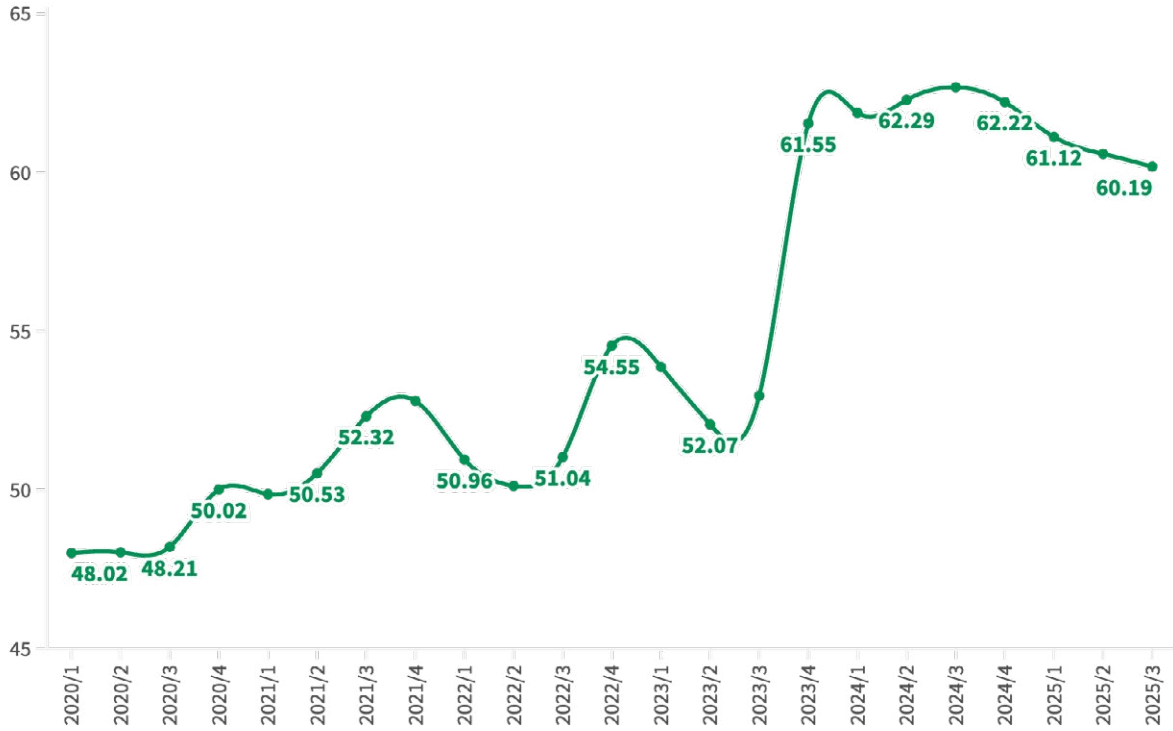

Grafik 110. Toplam Yükümlülük / Varlık Oranı (%, 2020-2025)

Kaynak: MKK Veri Analiz Platformu, Dönemsel Finansal Oranlar, 2025

Grafik 110 verileri, şirketlerin finansal kaldıraç kullanımında temkinli bir patika izlediklerini göstermektedir. 2020 yılında %51,98 olan toplam yükümlülüklerin varlıklara oranı, kademeli bir düşüşle 2024 yılı sonunda %37,78'e kadar gerilemiştir. 2025 yılı itibarıyla bu oranın %39,81 seviyesinde dengelenmesi, şirketlerin dış kaynak kullanımını minimize ederek finansal risklerini yönetmeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Bu borçsuzlaşma süreci, şirketlerin finansal şoklara karşı bir tampon oluşturmasını sağlasa da düşük kârlılık ve yüksek finansman maliyetleri, özellikle yeni yatırımların önündeki temel engellerden biri olarak değerlendirilmektedir (Şahinbaş, 2025). Nitekim hızlı büyüyen teknoloji odaklı firmaların, bu finansal kısıtları yapay zeka tabanlı verimlilik artışlarıyla aşmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir (Sarnıç, 2025).

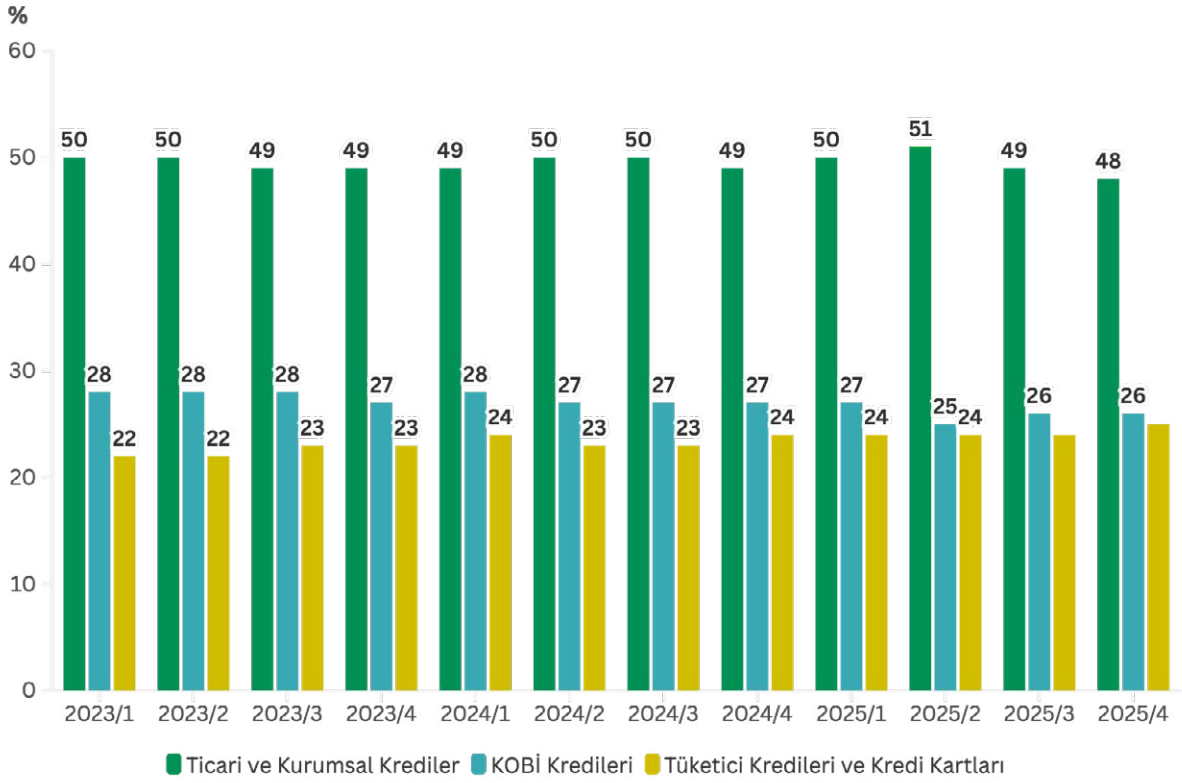
Türkiye'deki işletmelerin sermaye yapısı ise son yıllarda yaşanan yüksek enflasyon ve buna bağlı olarak devreye alınan enflasyon muhasebesi gibi düzenlemelerin etkisiyle muhasebesel bir değişim süreci yaşamıştır. Bu durum, şirketlerin özkaynak seviyelerini kağıt üzerinde güçlendirse de reel finansmana erişimdeki zorluklar yatırım iştahını baskılamaya devam etmektedir.

Grafik 111. Özkaynak / Varlık Oranı (% , 2020-2025)

Kaynak: MKK Veri Analiz Platformu, Dönemsel Finansal Oranlar, 2025

Grafik 111 incelendiğinde 2020 yılında %48,02 olan özkaynak oranının, 2023 yılının son çeyreğinde %61,55'e yükselerek keskin bir sıçrama yaptığı görülmektedir. Bu artışta, operasyonel kârlılıktan ziyade duran varlıkların yeniden değerlendirilmesi ve enflasyon muhasebesinin öz sermaye üzerindeki düzeltme etkileri belirleyici olmuştur. Ancak 2025 yılına gelindiğinde bu oran %60,19 seviyesine gerilemiştir. Özkaynak payındaki bu gerileme, negatif aktif kârlılık oranları nedeniyle işletmelerin iç kaynak yaratmakta zorlanmalarının bir sonucudur. Nitekim örgütsel atalet ve finansal kısıtlar, özellikle düşük kârlılık dönemlerinde yeni sermaye enjeksiyonlarını yavaşlatmaktadır (Şahinbaş, 2025). Şirketlerin finansman ihtiyacını karşılama biçimleri de sıkı para politikası ve bankacılık sektörünün kredi iştahına bağlı olarak 2025 yılında yeniden şekillenmiştir.

Grafik 112. Kredi Türlerinin Dağılımı (% , 2023-2025)

Kaynak: BDDK, Kredi Türleri İstatistikleri, 2025

Grafik 112 verileri, kredi kompozisyonunda ticari ve kurumsal kredilerin ağırlığını koruduğunu ancak payının azaldığını göstermektedir. 2025 yılının ikinci çeyreğinde %51 olan ticari kredi payı, yıl sonunda %48'e gerilemiştir. Girişim ekosisteminin temel taşı olan KOBİ kredilerinin payı ise %26 seviyesinde, yatay bir seyir izlemektedir. Finansmana erişimdeki bu daralma, özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) dijital ve yeşil dönüşüm yatırımlarını gerçekleştirmesini güçleştirmektedir (Doğan, 2025). Finansal kaynakların kısıtlı olduğu bu ortamda, dijital platformlar üzerinden sağlanan verimlilik artışları ve düşük maliyetli dijital araçlar, işletmeler için kritik bir "alternatif sermaye" işlevi görmektedir (Google Türkiye Raporu, 2025). Özellikle hızlı büyüyen teknoloji firmaları, kısıtlı kredi imkanlarını yapay zeka tabanlı operasyonel verimlilikle telafi ederek küresel pazarlarda rekabetçiliklerini sürdürmeye çalışmaktadırlar (Sarnıcı, 2025).

Girişimcilik Dinamikleri: Şirket Kuruluş ve Kapanış Analizi

Türkiye'de girişimcilik ekosistemi, 2020-2025 döneminde yüksek bir volatilité sergilemiş; piyasa iştahı 2022 yılındaki zirvesinden sonra yerini daha temkinli ve hayatta kalma odaklı bir yapıya bırakmıştır. Bu süreçte "yaratıcı yıkım" mekanizması dijital olgunluğu düşük firmalar üzerinde daha sert hissedilirken, teknoloji odaklı yeni girişimler piyasanın lokomotifleri olmaya devam etmiştir. Piyasadaki yeni oyuncu üretim kapasitesi ile mevcut oyuncuların tasfiye süreçleri arasındaki denge, 2025 yılı itibarıyla kapanan şirketler lehine bozulmaya başlamıştır.

Tablo 14. Kurulan ve Kapanan Şirketler Genel Görünümü (Adet, 2020-2025)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Kurulan	102.794	111.125	142.214	131.730	118.137	115.627
Kapanan	15.949	17.184	24.303	26.952	32.615	34.546

Kaynak: TOBB, Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri, 2025

Tablo 14 verileri incelendiğinde kurulan şirket sayısının 2022 yılında 142.214 ile zirve yaptığı, ancak 2025 yılına gelindiğinde bu sayının 115.627'ye gerilediği görülmektedir. Buna karşın 2020 yılında 15.949 şirket kapanırken bu sayı her yıl artış göstermiş, 2025 yılında 34.546 ile dönem rekorunu kırmıştır. Kuruluş/kapanış oranının 2020'de 6,4 iken 2025'te 3,3'e gerilemesi, piyasadaki rekabet koşullarının ve maliyet baskısının girişimcilik iştahını önemli ölçüde sınırlandırdığını kanıtlamaktadır.

Kapanan şirketlerin sektörel dağılımı incelendiğinde, kapanışların özellikle dijital olgunluğu düşük geleneksel sektörlerde (toptan ve perakende ticaret, inşaat ve düşük katma değerli imalat alt dalları gibi) yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sektörel kompozisyon, kapanış dalgasının yalnızca makroekonomik baskıyla değil; aynı zamanda dijitalleşme, e-ticaret ve otomasyon dalgasına ayak uyduramayan iş modellerinin tasfiyesiyle de doğrudan ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Özellikle dijital okuryazarlık yetersizliği ve altyapı eksikliği yaşayan geleneksel işletmeler, bu dönüşüm sürecinde daha yüksek tasfiye riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Doğan, 2025). Yeni kurulan şirketlerin hukuki yapıları ve mevcut şirketlerin büyüme iştahı, ekosistemin sermaye yoğunluğu hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Tablo 15. Kurulan ve Kapanan Şirket Türleri (2024-2025)

Şirket Türleri	Anonim	Kollektif	Komandit	Limited	Kooperatif	2025 Toplam	2024-2025(%)
Kurulan	12.449	11	—	101.319	1.848	115.627	-2,1
Sermayesi Artan	15.103	73	—	38.946	—	54.127	-21,9
Kapanan	4.966	66	2	28.236	1.276	34.546	5,9

Kaynak: TOBB, Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri, 2025

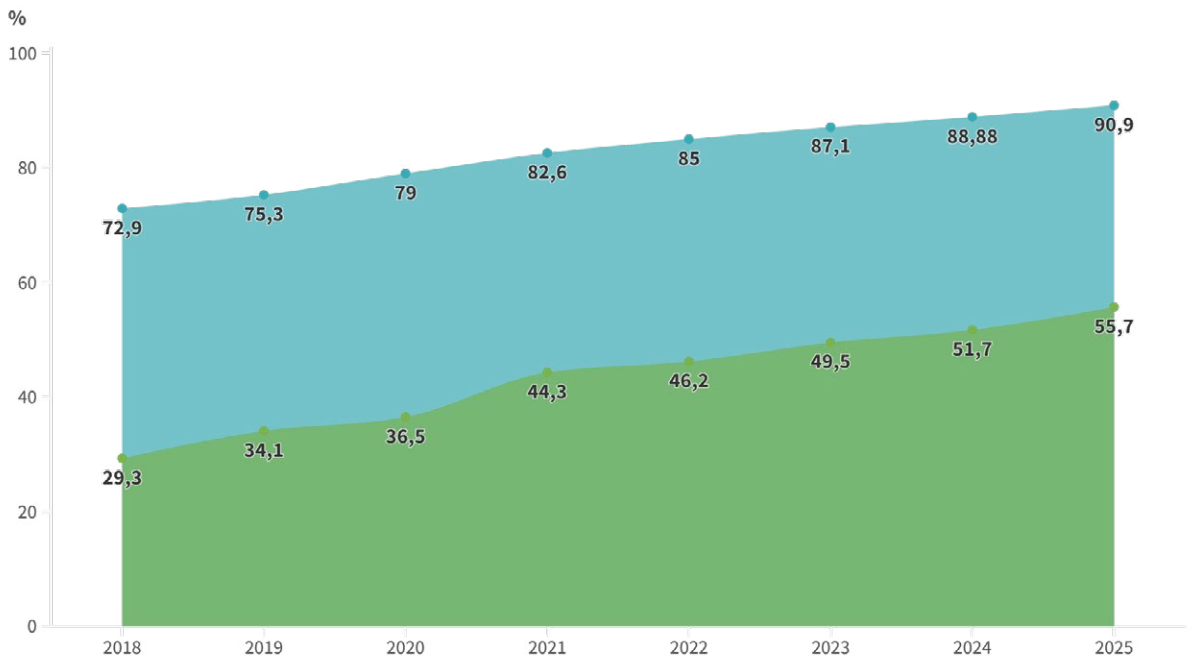
Tablo 15'e göre, Türkiye'de girişimciliğin ana gövdesini limited şirketler (%87,6) oluşturmaya devam etmektedir. Ancak ekosistem açısından asıl kritik veri, sermayesi artan şirket sayısındaki değişimdir. 2024 yılında 69.324 şirket sermayesini artırmaya giderken, bu sayı 2025 yılında %21,9 azalarak 54.127'ye düşmüştür. Bu sert gerileme, işletmelerin önceki bölümlerde ele alınan düşük kârlılık sarmalı nedeniyle oto-finance yaratamaması ve örgütsel atalet nedeniyle yeni yatırımlardan kaçınmasıyla açıklanabilir (Şahinbaş, 2025; Vakıflı, 2025).

Buna karşın "Gazelle" olarak adlandırılan hızlı büyüyen teknoloji firmaları yapay zeka uygulamalarını operasyonel süreçlerine entegre ederek bu genel daralma eğiliminden pozitif ayrılmaktadır (Sarnıç, 2025). Dijital platformların sağladığı geniş pazar erişimi ve verimlilik artışı, özellikle yeni kurulan mikro işletmelerin hayatta kalma şansını artırmakta ve yıllık bazda önemli bir ihracat potansiyeli yaratmaktadır (Google Türkiye Raporu, 2025).

Şirketler ve Girişimler İçin Dijital ve Yeşil Dönüşüm

Önceki bölümlerde analiz edilen düşük aktif kârlılık (%0,08) ve yükselen işgücü maliyetleri (%36,9), Türkiye'deki işletmeleri geleneksel büyüme modellerinin dışına çıkmaya zorlamaktadır. Bu finansal darboğazdan çıkmanın temel anahtarı, dijital teknolojilerin ve özellikle yapay zekânın operasyonel süreçlere entegre edilerek toplam faktör verimliliğinin artırılmasıdır (Doğan, 2025). Bunun yanında küresel düzeyde hızlanan iklim ve sürdürülebilirlik gündemi, şirketlerin ve girişimlerin dijital dönüşüm ile yeşil dönüşümü birlikte ele almalarını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye, son on yılda dijital altyapı ve bireysel teknoloji kullanımı konularında küresel standartları yakalayan bir ivme sergilemiştir. Bu birikim, işletmeler için YZ tabanlı dönüşümün temel zeminini oluşturmaktadır.

Grafik 113. Türkiye'de Dijitalleşme Göstergeleri (% 2018-2025)

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım (BT) Araştırması, 2025

Grafik 113 verileri, Türkiye'deki internet kullanımının %90,9'a ulaşarak dijital bir pazarın olgunlaştığını kanıtlamaktadır. Özellikle e-ticaret kullanımının %55,7'ye yükselmesi, işletmelerin müşteri etkileşim kanallarını dijital platformlara taşımasını zorunlu kılmıştır. Dijital platformların sağladığı bu geniş erişim, Türkiye ekonomisine 2024 yılında 340 milyar TL doğrudan katkı sağlarken; arama, üretkenlik ve bulut çözümleri üzerinden yıllık 530 milyar TL tutarında verimlilik potansiyeli yaratmaktadır (Google Türkiye Raporu, 2025).

Yapay zeka işletmeler için sadece teknolojik bir yenilik aracı değil; maliyetleri düşüren, insan kaynağını stratejik alanlara yönlendiren ve enerji-kaynak verimliliği sağlayarak yeşil dönüşüme katkı sunan bir yönetim kaldırıdır (Çopuroğlu & Şahin, 2024). YZ tabanlı otomasyon sistemleri iş süreçlerini hızlandırıp insan hatasını azaltarak operasyonel maliyetleri minimize etmektedir (Vakıflı, 2025). Nitekim bulut çözümlerine geçiş yapan işletmelerin 23 milyar TL tutarında zaman ve maliyet tasarrufu sağlaması bu durumun somut bir örneğini oluşturmaktadır (Google Türkiye Raporu,

2025). Türkiye'nin en hızlı büyüyen teknoloji firmaları (Gazelle'ler) ise YZ'yi yalnızca verimlilik için değil; pazarda farklılaşma, kişiselleştirilmiş müşteri deneyimi ve dinamik fiyatlandırma gibi inovatif stratejiler eşliğinde küresel rekabette öne geçmek için kullanmaktadırlar (Sarnıç, 2025). İşletmelerin YZ adaptasyonunu belirleyen en güçlü faktör, mevcut dijital olgunluk seviyeleridir; ERP, CRM ve İK yazılımlarının kullanım yoğunluğu, YZ yatırımlarına dönüşme ihtimalini doğrudan artırmaktadır (Şahinbaş, 2025).

Yapay zeka teknolojilerinin Türkiye ekonomisi üzerindeki çarpan etkisinin, önümüzdeki on yılda katlanarak artacağı öngörülmekte; 2035 yılına kadar Türkiye GSYH'sine yıllık %7,4 oranında (yaklaşık 3,2 trilyon TL) ek katkı sağlaması beklenmektedir (Google Türkiye Raporu, 2025). Bu projeksiyon kârlılık sıkışması yaşayan işletmeler için dijitalleşmenin bir seçenek değil, sürdürülebilir büyüme bağlamında tek stratejik çıkış yolu olduğunu göstermektedir. Ancak bu potansiyelin gerçekleşmesi; dijital beceri açığının kapatılması, siber güvenlik altyapısının güçlendirilmesi, örgütsel ataletin kırılması ve dijital-yeşil dönüşümü birlikte ele alan bütüncül bir yönetim modelinin benimsenmesine bağlıdır (Şahinbaş, 2025; Vakıflı, 2025).

Sonuç

2025 yılı, Türkiye'deki işletmelerin geleneksel büyüme modellerinin sınırlarına dayandığı ve dijital dönüşümün "tercih" olmaktan çıkıp "beka" stratejisine dönüştüğü bir kırılma noktası olmuştur. Rapor boyunca sunulan ampirik veriler, makroekonomik baskıların (artan işgücü maliyetleri ve daralan kâr marjları) ancak dijital ve yeşil dönüşümün birlikteliğine dayanan teknolojik kaldıraçlarla dengelenebileceğini ortaya koymaktadır.

2020-2025 dönemi analiz edildiğinde, Türkiye ekonomisinin %36,9'a ulaşan işgücü payı ve %0,08 seviyesine gerileyen aktif kârlılık oranları karşısında "verimlilik tuzağı" riskiyle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Piyasadaki şirket kapanışlarının 34.546 ile zirve yapması, bu değişime ayak uyduramayan geleneksel yapıların tasfiye sürecine girdiğini kanıtlamaktadır. Ancak işletmelerin %60,19 seviyesindeki güçlü özkaynak yapısı, bu zorlu dönemi bir "sıçrama tahtasına" dönüştürmek için yeterli finansal tamponun mevcut olduğunu da göstermektedir. Türkiye güçlü dijital altyapısı, genç nüfusun teknoloji adaptasyonu ve yapay zekanın 530 milyar TL'lik verimlilik potansiyeliyle küresel dijital ekonomide stratejik bir aktör olma kapasitesine sahiptir. (Google Türkiye Raporu, 2025). Bu potansiyelin reel ekonomik büyümeye dönüşmesi, finansal sağlamlığın teknolojik inovasyon ve sürdürülebilirlik gündemiyle birleştirilmesine bağlıdır.

Türkiye; güçlü dijital altyapısı, genç nüfusunun teknoloji adaptasyonu ve yapay zekanın sunduğu yıllık 530 milyar TL'lik verimlilik potansiyeliyle küresel-dijital ekonomide stratejik bir aktör olma kapasitesine sahiptir

STARTUP EKONOMİSİ VE FİNTEK

Memduh Ünal

Dr., Direktör, İslam Gıda Güvenliği Teşkilatı

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b18>

Temel Bulgular

- 2025 yılı, daralmadan ziyade sürdürülemez büyümenin tasfiye edildiği bir “yeniden dengeleme” dönemidir.
- Yatırım kalitesi artarken, erken aşama girişimler için finansman açığı oluşmuştur.
- Yüksek faiz ortamı, yerli yatırımcıyı kalıcı biçimde daha riskten kaçınır hale getirmiştir.
- Fintek yatırımları artmasına rağmen işlem sayısında görülen düşüş, seçiciliğin arttığını göstermektedir.
- İslami fintek, yüksek potansiyele rağmen regülasyon ve ölçeklenme engelleriyle karşı karşıyadır.

Öneriler

- Katılım esaslı VC fonları için vergi teşviki ve kamu eş-finansmanı sağlanmalıdır.
- Regülasyon sandbox’ları, İslami fintek ve tokenizasyonu kapsayacak şekilde genişletilmelidir.
- Katılım bankalarının girişim yatırımlarına yönelmesi teşvik edilmelidir.
- Tokenizasyon, varlığa dayalı finans ilkeleriyle uyumlu biçimde hukuki zemine oturtulmalıdır.
- ESG kriterleri ölçülebilir finansal göstergelerle entegre edilmelidir.
- Üniversite-fintek-katılım finans işbirlikleri güçlendirilmelidir.

Giriş

Küresel startup ve fintek ekosistemi, 2020–2021 dönemindeki bol likidite ve düşük faiz ortamının ardından 2025 yılı itibarıyla daha temkinli, seçici ve rasyonel bir dengeye oturmuştur. Küresel ölçeğe sıkılaştıran para politikaları, jeopolitik riskler ve artan faiz oranları risk sermayesinin maliyetini yükseltmiş; bu durum da yatırımcı davranışlarını doğrudan etkilemiştir. Özellikle alternatif finansal araçların getirisinin artması, girişim sermayesinin fırsat maliyetini yükselterek riskli yatırımlara yönelimi sınırlandırmıştır.

Bu çerçevede, yatırım paradigması önemli ölçüde değişmiştir. Hızlı büyüme ve yüksek değerleme odaklı yaklaşımlar; yerini pozitif nakit akışı, güçlü birim ekonomi (unit economics) ve sürdürülebilir kârlılık temelinde şekillenen modellere bırakmıştır. Küresel veriler bu dönüşümü desteklemektedir: 2025 yılında fintek yatırımları 116 milyar dolara ulaşmasına rağmen işlem sayısının düşmesi, sermayenin daha az sayıda ancak daha kaliteli girişime yöneldiğini göstermektedir (KPMG, 2026).

Türkiye’de ise benzer bir yeniden dengeleme süreci yaşanmıştır. 2024 yılında mega yatırımların belirleyici olduğu yapı, 2025 yılında yerini daha yaygın ve daha düşük hacimli yatırımlara bırakmıştır. Toplam yatırım tutarının 622 milyon dolar seviyesine gerilemesi, finansmana erişim için daralma sinyali verse de yatırımın tabana yayılması, ekosistemin olgunlaşması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilmektedir (StartupCentrum, 2025).

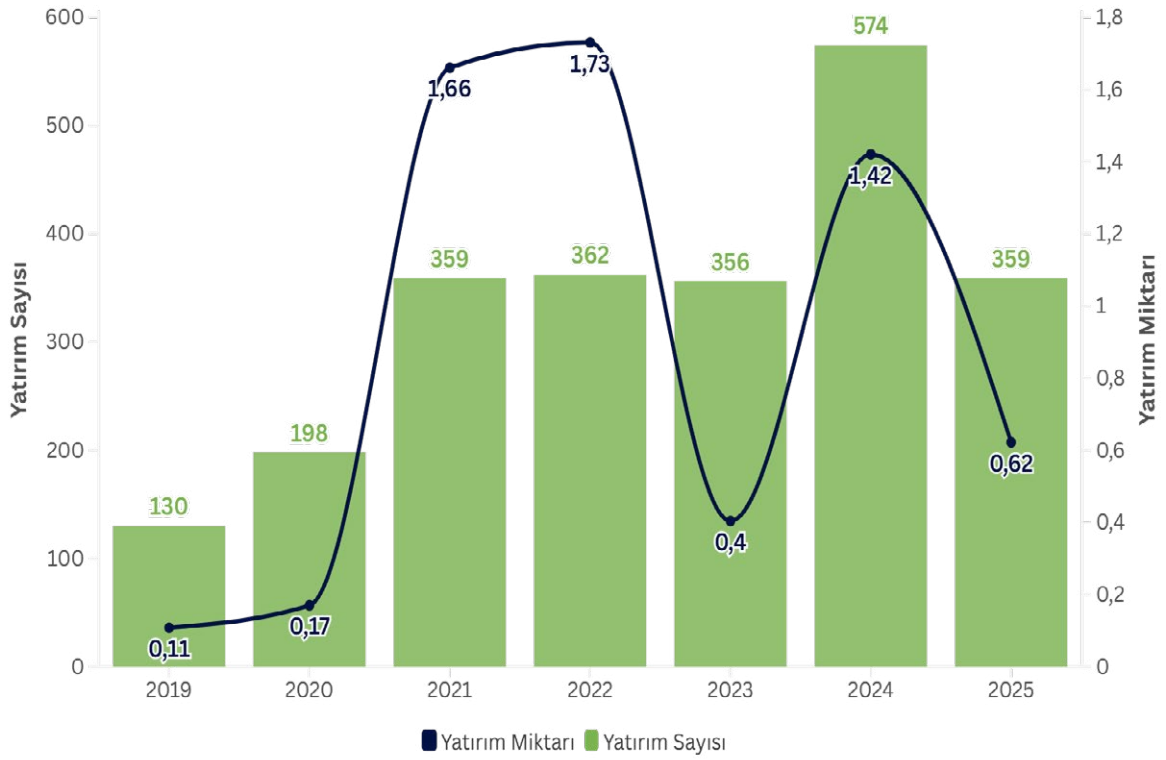
Küresel ve Türkiye Startup Ekosisteminde Yapısal Dönüşüm

2025 yılı itibarıyla startup ekosisteminde gözlemlenen temel dönüşüm, nicelikten niteliğe geçiştir. Artan faiz oranları risk sermayesi fonlarının kaynak maliyetini yükseltmiş, bu durum da yatırım kararlarında daha sıkı bir risk-getiri değerlendirmesini zorunlu kılmıştır. Buna bağlı olarak yatırımcılar, ölçeklenebilirlik kadar maliyet disiplini ve gelir üretme kapasitesine de odaklanmaya başlamıştır.

Türkiye’de bu dönüşüm daha keskin hissedilmektedir. 2021-2022 döneminde küresel likidite fazlalığının etkisiyle hızlanan girişim yatırımları, 2023 sonrası dönemde belirgin bir yavaşlama sürecine girmiştir. 2025 yılında yatırım hacminin daralması, özellikle erken aşama girişimler açısından finansmana erişim sorununu derinleştirmiştir. Melek yatırımcıların piyasadan kısmen çekilmesi ve bireysel sermayenin faiz getirili araçlara yönelmesi de bu süreci hızlandıran başlıca faktörlerdir.

Buna karşılık kurumsal girişim sermayesi (CVC) ve stratejik yatırımcıların ağırlığının artması, ekosistemin kurumsallaşması açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Bu durum girişimlerin yalnızca finansman değil; yönetim, ölçeklenme ve stratejik ortaklıklar açısından da daha disiplinli bir yapıya dönüşmesini zorunlu kılmaktadır.

Küresel startup ve fintek ekosistemi, 2025 itibarıyla hızlı büyüme odaklı dönemden daha seçici ve sürdürülebilir bir yatırım anlayışına geçiş yapmıştır.

Grafik 114. Türkiye’de Startup Yatırım Miktarı ve Adedi (Milyar Dolar, 2019-2025)

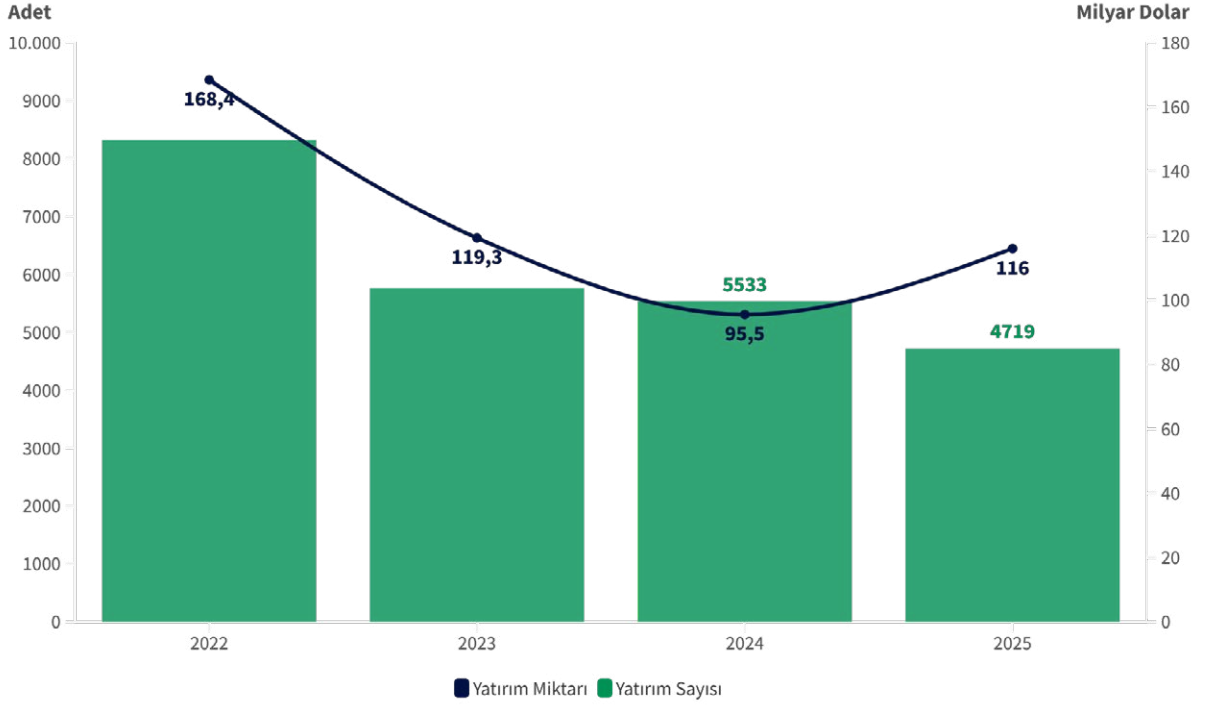
Kaynak: StartupCentrum, Türkiye Startup Ekosistemi İstatistikleri, 2025

Grafik 114, Türkiye’de startup yatırımlarının 2019-2022 döneminde güçlü bir artış sergilediğini, 2023’te belirgin bir düşüş yaşadığını, 2024’teki toparlanmadan sonra gelen 2025’te ise yeniden sınırlı gerileme görüldüğünü ortaya koymaktadır; yatırım sayısı görece istikrarlı artarken yatırım tutarında görülen dalgalanma, ekosistemde daha temkinli ve seçici bir yatırım davranışına geçildiğine işaret etmektedir.

Fintek Ekosisteminde Derinleşme ve Teknolojik Yönelimler

Fintek sektörü, 2025 yılında da yatırımcı ilgisinin merkezinde yer almaya devam etmiştir. Ancak bu ilgi, önceki yıllardan farklı olarak daha seçici ve tematik hale gelmiştir. Özellikle yapay zeka destekli finansal çözümler ve dijital varlık altyapıları, yatırımın yoğunlaştığı başlıca alanlar olmuştur. Bu dönüşümün arkasında iki temel dinamik bulunmaktadır. Birincisi, finansal hizmetlerde maliyet düşürücü teknolojilere olan ihtiyaçtır. İkincisi ise kullanıcı deneyimini iyileştiren ve finansal kapsayıcılığı artıran çözümlere yönelik artan taleptir. Bununla birlikte dijital varlıklar ve blokzincir tabanlı sistemler, finansal mimarinin yeniden şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Türkiye’de fintek sektörü ağırlıklı olarak ödeme sistemleri ve dijital bankacılık etrafında yoğunlaşsa da 2025 itibarıyla sektörde konsolidasyon eğiliminin güçlendiği görülmektedir. Bu durum ölçek ekonomisinin belirleyici hale geldiğini, küçük oyuncuların rekabet baskısı altında birleşme veya devralma yoluna gittiğini göstermektedir.

Grafik 115. Fintek Alanında Toplam Küresel Finansman Hacmi (Adet, Milyar Dolar, 2022-2025)

Kaynak: KPMG, Total global funding activity (VC, PE and M&A) in fintech, 2026

Not: Girişim sermayesi, özel sermaye ve birleşme-satın alma işlemlerini göstermektedir. 2025 yılı verileri, 31 Aralık 2025 itibarıyla gerçekleşmeleri ifade etmektedir.

Grafik 115, küresel fintek finansmanının 2022'den 2024'e kadar belirgin bir daralma yaşadığını, 2025'te ise sınırlı bir toparlanma eğilimine girdiğini göstermektedir. İşlem sayısındaki düşüşe paralel olarak finansman hacmindeki gerileme, yüksek faiz ve riskten kaçınma ortamında yatırımcıların daha seçici davrandıklarına, 2025 itibarıyla ise temkinli bir yeniden canlanma sürecinin başladığına işaret etmektedir.

Sürdürülebilirlik ve İslami Finans Perspektifi

2025 yılı itibarıyla sürdürülebilirlik, startup ve fintek ekosisteminin temel belirleyicilerinden biri hâline gelmiştir. Yatırımcıların ESG kriterlerine artan ilgileri, girişimlerin iş modellerini çevresel ve sosyal etkiler doğrultusunda yeniden şekillendirmesine yol açmaktadır.

Katılım finansı ile fintek ekosisteminin bütünleşmesi Türkiye için yeni bir rekabet avantajı oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Bu noktada İslami finans, sürdürülebilirlik açısından güçlü bir teorik ve pratik çerçeve sunmaktadır. Faiz yasağı (riba), aşırı belirsizliğin (gharar) ve spekülasyonun (maysir) sınırlandırılması gibi ilkeler; finansal istikrarı destekleyen mekanizmalar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca varlığa dayalı finansman ve risk paylaşımı prensipleri, finansal sistemin reel ekonomiyle bağını güçlendirmektedir.

Katılım Finans Dergisi'nde yer alan analizler, İslami fintek ekosisteminin henüz erken aşamada olduğunu ancak önemli bir büyüme potansiyeline sahip bulunduğunu göstermektedir. Bu alandaki temel sorunlar; finansmana erişim zorlukları, regülasyon eksiklikleri ve nitelikli insan kaynağı yetersizliği olarak sıralanmaktadır. Bununla birlikte, İslami finans ile fintek uygulamalarının kesişiminde önemli fırsatlar bulunmaktadır. Özellikle:

- Sukuk benzeri dijital varlıklar
- Varlığa dayalı tokenizasyon
- Katılım esaslı dijital bankacılık modelleri

gibi alanlar hem finansal kapsayıcılığı artırmakta hem de sürdürülebilir yatırım modellerini desteklemektedir.

Regülasyon ve Politika Çerçevesi

2025 yılı fintek ekosisteminde regülasyonların yalnızca denetleyici değil, aynı zamanda yön verici rol üstlendiği bir döneme işaret etmektedir. Türkiye'de açık bankacılık uygulamalarının yaygınlaşması, dijital varlıklara ilişkin hukuki tanımların netleşmeye başlaması ve ödeme sistemlerine yönelik düzenleyici çerçevenin genişletilmesi, sektörün kurumsallaşması ve yatırım çekme kapasitesi açısından kritik gelişmelerdir. Bu düzenlemeler piyasa oyuncularına öngörülebilirlik sağlarken, aynı zamanda finansal inovasyonun sınırlarını da belirlemektedir.

Bununla birlikte, mevcut regülasyon mimarisinin büyük ölçüde konvansiyonel finans perspektifiyle şekillendiği ve İslami finansın özgün yapısal ihtiyaçlarını yeterince yansıtmadığı görülmektedir. Özellikle risk paylaşımına dayalı finansman modelleri, varlığa dayalı yapılandırmalar ve şeriatla uyumlu dijital finansal ürünler açısından mevcut mevzuatın sınırlayıcı olma ihtimali değerlendirilmektedir. Bu durum, İslami fintek girişimlerinin ölçeklenmesini ve finansal sisteme entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

Bu çerçevede, düzenleyici yaklaşımın daha modüler, esnek ve inovasyonu teşvik eden bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Özellikle regülasyon sandbox mekanizmalarının İslami fintek girişimlerini kapsayacak şekilde genişletilmesi, tokenizasyon ve İslami finansa uyumlu finansal ürünler için ayrı bir uyum ve denetim çerçevesinin oluşturulması gibi yeni nesil finansal araçların hukuki statüsünün netleştirilmesi öncelikli politika alanları olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) gibi kurumlar arasında daha güçlü bir koordinasyon mekanizmasının tesis edilmesi, düzenleyici parçalanmışlığın önüne geçilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Neticede fintek ekosisteminin sürdürülebilir büyümesi yalnızca riskleri sınırlayan değil, aynı zamanda yeni iş modellerinin gelişimini mümkün kılan, öngörülebilir ve kapsayıcı bir regülasyon çerçevesi oluşturulmasına bağlıdır. Bu bağlamda İslami finans ilkeleriyle uyumlu, teknoloji nötr ve veri temelli bir düzenleyici yaklaşım, Türkiye'nin bu alandaki rekabet gücünü artıracı bir kaldıraç olarak değerlendirilebilmektedir.

Sonuç

2025 yılı, startup ve fintek ekosistemi açısından yalnızca bir yavaşlama ya da düzeltme dönemi olarak değil, aynı zamanda önceki büyüme modelinin sınırlarının açığa çıktığı bir kırılma odağı olarak değerlendirilmelidir. Yatırım hacimlerindeki daralma ilk bakışta zayıflama olarak yorumlansa da esasen sürdürülemez değerlendirme pratiklerinin ve verimsiz büyüme stratejilerinin sistemden tasfiye edildiği bir yeniden dengeleme sürecine işaret etmektedir.

Nitekim Türkiye özelinde bakıldığında yatırımın tabana yayılması olumlu bir gelişme olmakla birlikte, toplam hacimdeki daralma ve erken aşama girişimlerinin finansmana erişimde yaşadığı güçlükler, ekosistemin derinleşme kapasitesine dair önemli soru işaretleri doğurmaktadır. Özellikle yerli sermayenin risk iştahındaki gerileme ve alternatif finansal araçlara yönelmesi, girişimcilik ekosisteminin sürdürülebilir büyümesini sınırlandıran yapısal bir unsur haline gelmektedir.

Sürdürülebilirlik ve İslami finans ilkeleri bu yeni dönemde teorik olarak güçlü bir yönelme sunmakla birlikte, bu iki alanın fintek ekosistemi ile entegrasyonunun Türkiye’de hala sınırlı ve parçalı kaldığı görülmektedir. Katılım finansın mevcut kurumsal kapasitesi dijital finansal inovasyonla yeterince buluşamadığı takdirde, bu alandaki potansiyelin gerçekleştirilmesi zor görünmektedir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde asıl belirleyici unsur teknoloji üretiminden ziyade; bu teknolojileri sürdürülebilir, ölçeklenebilir ve finansal olarak disiplinli iş modellerine dönüştürebilme kapasitesi olacaktır. Türkiye’nin katılım finans alanındaki birikimini fintek ile bütünleştirebilmesi, ancak bunu güçlü bir regülasyon, teşvik ve insan kaynağı politikasıyla desteklemesi halinde anlamlı bir rekabet avantajına dönüşebilecektir.

A stylized world map composed of a grid of small, light blue dots on a dark blue background. The map is centered and covers most of the frame. Overlaid on the map is a grid of dashed white lines. At the intersections of these lines are small, light blue plus signs. The text 'Dış Ekonomi ve Küresel Görünüm' is displayed in white, bold, sans-serif font, centered within two light blue rectangular boxes. The first box contains 'Dış Ekonomi ve' and the second box contains 'Küresel Görünüm'.

Dış Ekonomi ve Küresel Görünüm

DIŞ EKONOMİK GÖSTERGELER

Ali Polat

Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b19>

Temel Bulgular

- 2025 verileri, dış ticaret açığı üzerindeki yapısal baskının sürdüğünü göstermektedir. Enerji ve ara malı ithalatına bağımlılık, dış ticaret dengesindeki kırılganlığı artırmaktadır.
- Hizmetler dengesindeki fazla, mal ticaretindeki açığın cari denge üzerindeki etkisini sınırlandırmaktadır. Bu durum, dış dengenin hizmet gelirlerinin performansı ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.
- Teknoloji yoğun ihracat ve savunma-havacılıktaki artış, ihracat yapısında katma değer yükselişine işaret etmektedir. Bu kazanımın kalıcı olması için üretimin daha geniş sektörler yayılması gerekmektedir.
- SKDM'nin 2026 mali fazı, karbon yoğun sektörlerde rekabeti yeniden tanımlamaktadır. Emisyon yönetimi ve azaltım yatırımları artık çevresel tercih olmaktan öte, pazar erişimi için zorunlu bir unsur haline gelmiştir.
- Enerji ithalatı bağımlılığı ve cari açığın finansman kalitesi, dış denge açısından temel kırılganlıklardır. Enerji fiyat oynaklığı ve kısa vadeli finansman yapısı bu baskıyı artırmaktadır. Dış dayanıklılık, finansmanın sürdürülebilirliğiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Öneriler

- 2026 yılında bölgesel, jeoekonomik ve jeoteknolojik gelişmeler yakından takip edilmelidir.
- İhracat artışı tek başına yeterli olmayıp enerji ve ara malı bağımlılığını azaltan seçici sanayi politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Dış ticaret dengesinde kalıcı iyileşme sağlanması için yeşil dönüşüm, teknoloji üretimi ve finansman kalitesinin birlikte ele alınması gerekmektedir.
- SKDM uyumu, raporlama yükümlülüğünün ötesinde veri altyapısı, azaltım yatırımları ve finansmanı kapsayan bütüncül bir rekabet politikası gerektirmektedir. KOBİ'lere yönelik destekler bu dönüşümün temel unsurudur.
- Mevcut yeşil dönüşüm desteklerini tamamlayacak şekilde, KOBİ'lere yönelik ayrı bir "SKDM Hazırlık Desteği" tasarlanabilir. Bu destek; ürün bazında gömülü emisyon hesaplama, veri toplama, raporlama altyapısı ve doğrulama sürecine hazırlık konularına odaklanmalıdır. Ayrıca ana ihracatçı firmalar ile KOBİ tedarikçilerini birlikte kapsayan bir "Tedarik Zinciri SKDM Uyum Desteği" oluşturularak, uyum süreci tüm ihracat değer zincirine yayılabilir.
- ETS, öngörülebilir karbon fiyat sinyali ve yeşil dönüşüm finansmanı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Kapsam, tahsisat ve doğrulama yapısı ise piyasa güveni ile uyum kapasitesi arasında denge kurmalıdır.
- Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği, cari açığı azaltan ve dış ticaret rekabetini güçlendiren stratejik araçlardır. Enerji dönüşüm teşvikleri, dış denge etkilerini dikkate alan uzun vadeli bir çerçevede kurgulanmalıdır.
- Teknoloji yoğun ihracat; ara malı yerleşmesi ve yeşil standartlara uyumla birlikte derinleştirilmelidir. Katma değerli üretim için sanayi, teknoloji ve ticaret politikaları arasında güçlü eşgüdüm gereklidir.
- Cari açığın finansman kalitesi güçlendirilmeli, kısa vadeli sermaye bağımlılığı azaltılarak doğrudan yatırımlar artırılmalıdır. Hukuk güvenliği ve makroekonomik öngörülebilirlik bu sürecin temel unsurlarıdır.

Giriş

2025, korumacılığın güç kazandığı, jeopolitik gerilimlerin derinleştiği ve iklim politikalarının ticaretin kurallarını yeniden tanımladığı bir yıl oldu. ABD'nin gümrük tarifelerini genişletmesi (WTO, 2025) ve bazı sektörlerde ek vergi riskinin gündemde kalması, küresel tedarik zincirlerini ve pazar erişimini yeniden tanımlamaktadır. Rusya-Ukrayna savaşının uzaması, enerji fiyatları ve arz güvenliği üzerinde belirsizlik yaratırken (IEA, 2025), Orta Doğu'daki gerilimlerin sürmesi ticaret yolları ve risk algısı üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu çerçevede İsrail'in Gazze'deki işgali ve devam eden çatışmalar beraberinde ABD'nin bölgede gerçekleştirdiği saldırılar jeopolitik tansiyonu artırmakta; bu durum enerji piyasaları ve risk primi kanalıyla Türkiye'nin dış ekonomik görünümünü dolaylı biçimde etkilemektedir.

Türkiye açısından dış ticaret performansı; küresel büyüme temposu, Avrupa'daki talep koşulları, enerji fiyatları, kur ve finansman koşullarının yanı sıra yeşil dönüşümün ticari standartlara dönüşmesiyle de şekillenmektedir. 2025 verileri bir yandan rekor ihracat ve güçlü hizmet gelirleriyle olumlu bir tablo sunarken, diğer yandan ithalat artışının hızlanması ve cari açığın beklentilerin üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle "başarı + kırılganlık" ikiliğini de görünür kılmaktadır.

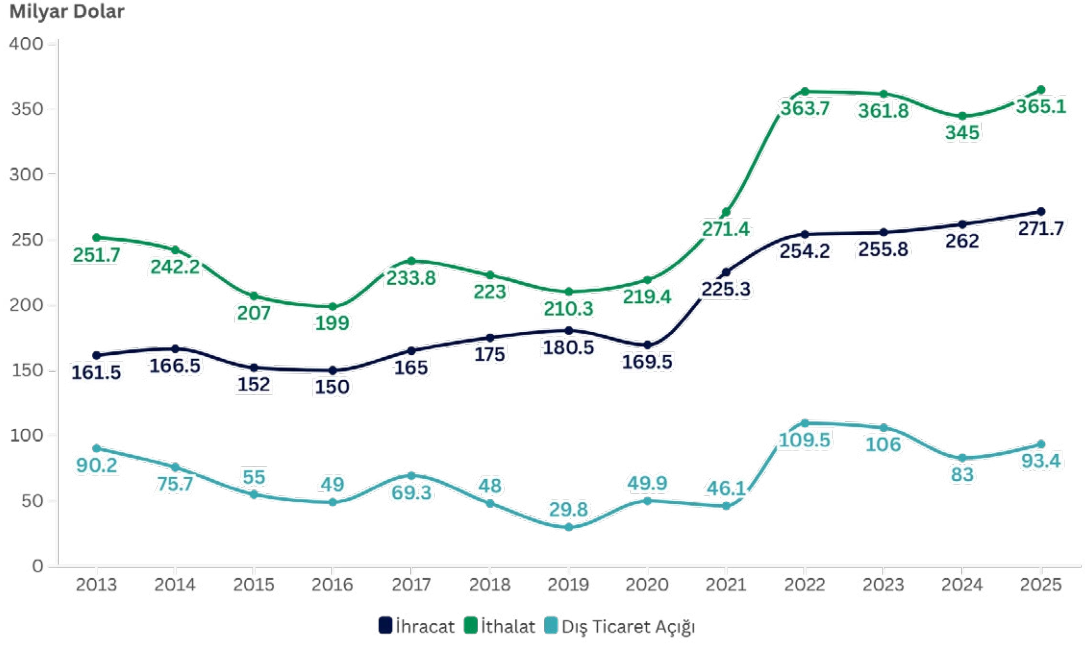
2025 yılında mal ihracatıyla rekor kırılırken dış ticaret açığı 92 milyar dolara yükselmiş, hizmet gelirleri (özellikle turizm) ile cari denge sağlanabilmiştir. Aynı dönemde teknoloji yoğun ihracatın payı artmış, savunma-havacılıkta sıçrama yaşanmış ve yenilenebilir enerji kapasitesi güçlenmiştir. Ancak enerji ithalatına olan bağımlılık, cari açığın finansman kalitesi, rezerv dinamikleri ve 2026 itibarıyla Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması'nın (SKDM) mali yükümlülük fazına geçmesi; dış ticaretin sürdürülebilirliği açısından kritik kırılganlık alanları oluşturmaktadır. 2026-2030 döneminde Türkiye'nin rekabet gücü, "yeşil uyum + teknoloji yoğun üretim + finansman kalitesi" üçlüsünde sağlanacak ilerlemeye bağlı olacaktır.

Bu yazı, 2025 yılı dış ticaret göstergelerini sürdürülebilirlik perspektifiyle değerlendirerek (SKDM, İklim Kanunu, ETS hazırlıkları, yenilenebilir enerji dönüşümü) olumlu ve olumsuz eğilimleri birlikte ele almakta ve karar alıcılar için izlenebilir politika içgörülerini sunmayı hedeflemektedir.

Genel Dış Ticaret Görünümü

2025 yılında Türkiye'nin mal ihracatı 273,4 milyar dolara ulaşarak rekor seviyeye çıkmıştır. Toplam mal ve hizmet ihracatı da 396,5 milyar dolar ile hedefin üzerinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2026). Bu performans, özellikle Avrupa pazarında devam eden entegrasyon, sanayi üretim kapasitesinin korunması ve bazı sektörlerde (savunma-havacılık gibi) katma değer artışıyla desteklenmiştir. Bununla birlikte ithalat 365 milyar dolar bandına yükselmiş; dış ticaret açığı yaklaşık 92 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve yıllık bazda artış göstermiştir (TCMB, 2026). İhracatın ithalatı karşılama oranının gerilemesi, dış ticaret dengesinde 2024 yılında görülen görece iyileşme eğiliminin 2025'te zayıfladığını göstermektedir.

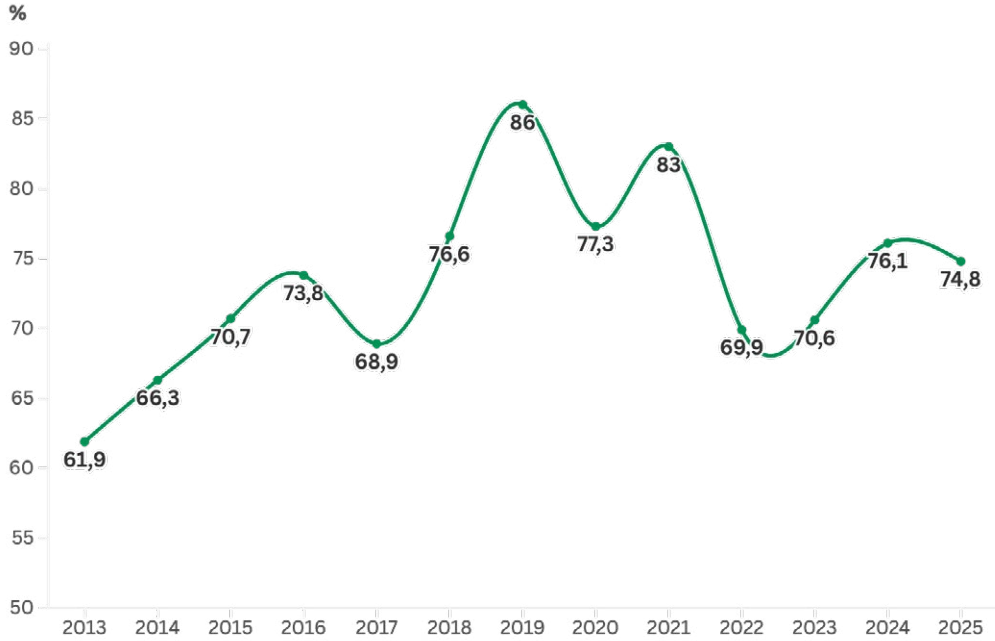
2025 yılı, küresel ticaret düzeninde korumacılık eğilimlerinin güçlendiği, jeopolitik risklerin arttığı ve iklim politikalarının ticaret araçlarına dönüştüğü bir dönem olarak öne çıkmıştır.

Grafik 116. Yıllara Göre İhracat ve İthalat Değerleri (Milyar ABD Doları, 2013-2025)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2025

Dış ticaret dengesindeki bozulma yapısal açıdan incelendiğinde, iki temel dinamik öne çıkmaktadır: Enerji ve altın gibi kalemlerde dışa bağımlılık ve sanayi üretiminde yüksek ithal ara malı kullanılması. Enerji ve altın hariç tutulduğu takdirde dış ticaret dengesindeki bozulmanın daha sınırlı kalması, bu tespiti desteklemektedir. Bu nedenle 2025'te ihracat artışının devam etmesi tek başına yeterli bir iyileşme göstergesi değildir; kritik olan ihracatın teknoloji içeriği, ithalatın bileşimi ve dış ticaret açığının finansman kalitesidir.

Grafik 117. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (% , 2013-2025)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2025

Grafik 117’de yer aldığı üzere, ihracatın ithalatı karşılama oranı yükseldikçe açık daralmakta; düş-tükçe de genişlemektedir. Uzun vadeli grafik değerlerine bakıldığında, bu grafik Türkiye ekonomi-sinin yapısal dış ticaret açığı problemine sahip olduğunu göstermektedir. Oran hiçbir dönemde %100’e yaklaşmadığı için ithalata bağımlılık sürekli-dir. Özellikle enerji, ara malı ve yüksek teknolo-jili ürünlerde dışa bağımlılıkla bu durum kronik hale gelmektedir.

Dış Ticaret Yapısı: Pazarlar, Ürün Kompozisyonu ve Küresel Riskler

2025 yılı ülke dağılımı, ihracatta Avrupa ağırlığının sürdüğünü göstermektedir. Almanya, Birleşik Krallık, ABD, Irak ve İtalya en büyük ihracat pazarları arasında yer almaktadır. İthalatta ise Çin, Rusya Federasyonu, Almanya, ABD ve İtalya öne çıkmaktadır. İthalatın belirli ülkelerde yoğun-laşması, özellikle enerji ve teknoloji yoğun ara mallarında dışa bağımlılığın sürdüğüne işaret et-mektedir. Rusya’dan sağlanan enerji ithalatı ile Çin’den ara malı ve tüketim malı akışı, fiyat ve kur oynaklığı dönemlerinde dengeyi daha kırılgan hale getirebilmektedir.

Ürün kompozisyonu açısından, Türkiye’nin ihracatı ağırlıklı olarak imalat sanayi ürünlerine dayan-maktadır. Motorlu kara taşıtları, makine ve mekanik cihazlar ile elektrikli makineler ilk sıralarda yer almaktadır. İthalatta ise mineral yakıtlar, makine-teçhizat, elektrikli ekipmanlar ve kimyasallar gibi üretim sürecinde kullanılan kritik girdiler öne çıkmaktadır. Bu tablo ihracatın önemli bir kıs-mının ithal girdiyle üretildiğini; dolayısıyla küresel girdi fiyatları ve tedarik sürelerinin dış ticaret performansında belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

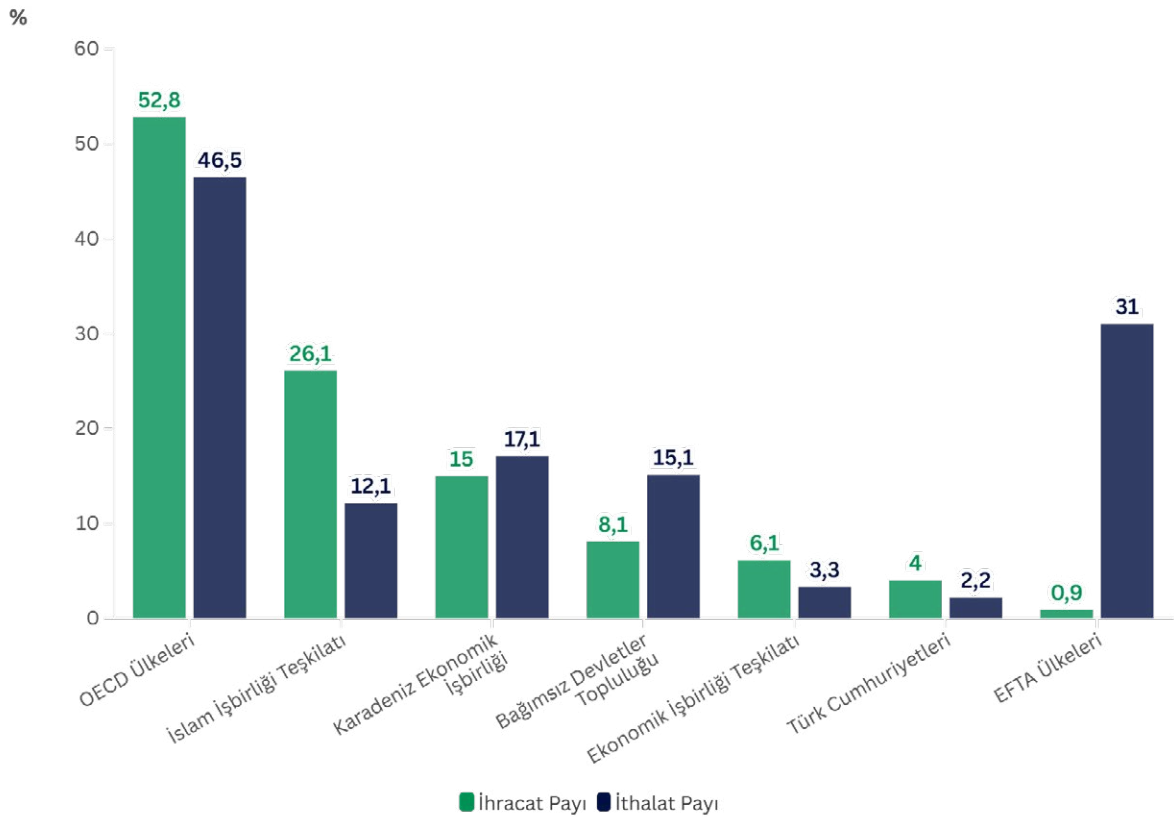
Tablo 16. 2025 Yılı İhracat ve İthalat Fasılları (İlk 10 Fasil, Milyar ABD Doları, 2025)

2025 Yılı İhracat Fasılları (Büyükten Küçüğe İlk 10 Fasil)	İhracat Tutarları	2025 Yılı İthalat Fasılları (Büyükten Küçüğe İlk 10 Fasil)	İthalat Tutarları
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça aksesuarı (87)	41.368.000	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli madde-ler, mineral mumlar (27)	69.721.000
Kazanlar, makinalar, mekanik cihaz-lar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları (84)	26.734.000	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reak-törler, bunların aksam ve parçaları (84)	42.056.000
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli madde-ler, mineraller mumlar (27)	17.452.000	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı (87)	33.665.000
Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, TV görün-tü-ses kaydetme-verme cihaz-ları, aksam-parça-aksesuarı (85)	17.215.000	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, TV görün-tü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı (85)	28.936.000
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar (71)	16.108.000	Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar (71)	26.439.000

2025 Yılı İhracat Fasılları (Büyükten Küçüğe İlk 10 Fasil)	İhracat Tutarları	2025 Yılı İthalat Fasılları (Büyükten Küçüğe İlk 10 Fasil)	İthalat Tutarları
Plastikler ve mamulleri (39)	11.412.000	Demir ve çelik (72)	25.150.000
Demir ve çelik (72)	10.649.000	Plastikler ve mamulleri (39)	16.610.000
Örme giyim eşyası ve aksesuarı (61)	10.121.000	Organik kimyasal ürünler (29)	10.049.000
Demir veya çelikten eşya (73)	9.842.000	Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarı (90)	7.216.000
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı (62)	7.395.000	Alüminyum ve alüminyumdan eşya (76)	6.497.000
Toplam İhracat	273.434.000	Toplam İthalat	365.524.000

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2025

Küresel riskler bağlamında, ABD kaynaklı tarife belirsizliği ve seçili sektörlerde (otomotiv gibi) ek vergi olasılığı, Türkiye'nin ihracat kompozisyonu açısından önemlidir. Türkiye'nin otomotiv ve makine ağırlıklı ihracat yapısı, pazar erişiminde ortaya çıkabilecek olası maliyet artışlarına karşı duyarlıdır. Avrupa tarafında ise SKDM, Türkiye'nin karbon yoğun sektörlerde (demir-çelik, çimento, alüminyum vb.) rekabet koşullarını yeniden tanımlayabilecek bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır.

Grafik 118. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat Payları (% , 2025)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2025

Ödemeler Dengesi ve Finansman Kalitesi

2025 yılında hizmet gelirleri dış dengeyi belirgin biçimde tamponlamıştır. Turizm gelirleri 65,2 milyar dolarla tarihi zirveye ulaşmış, taşımacılık gelirleriyle birlikte hizmetler dengesi 63,5 milyar dolarlık fazla vermiştir. Bu fazlalık, mal ticaretindeki yüksek açığın cari dengeye yansımaları sınırlandırarak cari açığın daha da büyümesini önlemiştir. Buna rağmen cari işlemler dengesi 25,2 milyar dolarlık açıkla beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. Cari açık düzeyi kadar, bu açığın hangi kalemlerle finanse edildiği de kritik öneme sahiptir. Kısa vadeli kredilere ve portföy hareketlerine daha fazla dayanan finansman yapısı, küresel faiz ve risk iştahı değişimlerinde kırılganlığı artırabilmektedir.

Birincil gelir dengesindeki açık (faiz, kâr transferleri vb.), cari denge üzerinde baskı oluşturan yapısal bir kalemdir. Dış borçlanma maliyetleri ve küresel finansman koşullarına duyarlı olan bu açık; ayrıca rezerv dinamikleri, para politikası çerçevesi ve dış finansman algısını belirleyen temel parametreler arasında yer almaktadır. Bu nedenle dış ticaret performansı yalnızca ihracat rekoru ile değil; finansman kalitesi, rezerv yeterliliği ve risk primiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Sürdürülebilirlik Eksen

Avrupa Birliği'nin SKDM uygulaması, 2026 yılından itibaren mali yükümlülük fazına geçmektedir. Bu geçiş özellikle demir-çelik, alüminyum ve çimento gibi karbon yoğun sektörlerde; AB'ye ihracat yapan firmalar için ölçüm-raporlama yükümlülüklerinin maliyet unsuruna dönüşmesi anlamına gelmektedir. SKDM'nin kademeli tasarımı etkileri ilk yıllarda sınırlı tutabilir, ancak ücretsiz tahsisatların azaltıldığı ve karbon fiyat sinyalinin güçlendiği dönemde maliyet baskısının artması beklenmektedir. Türkiye'nin AB pazarındaki rekabet gücü, firmaların emisyon ölçümü, doğrulama ve azaltım yatırımlarını ne ölçüde ve ne hızla gerçekleştirdiklerine bağlıdır.

2025 yılında İklim Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) altyapısının oluşturulması, Türkiye'nin karbon fiyatlandırma yaklaşımı açısından önemli bir kurumsal çerçevedir. ETS'nin etkin tasarımı iki açıdan önem taşımaktadır: Firmalara emisyon azaltımı için öngörülebilir bir fiyat sinyali sağlamak ve AB'ye ihracatta SKDM maliyetinin bir kısmını "eşdeğer karbon fiyatı" mekanizması aracılığıyla dengeleyebilme imkanı oluşturmak. Bu noktada kritik mesele; ETS'nin kapsama alanı, tahsisat mekanizması, doğrulama kapasitesi, veri altyapısı ve elde edilecek gelirlerin yeşil dönüşümü hızlandıracak biçimde kullanılmasıdır. Aksi halde ETS yalnızca bir uyum başlığı olarak kalacak, rekabet gücünü koruyan bir dönüşüm aracına dönüşemeyecektir.

Enerji dönüşümü, sürdürülebilirlik başlığının dış ticaretle kesiştiği en güçlü alandır. Türkiye'nin ithalat sepetinde mineral yakıtların ilk sırada yer alması, enerji fiyatlarındaki oynaklığın cari dengeyi doğrudan etkilemesine yol açmaktadır. Bu nedenle yenilenebilir enerji kapasitesindeki artış (güneş ve rüzgar kurulu gücünün 40 GWh'ı aşması), dış denge açısından stratejik bir gelişmedir (EPDK, 2026b). Yenilenebilir kapasite artışının, orta vadede hem enerji ithalat faturasını hem de karbon yoğun üretimin maliyetini azaltma ihtimali vardır. Buna ek olarak yerli petrol ve doğal gaz üretimindeki artışlar (petrolde %26, doğal gazda %39) ithalat bağımlılığını azaltma potansiyeli taşımaktadır. Ancak burada iki sınır vurgulanmalıdır: Yerli üretimdeki artışın toplam enerji ihtiyacını ne ölçüde karşılayabildiği ve fosil yakıt yatırımlarının yeşil dönüşüm hedefleriyle uyumunun nasıl yönetileceği. Bu iki husus arasındaki denge hem enerji arz güvenliği hem de iklim politikası bütünlüğü açısından önemlidir.

Sürdürülebilirlik bağlamında ihracatın niteliği de ayrı bir başlıktır. Orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürünlerin ihracattaki payının artması olumlu bir eğilime işaret etmektedir. Nitekim teknoloji yoğun üretim, enerji verimliliği ve süreç optimizasyonuna yönelik yatırımların daha hızlı benimsenmesine zemin hazırlayabilmektedir. Özellikle savunma-havacılık sektöründeki ihracat artışı, katma değeri yüksek üretim kapasitesinin güçlendiğini göstermektedir. Ancak bu kazanımın ekonominin geneline yayılabilmesi için tedarik zincirinin, ara malı yerleşmesinin ve yeşil uyum standartlarının birlikte ele alınması gerekmektedir.

Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması Uyum Kapasitesi: Firmalar Neye Hazırlanmalı?

SKDM sürecinde firmalar açısından iki eşzamanlı gereklilik öne çıkmaktadır: 1) Ölçüm ve doğrulama kapasitesi, 2) Azaltım ve dönüşüm yatırımları. İlk başlık, ürün bazlı emisyon verilerinin hesaplanması, tedarikçi verilerinin toplanması ve doğrulama süreçlerinin yürütülmesi anlamına gelmektedir. Özellikle KOBİ ölçeğinde bu süreçlerin maliyeti ve teknik kapasite ihtiyacı yüksektir. İkinci başlık ise enerji verimliliği, süreç iyileştirme, atık ısı geri kazanımı, yenilenebilir enerji tedariki gibi yatırım alanlarını kapsamaktadır. Bu yatırımların geri dönüş süresi, enerji fiyatları ve karbon fiyat sinyallerinin gücüne bağlı olarak hızlanabilmektedir. Bu nedenle SKDM'yi yalnızca "dışsal bir yük" olarak değil; üretim verimliliğini artıran bir modernizasyon penceresi olarak değerlendirmek, rekabetçilik açısından daha sağlıklı bir çerçeve sunacaktır.

Yeşil Dönüşümün Dış Ticaretle Kesişimi

Yeşil dönüşüm, yalnızca karbon fiyatı üzerinden değil; ürün standartları, sürdürülebilir tedarik zinciri beklentileri ve finansman koşulları üzerinden de dış ticareti etkilemektedir. Avrupa pazarında yeşil ürün standardı ve sürdürülebilirlik raporlama yükümlülükleri (kurumsal raporlama, tedarik zinciri izlenebilirliği vb.), firmaların pazar erişim koşullarını yeniden tanımlamaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin teknoloji yoğun üretimdeki artışı olumlu bir gelişme olmakla birlikte, standartlara uyum kapasitesinin sektörler arasında farklılaştığı unutulmamalıdır. Demir-çelik, çimento, alüminyum gibi yüksek emisyon yoğunluğuna sahip sektörlerde dönüşüm hızı daha belirleyici bir rol oynamaktadır. Ayrıca tekstil, otomotiv ve makine gibi sektörlerde de enerji verimliliği ve tedarik zinciri izlenebilirliği giderek öne çıkmaktadır. Dolayısıyla yeşil uyum yalnızca belirli sektörleri ilgilendiren bir başlık değil, ihracatın tamamına yayılan temel bir rekabet parametresi niteliği de taşımaktadır.

Yenilenebilir enerji kapasitesindeki artış, enerji ithalat bağımlılığını azaltarak dış dengeyi ve yeşil dönüşümü destekleme potansiyeli taşımaktadır.

2025 Yılı Gelişmelerinin Genel Değerlendirmesi

2025 yılındaki olumlu göstergeler üç başlıkta toplanabilir. Birincisi, dış ticaret performansında ihracat rekoru ve toplam mal-hizmet ihracatındaki hedef aşımıdır. İkincisi, ihracatın niteliğinde teknoloji yoğun ürünlerin payının artması ve savunma-havacılık gibi sektörlerde görülen hızlı büyümedir. Üçüncüsü ise hizmetler dengesinin güçlü bir fazla vermesi ve turizm gelirlerinin tarihi zirveye ulaşmasıdır. Buna ek olarak uluslararası doğrudan yatırım girişlerindeki artış, finansal piyasalarda risk algısının (CDS) iyileşmesi ve yenilenebilir enerji kapasitesindeki büyüme; orta vadeli dayanıklılık açısından destekleyici unsurlardır. Türkiye'nin AB'nin beşinci büyük ticaret ortağı konumuna yükselmesi de Avrupa ile entegrasyonun sürdüğünü göstermektedir (European Commission, 2025).

Olumsuz tarafta en belirgin risk, dış ticaret açığının büyümesi ve cari açığın hedeflerin üzerinde gerçekleşmesidir. İhracat artışının sınırlı kalması (baz etkisi ve küresel talep zayıflığı) ithalat artışını dengeleyememiştir. Enerji ithalatına olan bağımlılık, cari dengenin enerji fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı duyarlılığını sürdürmektedir. Cari açığın finansman kalitesi, krediler ve kısa vadeli hareketlerin ağırlık kazanması durumunda kırılganlığı artırabilir. Rezerv dinamikleri ve küresel faiz patikası da 2026 yılında finansman koşullarını belirleyecek temel faktörler arasında yer almaktadır.

2026 itibarıyla SKDM'nin mali faza geçmesi, karbon yoğun sektörlerde maliyet baskısını artıracaktır. Bu baskı yalnızca bir ek vergi olarak değil; üretim süreçlerinin emisyon yoğunluğu, ölçüm-doğrulama kapasitesi ve enerji dönüşümü yatırımlarının hızına bağlı bir rekabet parametresi olarak da görülmelidir. Öte yandan ABD'nin tarife politikalarında görülen olası sertleşme, otomotiv gibi stratejik sektörlerde pazar erişimini etkileyebilir. Jeopolitik belirsizliklerin sürmesi, risk primi kanalıyla finansman maliyetlerini yükseltebilir ve dış denge üzerinde dolaylı baskı oluşturabilir.

Sonuç

2025 yılı Türkiye dış ticareti, güçlü performans göstergeleri ile yapısal kırılganlıkların bir arada seyrettiği bir yıl olmuştur. İhracat rekoru, turizm gelirlerinde tarihi seviye, hizmetler dengesindeki güçlü fazla ve teknoloji yoğun ihracat payındaki artış; Türkiye'nin üretim ve ticaret kapasitesinin genişleme potansiyelini ortaya koymaktadır. Buna karşılık dış ticaret açığının büyümesi, cari açığın hedeflenenin üzerinde gerçekleşmesi ve enerji ithalatına bağımlılık; dış dengenin sürdürülebilirliği açısından çözülmesi gereken yapısal alanları işaret etmektedir.

2026 yılı sürdürülebilirlik perspektifiyle, “uyum” sürecinden “maliyet ve rekabet” dönemine geçişi temsil etmektedir. SKDM'nin mali yükümlülük aşaması, firmaların emisyon veri yönetimi ve azaltım yatırımlarını hızlandırmasını zorunlu kılacaktır. İklim Kanunu ve ETS hazırlıkları, doğru tasarlandığı ve sektörlerin dönüşümünü finanse ettiği ölçüde dış ticaret rekabetçiliğine destek sağlayabilir. Nitekim yenilenebilir enerji kapasitesindeki artış ve yerli enerji üretimindeki yükseliş, enerji ithalat faturasını azaltma yönünde olumlu sinyaller vermektedir. Ancak bu kazanımların kalıcı olması; teknoloji yoğun üretimin yaygınlaşması, kritik ara mallarında yerleşme ve finansman kalitesinin güçlendirilmesiyle mümkündür.

KÜRESEL EKONOMİK GELİŞMELER VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMA

Fikri Kaplan

Dr., Türk Hava Kurumu Üniversitesi
<http://dx.doi.org/10.71174/air29.b20>

Temel Bulgular

- Küresel ekonomi 2025-2026 döneminde düşük büyüme ve yüksek belirsizlik ortamında ilerlemekte, büyüme ise daha kırılgan bir görünüm sergilemektedir.
- FED ve ECB'nin yüksek faiz politikası, küresel finansal koşulların sıkı kalmasına ve yatırım iştahının sınırlanmasına neden olmaktadır.
- Küresel enflasyon 2022 sonrası düşüş eğilimine girmiştir. Bu eğilim ülkeler arasında farklılık göstermektedir; gelişmiş ekonomilerde daha hızlı, gelişmekte olan ekonomilerde ise daha yavaş gerilemektedir.
- ABD-Çin rekabeti, küresel ekonomik sistemi şekillendiren temel bulgulardan biridir. Bu rekabet ticaretin yanı sıra teknoloji, enerji ve tedarik zincirleri üzerinden de yapıyı dönüştürmektedir.
- Küresel ticarete artan korumacılık ve yükselen tarifeler, tedarik zincirlerini yeniden şekillendirerek üretim sistemini parçalamakta ve bölgesel blokları güçlendirmektedir.
- Avrupa ekonomileri; yüksek enerji maliyetleri, zayıf sanayi rekabeti ve demografik yaşlanma gibi yapısal sorunlar nedeniyle küresel büyümenin gerisinde kalma riski taşımaktadır.
- Çin ekonomisi iç talep zayıflığı ve emlak sektörü sorunları nedeniyle daha düşük büyüme patikasına yönelirken, teknoloji yatırımları büyümeyi desteklemektedir.
- Gelişmekte olan ekonomiler küresel büyümenin ana sürükleyicileri olmaya devam etmekte, yüksek faiz ortamı ve küresel belirsizlikler bu ekonomiler için finansal kırılganlıkları artırmaktadır.

Öneriler

- Küresel ölçekte para politikası uygulamalarında öngörülebilirliğin artırılması, finansal piyasalardaki belirsizliğin azaltılması açısından önem taşımaktadır. Yine merkez bankalarının iletişim politikalarının güçlendirilmesi bu süreçte kritik rol oynamaktadır.
- Ticaret politikalarında artan korumacılık eğilimlerinin sınırlanması ve çok taraflı ticaret sisteminin güçlendirilmesi, küresel ekonomik istikrarın korunmasına katkı sağlayacaktır.
- Küresel tedarik zincirlerinin dayanıklılığını artırmaya yönelik politikalar geliştirilirken, aşırı bölgeselleşmenin yaratabileceği verimlilik kayıpları dikkate alınmalıdır.
- Enerji arz güvenliği ve yeşil dönüşüm süreçlerinin eş zamanlı olarak yürütülmesi hem maliyet baskılarının azaltılması hem de uzun vadeli sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi açısından önemlidir.
- Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında artan enflasyon ve büyüme farklarının yönetilmesi için uluslararası politika koordinasyonunun güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Küresel ekonomide artan belirsizlik ortamına karşı ülkelerin risk yönetimini sağlayıp erken uyarı mekanizmalarını güçlendirmesi, ekonomik şoklara karşı dayanıklılığı artıracaktır.

Giriş

2026 yılına girerken küresel ekonomi önemli bir dönüşüm sürecindedir. Düşük büyüme ve faiz döneminin ardından jeopolitik gerilimler, ticaret savaşları ve teknolojik gelişmeler ekonomik yapıyı yeniden şekillendirmektedir. Özellikle ABD-Çin rekabeti küresel ticaret ve üretim yapısını daha parçalı hale getirirken, yapay zeka ve dijitalleşme yatırımları büyümenin yeni itici güçleri olarak öne çıkmaktadır (Uluslararası Para Fonu, 2025).

Küresel ekonomik büyüme tamamen durmamıştır; büyümenin dinamikleri giderek daha fazla teknoloji temelli yatırımlar, enerji-altyapı dönüşümleri ve gelişmekte olan ekonomilerdeki yapısal süreçler tarafından şekillendirilmektedir. Bununla birlikte, artan ticaret gerilimleri ve politika belirsizliği, küresel ekonomik seyir üzerinde aşağı yönlü riskler oluşturarak ekonomik istikrarı baskılamaktadır (World Bank, 2025). Bu süreçte belirleyici unsur, merkez bankalarının para politikasıdır.

ABD Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankası, yüksek enflasyon sonrası faizleri yüksek tutarak finansal koşulların sıkı kalmasına neden olmakta (ECB, 2026), bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeler için finansmanı zorlaştırmaktadır. Enflasyon 2022 sonrası gerileme eğiliminde olsa da gelişmekte olan ülkelere daha kalıcıdır. Hizmet enflasyonu, enerji fiyatları ve jeopolitik riskler süreci zorlaştırmaktadır (OECD, 2025). Küresel ekonomi 2025'te düşük büyüme, yüksek belirsizlik ve temkinli para politikası ekseninde ilerlemektedir.

Küresel Ekonomik Karşılaştırmalar

Küresel ekonomi son yıllarda artan jeopolitik gerilimler, ticaret savaşları ve para politikası dönüşümlerinin etkisiyle daha parçalı ve çok kutuplu bir yapıya evrilmektedir. Bu dönüşümün merkezindeki en önemli dinamiklerden biri, Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasındaki stratejik rekabettir. Bu rekabet yalnızca ticaret politikalarıyla sınırlı kalmayıp teknoloji, enerji ve askeriye alanlarında da giderek derinleşmektedir. ABD'nin özellikle yüksek teknoloji ürünleri ve yarı iletken sektörlere yönelik kısıtlayıcı politikaları küresel değer zincirlerinde yeniden yapılanmayı tetiklerken Çin'in kritik mineraller ve üretim altyapısı üzerindeki hakimiyetini artırma çabası, küresel tedarik zincirlerinde stratejik bir yeniden konumlanmaya yol açmaktadır (World Bank, 2025).

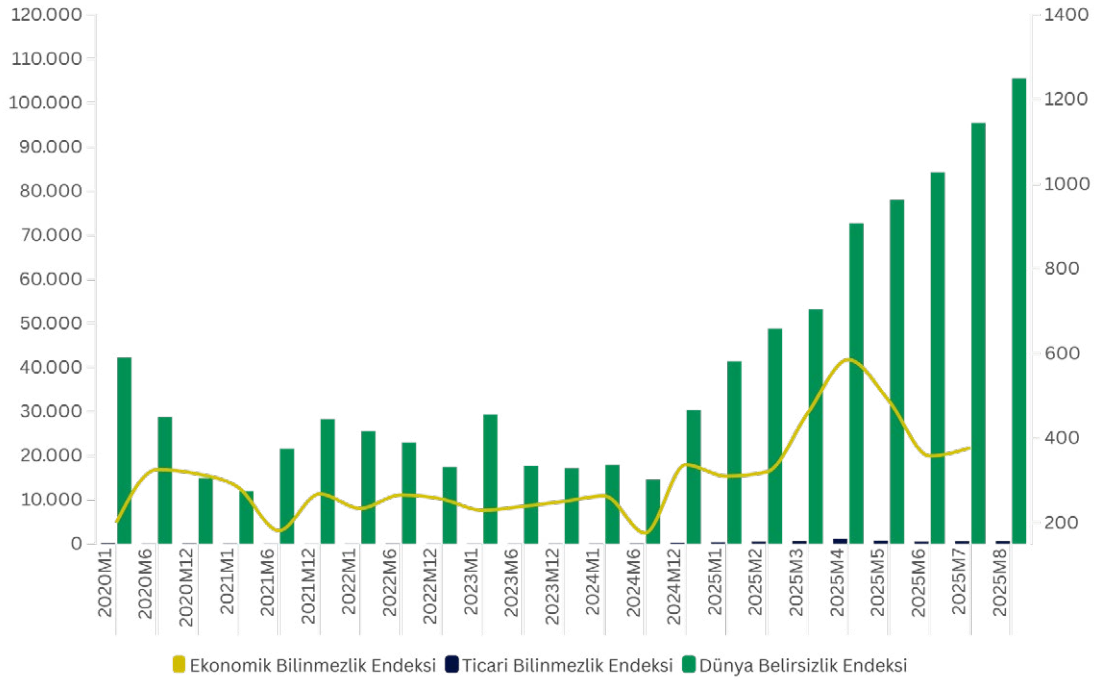
Bu küresel rekabet ortamı, küresel ticaret sisteminde korumacılığın artmasına ve üretim süreçlerinin coğrafi olarak yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Ülkelerin veya şirketlerin jeopolitik riskleri azaltmak amacıyla iş süreçlerini ve tedarik zincirlerini siyasi olarak güvenilir, müttefik dost ülkelere ya da ana coğrafyaya yakın ve benzer zaman dilimindeki ülkelere kaydırması gibi stratejilerin yaygınlaşması, küresel üretim ağlarının daha bölgesel ve politik hizalanmış bir yapıya dönüşmesine yol açmaktadır (OECD, 2025). Bu durum, küresel verimlilik artışını sınırlandırabileceği gibi maliyetleri artırarak enflasyonist baskıları da güçlendirmektedir.

Bu çerçevede Avrupa ekonomileri, küresel dönüşümden en fazla etkilenen bölgeler arasında yer almaktadır. Enerji maliyetlerinin yüksekliği, sanayi rekabet gücündeki zayıflama ve demografik yaşlanma gibi yapısal sorunlar, Avrupa'nın büyüme potansiyelini sınırlamaktadır. Ayrıca yüksek kamu borç seviyeleri, maliye politikalarının genişletici yönde kullanılmasını zorlaştırmaktadır (ECB, 2026). ECB'nin faiz oranlarını yüksek seviyelerde tutarak temkinli bir para politikası izlemesi, enflasyonla mücadele için gerekli olsa da ekonomik büyüme üzerinde baskı oluşturmaktadır. Nitekim bu durum, Avrupa ekonomisinin orta vadede küresel büyümenin gerisinde kalma riskini artırmaktadır.

Öte yandan Çin ekonomisi, küresel üretim sistemindeki merkezi rolünü korumaya devam etmektedir. Emlak sektöründe yaşanan daralma ve iç talepteki zayıflama, büyüme hızını aşağı yönlü etkilemektedir. Buna rağmen Çin'in ileri teknoloji sektörlerine ve sanayi politikalarına yaptığı yatırımlar, uzun vadeli büyüme potansiyelini desteklemektedir (IMF, 2025a). Netice itibarıyla Çin'in küresel ticaretteki rolü, özellikle teknoloji ve sanayi üretiminde belirleyici olmaya devam etmektedir.

Gelişmekte olan ekonomiler ise küresel büyümenin ana sürükleyicileri arasında yer almaktadır. Hindistan ve Güneydoğu Asya ülkeleri demografik avantajları, artan üretim kapasiteleri ve küresel değer zincirlerine entegrasyonları sayesinde yüksek büyüme performansı sergilemektedirler (World Bank, 2025). Bununla birlikte bu ekonomiler, küresel finansal koşullara ve sermaye akımlarına karşı daha kırılgan bir yapı göstermektedirler.

Küresel enflasyon eğilimleri incelendiğinde ise 2022 yılında zirve yapan enflasyon oranlarında kademeli olarak gerileme görülmektedir. Gelişmiş ekonomilerde enflasyon daha hızlı kontrol altına alınırken, gelişmekte olan ekonomilerde fiyat artışlarının daha kalıcı olduğu dikkat çekmektedir (IMF, 2025b). Hizmet enflasyonundaki katılık, enerji fiyatlarındaki oynaklık ve jeopolitik riskler, enflasyonun tamamen kontrol altına alınmasını zorlaştırmaktadır (OECD, 2025).

Grafik 119. Dünya Ticari ve Ekonomik Belirsizlik Endeksi (Baz Puan, 2020-2025)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 2025

2020-2025 dönemindeki küresel ekonomik belirsizlik; ticari bilinmezlik ve ekonomik bilinmezlik endekslerinin seyrini göstermektedir. İlk dikkat çeken husus, 2020 yılında pandemi etkisiyle belirsizlik endekslerinde görülen yüksek seviyelerin, takip eden dönemde kısmi bir normalleşme eğilimine girmesine rağmen tamamen ortadan kalkmamasıdır. Bu durum, küresel ekonominin yapısal olarak daha kırılgan bir döneme girdiğini göstermektedir.

2022 sonrasındaki endekslerde yeniden artış görülmesi, özellikle jeopolitik gerilimler, enerji krizi ve ABD-Çin rekabetinin derinleşmesi ile doğrudan ilişkilidir. Vurgulandığı üzere iki büyük ekonomi arasındaki stratejik rekabet yalnızca ticaret alanında değil, aynı zamanda teknoloji ve tedarik

zincirleri üzerinde de etkisini göstermektedir ki bu da küresel ekonomik sistemde belirsizliği artırmaktadır. Grafik 119'da özellikle ticari bilinmezlik endeksindeki keskin yükseliş, küresel ticaretin giderek daha öngörülemez hale geldiğini ortaya koymaktadır.

2024 sonu ve 2025 döneminde Grafik 119'da belirtilen tüm endekslerde belirgin bir sıçrama yaşanması, küresel ekonomide yeni bir belirsizlik dalgasına işaret etmektedir. Bu artış büyük ölçüde korumacı ticaret politikalarının yaygınlaşması, gümrük tarifelerindeki artış ve küresel tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılması ile açıklanabilir. Aynı zamanda bu dönemde FED ve Avrupa Merkez Bankasının faizleri yüksek seviyelerde tutmaya devam etmesi, finansal koşulların sıkı kalmasına ve belirsizlik algısının güçlenmesine neden olmaktadır.

Ekonomik bilinmezlik endeksinin ticari bilinmezlikten daha sınırlı dalgalanması ise küresel ekonomide makro temellerin tamamen bozulmadığını ticaret ve jeopolitik risklerin daha baskın hale geldiğini göstermektedir. Bu gösterge, küresel büyüme devam etse de büyüme kalitesinin ve sürdürülebilirliğinin zayıfladığını desteklemektedir.

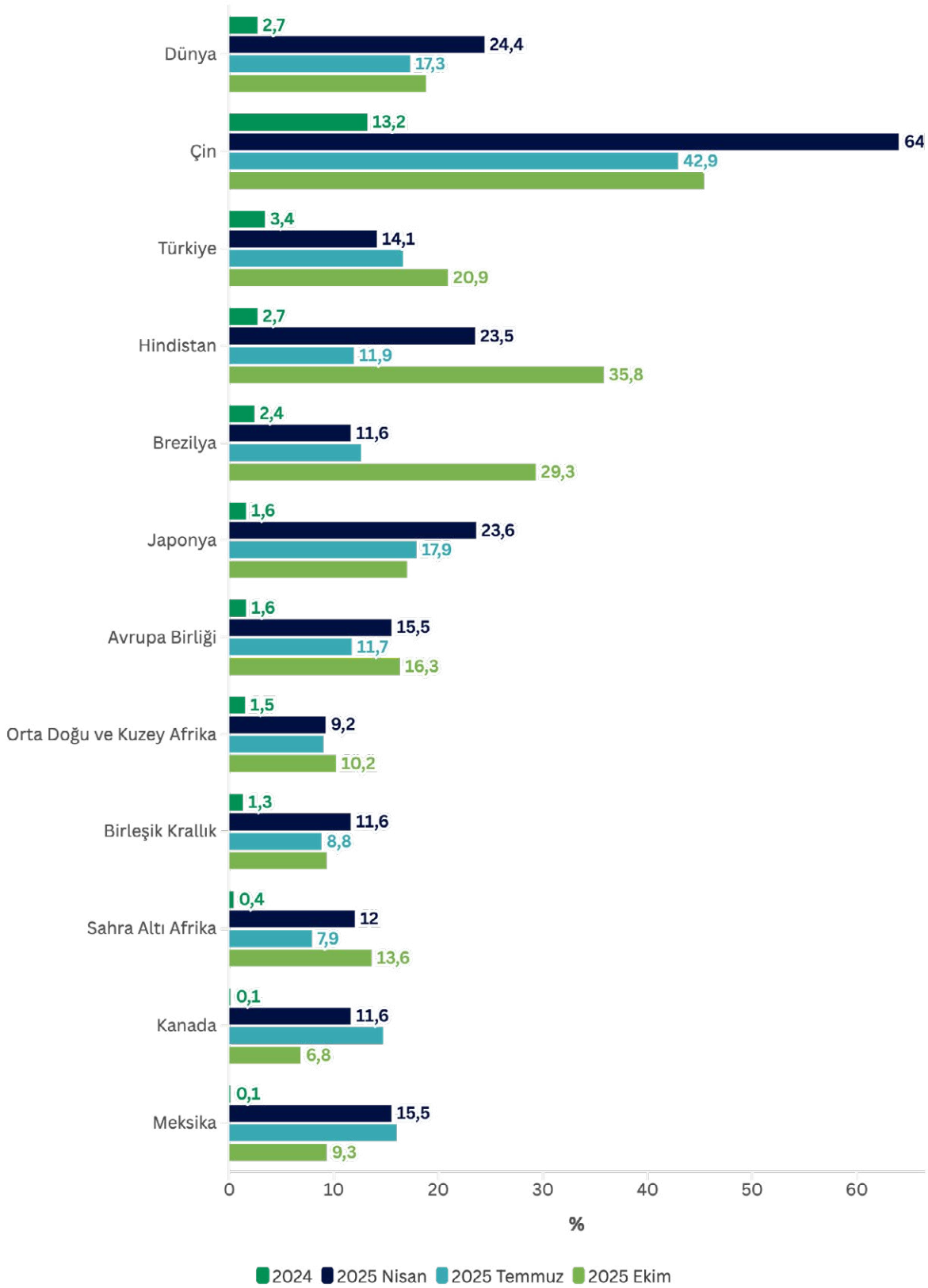
Grafik 120, 2024 yılı ile 2025 yılı (Nisan, Temmuz ve Ekim dönemleri) arasında farklı ülkeler ve bölgeler için gümrük tarifelerindeki değişimi göstermektedir. İlk dikkat çeken bulgu, 2025 yılının özellikle Nisan ayında küresel ölçekte gümrük tarifelerinde belirgin bir artış yaşanmış olmasıdır. Dünya kategorisinde tarifelerin yaklaşık %2,7 seviyesinden %24'ün üzerine çıkması, küresel ticarete önemli bir kırılmaya işaret etmektedir. Bu durum, çalışmada vurgulanan artan korumacılık eğilimleri ve ticaret savaşlarının yoğunlaşması ile doğrudan örtüşmektedir.

Özellikle Çin, Avrupa Birliği ve Türkiye gibi büyük ekonomik aktörlerde tarifelerin 2025 yılında belirgin şekilde yükseldiği görülmektedir. Çin'de tarifelerin keskin artışı, ABD ile yaşanan ticaret gerilimlerinin ve stratejik rekabetin ticaret politikalarına yansımaları olarak değerlendirilebilmektedir. Benzer şekilde Avrupa Birliği'nde gözlemlenen artış, enerji krizi sonrası sanayi politikalarının ve stratejik sektörleri koruma eğiliminin güçlenmesiyle ilişkilidir. Türkiye'de tarifelerdeki yükseliş ise hem küresel eğilimlere uyum hem de yerli üretimi koruma amacıyla uygulanan politikaların bir sonucu olarak yorumlanabilmektedir.

2025 yılının Temmuz ve Ekim dönemlerinde tarifelerde kısmi bir gerileme görülmeyle birlikte, seviyeler 2024 yılına kıyasla hala yüksek kalmıştır. Korumacılığın geçici bir politika aracı olmaktan çıkıp daha kalıcı bir yapıya dönüştüğünü gösteren bu bulgu, çalışmada ele alınan küresel ekonominin parçalanması (*fragmentation*) ve bölgesel ticaret bloklarının güçlenmesi argümanını desteklemektedir.

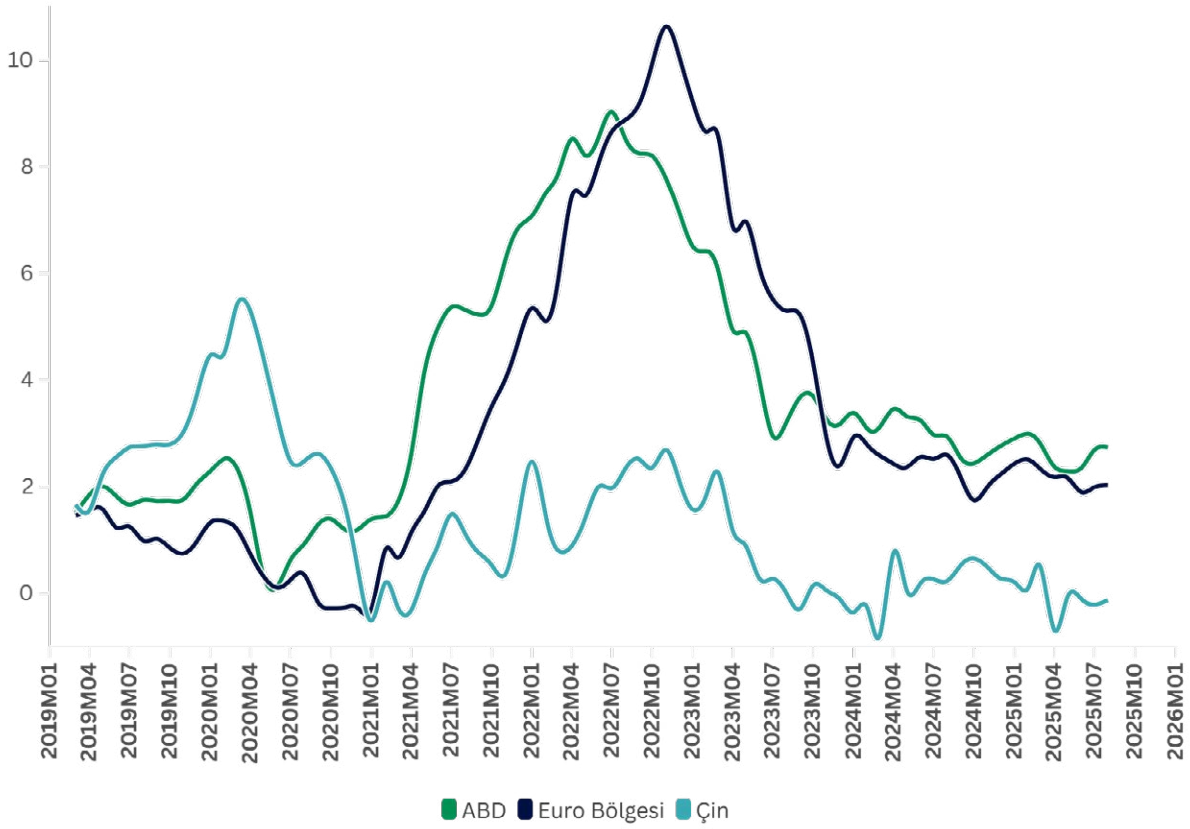
Ayrıca bu gelişmeler, küresel enflasyon dinamikleriyle de yakından ilişkilidir. Gümrük tarifelerindeki artış, ithal girdi maliyetlerini yükselterek üretim maliyetleri üzerinden fiyatlara yansımakta ve enflasyonist baskıları artırmaktadır. Bu durum, FED ve Avrupa Merkez Bankası'nın faizleri yüksek seviyelerde tutma eğilimini açıklayan önemli faktörlerden biridir. Nitekim sıkı para politikası yalnızca talep kaynaklı enflasyonu değil, aynı zamanda ticaret politikalarından kaynaklanan maliyet enflasyonunu da kontrol altına almayı amaçlamaktadır.

Gümrük tarifelerinin yaklaşık %2,7 seviyesinden %24'ün üzerine çıkması, küresel ticarete önemli bir kırılmaya işaret etmektedir.

Grafik 120. Amerika Birleşik Devletleri'nin Uyguladığı Gümrük Tarifeleri (% , 2024-2025)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 2025

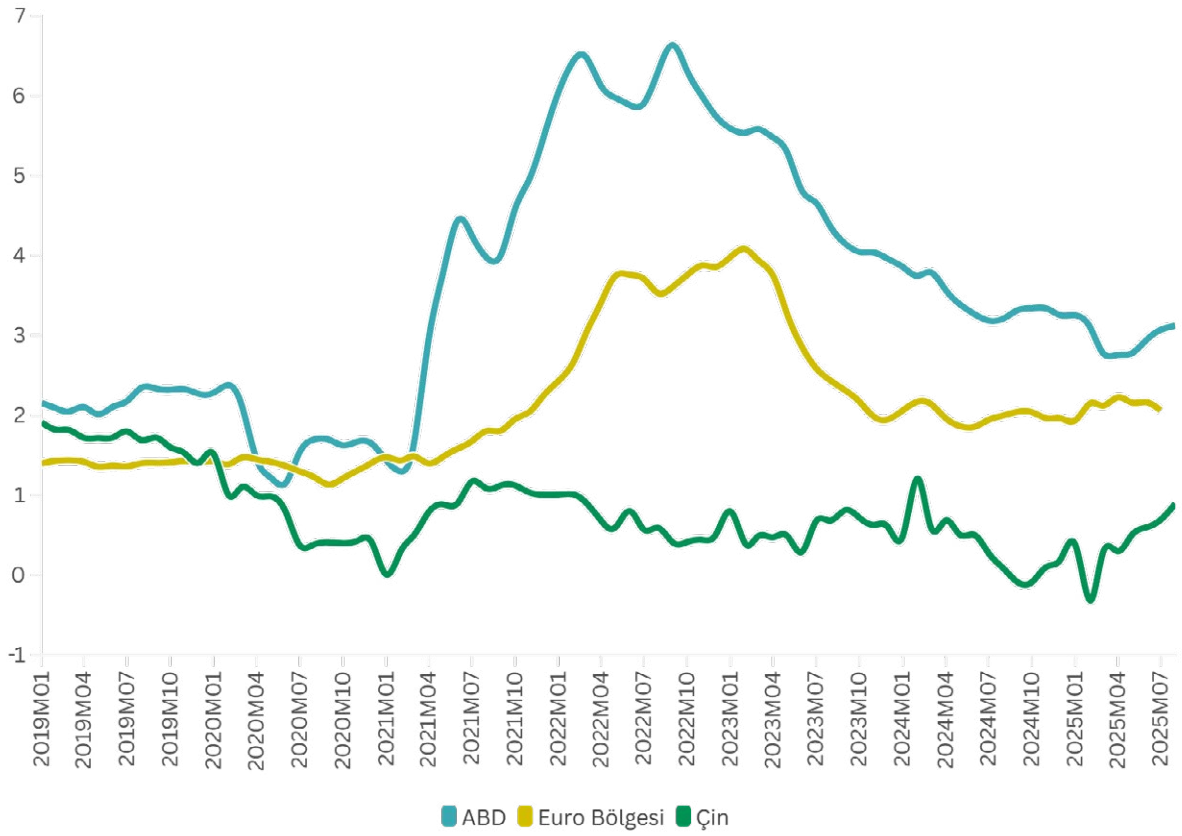

Grafik 121. ABD, Çin ve Euro Bölgesi Manşet Enflasyon (% , 2019-2026)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 2026

Grafik 121 ve Grafik 122 incelendiğinde, 2019-2025 yılları arasında ABD, Euro Bölgesi ve Çin için manşet ve çekirdek enflasyon dinamiklerinin önemli ölçüde ayrıştığı görülmektedir. İlk olarak manşet enflasyon grafiği incelendiğinde, 2021 sonrası dönemde küresel ölçekte güçlü bir enflasyon dalgası yaşandığı açıktır. ABD ve Euro Bölgesi'nde enflasyonun 2022 yılında zirveye ulaştığı, özellikle de Euro Bölgesi'nde enerji fiyat şoklarının etkisiyle daha yüksek seviyelere çıktığı dikkat çekmektedir. Bu durum pandemi sonrası talep artışı, arz zinciri kırılmaları ve enerji piyasalarındaki dalgalanmalarla doğrudan ilişkilidir.

2023 sonrasında her iki bölgede de enflasyonun düşüş eğilimine girdiği görülmektedir. Bu düşüşün sınırlı ve kademeli olması, bu bölümde vurgulanan "temkinli para politikası" yaklaşımını açıklamaktadır. Nitekim FED ve Avrupa Merkez Bankası'nın faizleri yüksek seviyelerde tutmaya devam etmesi, enflasyonun kalıcı bileşenlerinin tamamen kontrol altına alınamadığını göstermektedir. Özellikle ABD'de enflasyonun 2024-2025 yılları arasında belirli bir bantta yatay seyretmesi, talep koşullarının hala güçlü olduğunu ve para politikasının sıkı kalmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Grafik 122. ABD, Çin ve Euro Bölgesi Manşet Enflasyon (% 3 Aylık, 2019-2025)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 2025

Grafik 122’de verilen çekirdek enflasyon verileri ise daha kritik bir farkındalık sunmaktadır. Manşet enflasyondaki düşüşe rağmen çekirdek enflasyonun daha yavaş gerilemesi, özellikle hizmet sektöründeki fiyat katılığının sürdüğünü göstermektedir. ABD’de çekirdek enflasyonun 2022 yılından sonra yüksek seviyelerde kalması ve kademeli olarak düşmesi, işgücü piyasasının güçlü yapısı ve ücret artışlarının fiyatlara yansımalarıyla açıklanabilir. Euro Bölgesi’nde de benzer şekilde çekirdek enflasyonun daha geç zirve yapması ve daha yavaş düşmesi, para politikasının neden ihtiyatlı kaldığını cevaplamaktadır.

Çin açısından farklı bir enflasyon dinamiği dikkat çekmektedir. Hem manşet hem de çekirdek enflasyonun diğer büyük ekonomilere kıyasla oldukça düşük seviyelerde seyretmesi, hatta bazı dönemlerde negatif değerlere yaklaşması, Çin ekonomisindeki talep zayıflığı ve deflasyonist baskıların varlığına işaret etmektedir. Bu durum, daha önce vurgulanan Çin ekonomisindeki iç talep sorunları ve büyüme yavaşlamasıyla örtüşmektedir.

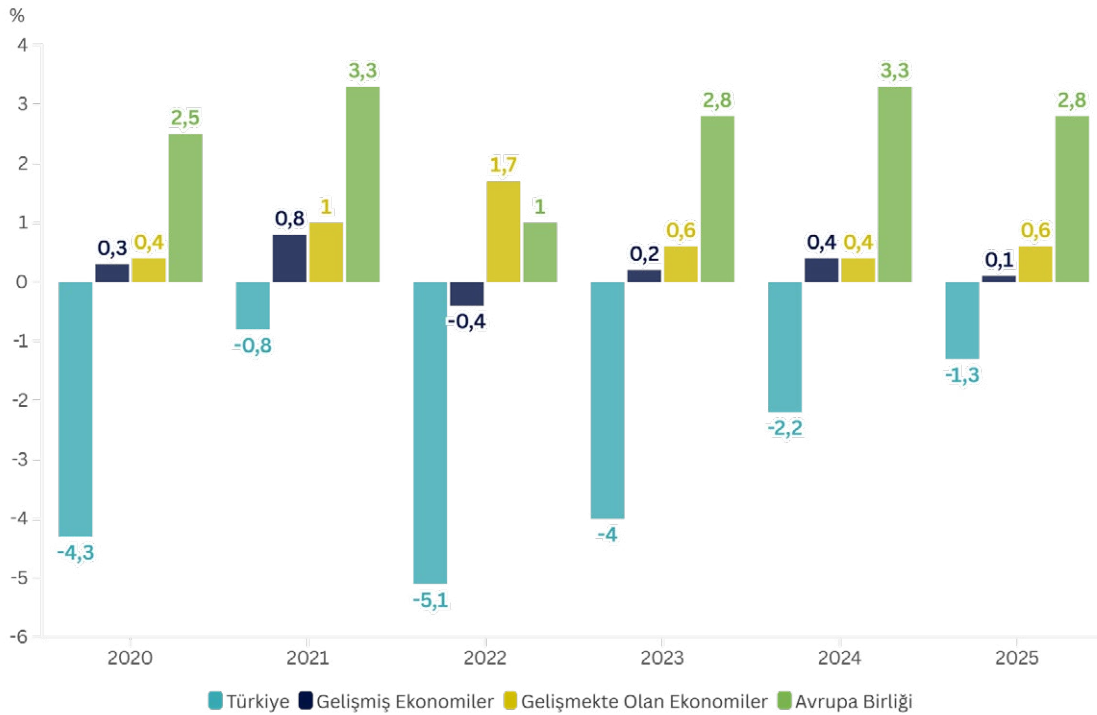
Genel olarak değerlendirildiğinde, Grafik 121 ve Grafik 122 küresel ekonomide asimetric bir enflasyon seyri ortaya çıktığını göstermektedir. Gelişmiş ekonomilerde enflasyon kontrol altına alınmaya çalışılırken hala dirençli bir yapı sergilemekte, Çin gibi ekonomilerde ise düşük enflasyon ve zayıf talep ön plana çıkmaktadır. Bu farklılaşma, küresel para politikasının da tek tip olmaktan uzaklaştığını ve ülkelerin kendi iç dinamiklerine göre politika geliştirmek zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Türkiye Ekonomisi ile Karşılaştırma

Küresel ekonomik seyir 2025 yılı itibarıyla düşük büyüme, temkinli para politikası ve kademeli dezenflasyon süreci ile şekillenirken Türkiye ekonomisi bu çerçevede içinde belirgin biçimde ayrı-şan bir görüntü sergilemektedir. Özellikle enflasyon, cari denge ve büyüme dinamikleri açısından Türkiye'nin hem gelişmiş ekonomilerden hem de gelişmekte olan ülkeler ortalamasından farklı bir patika izlediği görülmektedir.

Öncelikle enflasyon incelendiğinde, Türkiye'nin 2025 yılı itibarıyla yüksek enflasyonu sürdürdüğü dikkat çekmektedir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere Türkiye'de enflasyon 2024 yılında %58,5 seviyesinde gerçekleşirken, 2025 yılı için IMF tahminleri enflasyonun yüksek seviyesini koruyacağına işaret etmektedir. Buna karşılık Avrupa Birliği'nde enflasyon %2,9, OECD ülkelerinde %5,0, dünya genelindeyse %5,9 seviyesindedir ki bu tablo, Türkiye'nin küresel dezenflasyon sürecine kıyasla daha sınırlı bir uyum sergilediğini göstermektedir.

Bu ayrışmayla birlikte, küresel ölçekte merkez bankalarının uyguladığı sıkı para politikaları, Türkiye'deki fiyat dinamikleri üzerinde daha sınırlı bir etki yaratmış olabilir. Nitekim FED ve Avrupa Merkez Bankası'nın faizleri yüksek seviyelerde sabit tutarak enflasyonu kontrol altına almaları-nda belirli bir başarı sağladıkları gözlemlenirken, Türkiye'de enflasyonun daha katı ve kalıcı bir yapı sergilediği anlaşılmaktadır.

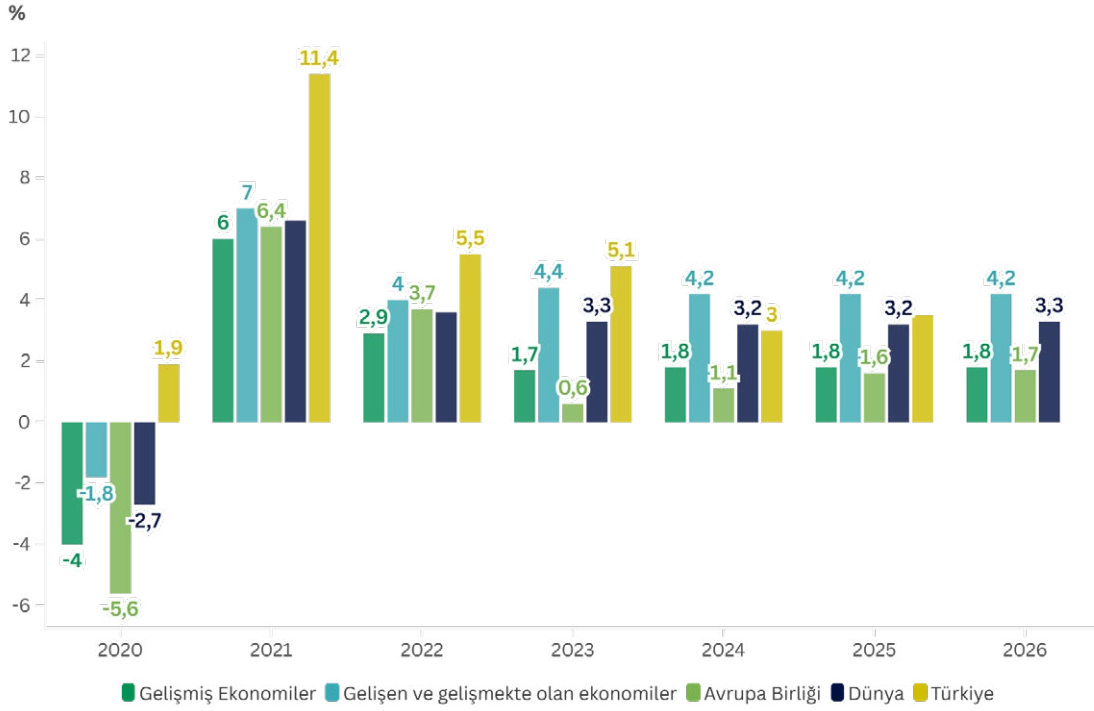

Grafik 123. Karşılaştırmalı Cari İşlemler Dengesi Grafiği (% , 2020-2025)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 2025

Cari işlemler dengesi açısından bakıldığında, Türkiye'nin küresel ortalamalardan da ayrıştığı görülmektedir. Grafik 123'e göre Türkiye 2025 yılında yaklaşık %-1,3 oranında cari açık verirken gelişmiş ekonomiler, Avrupa Birliği ve gelişmekte olan ülkeler grubunda cari denge sıfıra yakınsamaktadır. 2020-2023 döneminde daha yüksek açıklar veren Türkiye ekonomisinin 2024 ve 2025 döneminde görece bir iyileşme sergilediği dikkat çekse de dış dengenin hâlâ kırılgan bir yapı arz

ettiği söylenebilir ki bu durum, Türkiye ekonomisinin küresel finansal koşullara ve sermaye akımlarına karşı duyarlılığını koruduğunu göstermektedir.

Grafik 124. Karşılaştırmalı Yıllık Reel Büyüme Grafiği (% , 2020-2026)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, 2026

Büyüme performansı açısından Türkiye'nin daha farklı bir konumda olduğu görülmektedir. Grafik 124 Türkiye'nin 2021 yılında %11,4 gibi oldukça yüksek bir büyüme oranı yakaladığını, takip eden yıllarda ise büyümenin kademeli olarak yavaşladığını göstermektedir. 2025 yılı itibarıyla Türkiye ekonomisinin yaklaşık %3,5 oranında büyümesi beklenirken, mevcut oran gelişmekte olan ülkeler ortalamasına yakın ve gelişmiş ekonomilerin üzerinde bir performansa işaret etmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'deki büyümenin kompozisyonu dikkate alındığında, küresel ekonomide gözlemlenen teknoloji ve verimlilik temelli büyümeden farklı olarak, daha çok iç talep kaynaklı olduğu değerlendirilebilir. Nitekim bu durum, büyümenin sürdürülebilirliği açısından küresel eğilimlerle tam örtüşmeyen bir yapı ortaya koymaktadır.

Tablo 17. Karşılaştırmalı Yıllık Enflasyon Oranları (% , 2020-2025)

Yıl	Türkiye (%)	Avrupa Birliği (%)	OECD (%)	Dünya (%)
2020	12,3	0,7	1,4	3,2
2021	19,6	2,9	4,0	4,7
2022	72,3	9,2	9,4	8,7
2023	53,9	6,4	6,9	6,8
2024	58,5	2,9	5,0	5,9
2025*	34,9	2,4	4,1	4,5

Kaynak: IMF, Ekim Raporu Resmi Tahminleri, 2025

*2025 verisi IMF'nin Ekim 2025 raporundaki resmi tahminleridir.

Tablo 17 değerlendirildiğinde, 2025 yılı itibarıyla Türkiye ekonomisi küresel ekonomiyle eş zamanlı olarak büyümeye devam ederken enflasyon ve dış denge açısından belirgin bir ayrışma sergilemiştir. Küresel ekonomide enflasyonun düşüş eğilimine girmesi ve cari dengelerin görece istikrar kazanması, Türkiye ekonomisinde aynı ölçüde gerçekleşmemiştir. Bu farklılaşma, küresel makroekonomik eğilimlerin Türkiye üzerindeki etkisinin sınırlı ve gecikmeli olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu değerlendirmede küresel ekonomik gelişmeler, jeopolitik dinamikler ve para politikaları çerçevesinde Türkiye ekonomisinin mevcut konumu karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bulgular, 2025 yılı itibarıyla küresel ekonominin düşük büyüme, temkinli para politikası ve kademeli dezenflasyon süreci doğrultusunda ilerlediğini göstermektedir. FED ve ECB'nin faiz oranlarını yüksek seviyelerde sürdürmesi, enflasyonla mücadelenin devam ettiğine ve finansal koşulların sıkı kaldığına işaret etmektedir.

Küresel enflasyondaki düşüş eğilimi, pandemi sonrası arz-talep dengesizliklerinin büyük ölçüde normalleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu süreç gelişmiş ekonomilerde daha hızlı, gelişmekte olan ekonomilerde ise daha sınırlı ilerlemektedir ki bu durum neticesinde, para politikası aktarım mekanizmasının ülkeler arasında farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Türkiye ekonomisi, küresel seyir içinde diğer ekonomilerden belirgin bir farklılık sergilemektedir. Enflasyonun küresel ortalamaların üzerinde seyretmesi, fiyat istikrarının daha sınırlı ilerlediğini göstermektedir. Kısmi iyileşmeye rağmen, cari işlemler dengesi açısından dış finansman ihtiyacı devam etmektedir. Bu sırada Türkiye'nin büyüme performansı görece güçlü olmakla birlikte, büyümenin küresel ölçekte öne çıkan verimlilikten ve teknoloji temelli dinamiklerden kısmen ayrıştığı görülmektedir.

ABD-Çin rekabeti ve Avrupa ekonomisinin yapısal sorunları, küresel ekonomik sistemin daha parçalı bir yapıya yöneldiğini göstermektedir. Ticaret bloklarının güçlenmesi, tedarik zincirlerinin yeniden şekillenmesi ve artan ticari belirsizlikler, küresel entegrasyonun zayıfladığına işaret etmektedir. Ayrıca, 2024 ve 2025 yıllarında artan belirsizlik seviyeleri, yatırım ve ticaret kararlarını olumsuz etkileyerek büyüme dinamiklerini zayıflatmaktadır.

Genel olarak Türkiye ekonomisi küresel sistemle entegrasyonunu sürdürmeye devam ederken, enflasyon ve dış denge açısından bu entegrasyondan ayrılarak belirgin bir farklılık göstermektedir. Küresel dezenflasyon süreci Türkiye'de daha sınırlı ve gecikmeli gerçekleşmekte bu durum da küresel gelişmelerdeki etkilerin doğrudan değil, ülke içi dinamikler eşliğinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, küresel ekonomi düşük büyüme, yüksek belirsizlik ve sıkı finansal koşullar altında yeniden dengelenirken Türkiye ekonomisi hem bu eğilimlerden etkilenmekte hem de kendine özgü bir görünüm sergilemektedir. Bu nedenle Türkiye mevcut konjonktürde değerlendirilken, uluslararası karşılaştırmaların dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- AA. (2026, 19 Ocak). *Türkiye'nin otomotiv sanayisindeki ihracatı 2025'te 41,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-otomotiv-sanayisindeki-ihracati-2025te-41-5-milyar-dolar-seviyesinde-gerceklesti/3803494> adresinden erişildi.
- Akbank Ekonomik Araştırmalar. (2025). *Makro raporu*. Ak Yatırım. <https://yatirim.akbank.com> adresinden erişildi.
- Akıllı KOBİ. (2025). *Akıllı KOBİ 2025 KOBİ'lerin dijital dönüşümü araştırması*. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. <https://akillikobi.org.tr/2025-kobilerin-dijital> adresinden erişildi.
- Altıntaş, Ç. (2024, 05 Haziran). *Sürdürülebilir tarım uygulamaları*. *Esular* <https://esular.com/surdurulebilir-tarim-uygulamalari> adresinden erişildi.
- Artuç, T. (2025). *Yeşil büyümeye yönelik kamu politikaları: Teori, değerlendirmeler ve öneriler*. Gazi Kitabevi.
- Ayyagari, M., Juarros, P., Martinez Peria, M. S., & Singh, S. (2016). *Access to finance and job growth: Firm-level evidence across developing countries*. World Bank Group.
- BDDK. (2025). *Aylık bankacılık sektörü verileri* [Veri Seti]. <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> adresinden erişildi.
- BDDK. (2026). *Aylık bankacılık sektörü verileri* [Veri Seti]. <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> adresinden erişildi.
- Beecham, M. (2025). *2026 Automotive analyst outlook*. S&P Global Mobility.
- Blanchard, O. (2017). *Macroeconomics* (7th ed.). Pearson.
- BMD Araştırma. (2025). *İşsizlik ve istihdam verileri* [Veri Seti]. https://www.bmd.com.tr/application/files/2117/5923/4217/Issizlik_ve_Istihdam_Verileri_-_Agustos_2025.pdf adresinden erişildi.
- Bruno, M., & Easterly, W. (1998). Inflation crises and long-run growth. *Journal of Monetary Economics*, 41(1), 3-26. doi. [org/10.1016/S0304-3932\(97\)00063-9](https://doi.org/10.1016/S0304-3932(97)00063-9).
- CB Insights. (2025). *State of venture report 2025*. <https://www.cbinsights.com/research/report/venture-trends-2025/> adresinden erişildi.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2025). *7. Türkiye çevre durum raporu*. Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. <https://ced.csb.gov.tr/turkiye-cevre-durum-raporu-82673> adresinden erişildi.
- Climate Watch. (2026). *Turkey*. <https://www.climatewatchdata.org/countries/TUR> adresinden erişildi.
- Colantone, I. (2025). *De-globalization and fragmentation*. Università Bocconi. https://iep.unibocconi.eu/sites/default/files/media/attach/WP_Colantone.pdf adresinden erişildi.
- Çopuroğlu, Y. C., & Şahin, M. (2024). Dijital dönüşümde yapay zekâ şirketlerinin stratejik rolü ve önemi. *EJONS International Journal on Mathematics, Engineering and Natural Sciences*, 8(3), 302-308. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13825335> adresinden erişildi.
- Doğan, İ. (2025). Dijital dönüşümün ekonomik yansımaları: Türkiye örneği. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 13(1), 60-75. <https://izlik.org/JA46MU67YS>
- Eğilmez, M. (2025, 31 Ocak). *Rezervleri hesaplama rehberi*. <https://www.mahfiegilmez.com/2025/01/rezervleri-hesaplama-rehberi.html> adresinden erişildi.
- Ember. (2026). *Electricity generation from other renewables, excluding bioenergy* [Veri Seti]. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/grapher/electricity-prod-source-stacked?country=-TUR&overlay=sources> adresinden erişildi.
- Energy Institute. (2025). *Other renewables (including geothermal and biomass)* [Veri Seti]. Our World in Data.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2026a). *Aralık 2025 petrol piyasası sektör raporu*. <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-104/petrolaylik-sektor-raporu> adresinden erişildi.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2026b). *Türkiye elektrik enerjisi istatistikleri 2025*. 20 Mart 2026 tarihinde <https://www.epdk.gov.tr> adresinden erişildi.

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2026, Nisan). *Türkiye'nin Elektrik Kurulu Gücü 124 Bin 321 Megavata Yükseldi*. <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=31790> adresinden erişildi.
- European Central Bank. (2026, Mart). *Monetary policy decisions*. [Basın Bülteni]. <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2026/html/ecb.mp260319-3057739775.en.html> adresinden erişildi.
- European Commission, Directorate-General for Trade. (2025). *Turkey: Trade statistics*. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/turkey_en adresinden erişildi.
- Eurostat. (2026). *Resource productivity*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/CEI_PC030 adresinden erişildi.
- Eurostat. (2026a, Mart). *GDP and employment both up by 0.2% in the euro area*. <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-euro-indicators/w/2-06032026-ap> adresinden erişildi.
- FAO. (2025a). *The impact of disasters on agriculture and food security*. <https://doi.org/10.4060/cd7185en> adresinden erişildi.
- FAO. (2025b). *The state of the world's land and water resources for food and agriculture 2025*. <https://doi.org/10.4060/cd7488en> adresinden erişildi.
- FAO. (2026). *FAO Food Price Index* [Veri Seti]. <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> adresinden erişildi.
- Fatemi, A. M., & Fooladi, I. J. (2013). Sustainable finance: A new paradigm. *Global Finance Journal*, 24(2), 101-113. doi:10.1016/j.gfj.2013.07.006
- Fischer, S. (1993). The role of macroeconomic factors in growth. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 485-512. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(93\)90027-D](https://doi.org/10.1016/0304-3932(93)90027-D)
- Global Footprint Network. (2026). *Country trends*. <https://data.footprintnetwork.org/> adresinden erişildi.
- Global Footprint Network. (t.y.a). Lesson: What day is Earth Overshoot Day? <https://overshoot.footprintnetwork.org/kids-and-teachers-corner/lesson-what-day-is-earth-overshootday/> adresinden erişildi.
- Global Footprint Network. (t.y.b). Past Earth Overshoot Days. <https://overshoot.footprintnetwork.org/newsroom/past-earth-overshoot-days/> adresinden erişildi.
- Gu, T. (2026). Friend-shoring critical minerals: Investment law at the intersection of geo-economics and treaty restraint. *World Trade Review*, 25(1), 76-104. <https://doi.org/10.1017/S1474745625101341> adresinden erişildi.
- IEA. (2025). *Oil market report: December 2025*. <https://www.iea.org/reports/oil-market-report-december-2025> adresinden erişildi.
- IEA. (2025). *World energy outlook 2025*. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/9753df19-0a71-422a-b725-012c555763b3/WorldEnergyOutlook2025.pdf> adresinden erişildi.
- IEA. (2026). *Energy technology RD&D budgets database* [Veri Seti]. <https://www.iea.org/data-and-statistics/data-product/energy-technology-rd-and-d-budget-database-2#data-sets> adresinden erişildi.
- İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı. (2024). *Para politikası* (Araştırma Raporu No. 13). https://ilke.org.tr/files/netstk/50/web/115/4715/dosyalar/para_politikasi_online.pdf adresinden erişildi.
- International Labor Organization. (2019). ILO Centenary Declaration for the Future of Work. 108th Session International Labour Conference <https://www.ilo.org/about-ilo/mission-and-impact-ilo/ilo-centenary-declaration-future-work-2019> adresinden erişildi.
- International Labor Organization. (2022). *Global employment trends for youth 2022: Investing in transforming futures for young people*. <https://www.ilo.org/publications/major-publications/global-employment-trends-youth-2022-investing-transforming-futures-young> adresinden erişildi.
- International Labor Organization. (2025). *World employment and social outlook: Trends 2025*. <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2025> adresinden erişildi.
- International Monetary Fund. (2025a). *World economic outlook: Global economy in flux, prospects remain dim*. <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2025/10/14/world-economic-outlook-october-2025> adresinden erişildi.
- International Monetary Fund. (2025b). *World economic outlook: A critical juncture amid policy shifts*. <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2025/04/22/world-economic-outlook-april-2025> adresinden erişildi.
- International Renewable Energy Agency (IRENA), & International Labour Organization (ILO). (2024). *Renewable energy and jobs: Annual review 2024*. <https://www.ilo.org/publications/renewable-energy-and-jobs-annual-review-2024> adresinden erişildi.
- International Renewable Energy Agency (IRENA). (2025). *Patents evolution* [Veri Seti]. <https://www.irena.org/Data/View-data-by-topic/Innovation-and-Technology/Patents-Evolution> adresinden erişildi.

- International Renewable Energy Agency (IRENA), & International Labour Organization (ILO). (2026). *Renewable energy and jobs: Annual review 2025*. <https://www.ilo.org/publications/renewable-energy-and-jobs-annual-review-2025> adresinden erişildi.
- Investing. (t.y.). <https://tr.investing.com/> adresinden erişildi.
- İstanbul Sanayi Odası. (2025). *İmalat sektörü PMI* [Veri Seti]. <https://www.iso.org.tr/projeler/iso-turkiye-imalat-pmi/> adresinden erişildi.
- Köstekçi, A., & Özbay, F. (2023). Kur korumalı mevduat sistemi ve vergilemenin amaçları üzerine bir değerlendirme. *Business Economics and Management Research Journal*, 6(1), 44-56. <https://doi.org/10.58308/bemarej.1240921>
- KPMG. (2026). *Pulse of fintech H2 2025*. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmgsites/tr/pdf/2026/02/pulse-of-fintech-h2-2025.pdf.coredownload.inline.pdf> adresinden erişildi.
- Krugman, P., & Wells, R. (2020). *Macroeconomics* (6th ed.). Worth Publishers.
- Li, K., Zou, Z., Zhang, Y., & Shuai, C. (2024). Assessing the spatial-temporal environmental efficiency of the global construction sector. *Science of the Total Environment*, 951, 175604. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2024.175604>
- Mankiw, N. G. (2019). *Macroeconomics* (10th ed.). Worth Publishers.
- Mogstad, M., Salvanes, K. G., & Torsvik, G. (2025). Income equality in the Nordic countries: Myths, facts, and lessons. *Journal of Economic Literature*, 63(3), 791-839. doi:10.1257/jel.20251636
- OECD. (2024). *Green budgeting in OECD countries: 2024 report*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9aea61f0-en> adresinden erişildi.
- OECD. (2025). *Environment at a glance indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ac4b8b89-en> adresinden erişildi.
- OECD. (2025). *Government at a glance 2025*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0efd0bcd-en> adresinden erişildi.
- OECD. (2026). *OECD data explorer: Environmentally related tax revenue*. <https://data-explorer.oecd.org/> adresinden erişildi.
- OECD. (2025a). *OECD economic outlook: Tackling uncertainty, reviving growth*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/83363382-en> adresinden erişildi.
- OECD. (2025b). *OECD economic outlook (Vol. 2025, Issue 2): Resilient growth but with increasing fragilities*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9f653ca1-en> adresinden erişildi.
- Our World in Data. (2026a). *Share of the population with access to clean fuels for cooking* [Veri Seti]. <https://ourworldindata.org/grapher/access-to-clean-fuels-and-technologies-for-cooking> adresinden erişildi.
- Our World in Data. (2026b). *Share of primary energy consumption that comes from renewables* [Veri Seti]. <https://ourworldindata.org/grapher/renewable-share-energy> adresinden erişildi.
- Özatay, F. (2026, 3 Mart). Merkez Bankası faizi yükseltti mi? Büyümede durum nasıl? *Ekonomim*. <https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/merkez-bankasi-faizi-yukseltti-mi-buyumede-durum-nasil/879146> adresinden erişildi.
- Parasız, İ. (2005). *Para, banka ve finansal piyasalar*. Ezgi Kitabevi.
- Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., & Iablonski, G. (2025). *Sustainable Development Report 2025: Financing sustainable development to 2030 and mid-century*. SDSN & Dublin University Press. <https://doi.org/10.25546/111909> adresinden erişildi.
- Şahinbaş, K. (2025). Türkiye’de işletmelerde yapay zekâ kullanımı ve geleceğe dönük yatırım eğilimleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 184-203. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1731629>
- Sarıç, A. (2025). İşletme zekâsından yapay zekâya: Türkiye’nin hızlı büyüyen firmalarında yapay zekâ uygulamaları üzerine bir içerik analizi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Sosyal Bilimlerde Yapay zeka: Kuram, Uygulama ve Gelecek Perspektifleri*, 300-319. <https://doi.org/10.30783/nevsosbil.1743730>
- Siche, R., Pereira, L., Agostinho, F., & Ortega, E. (2010). Convergence of ecological footprint and emergy analysis as a sustainability indicator of countries: Peru as case study. *Communications in Nonlinear Science and Numerical Simulation*, 15(10), 3182-3192. <https://doi.org/10.1016/j.cnsns.2009.10.027>
- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2023, 1 Mart). *Emeklilikte yaşa takılanlar ile ilgili düzenlemeyi içeren kanun teklifi TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek yasalaştı*. <https://www.sgk.gov.tr/Haber/Detay/Emeklilikte-Yasa-Takılanlar-ile-Ilgili-Duzenlemeyi-Iceren-Kanun-Teklifi-TBMM-Genel-Kurulunda-Kabul-Edilerek-Yasalasti-2023-03-01-01-42-59> adresinden erişildi.
- Startup Centrum. (2025). *Türkiye startup ekosistemi yatırım raporu 2025 yıl sonu*. <https://startupcentrum.com/tr/rapor/2025-turkish-startup-ecosystem-funding-report> adresinden erişildi.

- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024-2028): Otomotiv sanayii*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/08/Otomotiv-Sanayi-CG-Raporu_01082025.pdf adresinden erişildi.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). *2025-2027 dönemi bütçe hazırlama rehberi*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/09/2025-2027_ButceHazirlamaRehberi.pdf adresinden erişildi.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2025). *Orta vadeli program (2026-2028)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/09/Orta-Vadeli-Program-2026-2028.pdf> adresinden erişildi.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2026). *Türkiye ekonomisinde haftalık gelişmeler ve genel görünüm raporu (27 Şubat 2026)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2026/06/Turkiye-Ekonomisinde-Haftalik-Gelismeler-ve-Genel-Gorunum-26-Haziran-2026.pdf> adresinden erişildi.
- Sullivan, D., Moatsos, M., & Hickel, J. (2024). Capitalist reforms and extreme poverty in China: Unprecedented progress or income deflation? *New Political Economy*, 29(1), 1-21. doi:10.1080/13563467.2023.2217087
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2026). *Merkezi yönetim bütçe gerçekleştirme raporu: Aralık 2025*. Kamu Mali Yönetim ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/23/2026/01/2025-Aralik-Aylik-Butce-Gercekleştirme-Raporu_V2_14.01.2026-e6324968422ea9d9.pdf adresinden erişildi.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2025). *Hayvan varlığı istatistikleri*. <https://istatistik.tarimorman.gov.tr/Sayfa/Detay/2222> adresinden erişildi.
- Ticaret Bakanlığı. (2021). *Yeşil Mutabakat Eylem Planı*. <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/mutabakat%20ye%C5%9E%C4%B0L.pdf> adresinden erişildi.
- İLKE Vakfı. (2025). *Kamu maliyesi*. (Araştırma Raporları 23/2025). İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı. <https://doi.org/10.71174/ar23> adresinden erişildi.
- TİM. (2026). *Türkiye'nin Ocak ayı ihracatı 20,3 milyar dolar oldu* [Basın Bülteni]. <https://tim.org.tr/tr/turkiyenin-ocak-ay-ihracati-20-3-milyar-dolar-oldu> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025). *Finansal istikrar raporu 2025* (Sayı 41). <https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal-istikrar-raporu/2025/sayi+41> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025). *Ödemeler dengesi istatistikleri*. <https://www.sbb.gov.tr/2025-yili-aralik-ay-i-odemeler-dengesi-verileri-aciklandi/> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025a). *23 Ocak 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-05). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-05> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025b). *6 Mart 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-15). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-15> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025c). *20 Mart 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-20). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-20> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025ç). *17 Nisan 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-24). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-24> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025d). *19 Haziran 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-37). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-37> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025e). *24 Temmuz 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-41). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-41> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025f). *11 Eylül 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-47). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-47> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025g). *23 Ekim 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-55). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-55> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025h). *11 Aralık 2025 tarihli Para Politikası Kurulu kararı* (Sayı: 2025-63). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2025/duy2025-63> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025i). *23 Ağustos 2025 tarihli Kur Korumalı Mevduat hesaplarına ilişkin basın duyurusu* (Sayı: 2025-45). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-45> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025j). *4 Ocak 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu* (Sayı: 2025-02). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-02> adresinden erişildi.

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025k). 1 Mart 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu (Sayı: 2025-14). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-14> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025l). 4 Şubat 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu (Sayı: 2025-09). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-09> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025m). 3 Mayıs 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu (Sayı: 2025-30). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-30> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025n). 24 Mayıs 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu (Sayı: 2025-33). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-33> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025o). 21 Haziran 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu (Sayı: 2025-38). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-38> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025p). 2 Aralık 2025 tarihli makro ihtiyati çerçeveye ilişkin basın duyurusu (Sayı: 2025-61). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2025/DUY2025-61> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2026). Elektronik veri dağıtım sistemi [Veri Seti]. <https://evds2.tcmb.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2026a). Enflasyon hedefleri [Veri Seti]. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/Enflasyonun+Hedefleri> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2026b). Konut fiyat endeksi raporu [Veri Seti]. https://evds3.tcmb.gov.tr/tumSeriler/2003/bie_kfe adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2026c). Ödemeler dengesi istatistikleri: 2025 yılı. <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). On ikinci kalkınma planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2026). Kahramanmaraş ve Hatay depremleri yeniden imar ve gelişme raporu. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2026/02/Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Yeniden-Imar-ve-Gelisme-Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi. (2024). Türkiye elektrik üretim-iletim istatistikleri. <https://www.teias.gov.tr/turkiye-elektrik-uretim-iletim-istatistikleri> adresinden erişildi.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi. (2026). Santral kurulu güç raporları ve aylık elektrik üretim-tüketim verileri. <https://www.teias.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). İşgücü girdi endeksleri, IV. çeyrek: Ekim-Aralık 2025. <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/57965> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025a). Hizmet üretici fiyat endeksi istatistikleri [Veri Seti]. <https://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025b). İstihdam istatistikleri. <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/57996> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025c). Sektörel GSYH dağılımı istatistikleri (1998-2025). <https://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025, Kasım). Tarım girdi fiyat endeksi. <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/54020> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025, Aralık). Tarım ürünleri üretici fiyat endeksi. <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/54030> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025d). Tüketici fiyat endeksi bültenleri. <https://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026, Mart). İşgücü istatistikleri. <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/statistical-themes> adresinden erişildi.

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026). 2025 yılı Aralık ayı kesinleşmiş enflasyon verileri. <https://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026a). Çevre koruma harcama istatistikleri 2024. <https://veriportali.tuik.gov.tr/press/57930> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026b). Dış ticaret istatistikleri, Aralık 2025. <https://veriportali.tuik.gov.tr/press/53911> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026c). Enerji istatistikleri. <https://veriportali.tuik.gov.tr/press/58273> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026ç). İnşaat ve konut istatistikleri [Veri Seti]. <https://veriportali.tuik.gov.tr/statistical-themes> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2026d). Ulusal hesaplar istatistikleri [Veri Seti]. <https://veriportali.tuik.gov.tr/statistical-themes> adresinden erişildi.
- Ubani, C., Cheong, H., & Iarios, R. (2026). Commodities 2026: Weak auto sector puts brakes on global ABS, nylon growth. S&P Global. <https://www.spglobal.com/energy/en/news-research/latest-news/chemicals/010726-commodities-2026-weak-auto-sector-puts-brakes-on-global-abs-nylon-growth> adresinden erişildi.
- UNIDO. (2026). Competitive industrial performance (CIP) [Veri Seti]. <https://stat.unido.org/data/download?dataset=cip> adresinden erişildi.
- United Nations. (2015). Sustainable development goals. <https://sdgs.un.org/goals> adresinden erişildi.
- United Nations. (2015a). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. <https://sdgs.un.org/2030agenda> adresinden erişildi.
- Vakıflı, I. (2025). Bütüncül çerçevede yapay zeka: Dünyada ve Türkiye'den örnekler. *İş'te Davranış Dergisi*, 10(1), 1-29. doi:10.25203/jdd.1688911
- Vashdi, D. R., & Birman, N. A. (2025). 5Cs for 5Ps: Achieving sustainable development goals through transforming human resource management. *Journal of Cleaner Production*, 522, 146293. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2025.146293> adresinden erişildi.
- Wang, C., Shuai, C., Chen, X., Huang, W., Hou, W., Zhao, B., & Sun, J. (2025). Analyzing the potential local and distant economic loss of global construction sector due to water scarcity. *Environmental Impact Assessment Review*, 110, 107667. doi:10.1016/j.eiar.2024.107667
- World Bank. (2012). World development report 2012: Gender equality and development. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8810-5> adresinden erişildi.
- World Bank. (2026). World Development Indicators. <https://data.worldbank.org/> adresinden erişildi.
- World Bank. (2025). Global economic prospects (Haziran 2025). <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2193-6> adresinden erişildi.
- World Bank. (2026). Global economic prospects (Ocak 2026). <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2267-4> adresinden erişildi.
- World Trade Organization. (2025). Global trade outlook and statistics update: October 2025. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/gtos1025_e.htm adresinden erişildi.
- Zhu, S., Quan, Z., Gao, S., Wang, W., Aslam, B., & Jiang, J. (2025). How does the construction industry affect economic growth and environmental quality in China? *Clean Technologies and Environmental Policy*, 27, 7093-7106. <https://doi.org/10.1007/s10098-025-03195-9> adresinden erişildi.

Yazarlar Hakkında

Erhan Akkaş | Editör

2010 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun oldu. 2014 yılında Sussex Üniversitesi'nde Küresel Politik İktisat programında yüksek lisans eğitimini tamamladı, 2019 yılında Durham Üniversitesi'nde İslam İktisadı ve Finans alanında doktora derecesi aldı. Katar Üniversitesi ve Durham Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu, 2023 yılında ise "Uluslararası İktisat" alanında doçent unvanını aldı. Hâlâ Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İktisat bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Alanında öncü yayınlardan biri olan "Turkish Journal of Islamic Economics" dergisinin baş editörlüğünü yürütmektedir. Orta Doğu ekonomisi ve politik ekonomi başta olmak üzere; İslam ekonomisi, İslami finans ve kalkınma alanlarında uluslararası akademik dergilerde ve yayınevlerinde çok sayıda çalışması yayımlanmıştır. *Islamic Economics and Financial Crisis* adlı kitabın editörlüğünü yapmıştır. Ayrıca "Finans ve İyi Toplum" ile "Sosyal Sermaye ve Risk Paylaşımı" gibi önemli eserleri Türkçeye kazandırmıştır.

Ali Can Yenice

Kocaeli doğumlu olup ilk ve ortaokulunu İzmit'te, lise eğitimini ise Derince YDA Lisesi'nde okudu. Lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi İktisat bölümünde bölüm birincisi olarak yüksek onur derecesiyle tamamladı. Daha sonra çeşitli araştırma merkezleri ve sivil toplum kuruluşlarında görev yaptı, 2017 yılında Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı alanında araştırma görevlisi olarak atandı. 2022 yılında misafir araştırmacı olarak Malezya'daki INCEIF Üniversitesi'nde, TÜBİTAK desteğiyle yürüttüğü araştırmalar kapsamında doktora tezini kaleme aldı. İslam iktisadı ve finansı alanında tercüme eseri, makaleleri ve projeleri bulunmaktadır, halihazırda Sakarya Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Ali Polat

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye bölümünde lisans eğitimini, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü'nde yüksek lisansını ve doktorasını tamamladı. Faisal Finans Kurumu A.Ş., Family Finans Kurumu A.Ş ve Türkiye Finans Kurumu A.Ş'de Dış İşlemler ve Uluslararası Bankacılık konularında farklı görevlerde bulundu. 2009 yılında Kral Suud Üniversitesi, İşletme Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak çalışmaya başladı. Bankacılık ve finans konularında lisans ve lisansüstü seviyesinde dersler verdi, akademik araştırmalarda bulundu. Ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri ve telif kitapları bulunmaktadır. Halihazırda Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat bölümünde çalışmaktadır.

Ali Rauf Karataş

2010 yılında Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2016 yılında, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında tamamladı. 2022 yılında Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalında doktora derecesini, 2026 yılında 'Makro İktisat' alanında doçent ünvanını aldı. Hâlâ Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünde doçent olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir. Temel ilgi alanları; ekonomik büyüme, istihdam ve para-bankadır.

Bekir Eren

Lisans derecesini ODTÜ İktisat bölümünde, yüksek lisansını Gazi Üniversitesi İktisat Politikası programında tamamladı. Doktorasını ise Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde İngilizce İktisat alanında yaptı. 2009 yılında iş hayatına girdi, 2009-2021 yılları arasında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar biriminde uzman olarak çalıştı. 2021 yılından itibaren Ankara Medipol Üniversitesi'nde, aynı zamanda bölüm başkanlığı görevini de yürüttüğü Uluslararası Ticaret ve Finansman bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı, Çalışma alanları; makroekonomi, para politikası, bankacılık, gelişmekte olan ekonomiler ve uluslararası ekonomidir.

Cem Korkut

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İktisat alanında, doktorasını İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans alanında tamamladı. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde Finans ve Bankacılık profesörü ve Türkiye Bilimler Akademisi'nde başkan danışmanıdır. Araştırma alanları; İslami bankacılık ve finans, İslam ekonomisi, makroekonomik politika, farklı toplumların kalkınma paradigmaları ve Osmanlı finans tarihi üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca kamu kurumlarına, ulusal ve uluslararası şirketlere danışmanlık ve proje yönetim hizmeti vermektedir.

Cumali Marangoz

2009 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Vanderbilt University Ekonomi alanında yüksek lisansını tamamladı. 2022 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisat bölümünde doktora derecesini aldı. Makroekonomi, finansal piyasalar ve jeopolitik riskler alanında akademik çalışmalarına devam etmektedir. 2023 yılından bu yana Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisat bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış çok sayıda akademik çalışması bulunmaktadır.

Fatih Furkan Akosman

Lisans eğitimini İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi İktisat bölümünde 2016 yılında tamamladı, 2016-2018 yılları arasında aynı üniversitede asistanlık yaptı. Yüksek lisans derecesini 2019 yılında Milli Eğitim Bakanlığı YLSY bursu ile gittiği Edinburgh Üniversitesi'nden aldı. Yüksek lisans sonrası bir süreliğine Elektrik Üretim Anonim Şirketi ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda, Nükleer Tesis Yatırımlarının Finansal Analizi üzerine çalıştı. 2020 yılında doktora öğrenimine başladığı Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İktisat bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Temel araştırma alanları; parasal iktisat, sistem dinamikleri ile makroekonomik modelleme ve enerji ekonomisidir.

Fatih Kırşanlı

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İktisat bölümünde görev yapmaktadır. Başlıca araştırma alanları; politik ekonomi, kurumsal iktisat ve makro iktisattır. İyi yönetişimin politik ekonomisi ve kurumlar üzerine devam eden proje ve çalışmaları bulunmaktadır. Çalışmaları; Third World Quarterly, Journal of Institutional Economics, Constitutional Political Economy, Review of Political Economy, Public Choice ve Journal of Economic Issues gibi dergilerde yayımlanmıştır.

Fikri Kaplan

Lisans öğrenimini Matematik alanında tamamladı. Yüksek lisans eğitimi sırasında, fibonacci dizilerinin çatallanması üzerine çalıştı ve matematiksel finans alanında çalışmalar yapmaya başladı. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans Anabilim Dalında “Altyapı Proje Finansmanlarında Risk Paylaşımı” başlıklı tezi ile doktora derecesi aldı. Hâlâ Türk Hava Kurumu Üniversitesi’nde akademik çalışmalarına devam etmektedir.

Harun Türker Kara

2006 yılında Marmara Üniversitesi İngilizce İktisat bölümünden lisans, 2013 yılında Gazi Üniversitesi Yönetim Bilimleri bölümünden yüksek lisans, 2019 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İngilizce Finans ve Bankacılık bölümünden doktora derecesi aldı. İş hayatında TÜBİTAK, TCMB ve TENMAK’ta çalıştı, çeşitli yöneticilik rolleri üstlendi. Hâlâ Ankara Medipol Üniversitesi’nde öğretim üyesi olup SETA’da araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Hasan Kınacı

2014 yılında Dumlupınar Üniversitesi Maliye bölümünü derece ile tamamladı. 2016 yılında aynı üniversitede Maliye alanında yüksek lisans eğitimini bitirdikten sonra Karabük Üniversitesi Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar Meslek Yüksekokulu’nda öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2025 yılında Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı alanında “İslam Ekonomisi Perspektifinden Sürdürülebilir Tarım ve Agritech İş Modeli Önerisi” başlıklı çalışması ile doktora derecesini aldı. Halihazırda Karabük Üniversitesi Finans ve Bankacılık bölümünde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. İslami finans ve bankacılık konuları üzerine akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İsa Yılmaz

İstanbul Bilgi Üniversitesi ve University of London çift diploma programı kapsamında 2013 yılında İşletme-Ekonomi Bölümü Üstün Başarı Programında lisans eğitimini tamamladı. 2014 yılında Durham University Islamic Finance bölümünde “İslami Sosyal Refah Fonksiyonunu Oluşturmak: İslam Ahlak Ekonomisi Açısından Bir Değerlendirme” konulu teziyle yüksek lisans derecesi ve 2019 yılında “İslam Ahlak Ekonomisine Dair: Kalkınmacı Vaatler, Finansallaşma Yanılgısı ve Metodolojik Açmazlar” konulu teziyle doktora derecesi aldı. Hâlâ İstanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat bölümünde öğretim üyesi olarak akademik hayatına devam etmektedir. Ulusal ve uluslararası alanlarda çeşitli kitap, makale ve bildiriler türünden yayınları vardır. İlgili alanları arasında; politik iktisat, iktisat felsefesi, İslam iktisadi, ahlak ekonomisi, alternatif bankacılık ve finans modelleri yer almaktadır.

Mehmet Tarık Eraslan

2004 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat bölümünden mezun oldu. Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Bakanlığı ve CB Strateji ve Bütçe Başkanlığı gibi çeşitli kamu kuruluşlarında görev yaptı. 2008 yılında ODTÜ Avrupa Çalışmaları bölümünde ve 2014 yılında North Carolina State Üniversitesi İktisat bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 2022 yılında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Politika bölümünden doktora derecesi ile mezun oldu. İşgücü piyasası, çalışma hayatı ve kamu personel rejimi konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

Memduh Ünal

Lisans eğitimini 2004'te Hacettepe Üniversitesi İktisat bölümünde tamamladı. 2011'de Cornell Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde Phi-Alpha-Alfa onur ödülüyle yüksek lisans derecesi aldı. 2025'te Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Politika bölümünde doktorasını tamamladı. 2004'te Uzman Yardımcısı olarak başladığı Devlet Planlama Teşkilatı'nda ve sonrasında Kalkınma Bakanlığı'nda, ulusal hesaplar ve ödemeler dengesi alanlarında uzman olarak çalıştı. 2015-2021 arasında Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nda tarım, sanayi ve turizm direktörlüğü yaptı; ekonomi müşavirliği görevlerinde bulundu. 2021-2025 arasında Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nda uzman olarak çalıştı. Halihazırda İslam Gıda Güvenliği Teşkilatı'nda direktörlük görevini sürdürmektedir.

Muhammet Daştan

2015 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat (İngilizce) bölümü ile çift anadal kapsamında İşletme bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2017 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat (İngilizce) Anabilim Dalında, doktora eğitimini ise 2021 yılında Atatürk Üniversitesi İktisat Politikası Anabilim Dalında tamamladı. Akademik kariyerine 2016 yılında Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak başladı. 2024-2026 yılları arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak görev yaptı. Halihazırda Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İktisat bölümünde öğretim üyesidir.

Muhammet Sait Bozik

Çukurova Üniversitesi İstatistik bölümünden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi'nde İslam İktisadı ve Finansı alanında yüksek lisansını tamamladı. Doktora çalışmalarını yine İstanbul Üniversitesi İktisat alanında "hukukun üstünlüğü ve gelir dağılımı ilişkisini" ampirik bakış açısıyla inceledi. Halihazırda Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi Ekonomi bölümünde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Uzmanlık alanları arasında makroekonomi, iktisat tarihi, finansal matematik, istatistik, oyun teorisi, matematiksel iktisat, hukuk ve ekonomi ile gelir adaletsizliği gibi konular bulunmaktadır. Akademik kariyerinde birçok uluslararası makale ve kitap bölümü yayımlamış, aynı zamanda ulusal ve uluslararası projelerde araştırmacı olarak yer almıştır. Çalışmaları, iktisadi politikalar ve gelir dağılımı gibi konuların teorik ve ampirik analizine odaklanmaktadır. American Economic Association gibi prestijli bilimsel kuruluşlara üyeliği bulunmaktadır, akademik kariyerinin yanında çeşitli editörlük ve araştırma projelerinde de aktif roller üstlenmiştir.

Osman Keleşoğlu

İstanbul Üniversitesi İngilizce İktisat bölümünde lisans, Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi (International Islamic University Malaysia, IIUM) Yönetim alanında yüksek lisans, İşletme alanında ise doktora derecesi aldı. Türkiye'de Katılım Bankacılığı sektöründe beş yılı aşkın profesyonel deneyim edindi. Albaraka Türk ve Emlak Katılım Bankası'nda satış ve pazarlama alanlarında çalıştı; şube düzeyindeki pozisyonlardan genel müdürlük birimlerine kadar farklı kademelerde sorumluluklar üstlendi. Halihazırda Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmakta, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür Yardımcılığı görevini sürdürmekte ve Örgütsel Davranış, İşletme Stratejisi, İşletme İletişimi ile Yönetime Giriş dersleri vermektedir. Araştırma ilgi alanları; örgütsel davranış, İslami yönetim, işletme stratejisi ve genel yönetimi kapsamaktadır. Bu konularda yayımlanmış akademik makaleleri bulunmaktadır.

Şükrü Çağrı Çelik

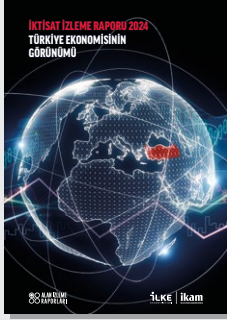
2016 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünden mezun oldu. 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde altı ay süreyle İslam İktisadi Araştırma Merkezi'nde (İKAM) asistanlık ve sekretarya görevlerinde bulundu. 2017 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde araştırma görevlisi olarak akademik kariyerine başladı. 2020 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında "2008 Küresel Finansal Kriz Sonrası Seçili Ülkelerdeki Maliye Politikalarının Dönüşümünün Değerlendirilmesi" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitiminden mezun oldu. Ocak 2026'da "İslam İktisadında Kamu Maliyesi Tartışmaları ve Günümüze Çıkarımlar: Nitel Bir Araştırma" isimli doktora tezini tamamladı. Akademik ilgi alanları arasında İslam iktisadi, kamu maliyesi ve maliye politikası yer almaktadır.

Veysel İnal

Lisans öğrenimini İktisat alanında tamamladı. Yüksek lisans ve doktora eğitimini, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde tamamladı. Maliye Anabilim Dalında "Vergi Politikalarının Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi" başlıklı tezi ile doktora derecesi aldı. Hâlâ Sakarya Üniversitesi'nde doçent olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir.

İKTİSAT İZLEME RAPORLARI

İSLAM İKTİSADI EKOSİSTEM RAPORLARI

Küresel ekonomide ticaret politikalarındaki değişimler, teknolojik dönüşüm ve iklim kaynaklı riskler 2025 yılında ekonomik görünümü şekillendirmeye devam etmiştir. Bu süreçte ülkeler, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda büyüme stratejilerini ve ekonomi politikalarını yeniden değerlendirmiştir. Yeşil dönüşüm, dijitalleşme, enerji güvenliği ve kaynak verimliliği, bu politikaların öne çıkan unsurları arasında yer almıştır. Türkiye ekonomisinde 2025 boyunca makroekonomik istikrarın güçlendirilmesi, sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi ve yapısal dönüşümün hızlandırılması ekonomi politikalarının temel öncelikleri arasında yer almıştır.

İktisat İzleme Raporları'nın beşincisi olan bu çalışma, Türkiye ekonomisini güncel gelişmeler ışığında bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Makroekonomik göstergelerden sektörel dönüşüme, gelir dağılımından finansal piyasalara ve sürdürülebilirlik göstergelerine uzanan 20 bölümüyle rapor; büyümeyi yalnızca niceliksel göstergelerle değil, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve kurumsal dayanıklılık boyutlarıyla birlikte ele almaktadır. Çok boyutlu veri setleri, uluslararası karşılaştırmalar ve özgün veri görselleştirmeleriyle desteklenen analizler; ekonomik performansı, yapısal dönüşüm alanlarını ve öne çıkan politika başlıklarını ortaya koymaktadır. Rapor, politika yapımcılar, ekonomistler, araştırmacılar, akademisyenler ve piyasa aktörleri için güvenilir bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

